

ΕΚΦΡΑΣΗ – ΕΚΘΕΣΗ
Θεωρία και Παραδείγματα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ	1
1. Δομικά στοιχεία παραγράφου	1
2. Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου	5
3. Συνοχή και συνεκτικότητα	14
4. Παραγραφοποίηση	19
5. Διάγραμμα κειμένου.....	21
B. ΠΕΡΙΛΗΨΗ	22
Γ. ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ.....	29
Δ. ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΟΛΙΟ	31
E. ΜΟΡΦΟΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ	33
1. Η γλώσσα του κειμένου	33
2. Τα σημεία στίξης.....	42
3. Οι χρόνοι	48
4. Οι εγκλίσεις και οι τροπικότητες.....	51
5. Η ενεργητική και η παθητική σύνταξη.....	55
6. Αναφορικές προτάσεις	58
7. Ο ευθύς και ο πλάγιος λόγος	60
8. Ο τίτλος του κειμένου	62
ΣΤ. ΠΕΙΘΩ	69
1. Οι τρόποι και τα μέσα πειθούς	69
2. Τα είδη των συλλογισμών	77
Η αξιολόγηση των μέσων πειθούς	81
3. Οι παραλογικοί συλλογισμοί.....	87
4. Η ανασκευή του επιχειρήματος/ μίας άποψης που διατυπώνεται στο κείμενο	87
5. Οι μορφές πειθούς.....	89
Z. ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ	94
1. Βεβαιότητα	94
2. Αβεβαιότητα, πιθανολόγηση, αμφισβήτηση	95
3. Ευαισθητοποίηση	96
4. Αφύπνιση, προτροπή, προβληματισμός	96
5. Εξήγηση	97
6. Πειθώ.....	98
7. Καταγγελία.....	98
8. Εκλαΐκευση	99
9. Ενημέρωση/πληροφόρηση	99

10. Κατεύθυνση/ επηρεασμός	100
H. ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΕΙΔΗ	102
1. Περιγραφή	102
2. Αφήγηση.....	103
3. Εξήγηση	104
4. Οδηγίες.....	105
5. Επιχειρηματολογία	107
Θ. ΟΙ ΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ.....	109
1. Δοκίμιο	109
2. Δημοσιογραφικά είδη.....	112
3. Είδη ρητορικού και αφηγηματικού λόγου.....	118
4. Βιογραφικά είδη	120
5. Κριτική	130
6. Πολυτροπικά κείμενα.....	131
I. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	133
1. Δοκίμιο πειθούς (αποδεικτικό δοκίμιο).....	133
2. Δοκίμιο στοχαστικό.....	133
3. Επιστολή.....	133
4. Άρθρο	136
5. Επιφυλλίδα	137
6. Ομιλία.....	137
7. Έκκληση (προτρεπτικός λόγος)	140
8. Ημερολόγιο	142
ΙΑ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗΣ	143
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	156

Α. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

1. Δομικά στοιχεία παραγράφου

Παράγραφος είναι το τμήμα του πεζού λόγου που είναι νοηματικά αυτοτελές και οπτικά ευδιάκριτο.

Τα δομικά στοιχεία της παραγράφου είναι τα εξής:

- η θεματική πρόταση/περίοδος (Θ.Π.)
- τα σχόλια/λεπτομέρειες
- η κατακλείδα πρόταση/περίοδος (Κ.Π.)

Η παράγραφος αποτελεί μικρογραφία κειμένου. Συνεπώς,

- η θεματική πρόταση/περίοδος αντιστοιχεί στον πρόλογο του κειμένου.
- τα σχόλια/λεπτομέρειες στο κύριο μέρος.
- η κατακλείδα πρόταση/περίοδος στον επίλογο.

i. Θεματική πρόταση ή περίοδος

• Η Θ.Π. περιλαμβάνει την **κεντρική ιδέα**, που θα αναπτυχθεί στη συνέχεια και την/τις **κατευθυντήρια/κατευθυντήριες ιδέες**, δηλαδή τη γνώμη που θα υποστηριχθεί σχετικά με την κεντρική ιδέα.

π.χ. Δεν υπάρχει καμία αντίρρηση ότι ο τροχός απετέλεσε τη βάση για την ανάπτυξη του πολιτισμού μας. [Θ.Π.] Χωρίς αυτόν δεν θα υπήρχαν μέσα μεταφοράς. Η πιο απλή συσκευή αλλά και το τελειότερο διαστημόπλοιο οφείλουν τη λειτουργία τους στον τροχό. Οτιδήποτε κινείται βασίζεται σε ένα σύστημα τροχών που πολλαπλασιάζει τη δύναμη του ανθρώπου και οδηγεί σε νέες ανακαλύψεις και εφευρέσεις. Είναι, επομένως, φυσικό ο τροχός να θεωρείται ο κυριότερος συντελεστής της ανάπτυξης του πολιτισμού μας. [Κ.Π.]

Παναγιώτης Σαλαγιάννης

• Η Θ.Π., συνήθως, βρίσκεται στην αρχή της παραγράφου, αλλά μπορεί να εντοπισθεί στη μέση, στο τέλος (αν η παράγραφος ξεκινά με παραδείγματα, η Θ.Π. βρίσκεται συνήθως στο τέλος και ταυτίζεται με την Κ.Π.) ή να μην δηλώνεται ρητά, αλλά να συνάγεται από τα σχόλια της παραγράφου.

π.χ. Τα ηλεκτρονικά παιχνίδια μπορεί να γίνουν εχθροί των νέων. [Θ.Π.] Κατ' αρχάς, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια είναι, τα περισσότερα σχεδόν, παιχνίδια «εξολόθρευσης» ή «εξόντωσης» φανταστικών αντιπάλων. Το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι οι νέοι, από πολύ μικρή ηλικία, εξοικειώνονται —έστω και με εικονικό τρόπο— με τη χρήση βίας. Άλλος λόγος είναι ότι τα ηλεκτρονικά παιχνίδια

απορροφούν την προσοχή των νέων σε τέτοιο βαθμό, ώστε χάνουν πολύτιμο χρόνο μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή. Ένας ακόμη λόγος είναι ότι η επαφή με το βιβλίο περνά σε δεύτερη μοίρα. Όλα αυτά δείχνουν ότι τα ηλεκτρονικά παιχνίδια αφαιρούν από τους νέους ευκαιρίες για δημιουργικές ασχολίες. [Κ.Π.]

Άρης Γιαβρής

π.χ. Σκέψεις και συναισθήματα, πρωτόγνωρες εμπειρίες κατακλύζουν την ψυχή και τον νου του παιδιού. Αρχίζει να αντιλαμβάνεται και να αισθάνεται ακόμη και τα καθημερινά ερεθίσματα με τρόπο διαφορετικό, αρχίζει να καταλαβαίνει πως κάτι άλλαξε «μέσα του». Η μουσική αγωγή είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα παιδιά, αφενός διότι πλουτίζει τον ψυχοσυναισθηματικό τους κόσμο, αφετέρου επειδή τους προσφέρει την αίσθηση του ρυθμού. [Θ.Π.] Αντιλαμβάνονται, δηλαδή, πως ακόμη και η καρδιά τους ακολουθεί έναν συγκεκριμένο ρυθμό, γεγονός που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία του οργανισμού.

π.χ. Η ανεργία εμφανίζεται σε πιο υψηλά ποσοστά από κάθε άλλη εποχή, με αποτέλεσμα ο νέος άνθρωπος να καθίσταται ανίκανος από τη μία να ικανοποιήσει τις βιοτικές του ανάγκες, από την άλλη να ξεδιπλώσει το ταλέντο και τις ικανότητές του. Ακόμη, η διαφθορά στον χώρο της πολιτικής, όπου κατεξοχήν ο «σκοπός αγιάζει τα μέσα», τους κάνει να αδιαφορούν για την πολιτική ζωή του τόπου, γεγονός που πλήττει το δημοκρατικό πολίτευμα. Έπειτα, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις, ο ρατσισμός γεννούν στους νέους αισθήματα ανασφάλειας και φόβου. Οι νέοι έχουν να αντιμετωπίσουν πολλά και ποικίλα προβλήματα στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας, με αποτέλεσμα, κάποιες φορές, να στρέφονται τόσο εναντίον του κοινωνικού συνόλου, όσο και κατά του ίδιου τους του εαυτού. [Θ.Π.]

π.χ. Η μη ύπαρξη διδακτικού προσωπικού ειδικευμένου σε ζητήματα επαγγελματικού προσανατολισμού, η εμμονή ορισμένων γονέων να εισαχθούν τα παιδιά τους σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, έστω και αν τα πτυχία αυτά δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες της οικονομίας, δεν θα πρέπει να παρακάμπτονται. Σημαντικό παράγοντα αποτελεί η υπερπροβολή ορισμένων επαγγελμάτων από τα Μ.Μ.Ε., τα οποία, όμως, σε καμία περίπτωση δεν υπόσχονται επαγγελματική αποκατάσταση. [Δεν υπάρχει Θ.Π.]

- Η Θ.Π. μπορεί να είναι ερώτηση, η οποία όμως θα απαντάται στην υπόλοιπη παράγραφο.

π.χ. Μέσα σε μία τέτοια ασάφεια, πώς θα μπορούσαμε να ορίσουμε την ευτυχία; [Θ.Π.] Ως μία κατάσταση που καταλύει τον φόβο, την επίμονη και βασανιστική ανάγκη, τη μοναξιά, το άγχος, που φέρνει την πλήρωση και τη γαλήνη στην

ανθρώπινη καρδιά, που δημιουργεί στη ζωή μία ζηλευτή ισορροπία. Όταν, λόγου χάρη, είσαι γερός και χορτάτος, όταν είσαι καλοντυμένος και έχεις το σπίτι σου, όταν τριγύρω σου βρίσκονται εκείνοι που αγαπάς και που κι εκείνοι σε ατενίζουν με αγάπη, όταν η πορεία της ζωής σου μέσα στο μέλλον δεν σε τρομάζει, δεν σε ανησυχεί, γιατί σου φαίνεται σίγουρη και εξασφαλισμένη, τότε, κατά την κοινή αντίληψη, πρέπει να είσαι ευτυχισμένος.

Κώστας Τσιρόπουλος

- Η Θ.Π. μπορεί να περιλαμβάνει επίκληση στην αυθεντία.

π.χ. «Τα όρια της γλώσσας μου είναι τα όρια του κόσμου μου» [Θ.Π.] Η σκέψη και η γλώσσα είναι αλληλένδετες, τις συνδέει μία αμφίδρομη σχέση. Γλώσσα και σκέψη συνδιαμορφώνονται, συνυφαίνονται, αλληλεπιδρούν και εκφράζουν το επίπεδο της πνευματικής κατάστασης του ατόμου. Η ορθή έκφραση των σκέψεων απαιτεί την επαρκή γνώση του γλωσσικού κώδικα επικοινωνίας.

ii.Σχόλια/Λεπτομέρειες

- Οι λεπτομέρειες διακρίνονται στις **κύριες ιδέες και στις δευτερεύουσες. Οι κύριες ιδέες αναπτύσσουν, αιτιολογούν, τεκμηριώνουν τη Θ.Π. (επιχειρήματα), ενώ οι δευτερεύουσες ιδέες στηρίζουν, επεξηγούν τις κύριες (παραδείγματα, επεξηγήσεις).**

π.χ. Πάντοτε δοκιμάζουμε τους ανθρώπους, για να βεβαιωθούμε αν μας αγαπούν πραγματικά.[Θ.Π.] Τους παρακολουθούμε αδιάκοπα, για να διαπιστώσουμε αν νοιάζονται για μας. Για παράδειγμα, αν μας ακούνε με την καρδιά και τον νου τους. Αν είναι αποφασισμένοι να σταθούν δίπλα μας, όταν τους χρειαστούμε, ή αν θα μας εγκαταλείψουν με τα πρώτα σύννεφα κάποιας σύγκρουσης. Όταν βεβαιωθούμε για την αγάπη τους, όλα πλέον είναι δυνατά. Έτσι, βρίσκουμε το θάρρος να ωριμάσουμε και να τολμήσουμε πέρα από τους φανταστικούς περιορισμούς μας. Όλα αυτά τα μικρά θαύματα είναι πιθανά, όταν η αγάπη περιβάλλεται από εμπιστοσύνη και σιγουριά. [Κ.Π.]

Λέο Μπουσκάλια

iii.Κατακλείδα πρόταση/περίοδος

- Αποτελεί τη συνόψιση ή/και το συμπέρασμα της παραγράφου¹.
- Συνοψίζει το θέμα της παραγράφου, επιβεβαιώνει τη θεματική πρόταση/περίοδο και ταυτόχρονα την επεκτείνει, προετοιμάζει τη μετάβαση στην επόμενη παράγραφο ή λειτουργεί ως μερικό συμπέρασμα.

¹ Όταν γράφουμε κατακλείδα πρόταση/περίοδο σε παράγραφο μας, καλό είναι να αποτελεί συμπέρασμα και όχι συνόψιση της παραγράφου, για να μην οδηγούμαστε σε νοηματικές επαναλήψεις. Η κατακλείδα δεν πρέπει να περιλαμβάνει καινούργια κεντρική ιδέα.

- Ορισμένες φορές συναντώνται οι διαρθρωτικές λέξεις: λοιπόν, επομένως, συμπερασματικά, συνεπώς, άρα, συνοψίζοντας, έτσι, ανασκοπώντας, για αυτό, κ.λπ.
- Όταν δεν παραλείπεται, βρίσκεται στο τέλος της παραγράφου.

π.χ. Αφιέρωσα στη μελέτη της αγάπης το μεγαλύτερο μέρος της ζωής μου και μένω έκπληκτος διαπιστώνοντας πόσα πρέπει ακόμα να μάθω. [Θ.Π.] Πάρα πολλοί άνθρωποι γεννιούνται χωρίς να ξέρουν τίποτε για την αγάπη και δεν ενοχλούνται διόλου παραμένοντας μέσα στην άγνοια αυτή. Δεν είναι κακό να κάνουμε λάθη και να μην βρίσκουμε όλες τις απαντήσεις στα ερωτήματά μας. Αρκεί, βέβαια, να έχουμε τη δύναμη και τη θέληση να το παραδεχθούμε και να αγωνιζόμαστε για προσωπική βελτίωση. Αυτοί που νομίζουν ότι τα ξέρουν όλα, δεν θα μάθουν ποτέ ότι μπορεί και να μην ξέρουν τίποτε. [Κ.Π.]

Λέο Μπουσκάλια

- Η κατακλείδα πρόταση/περίοδος μπορεί να είναι ερώτηση, η οποία λειτουργεί ως συμπέρασμα όλης της παραγράφου.

π.χ. Αγνοούν οι γονείς ότι τα παιδιά τους στην περίοδο αυτή επιθυμώντας να αποκτήσουν την αυτονομία τους και να επιβεβαιώσουν την ανεξαρτησία τους, ενεργούν συχνά αντίθετα προς τις πατρικές επιθυμίες και ορέξεις. Και η αντίδραση αυτή είναι τόσο μεγαλύτερη, όσο πιο έντονη είναι η επιμονή των γονέων στη συμμόρφωση των παιδιών τους προς το πατρικό μοντέλο τρόπου ζωής. Αν π.χ. αρέσουν στους γονείς τα κοντά μαλλιά και μιλούν συχνά με ειρωνεία για τους «μακρυμάλληδες», εξωθούν με τον τρόπο τους αυτόν περισσότερο τον έφηβο γιο τους να γίνει «μακρυμάλλης», παρά να προτιμήσει τα κοντά μαλλιά. Αν αρέσει στους γονείς η κλασική μουσική ή τα παλιά τραγούδια, ενώ η μοντέρνα μουσική αντιμετωπίζεται με περιφρόνηση, οι προτιμήσεις των παιδιών θα στραφούν μάλλον προς τη μοντέρνα έξαλλη μουσική. [...]. Δεν είναι, λοιπόν, προφανής η τάση των εφήβων να δρουν αντίθετα προς τις επιθυμίες των γονέων τους με πρόδηλη συχνά την πρόθεση να τους ερεθίσουν;

Μιχάλης Κασσωτάκης

- Η κατακλείδα πρόταση/περίοδος μπορεί να περιλαμβάνει επίκληση στην αυθεντία.

π.χ. Η σημασία του γέλιου στη ζωή μας είναι μεγάλη. Κατ' αρχάς, το γέλιο οξυγονώνει τον ανθρώπινο οργανισμό, επιδρά θετικά στο ανοσοποιητικό σύστημα του ανθρώπου, χαλαρώνει, μειώνει το άγχος, ηρεμεί, προσφέρει ψυχική ισορροπία, προκαλεί χαρά και κέφι, διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, κάνει τον άνθρωπο αισιόδοξο, διευρύνει τις ψυχικές του αντοχές. Εύστοχα, λοιπόν, έχει

γραφεί πως «η πιο χαμένη από όλες τις μέρες είναι εκείνη που δεν γελάσαμε».
[Κ.Π.]

2. Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου

(ή μέθοδοι ανάπτυξης ή τρόποι/μέθοδοι οργάνωσης του λόγου)

i. Ορισμός

Ένας τυπικός ορισμός περιλαμβάνει τρία μέρη: α. την **οριστέα έννοια** (= η έννοια που πρέπει να οριστεί), β. το **προσεχές γένος** (= η ευρύτερη κατηγορία εννοιών με τα ίδια χαρακτηριστικά γνωρίσματα, στην οποία ανήκει η οριστέα έννοια), γ. την **ειδοποιό διαφορά** (=τα γνωρίσματα που διαφοροποιούν την οριστέα έννοια από τις υπόλοιπες ομοειδείς της).

π.χ. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η τηλεργασία μπορεί να οριστεί ως η μορφή εργασίας που εκτελείται από ένα άτομο κυρίως ή σε ένα σημαντικό μέρος της, σε τοποθεσίες εκτός του παραδοσιακού εργασιακού χώρου, για έναν εργοδότη ή πελάτη, και η οποία περιλαμβάνει τη χρήση των τηλεπικοινωνιών και προηγμένων τεχνολογιών πληροφόρησης ως ένα ουσιαστικό και κεντρικό χαρακτηριστικό της εργασίας.

Το ΒΗΜΑ

Οι ορισμοί διακρίνονται σε **αναλυτικούς** και **γενετικούς/συνθετικούς**. Οι αναλυτικοί ορισμοί παριστάνουν την ουσία μίας έννοιας εκθέτοντας τα γνωρίσματα που περιέχονται στην έννοια αυτή. Γενετικός/συνθετικός είναι ο ορισμός που περιγράφει τη διαδικασία γένεσης μίας έννοιας ή ενός πράγματος από τα αναγκαία και ουσιώδη συστατικά του/της.

π.χ. Γλώσσα είναι κώδικας σημείων ορισμένης μορφής (γλωσσικής), με τα οποία επιτυγχάνεται η επικοινωνία μεταξύ των μελών μίας γλωσσικής κοινότητας. (αναλυτικός ορισμός)

π.χ. Πόλη είναι η κοινωνική οντότητα που προήλθε από τη συνένωση περισσότερων χωριών. (γενετικός/συνθετικός ορισμός)

Με κριτήριο την έκτασή τους, οι ορισμοί μπορούν ακόμη να διακριθούν σε **σύντομους** και **εκτεταμένους**. Εκτεταμένος είναι ο ορισμός που μπορεί να καλύψει μία ή περισσότερες παραγράφους. Υπάρχει η περίπτωση ένα ολόκληρο κείμενο (συνήθως δοκίμιο ή επιστημονικό κείμενο) να ασχολείται αποκλειστικά με τον ορισμό της έννοιας. Σύντομος είναι ο ορισμός που εκτείνεται σε στίχους (αυτό συνήθως συμβαίνει με τους ορισμούς που εμπεριέχονται στα λεξικά).

π.χ. Ανθρωπισμός είναι η παιδευτική αντίληψη και το μορφωτικό ιδεώδες της Αναγεννήσεως, αλλά και μετέπειτα χρόνων, σύμφωνα με το οποίο η σωματική, ψυχική και πνευματική αγωγή του ανθρώπου πρέπει να βασίζεται στη σπουδή της κλασικής ελληνικής και λατινικής αρχαιότητας, δηλαδή στα κλασικά γράμματα, και να εμπνέεται από τις κλασικές αξίες και αρχές. (εκτεταμένος ορισμός)

π.χ. Επιμόρφωση είναι η παροχή πρόσθετων γνώσεων, επιστημονικής ή και επαγγελματικής κατάρτισης. (συνοπτικός ορισμός)

Ο ορισμός εισάγεται με τις λέξεις: **Με τον όρο... εννοείται, λέγοντας... εννοούμε, ... είναι..., ως... ορίζεται, ο όρος... σημαίνει... κ.λπ.**

Πρόθεση του συγγραφέα: να περιγράψει έναν όρο, να προσδιορίσει με σαφήνεια την υπό διερεύνηση έννοια και τη σημασία της που ίσως δεν είναι ευρύτερα γνωστή. Για αυτόν τον λόγο, εντάσσει τον όρο στο προσεχές γένος και εντοπίζει την ειδοποιό διαφορά του από τις έννοιες, με τις οποίες εντάσσεται στο ίδιο γένος. Ερμηνεύει, άλλοτε, έναν όρο, τον επεξηγεί και τον διασαφηνίζει, προκειμένου να διακριθεί από άλλους όρους ετυμολογικά συγγενείς (π.χ. εθνισμός-εθνικισμός).

ii. Διάρθρωση

Τα μέρη της διάρθρωσης είναι τρία: α. η **διαιρετέα έννοια** (= πρόκειται για το υποκείμενο –ή γένος– της διάρθρωσης, την έννοια που πρέπει να διαιρευθεί), β. η **διαιρετική βάση** (= το κριτήριο βάσει του οποίου γίνεται η διαίρεση), γ. τα **μέλη/πηλίκο της διάρθρωσης** (= το αποτέλεσμα της διάρθρωσης).

π.χ. Στην έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής της UNESCO για την εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα τονίζεται ότι η διά βίου εκπαίδευση πρέπει να στηρίζεται στους παρακάτω τέσσερις πυλώνες, που αποτελούν διαφορετικά είδη μάθησης: 1. Μαθαίνω πώς να αποκτώ τη γνώση, συνδυάζοντας ικανοποιητικά μία ευρύτατη γενική παιδεία με τη δυνατότητα εμβάθυνσης σε ορισμένα θέματα. 2. Μαθαίνω να ενεργώ με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποκτώ όχι μόνο επαγγελματική κατάρτιση αλλά και γενικότερα τη δυνατότητα να αντιμετωπίζω διάφορες καταστάσεις και να εργάζομαι αρμονικά σε ομάδες. 3. Μαθαίνω να συμβιώνω, κατανοώντας τους άλλους και έχοντας επίγνωση των κοινωνικών αλληλεξαρτήσεων, συμβάλλοντας στην πραγματοποίηση κοινών δράσεων και στη διευθέτηση των συγκρούσεων, με σεβασμό στις αξίες του πλουραλισμού, της αμοιβαίας κατανόησης και της ειρήνης. 4. Μαθαίνω να ζω με τέτοιο τρόπο, ώστε να αναπτύσσω την προσωπικότητά μου και να μπορώ να ενεργώ με μεγαλύτερη αυτονομία και περισσότερη κρίση και προσωπική υπευθυνότητα.

- Σε μία διαίρεση ενδέχεται να απουσιάζει η διαιρετική βάση και να εννοείται από τα συμφραζόμενα.

π.χ. Υπάρχουν πολλών ειδών μοναξιάς: α) Η μοναξιά του χρυσόψαρου στη γυάλα είναι η φοβισμένη μοναξιά, β) του πουλιού στο κλουβί είναι η βασανισμένη μοναξιά, γ) του φονιά μέσα στο μυστικό του η επικίνδυνη μοναξιά, δ) του καλόγερου στη σκήτη του η ευδαιμονική μοναξιά, ε) του αρρώστου πάνω στο χειρουργικό τραπέζι, του μελλοθάνατου στο κελί του η εναγώνια μοναξιά, στ) του ενός μέσα στο πλήθος το αδιάφορο η απελπισμένη μοναξιά, ζ) του ποιητή μέσα στα όνειρά του η γόνιμη μοναξιά, η) μα η μοναξιά του ανθρώπου μπροστά στο αίνιγμα της ύπαρξής του είναι η κορυφαία, η πιο τραγική κι αγιάτρευτη μοναξιά.

Λένα Παππά

- Η διαίρεση είναι **επιτυχημένη**, όταν πληρούνται οι εξής προϋποθέσεις:

α) Υπάρχει ενιαία διαιρετική βάση, δηλαδή τα μέρη της διαίρεσης προκύπτουν με βάση ένα χαρακτηριστικό τους που είναι κοινό σε όλα.

π.χ. Οι χρόνοι των ρημάτων της οριστικής διακρίνονται σε παροντικούς, παρελθοντικούς, περιφραστικούς και στιγμιαίους.

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα υπάρχουν τρεις διαιρετικές βάσεις: η χρονική βαθμίδα (παροντικοί-παραλθοντικοί), ο τρόπος σχηματισμού του χρόνου (περιφραστικοί) και το ποιό ενεργείας (στιγμιαίοι).

β) Περιλαμβάνει όλα τα είδη ή τις μορφές της διαιρετέας έννοιας (δηλαδή είναι τέλεια).

π.χ. Τα είδη των ονοματικών ομοιόπτωτων προσδιορισμών είναι η παράθεση, η επεξήγηση και ο επιθετικός προσδιορισμός.

Η παραπάνω διαίρεση δεν είναι τέλεια, γιατί λείπει ο κατηγορηματικός προσδιορισμός.

γ) Δεν υπάρχουν άλματα μεταξύ των μερών (δηλαδή είναι συνεχής).

π.χ. Τα είδη του αρχαιοελληνικού ποιητικού λόγου είναι το έπος, η λυρική ποίηση και η τραγωδία.

Η διαίρεση είναι ασυνεχής, διότι η τραγωδία δεν είναι είδος του αρχαιοελληνικού ποιητικού λόγου. Είδος είναι το δράμα. Η τραγωδία είναι είδος του δράματος.

Σε αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης συναντούμε συνήθως τις λέξεις: **μορφές, είδη, κλάδοι, τομείς, διαιρούμε, χωρίζουμε, διακρίνουμε κ.λπ.**

Πρόθεση του συγγραφέα: να περιγράψει πτυχές της έννοιας που προσεγγίζει, να διακρίνει μία έννοια στις κατηγορίες από τις οποίες αποτελείται, προκειμένου να καταστεί προσιτή και κατανοητή στον αναγνώστη και να αναλύσει το περιεχόμενο ενός φαινομένου.

iii. Παραδείγματα

Στη θεματική πρόταση/περίοδο της παραγράφου που αναπτύσσεται με παραδείγματα διατυπώνεται μία σκέψη, άποψη ή ιδέα από την πλευρά του συγγραφέα. Στα σχόλια/λεπτομέρειες της παραγράφου παρατίθενται παραδείγματα που είτε επεξηγούν, είτε τεκμηριώνουν τη θεματική περίοδο. Τα παραδείγματα αυτά μπορεί να έχουν αντληθεί από την καθημερινότητα, την ιστορία, τις επιστήμες ή άλλους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Κάποιες φορές στα σχόλια/λεπτομέρειες παρατίθενται τα λόγια ειδικών ή άλλων προσώπων εγνωσμένου κύρους (αυθεντίες) σε ευθύ ή πλάγιο λόγο.

π.χ. Η ιδεολογία του «Τιτανικού» είναι λοιπόν παρούσα και εξαπλώνεται ραγδαία σε κάθε τομέα της καθημερινής ζωής. Το μεγάλο, το εντυπωσιακό αντικαθιστά το σεμνό και το ανθρώπινο. Σε ένα ξενοδοχείο δεν προέχει πια η προσαρμογή του στο τοπίο, η ζεστή φιλοξενία που παρέχει. Είναι ο αριθμός των κλινών που μετρά, οι πισίνες και τα νάιτ κλαμπ. Λίγο ενδιαφέρει αν το ύφος και ο όγκος διαλύουν το χώρο –και την ιστορία του χώρου– όπου εκτίσθηκε. Οι αγορές μας δεν γίνονται πια στα καταστήματα ή το φούρνο της περιοχής, στα οπωροπωλεία ή στις λογής εμπορικές γωνιές της. Θηριώδη συχνά συγκροτήματα, με την ονομασία σουπερμάρκετ -τι χαρακτηριστικός γλωσσικός όρος!- υπόσχονται δώρα, καλύτερες τιμές, πλούσιο εύρος προϊόντων. Αυτό που δεν λέγεται ποτέ είναι ότι στη θέση του πελάτη υπάρχει τώρα ο «καταναλωτής», εκεί που άνθιζε η κουβέντα και το χαμόγελο υπάρχει τώρα η ψυχρή οργάνωση και το μέγεθος. Την ανθρώπινη γνωριμία αντικαθιστούν οι αριθμοί.

Γιώργος Γραμματικάκης

π.χ. Από την αυγή της φιλοσοφίας, ο πόλεμος δεν έπαψε να απασχολεί τα ανήσυχα πνεύματα. Πόλεμος πατήρ πάντων, έλεγε ο Ηράκλειτος, ενώ για τον Σωκράτη το αντικείμενο του πολέμου ήταν η σχετική διάσταση ανάμεσα στο δίκαιο και το άδικο. Ανασκευάζοντας τη διατύπωση, ο Μακιαβέλι θεωρούσε ότι κάθε πόλεμος είναι δίκαιος στον βαθμό που είναι απαραίτητος. Με μία φαινομενική παραδοξολογία ο Νίτσε προειδοποιούσε τον κόσμο ότι η ειρήνη δεν είναι παρά το μέσον για μελλοντικούς πολέμους και πως σε τελευταία ανάλυση νομιμοποιείται, αν είναι για το καλό της ανθρωπότητας. Σήμερα, η συμβολική δύναμη του πολέμου δεν έπαψε να είναι παρούσα μέσα από την καθημερινή βία και τα παιχνίδια των

νεαρών αγοριών που, παρά τον φιλειρηνισμό των γονέων, ξεκληρίζουν καθημερινά φανταστικούς αντιπάλους.

Ηλίας Ευθυμίουπουλος

Σε αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης συχνά συναντούμε τις λέξεις: **για παράδειγμα, παραδείγματος χάρη, λόγου χάρη**. Ωστόσο, ενδέχεται το παράδειγμα να εισάγεται κατευθείαν χωρίς να προηγείται κάποια από τις φράσεις αυτές.

Πρόθεση του συγγραφέα: να επιβεβαιώσει και να επικυρώσει τη Θ.Π. παραθέτοντας τεκμήρια, να βοηθήσει στην κατανόηση, στη διασάφηση και στην τεκμηρίωση της Θ.Π., δεδομένου ότι κάποιες φορές τα παραδείγματα έχουν επιχειρηματολογική αξία, να προκαλέσει το ενδιαφέρον και να διεγείρει την προσοχή του δέκτη, να προσδώσει έμφαση, ζωντάνια και παραστατικότητα στο κείμενο.

iv. Σύγκριση-αντίθεση

Στη θεματική περίοδο της παραγράφου που αναπτύσσεται με τη μέθοδο της σύγκρισης-αντίθεσης παρουσιάζονται τα υποκείμενα που θα συγκριθούν, καθώς και το κριτήριο βάσει του οποίου θα γίνει η σύγκριση. Στα σχόλια/λεπτομέρειες της παραγράφου η διαδικασία θα προχωρήσει είτε παραθέτοντας ξεχωριστά τα χαρακτηριστικά του κάθε υποκειμένου, είτε ανά ζεύγη. Τις περισσότερες φορές στην κατακλείδα περίοδο διατυπώνεται το συμπέρασμα της σύγκρισης, μία γενική κρίση σχετικά με την τελευταία, ή αναδεικνύεται το πιο σημαντικό σημείο τους.

Σε αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης υπάγονται τρεις περιπτώσεις με κριτήριο την κατάληξη της συγκριτικής διαδικασίας. Συγκεκριμένα:

- τη σύγκριση με την οποία αναδεικνύονται **ομοιότητες και διαφορές** μεταξύ των υποκειμένων της διαδικασίας.

π.χ. Παιδεία και εκπαίδευση βρίσκονται εξ ορισμού σε συμμαχική και συνάμα σε αντίπαλη σχέση. Κοινός τους παρονομαστής παραμένει η διαβαθμισμένη γνώση ως μάθηση, ασκημένη κυρίως εντός των εκπαιδευτικών θεσμών της πολιτείας, χωρίς να αποκλείεται και η ιδιωτική τους κηδεμονία. Από εκεί και πέρα αρχίζουν προφανείς και λανθάνουσες διαφορές, οι οποίες προκύπτουν από τη διαφορετική τους φύση και τον προορισμό τους. Η παιδεία είναι περισσότερο μέθοδος· η εκπαίδευση κυρίως πράξη. Η παιδεία είναι λειτουργία λίγο πολύ ελεύθερη. Αντίθετα, η εκπαίδευση έχει καθορισμένη αποστολή. Η παιδεία είναι (οφείλει να είναι) προαιρετική· η εκπαίδευση θεωρείται, και σωστά, υποχρεωτική.

Δημήτρης Μαρωνίτης

- τη σύγκριση με την οποία αναδεικνύεται ομοιότητα μεταξύ των υποκειμένων της διαδικασίας. Οι ομοιότητες εντοπίζονται ανάμεσα σε έννοιες (πρόσωπα, αντικείμενα, καταστάσεις κ.λπ.) που ανήκουν στην ίδια κατηγορία.

π.χ. Η τηλεόραση και το διαδίκτυο διαπαιδαγωγούν και κοινωνικοποιούν τους νέους. Η τηλεόραση με τον θεσμό της εκπαιδευτικής τηλεόρασης αλλά και το διαδίκτυο με τους ιστότοπους εκπαιδευτικού περιεχομένου μεταγγίζουν γνώσεις στους νέους, καλλιεργούν τη φαντασία τους, προβάλλουν πρότυπα, ενδυναμώνουν την κριτική τους ικανότητα. Και τα δύο Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης προβάλλουν τις επιστήμες, τα γράμματα και τις τέχνες, ενώ μέσω της παράθεσης πληροφοριών για την πολιτική ζωή του τόπου τους πολιτικοποιούν. Τέλος, το διαδίκτυο κυρίως, χωρίς βέβαια να υστερεί και η τηλεόραση, ευαισθητοποιεί για κοινωνικά και παγκόσμια προβλήματα.

- τη σύγκριση με την οποία αναδεικνύεται η **αντίθεση** μεταξύ των υποκειμένων της διαδικασίας.

Εδώ η ανάπτυξη ακολουθεί δυο τρόπους:

α) σύγκριση-αντίθεση κατά μέλος: παρουσιάζονται όλα μαζί τα γνωρίσματα του ενός μέλους και αντιθετικά όλα τα γνωρίσματα του άλλου μέλους.

β) σύγκριση-αντίθεση κατά σημείο: καταγράφονται σημείο-σημείο οι διαφορές των συγκρινόμενων μελών.

π.χ. Χαρακτηρολογικά οι άνθρωποι μπορούν να μοιραστούν σε δύο κατηγορίες: στους «ανθρώπους του ναι» και τους «ανθρώπους του όχι». Οι πρώτοι, όταν προκαλούνται να εκδηλωθούν, αυθόρμητα συμπεριφέρονται θετικά, έστω και αν αργότερα, άμα καλοσκεφτούν και ζυγίσουν πιο ψύχραιμα τα δεδομένα, νικηθούν από τις αμφιβολίες (τις θεωρητικές) ή τις δυσκολίες (τις πρακτικές) και αναθεωρήσουν την αρχική τους τοποθέτηση. Το «ναι» έρχεται εύκολα και τις περισσότερες φορές στο στόμα τους: «ω, βέβαια γίνεται», «μάλιστα, δεν αποκλείεται», «δεν σας υπόσχομαι, αλλά θα προσπαθήσω» κ.ο.κ. Αντίθετα, οι άνθρωποι της άλλης κατηγορίας αρχίζουν πάντα με το «όχι», η άρνηση είναι κατά κανόνα η πρώτη αντίδρασή τους, ακόμα και όταν έπειτα από ψυχραιμότερη κρίση ή επιγενέστερη συμπάθεια φανούν υποχωρητικοί. Αυτοί ξεκινούν αρνητικά: «αδύνατον, δεν γίνεται», «αποκλείεται, μην το συζητείτε» κ.ο.κ.

Ευάγγελος Παπανούτσος

π.χ. Όμως, η δημοκρατία δεν είναι ένα σύστημα απόλυτης ελευθερίας είναι το πιο ελεύθερο σύστημα που έχουμε γνωρίσει μέχρι τώρα. Δεν ευλογεί την παραβίαση των κανόνων συμβίωσης, απλώς επιτρέπει σε όλους να συμμετάσχουν στον ορισμό

αυτών των κανόνων. Δεν είναι ένα σύστημα που επιτρέπει στις μειοψηφίες να κάνουν ό,τι θέλουν· είναι ένα σύστημα που επιτρέπει στις μειοψηφίες να λένε ό,τι θέλουν, έτσι ώστε να πείσουν και να γίνουν με τη σειρά τους κάποια στιγμή πλειοψηφία για να ορίσουν τους κανόνες. Δεν επιτρέπει καν στην πλειοψηφία να κάνει ό,τι θέλει. Υπάρχουν τα θεμελιώδη δικαιώματα κάθε ατόμου, που δεν μπορεί να καταπατήσει ούτε το 99,9% του υπόλοιπου λαού.

Πάσχος Μανδραβέλης

Συναντούμε τις λέξεις:

Αντίθετα, εντούτοις, αλλά, ωστόσο, αν και, μολονότι, συγκρίνοντας, όμως, ενώ, από την άλλη, παρ' όλο που, μα, αλλιώς, παρά, εξάλλου, ειδήλλως, όχι μόνο... αλλά και κ.λπ.

Πρόθεση του συγγραφέα: να διερευνήσει δύο έννοιες και να προβάλλει τις ομοιότητες ή/και τις διαφορές τους, προκειμένου να καταστούν κατανοητές, να παρουσιάσει πτυχές ή να αποδείξει την αποτελεσματικότητα της μίας έννοιας/συνθήκης έναντι της άλλης κ.λπ.

v. Αναλογία

Η αναλογία είναι και αυτή σύγκριση, με την οποία εντοπίζουμε **ομοιότητες**. Πρόκειται για μία **εκτεταμένη παρομοίωση**.

Με αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης παραγράφου επιχειρούμε να παρουσιάσουμε τα χαρακτηριστικά ενός υποκειμένου, παραθέτοντας ανάλογα χαρακτηριστικά ενός άλλου υποκειμένου, το οποίο θεωρούμε ότι είναι περισσότερο γνωστό στους αναγνώστες ή στους ακροατές μας. Στη θεματική πρόταση/περίοδο παρουσιάζουμε τα δύο υποκείμενα που θα παραλληλιστούν. Στα σχόλια/λεπτομέρειες της παραγράφου παραλληλίζουμε τα γνωρίσματα ή τις ιδιότητές τους, ξεκινώντας από το υποκείμενο που είναι πιο οικείο.

Τις περισσότερες φορές στον λόγο, τα χαρακτηριστικά ή οι ιδιότητες που αποδίδονται στα δύο υποκείμενα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, οπότε έχουμε **κυριολεκτική αναλογία**. Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις που σε ένα από τα δύο υποκείμενα αποδίδουμε γνωρίσματα ή ιδιότητες κάνοντας χρήση της μεταφορικής λειτουργίας του λόγου. Τότε έχουμε **μεταφορική αναλογία**. Τις περισσότερες φορές συναντούμε μεταφορικές αναλογίες.

π.χ. Ό,τι μας προσφέρει σήμερα ένας Υπολογιστής Πολυμέσων, στις αρχές του αιώνα (και για χιλιάδες χρόνια πριν) μας χάριζε μόνο ένας πολυτάλαντος παππούς ή μία γιαγιά: κρατά λογαριασμό στις δουλειές του σπιτιού, λύνει απορίες, βοηθά

στο γράψιμο, αφηγείται όμορφες ιστορίες, λέει τραγουδάκια και –κυρίως– προσαρμόζει με προθυμία την τεράστια σοφία του στα μέτρα του κάθε εγγονιού.

ΚΕΕ

π.χ. Ο διαθέσιμος χρόνος προσφέρει διέξοδο σε ανθρώπους που λόγω των ξέφρενων ρυθμών της καθημερινότητας δεν βρήκαν ποτέ την κατάλληλη στιγμή να επεξεργαστούν απωθημένα συναισθήματα, όπως, για παράδειγμα, τη λύπη για μία απώλεια. Όπως όταν μια πληγή αιμορραγεί, επιστρατεύονται τα αιμοπετάλια και το πλάσμα για την επούλωσή της, έτσι και τα συναισθήματα που φέρνουμε στην επιφάνεια, αναγνωρίζουμε και επεξεργαζόμαστε, ενισχύουν την ψυχολογική μας κατάσταση και δυναμώνουν τη διάθεσή μας αλλά και τη ζωή μας.

ΑΠΕ-ΜΠΕ

Συναντώνται συνήθως οι διαρθρωτικές λέξεις:

Όπως... έτσι, τόσο... όσο, αναλογικά, κατ' αναλογία, με ανάλογο/αντίστοιχο τρόπο, αντίστοιχα, όμοια, σαν, όπως ακριβώς και, καθώς, παρόμοια, και στις δύο περιπτώσεις κ.λπ.

Πρόθεση του συγγραφέα: να καταστήσει κατανοητή και εύληπτη μία έννοια συγκρίνοντάς τη με κάποια περισσότερο οικεία και κατανοητή, να την εξηγήσει, να εκλαϊκεύσει, να προσδώσει ζωντάνια, παραστατικότητα και λογοτεχνικότητα στο κείμενο.

vi. Αιτιολόγηση

Πολλές φορές η θεματική πρόταση ή η περίοδος διατυπώνεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να καθίσταται αναγκαία η αιτιολόγηση του ισχυρισμού-θέσης που εκφράζει. Χρησιμοποιείται, λοιπόν, η μέθοδος της αιτιολόγησης, όταν η θεματική περίοδος παρακινεί να ρωτήσει κανείς «γιατί;». Επομένως, στη Θ.Π. διατυπώνεται ένα συμπέρασμα, το οποίο αιτιολογείται στα Σ./Λ.

π.χ. Τα κάθε λογής μνημεία φέρουν ορατά τα σημάδια του πνευματικού επιπέδου, των αισθητικών αντιλήψεων, της κοινωνικής οργάνωσης και των πολιτικών σχέσεων, που χαρακτήριζαν έναν λαό σε μία δεδομένη ιστορική στιγμή. Θα ήταν, λοιπόν, λογικό να κατέχουν περίοπτη θέση στο εκπαιδευτικό έργο και να αξιοποιούνται ως μέσα για την επίτευξη των σκοπών του. Γιατί αν ο κυριότερος από τους σκοπούς του σχολείου είναι η επαφή της νέας γενιάς με τα πνευματικά επιτεύγματα όλων των προηγούμενων, τότε τα μνημεία μπορούν να προσδώσουν σε αυτή την επαφή βιωματικό και άμεσο χαρακτήρα, πολύ βαθύτερο και πληρέστερο απ' ό,τι η απλή διδασκαλία.

Παναγιώτης Χατζημωυσιάδης, Μαρία Αθανασίου

Συναντούμε τις λέξεις/φράσεις: **επειδή, διότι, εφόσον, καθώς, αφού, η αιτία/ο λόγος που, μια που, στον βαθμό που, γι' αυτόν τον λόγο, αυτό οφείλεται/αιτιολογείται ή τις εμπρόθετες φράσεις «από + αιτιατική», «εξαιτίας + γενική», αποδίδεται, ευθύνεται, ερμηνεύεται, αιτιολογείται, πηγάζει, καταλογίζεται, ανάγεται, αιτία, αίτιο, λόγος, ευθύνη, παράγοντας, ρίζα, κίνητρο, εστία, ελατήριο κ.λπ.**

Ορισμένες φορές, ωστόσο, δεν υπάρχει αιτιολογικός σύνδεσμος ή λέξη /φράση που να φανερώνει αιτία. Στην περίπτωση αυτή, εξετάζουμε αν εμείς θα μπορούσαμε να εννοήσουμε έναν αιτιολογικό σύνδεσμο.

π.χ. Η εγκληματικότητα διογκώνεται στην εποχή μας. Οι ανεπίτρεπτες οικονομικές ανισότητες, η κλιμάκωση της ανεργίας των νέων ανθρώπων και ο αποκλεισμός μεγάλων ανθρώπινων συνόλων από τα οικονομικά αγαθά βρίσκονται πίσω από την ανεξέλεγκτη έξαρσή της.

Πρόθεση του συγγραφέα: να επιχειρηματολογήσει, να τεκμηριώσει την άποψη που διατύπωσε στη Θ.Π., να καταστήσει τον λόγο του αντικειμενικό, έγκυρο και αξιόπιστο, να επεξηγήσει και να επιλύσει απορίες του αναγνώστη.

vii. Αιτία-αποτελέσματα

Σε αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης στη Θ.Π. υπάρχει ένα αίτιο και στα Σ./Λ. οι θετικές/αρνητικές συνέπειες που προκαλεί.

π.χ. Τα αναλφάβητα άτομα αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες τόσο σε καθημερινές δραστηριότητες (κατανόηση εγγράφων, λογαριασμών, πινακίδων κ.ά.) και στην επαγγελματική τους ζωή, όσο και στις σχέσεις τους με το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Αρχικά, το άτομο απομακρύνεται από τους γύρω του και αποξενώνεται, καθώς νιώθει μειονεκτικά. Στη συνέχεια, νιώθει αδύναμο όσον αφορά στην ενημέρωσή του, αλλά και εξαρτημένο από τους γύρω του, αφού χρειάζεται μονίμως τη βοήθειά τους και συχνά γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης. Επιπλέον, το άτομο έχει σαφώς λιγότερες επαγγελματικές ευκαιρίες από κάποιον μορφωμένο και έτσι αυτομάτως εντάσσεται σε μία «κατώτερη» κοινωνική ομάδα.

Σωτήρης Ρούσσοσ

Χαρακτηριστικές είναι οι διαρθρωτικές λέξεις: **ώστε, για να, με αποτέλεσμα, επομένως, συνεπώς, κατά συνέπεια, επιπτώσεις, επιδράσεις, συνέπειες, επακόλουθα, παρεπόμενα, απόρροια κ.λπ.**

Πρόθεση του συγγραφέα: να καταδείξει τις θετικές συνέπειες ή τις επιπτώσεις ενός φαινομένου, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την αιτία ή τις αιτίες που τις προκαλούν, ώστε να γίνει πιο εύκολα αντιληπτή η δυσκολία επίλυσης ενός προβλήματος ή η επιτακτική ανάγκη αντιμετώπισής του με συγκεκριμένες δράσεις.

viii. Συνδυασμός μεθόδων (δεν αποτελεί τρόπο ανάπτυξης)

Στην περίπτωση αυτή συνδυάζονται δύο τουλάχιστον τρόποι ανάπτυξης.

π.χ. Η «ανθρωπιά» είναι μία λέξη του καιρού μας, ένας όρος κοινόχρηστος, ένα νόμισμα που κυκλοφορεί σε όλα τα χέρια, γιατί συμβαίνει η ανταλλακτική του αξία να είναι πολύ μεγάλη. Και με την «ανθρωπιά» εννοούμε, φυσικά, τη συμπόνια, τη συμμετοχή, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, στο πάθος του γείτονα. Και όχι μόνο του γείτονα. Του κάθε ανθρώπου. Άλλοτε χρησιμοποιούσαν τον όρο «ανθρωπισμός». Έλεγαν: «Αυτός είναι μεγάλος ανθρωπιστής» και με τούτο εσήμαιναν μία προσωπικότητα που ξοδευόταν ολόκληρη για να κάμει το καλό. Ο Ντυνάν, για παράδειγμα, ο ιδρυτής του «Ερυθρού Σταυρού», υπήρξε ένας τέτοιος ανθρωπιστής.

I.M.Παναγιωτόπουλος

3. Συνοχή και συνεκτικότητα

Η συνοχή αφορά στη μορφή του κειμένου και συγκεκριμένα στον τρόπο σύνδεσης προτάσεων, περιόδων και παραγράφων.

1. Τρόποι συνοχής προτάσεων/περιοδών/παραγράφων

Η συνοχή τους επιτυγχάνεται με τους εξής τρόπους:

i. Χρήση διαρθρωτικών λέξεων, οι οποίες φανερώνουν:

- Αιτιολόγηση: επειδή, διότι, γιατί, εξαιτίας, ένας ακόμη λόγος, αυτό οφείλεται, καθώς, μια που, στον βαθμό που, αφού, εφόσον κ.λπ.
- Αποτέλεσμα-συμπέρασμα: ως επακόλουθο, κατά συνέπεια, συνεπώς, έτσι, για αυτόν τον λόγο, όπως προκύπτει, άρα, λοιπόν, τελικά, επομένως, με αυτόν τον τρόπο, συμπερασματικά, συνοψίζοντας κ.λπ.
- Χρονική σχέση: πρώτα, αρχικά, κατ' αρχάς, στην αρχή, ύστερα, προηγουμένως, εντωμεταξύ, στη συνέχεια, έπειτα, αργότερα, τελικά, πριν, όταν (χρονικούποθετικός σύνδεσμος), σήμερα, ταυτόχρονα, συγχρόνως, αμέσως κ.λπ.
- Αντίθεση-εναντίωση: Η αντιθετική σύνδεση πραγματοποιείται τόσο παρατακτικά (αλλά, ωστόσο, έπειτα, μολαταύτα, όμως, εντούτοις, εξάλλου, άλλωστε), όσο και υποτακτικά (αν και, ενώ, μολονότι, μόλο που, παρόλο που, και που, ακόμη και αν).

Η παρατακτική αντιθετική σύνδεση διακρίνεται σε απλή και επιδοτική (π.χ. όχι μόνο... αλλά και, όχι μόνο δεν... μα ούτε, όχι μόνο... αλλά και δεν, όχι μόνο δεν... αλλά και κ.λπ.). Η επιδοτική σύνδεση είναι κατάλληλη για να δοθεί έμφαση στο περιεχόμενο μίας έννοιας και για να επιτευχθεί η κλιμάκωσή της.

- Όρο-προϋπόθεση: αν, εκτός αν, εφόσον, σε περίπτωση που, με δεδομένο ότι, με την προϋπόθεση, εάν, εκτός και αν, με τον όρο κ.λπ.
- Απαρίθμηση επιχειρημάτων: πρώτο... δεύτερο..., αρχικά, κατ' αρχάς, τελικά, το επόμενο επιχείρημα..., στη συνέχεια κ.λπ.
- Σκοπός: για να, προκειμένου να, με σκοπό να
- Επεξήγηση-διασάφηση: δηλαδή, συγκεκριμένα, ειδικότερα, ιδιαίτερα, σαφέστερα, ακριβέστερα, με άλλα λόγια, αυτό σημαίνει ότι, με όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως εννοούσα ότι, για παράδειγμα, αυτό πάει να πει ότι κ.λπ.
- Έμφαση-βεβαιότητα: το εξής, προπάντων, ιδιαίτερα, κυρίως, και μάλιστα, αναντίρρητα, ξεχωριστά, κατεξοχήν, περισσότερο, το κυριότερο είναι ότι, αξίζει να σημειωθεί ότι, θα ήθελα να τονίσω ότι, θα ήθελα να επιστήσω την προσοχή σας, εκείνο που προέχει, ασφαλώς, αναμφισβήτητα κ.λπ.
- Γενίκευση: γενικά, γενικότερα, ευρύτερα, τις περισσότερες φορές κ.ά.
- Προσθήκη: ακόμη, άλλωστε, εξάλλου, και, επιπλέον, παράλληλα, επιπρόσθετα, επίσης, στη συνέχεια, συμπληρωματικά, θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε, ας σημειωθεί ακόμη ότι κ.λπ.
- Αναλογία-ομοιότητα: σαν, όπως... έτσι, ομοίως, αναλογικά, κατ' αναλογία κ.λπ.
- Ταξινόμηση-διαίρεση: αφενός... αφετέρου, από τη μία... από την άλλη, στο πρώτο μέρος... στο δεύτερο μέρος κ.λπ.
- Τοπική σχέση: εκεί, εδώ, μέσα, έξω, κοντά, μακριά κ.λπ.
- Τρόπος: έτσι, με αυτόν τον τρόπο κ.λπ.
- Διάζευξη: ή... ή, είτε... είτε, ούτε... ούτε, μήτε... μήτε κ.λπ.

ii. Επανάληψη λέξης, δηλαδή εισαγωγή και οργάνωση της περιόδου με την τελευταία έννοια ή με μία έννοια-κλειδί της προηγούμενης. (**εσωτερική συνοχή**)

π.χ. Η ελευθερία είναι δικαίωμα, είναι η δυνατότητα του ανθρώπου να προσπαθεί να πραγματώσει τα όνειρα, τις επιθυμίες, τις ανάγκες, τους στόχους του. Το πρόβλημα, όμως, αρχίζει από τη στιγμή που θα αναγνωρίσουμε ότι η πραγμάτωση των στόχων δεν γίνεται αυτόματα, αλλά χρειάζεται προσπάθεια, για να παρακαμφθούν τα κοινωνικά εμπόδια. Αυτή η προσπάθεια είναι δυνατό να καρποφορήσει μόνο, όταν ο άνθρωπος έχει συνειδητοποιήσει την ανάγκη αυτοέκφρασης. Η συνειδητοποίηση, όμως, αυτή εκδηλώνεται ως αυτογνωσία και ως κοινωνική-πολιτική συνείδηση.

iii. Παράλειψη λέξης/φράσης που ήδη αναφέρθηκε προηγουμένως.

π.χ. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες μάς επιτρέπουν να αναπτύξουμε πλήρως και να χρησιμοποιήσουμε τις ανθρώπινες αρετές μας. Βασίζονται πάνω στις αυξανόμενες απαιτήσεις της ανθρωπότητας για μία ζωή μέσα στην οποία η έμφυτη αξιοπρέπεια και η αξία κάθε ανθρώπου θα τυγχάνει σεβασμού και προστασίας.

iv. Αντικατάσταση μίας λέξης/φράσης από αντωνυμία, επίρρημα κ.λπ.

π.χ. Η παροχή ανθρωπιστικής παιδείας είναι αναγκαία για τον σύγχρονο άνθρωπο περισσότερο από ποτέ. Η κριτική του σκέψη θα καλλιεργηθεί και οι πνευματικοί του ορίζοντες θα διευρυνθούν.

v. Χρήση συνωνύμων

π.χ. Όσοι ασκούν προπαγάνδα μετέρχονται διάφορες μεθόδους, προκειμένου να χειραγωγήσουν και να ικανοποιήσουν τους ιδιοτελείς στόχους τους. Με τις τεχνικές αυτές ναρκώνουν την κριτική σκέψη του ατόμου και στοχεύουν κυρίως στο συναίσθημά του.

vi. ²Χρήση υπωνύμων και υπερωνύμων. Υπώνυμο είναι μία λέξη, της οποίας η σημασία περιλαμβάνεται στη σημασία λέξης που χρησιμοποιήσαμε προηγουμένως. Υπερώνυμο είναι μία λέξη, της οποίας η σημασία περιλαμβάνει τη σημασία λέξης που χρησιμοποιήσαμε προηγουμένως.

π.χ. Οι δουλειές του σπιτιού απαιτούν πολλή ενέργεια. Το σιδέρωμα και το ξεσκόνισμα ταλαιπωρούν τις περισσότερες γυναίκες.

π.χ. Ο γνωστός πιανίστας Γ.Τ. πρόκειται να δώσει αύριο ένα ρεσιτάλ στο Μέγαρο Μουσικής. «Θα είναι η τελευταία φορά που το κοινό μου θα με δει και θα με ακούσει», δήλωσε ο διεθνούς φήμης μουσικός.

vii. Χρήση γενικότερου όρου

π.χ. Στις μέρες μας, κυριαρχούν τα φαινόμενα βίας και εγκληματικότητας, ο φανατισμός και η ιδιότητα. Πρόκειται για κοινωνικά προβλήματα που ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για την πολυεπίπεδη κρίση που βιώνει ο σύγχρονος άνθρωπος.

viii. Χρήση του όλου και των μερών του

² Τα όρια ανάμεσα στους τρόπους συνοχής vi, vii, viii είναι ρευστά, καθώς η χρήση μίας λέξης/έκφρασης μπορεί να υπαχθεί σε περισσότερους από έναν τρόπους έκφρασης.

π.χ. Σε κάθε εποχή, πολύ σημαντική είναι η παροχή ανθρωπιστικής παιδείας, καθώς μεταλαμπαδεύει την πίστη στις διαχρονικές ανθρωπιστικές αξίες, διδάσκει τον σεβασμό στην ανθρώπινη ζωή και αξιοπρέπεια. Βέβαια, εξίσου σημαντική είναι και η δημοκρατική παιδεία, διότι μέσω αυτής ο νέος καθίσταται ουσιαστικά πολίτης που συμμετέχει στα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα. Με αυτό το είδος παιδείας συμπορεύεται και η κοινωνική παιδεία που βοηθάει το άτομο να συνειδητοποιήσει πως αποτελεί μέλος ενός ευρύτερου συνόλου, στο πλαίσιο του οποίου έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η παιδεία, λοιπόν, είναι η ηθικοπνευματική επένδυση του ατόμου που αποσκοπεί στην ολοκλήρωσή του.

ix. Χρήση λέξεων που ανήκουν στον ίδιο χώρο και παρουσιάζουν νοηματική συγγένεια

π.χ. Ο καλλιτέχνης νιώθοντας με την ευαισθησία του πως η «ζωή είναι μέγα καλό και πρώτο», αισθάνεται την ανάγκη να τη «νοηματίσει», να την «περισώσει» από τη μοιραία φθορά του χρόνου. Η τέχνη θα μπορούσε να οριστεί ως «μίμηση», αναπαράσταση αντικειμένων ή γεγονότων με πρόθεση τη μετάπλάσή τους σε «σημαίνουσες μορφές». Μέσω της δημιουργίας ο άνθρωπος πληρώνει την πνευματική του ορμή για ελευθερία και διαιώνίζει μέσα από το κάλλος της μορφής την παρουσία του στον κόσμο.

x. Ευθεία ερώτηση και απάντηση

π.χ. Εάν βέβαια ο Αϊνστάιν είχε ζήσει ολόκληρο τον εικοστό αιώνα, με επαναστάσεις, παγκόσμιους θερμούς και ψυχρούς πολέμους, αλλά και δοξασμένο από τη ραγδαία ανάπτυξη των θετικών επιστημών και της τεχνολογίας, ίσως προβληματιζόταν περισσότερο. Η προώθηση των φυσικών επιστημών και η έκρηξη της τεχνολογίας, η οποία έχει προσλάβει φρενήρεις ρυθμούς στην εποχή μας, εγείρουν απορίες και συγκλονιστικά ερωτήματα. Η επιστήμη αναπτύσσεται συνήθως σε σχέση με τις πρακτικές ανάγκες των ανθρώπων, ακολουθεί όμως βασικά την εξέλιξη μίας κοινωνίας και αντικατοπτρίζει το συγκεκριμένο πνευματικό και ηθικό της επίπεδο. Όμως η τεχνολογία, που βελτίωσε σημαντικά τις συνθήκες της ζωής μας, βοήθησε ή εμπόδισε τον άνθρωπο να γίνει περισσότερο άνθρωπος;

Τα ευγενή ιδεώδη του ανθρωπισμού διασύρθηκαν και υπονομεύθηκαν στις μέρες μας. Η σύγχυση πραγματικών και πλασματικών αναγκών, η πνιγηρή εντατικοποίηση του ρυθμού της ζωής στις μεγαλουπόλεις, η εσωτερική μοναξιά, το άγχος και η αγωνία αλλοτριώνουν βαθύτατα και παρεμποδίζουν την πνευματική ολοκλήρωση των ανθρώπων.

xi. Χρονολογικός άξονας: οργάνωση του λόγου στον άξονα του χρόνου, παρουσιάζοντας τη διαδοχή των γεγονότων και τη χρονική τους σχέση. (αφήγηση)

π.χ. Καθόμουν στο πρώτο θρανίο και με υπομονή περίμενα. Οι σύντροφοί μου δίπλα κάναν ωραία σχέδια για την περίπτωση που δε θα 'ρχόταν η «κυρία».

Πρώτα θα βγαίνουν στην αυλή να παίζουν «αμπάριζα». Ύστερα η «κυρία» διευθύντρια θα τους έδιωχνε γιατί θα κάναν θόρυβο, και θα ενοχλούσαν τις «μεγάλες». Αυτό ήταν η ύστατη ικανοποίηση του ορμέμφυτου της ελευθερίας, που βλάσταινε μέσα στις νέες ανθρώπινες ψυχούλες τους. Και ύστερα η εκδήλωση αυτού του ορμέμφυτου. Η άσκοπη πολυθόρυβη περιπλάνηση στον κάμπο. Και οι οπτασίες περνούσαν μπρος από τα μάτια μας.

M. Καραγάτσης, Η κυρία Νίτσα

xii. Τοπικός/χωρικός άξονας: οργάνωση του λόγου στον άξονα του χώρου. (περιγραφή)

π.χ. Κοιτάζω τον ασβέστη αντικρύ στον τοίχο της μικρής μου κάμαρας. Λίγο πιο ψηλά το ταβάνι με τα δοκάρια. Πιο χαμηλά την κασέλα όπου έχω αποθέσει όλα μου τα υπάρχοντα: δυο παντελόνια, τέσσερα πουκάμισα, κάτι ασπρόρουχα. Δίπλα, η καρέκλα με την πελώρια ψάθα. Χάμου, στα άσπρα και μαύρα πλακάκια, τα δυο μου σάνταλα. Έχω στο πλάι μου κι ένα βιβλίο. Γεννήθηκα για να έχω τόσα. (...) Από το ελάχιστο φτάνεις πιο σύντομα οπουδήποτε.

Οδυσσέας Ελύτης, Ο Μικρός Ναυτίλος

xiii. Ο παραγωγικός άξονας, ο οποίος οδηγεί από τις γενικότερες διατυπώσεις στις ειδικότερες.

π.χ. Αυτό που γενικόλογα ονομάζουμε «πρόβλημα ταυτότητας» στη σημερινή Ελλάδα είναι μία διάσταση ανάμεσα στον τρόπο ζωής και στις ιδέες μας. Οι περισσότεροι χρησιμοποιούμε μανιωδώς την τεχνολογία, αλλά παραπονιόμαστε πως καταλύει τις παραδοσιακές αξίες μας. Βλέπουμε τηλεόραση περισσότερο από τους άλλους Ευρωπαίους, αλλά την κατηγορούμε ότι μας κάνει αντικοινωνικούς. Δηλώνουμε υποστηρικτές των κατατρεγμένων Κούρδων, αλλά δεν θέλουμε να τους δούμε εγκατεστημένους στη γειτονιά μας.

KEE

xiv. Ο επαγωγικός άξονας, ο οποίος οδηγεί από τις ειδικότερες διατυπώσεις στις γενικότερες.

π.χ. Ο υπεύθυνος ταξινόμησης σε ένα βιβλιοπωλείο πρέπει να δυσκολεύεται πολύ, όταν έχει να κατατάξει ένα βιβλίο με φωτογραφίες, αφού το περισσότερο από το μισό βιβλιοπωλείο είναι γεμάτο με βιβλία που στηρίζονται σε φωτογραφίες, χωρίς

αυτομάτως να κατατάσσονται στην πτέρυγα των φωτογραφικών βιβλίων. Η φωτογραφία στον πολιτισμό μας φαίνεται πως συνιστά βασικό υποκατάστατο του λόγου.

ΚΕΕ

xv. Η διατήρηση ενιαίου ύφους στην παράγραφο/κείμενο. Αυτό σημαίνει ότι, για παράδειγμα, δεν γίνεται στο μισό κείμενο το ύφος να είναι τυπικό και επίσημο, μέσω της κυριολεκτικής χρήσης της γλώσσας, του γ' προσώπου και του μακροπερίοδου λόγου, ενώ στο άλλο μισό να είναι οικείο και άμεσο μέσω ανάλογων επιλογών.

2. Συνεκτικότητα

Η συνεκτικότητα αφορά στο περιεχόμενο και συγκεκριμένα στη νοηματική σχέση προτάσεων, περιόδων και παραγράφων. Έτσι, μία παράγραφος μπορεί να αποτελεί αιτιολόγηση της προηγούμενης ή να καταδεικνύει σχέση αιτίου-αιτιατού, αντίθεσης, προϋπόθεσης, επεξήγησης, αιτιών/επιπτώσεων-λύσεων, ενώ ορισμένες φορές μία περίοδος/παράγραφος μπορεί να βρίσκεται σε μεταβατική χρήση.

π.χ. Τα συναισθήματα θυμού, φόβου, περιφρόνησης και αηδίας βρίσκονται στη βάση της έχθρας και της αντιπαλότητας. Τα συναισθήματα αυτά είναι οικουμενικά. Ωστόσο, κάθε πολιτισμός, με τις δικές του ιδιαίτερες συνθήκες και πρακτικές, συμβάλλει στην ένταση ή στην εξασθένηση της εκδήλωσης ορισμένων συναισθημάτων.

Τι είναι λοιπόν αυτό, που στις «δικές μας» σύγχρονες δυτικές κοινωνίες εντείνει το θυμό, τον φόβο, την περιφρόνηση και την αηδία, δηλαδή όλα εκείνα τα συναισθήματα επί των οποίων χτίζεται η βίαιη αλληλεπίδραση μεταξύ των ανθρώπων;

Θυμώνει όποιος διαψεύδεται και όποιος δυσφορεί, όποιος βρίσκεται συνεχώς μπροστά σε εμπόδια αλλά και όποιος αναμετριέται με τους άλλους για να διατηρήσει ο ίδιος τον έλεγχο και την εξουσία.

Μπετίνα Ντάβου

4. Παραγραφοποίηση

Είναι δυνατό να ζητηθεί είτε να γίνει διαφορετικός χωρισμός των παραγράφων ενός κειμένου, είτε μία παράγραφος να χωριστεί σε δύο μικρότερες. Σημαντικό είναι να εντοπίσουμε τις κύριες ιδέες της κάθε παραγράφου, προκειμένου οι παράγραφοι με κοινό θέμα να ενοποιηθούν. Αναφορικά με τον χωρισμό μίας παραγράφου, σημασία πρέπει να δοθεί στις νοηματικές σχέσεις που εντοπίζονται στην παράγραφο, προκειμένου αυτές να αποτελέσουν κριτήριο της διαφορετικής παραγραφοποίησης.

π.χ. Η λαχτάρα για εξειδίκευση και το κυνήγι της ειδικής, πλήρους, βαθύτερης και εκτεταμένης γνώσης οδήγησε σε χωρισμούς και διαχωρισμούς, εν τέλει δε σε κατακερματισμούς. Οδήγησε σταδιακά σε χωρισμό της επιστήμης σε επιστήμες, των επιστημών σε κλάδους, των κλάδων σε τμήματα, των τμημάτων σε τομείς κ.ο.κ. Παράλληλα, οδήγησε στην ανάλυση και ανάδειξη των «ελάχιστων συστατικών» στις μονάδες, στα μόρια, στα άτομα, στα ελάχιστα χαρακτηριστικά. Έτσι, επήλθε βαθμηδόν όλο και μεγαλύτερη ειδίκευση αλλά και αποστασιοποίηση, όλο και μεγαλύτερη εμβάθυνση αλλά και διάσπαση, ένας απόλυτος κατακερματισμός που θυσίασε το δάσος στα δέντρα. Αυτό που προκύπτει, λοιπόν, ως αδήριτη ανάγκη σήμερα είναι να ξαναβρούμε τον μίτο που ενώνει τις ποικίλες μορφές της γνώσης, αξιοποιώντας παράλληλα την εκπληκτική πρόοδο που έχει σημειωθεί στις επιστήμες. Να επανασυνδέσουμε τις θετικές επιστήμες με τις κοινωνικές-ανθρωπιστικές και όλες μαζί με τις τέχνες και τον πολιτισμό. Να πραγματωθεί η μετάβαση από τις γνώσεις στη γνώση, να πάρει σάρκα και οστά η μέγιστη αυτή υπέρβαση. Με βάση τα σύγχρονα επιστημονικά επιτεύγματα και τις προκλήσεις του αιώνα μας να διαλεχθούν οι επιστήμες και οι επιστήμονες στο πλαίσιο μιας δημιουργικής διακλαδικότητας και διεπιστημονικότητας.

Γεώργιος Μπαμπινιώτης

Η λαχτάρα για εξειδίκευση και το κυνήγι της ειδικής, πλήρους, βαθύτερης και εκτεταμένης γνώσης οδήγησε σε χωρισμούς και διαχωρισμούς, εν τέλει δε σε κατακερματισμούς. Οδήγησε σταδιακά σε χωρισμό της επιστήμης σε επιστήμες, των επιστημών σε κλάδους, των κλάδων σε τμήματα, των τμημάτων σε τομείς κ.ο.κ. Παράλληλα, οδήγησε στην ανάλυση και ανάδειξη των «ελάχιστων συστατικών», στις μονάδες, στα μόρια, στα άτομα, στα ελάχιστα χαρακτηριστικά. Έτσι επήλθε βαθμηδόν όλο και μεγαλύτερη ειδίκευση αλλά και αποστασιοποίηση, όλο και μεγαλύτερη εμβάθυνση αλλά και διάσπαση, ένας απόλυτος κατακερματισμός που θυσίασε το δάσος στα δέντρα.

Αυτό που προκύπτει, λοιπόν, ως αδήριτη ανάγκη σήμερα είναι να ξαναβρούμε τον μίτο που ενώνει τις ποικίλες μορφές της γνώσης, αξιοποιώντας παράλληλα την εκπληκτική πρόοδο που έχει σημειωθεί στις επιστήμες. Να επανασυνδέσουμε τις θετικές επιστήμες με τις κοινωνικές – ανθρωπιστικές και όλες μαζί με τις τέχνες και τον πολιτισμό. Να πραγματωθεί η μετάβαση από τις γνώσεις στη γνώση, να πάρει σάρκα και οστά η μέγιστη αυτή υπέρβαση. Με βάση τα σύγχρονα επιστημονικά επιτεύγματα και τις προκλήσεις του αιώνα μας να διαλεχθούν οι επιστήμες και οι επιστήμονες στο πλαίσιο μιας δημιουργικής διακλαδικότητας και διεπιστημονικότητας.

5. Διάγραμμα κειμένου

Δίνουμε ιδιαίτερη προσοχή στα εξής:

- Πολύ καλή και προσεκτική ανάγνωση του κειμένου.
- Χωρισμός του κειμένου στα 3 μέρη του: πρόλογος, κυρίως μέρος και επίλογος.

Πρόλογος: στον πρόλογο διακρίνουμε το θέμα του κειμένου και τη θέση του συγγραφέα, δηλαδή την άποψη που θα υποστηρίξει στο κύριο μέρος. Ο πρόλογος ενδέχεται να καταλαμβάνει και δύο παραγράφους: η πρώτη να περιλαμβάνει το θέμα του κειμένου, ενώ η δεύτερη τη θέση του συγγραφέα.

Κύριο μέρος: Σε κάθε παράγραφο διακρίνουμε τη θεματική πρόταση/περίοδο της παραγράφου που θα αποτελέσει τον πλαγιότιτλο της παραγράφου, τις κύριες ιδέες (=επιχειρήματα) που στηρίζουν τη Θ.Π. και την/τις δευτερεύουσα/-σες ιδέες (=παραδείγματα, επεξηγήσεις) που στηρίζουν τις κύριες ιδέες. Γράφουμε έναν πλαγιότιτλο για την κάθε παράγραφο και στη συνέχεια χωρίζουμε το κύριο μέρος σε νοηματικές ενότητες, δίνοντας στην κάθε μία έναν πλαγιότιτλο.

Ο πλαγιότιτλος πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Να μην υπερβαίνει τις επτά λέξεις.
- Να μην είναι γενικόλογος, αλλά να αποδίδει τις κύριες ιδέες της παραγράφου.
- Συνήθως είναι αρνηματική πρόταση.
- Να μην είναι ερωτηματική πρόταση.
- Να μην φέρει σχολιαστικά σημεία στίξης.
- Να αποφεύγεται ο μεταφορικός λόγος.
- Να αποφεύγεται η χρήση αυτούσιων λέξεων του κειμένου.
- Να χρησιμοποιείται μόνο το τρίτο ρηματικό πρόσωπο (γ' ενικό/πληθυντικό).

Επίλογος: Περιλαμβάνει, συνήθως, τη συνόψιση επιχειρηματολογίας και την επιβεβαίωσή της. Ορισμένες φορές περιλαμβάνει και το συμπέρασμα του συγγραφέα ή διατυπώνει κάποιους τρόπους αντιμετώπισης.

B. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μπορεί είτε να ζητηθεί η συνοπτική απόδοση αποσπάσματος του κειμένου, είτε η **συνοπτική παρουσίαση** συγκεκριμένων απόψεων του συγγραφέα.

1. Αρχικά, μελετάμε το κείμενο και εντοπίζουμε το είδος του (άρθρο, δοκίμιο, ομιλία κ.λπ.). Στη συνέχεια, επισημαίνουμε το θεματικό κέντρο όλου του κειμένου.

2. Αν ζητείται περίληψη σε απόσπασμα του κειμένου, επικεντρωνόμαστε στο απόσπασμα. Αν οι παράγραφοι του αποσπάσματος έχουν κοινό θέμα (π.χ. τρόποι διαμόρφωσης φιλειρηνικής συνείδησης στους νέους), το αποδίδουμε με τη μορφή πλαγιότιτλου, ο οποίος θα αποτελέσει τη θεματική πρόταση/περίοδο της περίληψης.

π.χ. Το απόσπασμα αναφέρεται στους τρόπους διαμόρφωσης ειρηνόφιλου πνεύματος στους νέους.

• Αν, ωστόσο, οι παράγραφοι δεν έχουν κοινό θέμα (π.χ. αξία της ειρήνης και τρόποι εδραίωσής της), τότε το θέμα της κάθε παραγράφου θα περιληφθεί στην περίοδο που θα αποτελέσει τη θεματική πρόταση/περίοδο της παραγράφου.

π.χ. Το απόσπασμα αναφέρεται στη σημασία της ειρήνης και στους τρόπους παγίωσής της.

3. Αν ζητείται συνοπτική παρουσίαση συγκεκριμένων απόψεων του συγγραφέα, φροντίζουμε, ώστε η θεματική πρόταση/περίοδος της περίληψης να μην αποτελεί αυτούσια μεταφορά των λέξεων/φράσεων της εκφώνησης αλλά επαναδιατύπωσή τους.

π.χ. Ο συγγραφέας αναφέρεται και/επικεντρώνεται στην ανάγκη παροχής ανθρωπιστικής παιδείας.

4. Σε κάθε παράγραφο εντοπίζουμε τη θεματική πρόταση. Η θεματική πρόταση θα αποτελέσει τον πλαγιότιτλο της παραγράφου. Αν δεν υπάρχει θεματική πρόταση, θα τη συμπεράνουμε από τις λεπτομέρειες. Έπειτα, ανιχνεύουμε τις λεπτομέρειες και διαχωρίζουμε τις σημαντικές από τις λιγότερο σημαντικές.

5. Εξετάζουμε αν η περίληψη έχει επικοινωνιακό πλαίσιο.

π.χ. «Γράψτε την περίληψη των παραγράφων 3, 4 και 5 του παραπάνω άρθρου, προκειμένου να ενημερώσετε τους συμμαθητές σας για το περιεχόμενό τους». Στην περίπτωση αυτή, μπορούμε να ξεκινάμε ως εξής:

Αγαπητοί συμμαθητές,

6. Μπορούμε να αρχίσουμε την περίληψη με τις εξής φράσεις:

- Το απόσπασμα αναφέρεται...
- Ο συγγραφέας στο απόσπασμα αναφέρεται...
- Θεματικό πυρήνα/κέντρο του αποσπάσματος αποτελεί...
- Κεντρικό άξονα του αποσπάσματος αποτελεί...
- Στο δημοσίευμα αυτό ο αρθρογράφος θίγει, μεταξύ άλλων, και...
- Ο συγγραφέας επικεντρώνεται...
- Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, ο συγγραφέας διαπιστώνει, προσεγγίζει, φωτίζει, διερευνά...
- Ο συγγραφέας στο άρθρο του αναφέρεται και στο...

7. Η επόμενη πρόταση/περίοδος μετά τη Θ.Π. μπορεί να ξεκινά με τη λέξη «αρχικά» ή «συγκεκριμένα».

8. Δεν επαναλαμβάνουμε συνέχεια τη λέξη «ο συγγραφέας», αλλά ανάλογα με το κειμενικό είδος χρησιμοποιούμε εναλλακτικές φράσεις, όπως: ο δοκιμιογράφος, ο αρθρογράφος, ο κειμενογράφος, ο συντάκτης του κειμένου, ο γράφων/-ουσα ή τον αναφέρουμε με το όνομά του.

π.χ. Ο Ε. Παπανούτσος υπογραμμίζει στη συνέχεια...

9. Γράφουμε την περίληψη μόνο σε πλάγιο λόγο.

10. Χρησιμοποιούμε σε όλη την περίληψη ενεργητική ή παθητική σύνταξη.

11. Χρησιμοποιούμε πάντα γ' ενικό/γ' πληθυντικό πρόσωπο.

12. Χρησιμοποιούμε τα ρήματα:

- ανακοινώνει, αναφέρει, αναφέρεται (σε), αποσαφηνίζει, αιτιολογεί, αντιθέτει, αντιπαραθέτει, αντιπαραβάλλει, ανασκευάζει, απορρίπτει, αντικρούει, αντιτείνει, αντιπροτείνει, αποδεικνύει, αξιολογεί, αποτιμά, ασχολείται (με), αναλύει, αναπτύσσει, αποφαινεται, απαριθμεί, αναρωτιέται, απορεί, αφηγείται, απολογείται, αγανακτεί
- βεβαιώνει
- διατυπώνει τη γνώμη/άποψη, δηλώνει, διαπιστώνει, διευκρινίζει, διαβεβαιώνει, δικαιολογεί, διαιρεί, διηγείται, διατείνεται ότι, δείχνει, δίνει έμφαση
- εισηγείται, επεξηγεί, εξηγεί, επιχειρηματολογεί (υπέρ ή κατά), επιμένει (ότι), επισημαίνει, εξετάζει, εύχεται, εξεγείρεται, εκφράζει την έκπληξή του, εξάγει το

συμπέρασμα, εκτιμά, εμβαθύνει, ερμηνεύει

- θίγει
- ισχυρίζεται
- καθορίζει, καταλήγει, κρίνει
- μνημονεύει
- ορίζει, ολοκληρώνει
- προτείνει, παραθέτει αυτολεξεί (ένα άλλο κείμενο), παρατηρεί, προβλέπει, προσδιορίζει, πραγματεύεται, περιγράφει, προσθέτει, παραθέτει, παρουσιάζει
- συνάγει, συμπεραίνει, σχολιάζει, συγκρίνει, συνηγορεί, συμφωνεί με, σημειώνει, συμπληρώνει, συστήνει, συμβουλεύει, στηρίζει (την άποψή του)
- ταυτίζεται με, τεκμηριώνει, τονίζει, ταξινομεί
- υπερασπίζεται, υποστηρίζει, υπεραμύνεται, υπογραμμίζει, υποδεικνύει, υποθέτει
- χαρακτηρίζει

13. Η γλώσσα της περίληψης είναι πάντα κυριολεκτική.

14. Αποφεύγουμε τις γενικεύσεις και την υπερβολική αφαίρεση, για να μην παραλείψουμε σημαντικές λεπτομέρειες, που θα καταστήσουν ελλιπή την περίληψή μας. Δεν πρέπει να είμαστε περιγραφικοί.

15. Δεν μιμούμαστε το ύφος του συγγραφέα και αποφεύγουμε την παράθεση αυτούσιων λέξεων και φράσεων του κειμένου, χρησιμοποιώντας συνώνυμα, εκτός και αν πρόκειται για κάποια λέξη που δεν είναι δυνατόν να αντικατασταθεί π.χ. τεχνολογία, κλωνοποίηση.

16. Κύριο μέλημά μας πρέπει να είναι η αντικειμενικότητα. Δεν ασκούμε ποτέ άμεση ή έμμεση κριτική-σχολιασμό στις ιδέες-πληροφορίες του κειμένου. Για αυτό στην περίληψη δεν χρησιμοποιούμε ποτέ θαυμαστικά (!), αποσιωπητικά (...).

17. Παραλείπουμε τις επεξηγήσεις, τα παραδείγματα, τις παρομοιώσεις, τις ρητορικές ερωτήσεις του αρχικού κειμένου. Επίσης, σε καμία περίπτωση δεν επεξηγούμε τα γραφόμενά μας.

18. Δεν παραθέτουμε άτακτα τις ιδέες-πληροφορίες του κειμένου αλλά ακολουθούμε τη σειρά, με την οποία παρατίθενται στο κείμενο.

19. Φροντίζουμε να υπάρχει συνοχή και συνεκτικότητα μεταξύ των προτάσεων-περιόδων της περίληψης. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να αναδεικνύεται στην περίληψη η σχέση που υπάρχει μεταξύ των περιόδων και παραγράφων του κειμένου.

20. Καλό είναι να αποφεύγονται οι πολύ σύντομες και κοφτές προτάσεις, όπως φυσικά και ο μακροπερίοδος λόγος. Προτιμούμε την υποτακτική σύνδεση προτάσεων, αξιοποιώντας παράλληλα και τις μετοχές, π.χ. τονίζοντας παράλληλα, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα, επισημαίνοντας συνάμα κ.λπ.

21. Φροντίζουμε να μην υπερβαίνουμε το δοθέν όριο λέξεων.

Τεχνικές πύκνωσης

1. Παραλείπουμε τους ονοματικούς προσδιορισμούς.

π.χ. Ένας ξένος συγγραφέας υποστήριξε → Ένας συγγραφέας υποστήριξε

π.χ. Οι γενεσιουργές αιτίες του ρατσισμού → Ο ρατσισμός οφείλεται

2. Αποδίδουμε μονολεκτικά τις περιφράσεις.

π.χ. Η αμοιβαία στήριξη της προσπάθειας του ενός από τον άλλο είναι απαραίτητη στον χώρο εργασίας. → Η αλληλοϋποστήριξη είναι απαραίτητη στον χώρο εργασίας.

π.χ. Στην εποχή της ρευστότητας που ζούμε οι αλλαγές είναι αναμενόμενες σε πολλούς τομείς. → Στη σύγχρονη μεταβαλλόμενη εποχή οι αλλαγές είναι αναμενόμενες σε πολλούς τομείς.

π.χ. Η συναισθηματική εξάρτηση του ενός μέλους της οικογένειας από το άλλο είναι αναπόφευκτη. → Η συναισθηματική αλληλεξάρτηση των μελών της οικογένειας είναι αναπόφευκτη.

3. Όταν χρησιμοποιείται αντιθετική επιδοτική σύνδεση τα νοήματα πυκνώνονται με βάση το β' σκέλος της αντίθεσης.

π.χ. Ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να παρακινήσει τον νέο όχι με απειλές, λοιδορίες, ειρωνείες και σαρκασμό, αλλά με την πειθώ. → Ο δάσκαλος πρέπει να παρακινεί τον νέο με την πειθώ.

π.χ. Σήμερα οι νέοι όχι μόνο αργούν να φύγουν από το σπίτι, αλλά πολλές φορές αναγκάζονται να επιστρέψουν στο πατρικό τους, αφού αδυνατούν να τα βγάλουν πέρα μόνοι τους. → Οι σύγχρονοι νέοι συχνά επιστρέφουν στους γονείς τους λόγω της οικονομικής κρίσης.

4. Αντικαθιστούμε τα υπώνυμα από τα υπερώνυμα.

π.χ. Η οικογένεια, το σχολείο, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης μπορούν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος. → Οι φορείς κοινωνικοποίησης μπορούν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

π.χ. Ο τύπος, το διαδίκτυο, η τηλεόραση και το ραδιόφωνο συνιστούν πλέον φορείς κοινωνικοποίησης. → Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αποτελούν φορέα κοινωνικοποίησης.

5. Αντικαθιστούμε τις αρνητικές έννοιες με αντίστοιχες καταφατικές.

π.χ. Δεν αποκλείεται να ακυρωθεί η εκδρομή. → Ενδέχεται να ακυρωθεί η εκδρομή.

π.χ. Δεν συμφώνησε με την πρότασή του. → Απέρριψε την πρότασή του.

6. Αντικαθιστούμε εμπρόθετους προσδιορισμούς και δευτερεύουσες προτάσεις με ισοδύναμες συνοπτικές εκφράσεις.

π.χ. Με εκείνο το φοβερό κρύο, που συνήθως έφτανε αρκετούς βαθμούς κάτω από το μηδέν, ξεράθηκαν στον κήπο όλα τα λουλούδια. → Εξαιτίας της παγωνιάς, ξεράθηκαν όλα τα λουλούδια.

π.χ. Ο καθηγητής της Ιστορίας, όταν κατάλαβε ότι μαθαίναμε το μάθημα, όπως ακριβώς ήταν γραμμένο στο βιβλίο, μας μάλωσε λέγοντας ότι, αν συνεχίσουμε να διαβάζουμε έτσι, ματαιοπονούμε. → Ο καθηγητής της Ιστορίας, όταν κατάλαβε ότι αποστηθίζουμε, μας αποθάρρυνε.

7. Αντικαθιστούμε τις αναφορικές προτάσεις με ονοματικές ή επιρρηματικές φράσεις.

π.χ. Ευχαρίστησε όλους όσοι τον ψήφισαν και υποσχέθηκε ότι δεν θα τους διαψεύσει. → Ευχαρίστησε τους ψηφοφόρους του και υποσχέθηκε ότι δεν θα τους διαψεύσει.

π.χ. Έλα, όσο πιο γρήγορα μπορείς! → Έλα αμέσως!

8. Αντικαθιστούμε δευτερεύουσες προτάσεις με ονοματικές φράσεις.

π.χ. Φοβάται μήπως αντιδράσουν αρνητικά οι γονείς του στην απόφασή του να γίνει ηθοποιός. → Φοβάται την αρνητική αντίδραση των γονιών του.

π.χ. Υποστηρίζεται ότι η αγάπη είναι αναγκαία κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου. → Υποστηρίζεται η αναγκαιότητα της αγάπης κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού.

9. Αντικαθιστούμε μία σειρά προτάσεων με την ενέργεια που τις επιγράφει.

π.χ. Ο αρχηγός της ομάδας αποδοκίμασε με έντονες χειρονομίες και μορφασμούς τον διαιτητή και του ζήτησε εξηγήσεις για την απόφασή του. → Ο αρχηγός της ομάδας διαμαρτυρήθηκε έντονα στον διαιτητή για την απόφασή του.

π.χ. Οι έφηβοι θέλουν να γνωρίζουν άτομα της ίδιας ηλικίας, να ανταλλάσσουν απόψεις και να μοιράζονται τους προβληματισμούς τους. → Οι έφηβοι επιδιώκουν τη συναναστροφή με συνομηλίκους τους.

10. Αν η παράγραφος δεν έχει θεματική πρόταση/περίοδο, διατυπώνουμε μία με βάση τις λεπτομέρειες.

π.χ. Συχνά οι γονείς νιώθουν ότι τα μέχρι πρότινος λογικά παιδιά τους εξελίσσονται σε αιθεροβάμονες, ενώ οι εναλλαγές της διάθεσής τους είναι απότομες και αναπάντεχες. Άλλοτε, παιδιά προσεκτικά γίνονται ριψοκίνδυνα, ενώ παιδιά συνεσταλμένα και ντροπαλά μετατρέπονται σε εφήβους που προσπαθούν με κάθε τρόπο, θεμιτό και αθέμιτο, να δηλώνουν την παρουσία τους. → Οι αλλαγές στη συμπεριφορά των εφήβων συχνά προβληματίζουν τους γονείς τους.

11. Όταν στο κείμενο υπάρχουν ερωτήματα που απαντώνται, επικεντρωνόμαστε στην απάντηση.

π.χ. Ποια πρότυπα επικρατούν σήμερα και ποιο ιδεώδες τα διαμορφώνει; Κατ' αρχάς, είναι αμφίβολο αν υπάρχουν σήμερα κοινωνικά πρότυπα. → Αμφισβητείται η ύπαρξη σύγχρονων κοινωνικών προτύπων.

12. Όταν τα ερωτήματα εκφράζουν προβληματισμούς του συγγραφέα, αποδίδουμε τους προβληματισμούς του.

π.χ. Πώς γίνεται να οργανώνονται αποτρόπαια τηλεοπτικά παιχνίδια και πώς μπορεί να τα «απολαμβάνουν» εκατομμύρια θεατές; Τι είναι αυτό που μας εθίζει στην παρακολούθησή τους; Είναι το καινούργιο και το άγνωστο ή είναι τελικά η ανάγκη να εισχωρήσουμε στις ζωές των άλλων; → Προβληματισμό προκαλούν οι λόγοι επιτυχίας των ριάλιτι τηλεπαιχνιδιών.

13. Αν τα ερωτήματα έχουν κοινό θέμα, τότε πυκνώνονται με βάση το θέμα τους.

π.χ. Δεν είναι η γλώσσα και η σκέψη αδιάλυτες; Είναι δυνατόν να μιλήσει κανείς χωρίς να σκεφτεί ή να σκεφτεί χωρίς λέξεις; Γλώσσα και σκέψη δεν συνδιαμορφώνονται και δεν αλληλεπιδρούν; → Η γλώσσα και η σκέψη είναι άρρηκτα συνδεδεμένες.

14. Αν οι ερωτήσεις είναι ρητορικές, πυκνώνονται με καταφατική ή αρνητική απόφαση.

π.χ. Μήπως το χάσμα των γενεών δεν είναι μόνο ηλικιακό; Μήπως ευθύνεται και το γεγονός ότι οι σημερινοί νέοι αντιπροσωπεύουν την πρώτη γενιά που δεν θα έρθει σχεδόν ποτέ σε επαφή με παλαιότερες τεχνολογίες, όπως είναι το βίντεο και το κασετόφωνο; Μήπως, από την άλλη, σχετίζεται και με την αδυναμία των μεγαλύτερων να εξοικειωθούν με το κινητό τηλέφωνο αφής, την ψηφιακή τηλεόραση και γενικά τις σύγχρονες τεχνολογίες; → Η τεχνολογία είναι συνυπεύθυνη για τη διεύρυνση του χάσματος των γενεών.

15. Αφαιρούμε τις επεξηγήσεις. Για αυτό, καλό είναι να αποφεύγουμε τη χρήση δευτερευουσών ονοματικών προτάσεων (εισαγωγή: που, ο οποίος κ.λπ.)

π.χ. Κατά τον ελεύθερο χρόνο τους, τα παιδιά ξεδιπλώνουν τη δημιουργικότητά τους, δηλαδή κινητοποιούν τη φαντασία τους, εξασκούν την επινοητικότητα, αναπτύσσουν τις ικανότητες και τα ταλέντα τους. → Ο ελεύθερος χρόνος συμβάλλει στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των παιδιών.

Γ. ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Η κατανόηση του κειμένου μπορεί να ελεγχθεί με τον ακόλουθο τύπο ασκήσεων:

- Ερωτήσεις κατανόησης με τη μορφή Σωστού/Λάθους, στις οποίες μπορεί να ζητηθεί τεκμηρίωση με παραπομπές σε χωρία του κειμένου.
- Ερωτήσεις κατανόησης με τη μορφή πολλαπλής επιλογής.
- Ερωτήσεις κατανόησης με τη μορφή αντιστοίχισης.
- Παρουσίαση των επιχειρημάτων με τα οποία ο συγγραφέας τεκμηριώνει τις απόψεις του.
- Εντοπισμός και σχολιασμός του θέματος του κειμένου.
- Σχολιασμός/ανάπτυξη μίας περιόδου του κειμένου (μπορεί να ζητηθεί να αναπτυχθεί με συγκεκριμένο τρόπο π.χ. με παραδείγματα).
- Εντοπισμός της οπτικής γωνίας του συγγραφέα.
- Ανασκευή μίας άποψης που διατυπώνεται στο κείμενο.

Στους τελευταίους πέντε τύπους ασκήσεων, η απάντησή μας θα δοθεί σε παράγραφο, η οποία πρέπει να έχει υποδειγματική δομή: Θ.Π., Σ./Λ., Κ.Π. Πολύ σημαντικό είναι να μην υπερβούμε το δοθέν όριο λέξεων.

• Παρουσίαση των επιχειρημάτων με τα οποία ο συγγραφέας τεκμηριώνει τις απόψεις του

Η απάντησή μας θα δοθεί σε μία παράγραφο με υποδειγματική δομή, όπως προαναφέρθηκε. Σημαντικό είναι να μην χρησιμοποιούμε αυτούσιες λέξεις/φράσεις του κειμένου, κατά την παρουσίαση των επιχειρημάτων του συγγραφέα, αλλά να τις επαναδιατυπώνουμε. Δεν θα ήταν άστοχο να γίνουν παραπομπές σε χωρία του κειμένου.

• Σχολιασμός/ανάπτυξη περιόδου του κειμένου

Όπως προαναφέρθηκε, η παράγραφος που θα γράψουμε αναγκαίο είναι να έχει υποδειγματική δομή: Θ.Π., Σχόλια/Λεπτομέρειες, Κ.Π. Καλό είναι η Θ.Π. της παραγράφου να μην αποτελεί αυτούσια μεταφορά της δοθείσας περιόδου, αλλά να αποτελεί επαναδιατύπωσή της. Η Θ.Π. μπορεί να ξεκινήσει με φράσεις, όπως: είναι γεγονός ότι, είναι κοινά αποδεκτό ότι, είναι κοινή ή διαπίστωση, αποτελεί κοινή παραδοχή, στη σύγχρονη εποχή κ.λπ.

Κατ' αρχάς, εντοπίζουμε το ζητούμενο ή τα ζητούμενα που πρέπει να σχολιάσουμε. Προσέχουμε, στη συνέχεια, μήπως η διατύπωση της περιόδου υποδεικνύει και τον τρόπο ανάπτυξής της. Για παράδειγμα, αν περικλείει έννοιες αντίθετες η ανάπτυξη θα γίνει με σύγκριση-αντίθεση. Τις περισσότερες φορές

στόχος είναι η αιτιολόγηση της Θ.Π., άλλοτε αναγκαία είναι η ανάπτυξη με αίτιο-αποτέλεσμα. Στις περιπτώσεις αυτές τα Σ/Λ μπορούν να αρχίζουν με τη φράση «Αυτό συμβαίνει, διότι...». Δεν είναι λίγες φορές που απαιτείται η ανάλυση/επεξήγηση της δοθείσας φράσης. Σε αυτήν την περίπτωση, τα Σ/Λ μπορούν να αρχίζουν με τη φράση «Αυτό σημαίνει ότι... ». Καλό είναι να υπάρχουν στα Σ./Λ. και κάποια παραδείγματα από την επικαιρότητα, τα οποία δεν αναλύουμε, απλώς τα παραθέτουμε. Τέλος, η παράγραφος θα πρέπει να έχει Κ.Π., η οποία προτιμότερο είναι να συνιστά συμπέρασμα και όχι συνόψιση, προκειμένου να μην οδηγηθούμε σε επαναλήψεις.

Αναφορικά με το περιεχόμενο της παραγράφου, καλό είναι να λάβουμε υπόψη και τα συμπραζόμενα του κειμένου. Ευνόητο είναι πως δεν χρησιμοποιούμε αυτούσιες λέξεις/φράσεις του κειμένου, αλλά τις αντικαθιστούμε με συνώνυμες.

Δ. ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΟΛΙΟ

Γεγονός είναι καθετί που έχει γίνει. Πρόκειται για μία εξακριβωμένη και αδιαμφισβήτητη πληροφορία.

π.χ. Ιάπωνες μηχανικοί σχεδιάζουν κινητά τηλέφωνα που θα επιτρέπουν σε ένα σκύλο ή μία γάτα να ακούει τον καθησυχαστικό ήχο της φωνής του αφεντικού του χωρίς να χρειάζεται να πατά κουμπιά.

Σχόλιο είναι μία κρίση ευμενής ή δυσμενής για ένα γεγονός που διατυπώνει κάποιος προφορικά ή γραπτά. Πρόκειται για μία ερμηνεία του γεγονότος-συμβάντος και έχει υποκειμενικό χαρακτήρα.

π.χ. Απίστευτο και όμως αληθινό! Ιάπωνες μηχανικοί σχεδιάζουν κινητά τηλέφωνα που θα επιτρέπουν σε ένα σκύλο ή μία γάτα να ακούει τον καθησυχαστικό ήχο της φωνής του αφεντικού του χωρίς να χρειάζεται να πατά κουμπιά.

Τρόποι σχολιασμού ενός γεγονότος

- **Διατύπωση γνώμης**, προσωπικής κρίσης του δημοσιογράφου, απόπειρα ερμηνείας του γεγονότος. Το σχόλιο μπορεί να είναι **ευδιάκριτο** ή **διαπεπλεγμένο** με την ανακοίνωση του γεγονότος. Στην περίπτωση που το γεγονός συνοφαιίνεται με το σχόλιο στην είδηση, ελλοχεύει ο κίνδυνος οι δέκτες να θεωρήσουν τη γνώμη, το σχόλιο του δημοσιογράφου είδηση και εξακριβωμένο γεγονός. Για αυτόν τον λόγο, το σχόλιο πρέπει να παρουσιάζεται χωριστά από την ανακοίνωση του γεγονότος.

π.χ. Άστεγος βρήκε στον δρόμο ένα πορτοφόλι με 5.000 ευρώ και το παρέδωσε. Τέτοια δείγματα συμπεριφοράς θυμίζουν ότι δεν έχουν χαθεί ακόμη η ευγένεια και το ήθος. (ευδιάκριτο σχόλιο)

π.χ. Η ταλαίπωρη μικρή γοργόνα της ρομαντικής Κοπεγχάγης έπεσε για πολλοστή φορά θύμα ανάληπτων βανδάλων που της επιτέθηκαν με μηχανικό σιδεροπρίονο και της πήραν το κεφάλι στη γωνιά του μεγάλου λιμανιού που έχει υπό την εποπτεία της. (διαπεπλεγμένο σχόλιο)

- **Αξιολογική κρίση** που εκφέρεται μέσω της χρήσης φράσεων ή και προτάσεων, που φανερώνουν επιδοκιμασία, αποδοκιμασία, ενώ άλλοτε παρουσιάζουν το γεγονός μέσα από συγκεκριμένη οπτική γωνία.

π.χ. Άλλη μία νίκη της επιστήμης κατά της ασθένειας και του πόνου, καθώς νέοι επιστήμονες εφηύραν το φάρμακο που ανακουφίζει τον πόνο που προκαλούν οι ημικρανίες.

- **Χρήση επιθέτων:** Τα επίθετα συχνά έχουν αξιολογικό χαρακτήρα και σχολιάζουν την είδηση, ενώ δημιουργούν σκόπιμη ασάφεια, με σκοπό να προσελκυστεί το ενδιαφέρον του δέκτη.

π.χ. Τολμηρά τα νέα μέτρα που ψήφισαν κυβέρνηση και αντιπολίτευση κατά των εμπορών του θανάτου.

- **Χρήση επιρρημάτων:** π.χ. Οι εμπρηστές χτύπησαν πάλι την Αττική.

- **Χρήση σχημάτων λόγων:** μεταφορά, παρομοίωση κ.λπ.

π.χ. «Ανεργία: ο εφιάλτης των νέων».

- **Χρήση σχολιαστικών σημείων στίξης :** π.χ. Πιστεύει πως είναι ο καλύτερος (;) τραγουδιστής.

- **Η σειρά των λεκτικών συνόλων:** συχνά σε έναν τίτλο ή στη μεταφορά ενός γεγονότος προτάσσεται το πιο ενδιαφέρον στοιχείο, προκειμένου να δοθεί έμφαση σε αυτό. Αυτό σημαίνει ότι ανατρέπεται η συντακτική σειρά των όρων.

π.χ. Αύριο ανακοινώνονται τα αποτελέσματα των Πανελλαδικών εξετάσεων (δίνεται έμφαση στον χρόνο).

π.χ. Εντυπωσιακούς αριθμούς παρουσιάζει στο εξωτερικό η κυκλοφορία βιβλίων με μεταφρασμένα κείμενα Ελλήνων λογοτεχνών.

- **Παρεμβολή ξένου σχολίου στην είδηση:** πρόκειται για το σχόλιο που έκανε κάποιο άλλο πρόσωπο, κάποιος οργανισμός ή επιστήμονας κ.λπ. σχετικά με το παρουσιαζόμενο γεγονός. Η γνώμη, το σχόλιο ενός τρίτου, που παρεμβάλλεται στην είδηση, μπορεί να δίνεται είτε αυτούσια (ευθύς λόγος, χρήση εισαγωγικών) είτε έμμεσα (πλάγιος λόγος).

Η αυτούσια παράθεση του σχολίου γίνεται για να αποφύγει ο δημοσιογράφος τη διαπλοκή (συνύφανση) του γεγονότος με το σχόλιο και για να παρουσιάσει με ακρίβεια, αντικειμενικότητα και μεγαλύτερη αξιοπιστία την είδηση.

π.χ. Μετά τον «Αστερίκιο εν Ολυμπία» και τον «Αστερίκιο μεταξύ Ρόδου και Ξίφους», κυκλοφορεί αυτή την εβδομάδα στα περίπτερα ο «Αστερίκιος και Κλεοπάτρα» σε αρχαιοελληνική μεταγραφή του Φάνη Κακριδή. «Το σημαντικό είναι», σημειώνει στον πρόλογο ο παιγνιώδης αρχαιοελληνιστής, «ότι η σεβάσμια γλώσσα του Αισχύλου και του Αριστοτέλη χρησιμοποιείται εδώ σε καθημερινές κουβέντες, λογοπαίγνια, καυχησιές, μικροκαβγάδες και πειράγματα».

Ε. ΜΟΡΦΟΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

1. Η γλώσσα του κειμένου

Επιλογές	Στόχος
Αναφορική, κυριολεκτική, δηλωτική, λογική, πληροφοριακή χρήση της γλώσσας.	<ul style="list-style-type: none"> • Η γλώσσα λειτουργεί με λογικό τρόπο και το μήνυμα σχετίζεται με την κοινή αντίληψη που έχουμε για τον κόσμο. • Ο πομπός απευθύνεται στη λογική του δέκτη. • Σκοπός του είναι η πληροφόρηση. • Το ύφος καθίσταται αυστηρό, τυπικό, σοβαρό, επίσημο και αντικειμενικό.
Ποιητική, μεταφορική, συνυποδηλωτική, συγκινησιακή χρήση της γλώσσας.	<ul style="list-style-type: none"> • Το μήνυμα έχει συνειρμική σημασία και συναισθηματικές αποχρώσεις. • Ο λόγος είναι υποκειμενικός. • Σκοπός του πομπού είναι να προσελκύσει τον δέκτη. • Ενδιαφέρει, κυρίως, η μορφή του μηνύματος και λιγότερο η πληροφορία που φέρει το μήνυμα. • Προσδίδει ζωντάνια και παραστατικότητα. Το ύφος καθίσταται λογοτεχνικό, άμεσο και γλαφυρό.
Χιούμορ	<ul style="list-style-type: none"> • Το χιούμορ αποτελεί μέσο της συγκινησιακής/συναισθηματικής πειθούς. • Οι αναγνώστες συμμερίζονται το χιούμορ του γράφοντος και αποκτούν ευνοϊκή διάθεση απέναντί του. • Μέσω του χιούμορ, ο συγγραφέας επιδιώκει την αμέριστη αποδοχή των απόψεών του, προκειμένου κάποιες φορές να καταγγείλει ή να ειρωνευτεί.
Λόγιες λέξεις (π.χ. εμφορούμαι, ελλοχεύει, αέναος)	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχο αποτελεί η γλωσσική καλλιέργεια του αναγνώστη. • Παράλληλα, διατυπώνονται σύνθετα νοήματα, προσδίδεται επισημότητα και αντικειμενικότητα στα γραφόμενα, ενώ

<p>Χρήση λέξεων της προφορικής ομιλίας (π.χ. ζορίζομαι, γουστάρω)</p>	<p>το ύφος καθίσταται σοβαρό και τυπικό.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Η χρήση λαϊκών λέξεων φανερώνει οικειότητα και απλότητα, καθιστά εύληπτο το κείμενο, ενώ του προσδίδει αμεσότητα, οικειότητα, ζωντάνια και παραστατικότητα. • Είναι εμφανής η προσπάθεια συναισθηματικής προσέγγισης του δέκτη. • Ταυτόχρονα, καθίσταται σαφές ότι πρόκειται για καθημερινή, απλή επικοινωνιακή περίσταση και υποδηλώνεται ότι ο πομπός εστιάζει σε απλούστερα θέματα ή, τουλάχιστον, ότι πραγματεύεται το θέμα του με μία πιο ανάλαφρη διάθεση, χωρίς επισημότητα. • Το περιεχόμενο του κειμένου καθίσταται εύληπτο, ενώ το ύφος χαρακτηρίζεται άμεσο και οικείο.
<p>Διαπλοκή λόγιων και λαϊκών λέξεων και φράσεων</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Διαμορφώνεται ένα ιδιότυπο ύφος, τυπικό αλλά και οικείο, που καταδεικνύει τη διάθεση του κειμενογράφου να προσδώσει αμεσότητα στην επικοινωνία του με τον αναγνώστη. • Η ισχυρή εντύπωση που προκαλούν κάποιες λαϊκές λέξεις προσδίδει, επίσης, παιγνιώδη διάσταση στο ύφος. • Άλλοτε, η εναλλαγή αυτή καταδεικνύει την ειρωνική διάθεση του γράφοντος και την τάση του να αμφισβητήσει.

Χρήση ορολογίας (ειδικού λεξιλογίου)	Με τη χρήση των όρων ειδικού λεξιλογίου ο συγγραφέας προσδίδει στον λόγο του ακριβολογία, επισημότητα, αντικειμενικότητα και επιστημονική εγκυρότητα που συνεπάγεται η καλή γνώση του θέματος και των ειδικών όρων που το εκφράζουν. Επίσης, με την ορολογία εξασφαλίζεται και η ενότητα στην ανάπτυξη του κειμένου, επειδή με αυτή δηλώνεται άμεση ή έμμεση νοηματική σχέση των επιμέρους ιδεών που υπάρχουν με το θέμα του κειμένου.
Χρήση ξένων λέξεων	<ul style="list-style-type: none"> • Το κείμενο καθίσταται άμεσο και προσιτό στον αναγνώστη, δεδομένου ότι κάποιες φορές είναι περισσότερο εξοικειωμένος με τις ξένες λέξεις, παρά με την ελληνική απόδοσή τους. • Άλλοτε, στόχος είναι η ανάδειξη της επίδρασης που ασκείται από ξένες γλώσσες και η κατάχρησή τους στην καθημερινή ομιλία.
Μακροπερίοδος λόγος	<ul style="list-style-type: none"> • Συναντάται στην υποτακτική σύνδεση των προτάσεων και συχνά στη διαδοχική υπόταξη. • Ο συγγραφέας βοηθά τον δέκτη να αντιληφθεί τα σύνθετα νοήματα που διατυπώνει, προσδίδει έμφαση, ένταση στον λόγο, με αποτέλεσμα αυτός να γίνεται περιπλοκότερος, αποκτώντας αυστηρότητα και επισημότητα.
Μικροπερίοδος/βραχυπερίοδος λόγος	<ul style="list-style-type: none"> • Συναντάται στην παρατακτική σύνδεση των προτάσεων. • Τα νοήματα διατυπώνονται με λιτότητα. • Ο λόγος καθίσταται ζωηρός, αποκτά ρυθμό και προφορικό τόνο. • Το ύφος καθίσταται ζωντανό, απλό,

	οικείο, παραστατικό άμεσο και σαφές, ενώ δίνεται έμφαση στα γραφόμενα.
<p>Παρατακτική σύνδεση: συνδέονται ισοδύναμες προτάσεις (Κ+Κ, Δ+Δ όμοιες) με τη χρήση παρατακτικών συνδέσμων:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συμπλεκτικοί (και/κι, ούτε, μήτε, μηδέ). • Αντιθετικοί (αλλά, όχι μόνο, ωστόσο, μολαταύτα, εξάλλου, μα, όμως...). • Διαχωριστικοί/ διαζευκτικοί (είτε-είτε, ή). • Συμπερασματικοί (έπειτα, λοιπόν, επομένως, άρα). • Επεξηγηματικοί (δηλαδή). 	<ul style="list-style-type: none"> • Ο παρατακτικός λόγος είναι λιτός, απλός, γοργός και κοφτός. • Προσδίδει στο ύφος οικειότητα, αμεσότητα, σαφήνεια και ζωντάνια, ενώ δίνεται έμφαση στα γραφόμενα..
<p>Υποτακτική σύνδεση: Συνδέονται ανόμοιες προτάσεις (Κ+Δ, Δ+Δ ανόμοιες). Πραγματοποιείται με υποτακτικούς συνδέσμους, αντωνυμίες και επιρρήματα.</p> <p>Συγκεκριμένα:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ειδικοί (ότι, πως, που). • Αιτιολογικοί (γιατί, επειδή, διότι, αφού, μια και/που) • Χρονικοί (όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, πριν, μόλις, προτού, ώσπου, ωστόσο, όσο που, άμα). • Υποθετικοί (εάν, αν και οι χρονικοί: σαν, άμα, όταν δηλώνουν υπόθεση και ισοδυναμούν με το: εάν). • Εναντιωματικοί (αν και, ενώ, μολονότι). • Τελικοί (για να, να). • Συμπερασματικοί/ αποτελεσματικοί (ώστε (να), που). • Ενδοιαστικοί/ διστακτικοί (μη(ν), μήπως). • Αντωνυμίες ή επιρρήματα (ο οποίος, 	<ul style="list-style-type: none"> • Η υπόταξη είναι πυκνός λόγος, καθιστά το ύφος σύνθετο και επίσημο, ενώ αποτελεί δείγμα υψηλού πνευματικού επιπέδου του πομπού.

<p>όποιος, ό,τι, που, όπως, ποιος, τι, όσο...).</p>	
<p>Ασύνδετο σχήμα: ονομάζεται η παράθεση λέξεων, φράσεων, προτάσεων, που βρίσκονται στον λόγο η μία μετά την άλλη, χωρίς κάποια συνδετική λέξη μεταξύ τους. Όταν χρησιμοποιούμε το ασύνδετο σχήμα στον γραπτό λόγο, βάζουμε κόμμα ανάμεσα στις λέξεις ή τις φράσεις που παρατίθενται ασύνδετα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ο συγγραφέας αποσκοπεί να δώσει ένταση, έμφαση στον λόγο, δραματικό τόνο και ίσως να χρωματίσει συναισθηματικά το κείμενό του. • Παράλληλα, το ασύνδετο σχήμα συμβάλλει στη ζωντάνια και στην παραστατικότητα ενός κειμένου και πυκνώνει τον λόγο. • Κάποιες φορές, μέσω της χρήσης του ασύνδετου σχήματος, τα γραφόμενα αποκτούν ειρωνική χροιά.
<p>Χρήση (ρητορικών) ερωτήσεων (αν η ερώτηση απαντάται, πρόκειται για ερωτοαπόκριση)</p>	<p>Ως προς τη δομή/οργάνωση του κειμένου</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κάποιες φορές ερώτηση/ερωτήσεις τοποθετούνται στον πρόλογο και αποτελούν εισαγωγή στο θέμα. Στη μέση του κειμένου μία ερωτηματική πρόταση/περίοδος μπορεί να λειτουργεί μεταβατικά. Όταν ο επίλογος ολοκληρώνεται με ερώτηση, η ερώτηση μπορεί να λειτουργεί και ως συμπέρασμα. Ερώτηση μπορεί να είναι τόσο η θεματική πρόταση, όσο και η κατακλείδα. • Κάποιες φορές, μία παράγραφος ή ένα κείμενο μπορεί να αρχίζουν και να τελειώνουν με την ίδια ερώτηση. Πρόκειται για το σχήμα κύκλου, χάρη στο οποίο εξασφαλίζεται η συνοχή και η συνεκτικότητα του κειμένου. <p>Ως προς την αντίδραση του αναγνώστη</p> <ul style="list-style-type: none"> • Προσελκύουν το ενδιαφέρον και την προσοχή του, κινητοποιούν τη σκέψη του, προσδίδουν αμεσότητα, παραστατικότητα, ζωντάνια, οικειότητα, θεατρικότητα στον λόγο, καθώς δίνεται

	<p>η αίσθηση διαλόγου (ερώτηση - απάντηση), και διευκολύνουν τον συγγραφέα να επικοινωνήσει με τον αναγνώστη.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Στόχος είναι η ευαισθητοποίηση του αναγνώστη, η κινητοποίηση, η έμφαση, η παρακίνηση, ο προβληματισμός, η ανησυχία, ενώ, κάποιες φορές, τον ωθούν στον εσωτερικό διάλογο, στην αυτοκριτική, στην κατανόηση των ευθυνών που του αναλογούν. • Άλλοτε, καταδεικνύεται ειρωνεία. • Γενικά, η τεχνική των ερωτημάτων από τον συγγραφέα «αιχμαλωτίζει» την προσοχή του αναγνώστη, ώστε να παρακολουθεί καλύτερα τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα.
Χρήση α' (ενικού) γραμματικού προσώπου	<ul style="list-style-type: none"> • Καταδεικνύεται η εξομολογητική διάθεση του συγγραφέα, ο βιωματικός χαρακτήρας και ο προσωπικός τόνος του κειμένου, ενώ προσδίδεται αμεσότητα, οικειότητα. • Οι σκέψεις του γράφοντος προβάλλονται εντονότερα και εναργέστερα στον αναγνώστη. • Το κείμενο αποκτά την πειστικότητα της προσωπικής μαρτυρίας.
Χρήση β' ενικού/πληθυντικού γραμματικού προσώπου	<ul style="list-style-type: none"> • Προσδίδεται ζωντάνια, παραστατικότητα, οικειότητα και αμεσότητα, ενώ επιτυγχάνεται η συναισθηματική προσέγγιση του δέκτη. • Κάποιες φορές, ο λόγος αποκτά διδακτικό τόνο, παραινετικό/προτρεπτικό χαρακτήρα μέσω της χρήσης υποτακτικής/προστακτικής έγκλισης. • Το ύφος καθίσταται διαλογικό.
Χρήση γ' ενικού/γ' πληθυντικού προσώπου	<ul style="list-style-type: none"> • Προσδίδεται αντικειμενικότητα και καθολικότητα, καταδεικνύεται η

	<p>αποστασιοποίηση του συντάκτη.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι επισημάνσεις φαίνονται αναμφισβήτητες και γενικά αποδεκτές. • Ο λόγος χαρακτηρίζεται από ακρίβεια.
Χρήση α' πληθυντικού προσώπου	<ul style="list-style-type: none"> • Προσδίδεται συλλογικότητα, αμεσότητα, οικειότητα και καταβάλλεται προσπάθεια παρακίνησης και ευαισθητοποίησης του δέκτη. • Επίσης, η χρήση αυτού του γραμματικού προσώπου «γεφυρώνει» την απόσταση κειμενογράφου και αναγνώστη, καθώς ο συγγραφέας με το α' πληθυντικό πρόσωπο εντάσσεται στην ομάδα των αναγνωστών και δείχνει ότι ο προβληματισμός τους είναι και δικός του.
Χρήση ενεργητικής σύνταξης	<ul style="list-style-type: none"> • Προσδίδεται ζωντάνια, παραστατικότητα, ενώ δίδεται έμφαση στο υποκείμενο της ενέργειας.
Χρήση παθητικής σύνταξης	<ul style="list-style-type: none"> • Προσδίδεται έμφαση στο αποτέλεσμα της ενέργειας, αποκρύπτεται το υποκείμενο της ενέργειας, όταν δεν δηλώνεται το ποιητικό αίτιο. • Αποκτά ποικιλία η πλοκή του λόγου. • Το ύφος αποκτά αυστηρότητα, επισημότητα, αποστασιοποίηση, ενώ καθίσταται δοκιμαϊκό και ακαδημαϊκό.
Αφηρημένες έννοιες (π.χ. ελευθερία, αλληλεγγύη, υπευθυνότητα κ.λπ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Μέσω της χρήσης αφηρημένων εννοιών, ο συγγραφέας αποβλέπει στην ανάδειξη του μόνιμου και διαχρονικού.
Σχήματα λόγου (παρομοίωση, προσωποποίηση κ.λπ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Προσδίδεται ζωντάνια, παραστατικότητα και αμεσότητα. • Κάποιες φορές, στόχο του γράφοντος αποτελεί η εκλαΐκευση των νοημάτων, η ανάδειξη της σοβαρότητας μίας κατάστασης, προκειμένου ο δέκτης να ευαισθητοποιηθεί, να αφυπνιστεί, να συγκινηθεί, να παρακινηθεί σε δράση.

	<ul style="list-style-type: none"> • Παράλληλα, μετριάζεται η αυστηρότητα, το επίσημο και δεοντολογικό ύφος του κειμένου. • Ο λόγος αποκτά πρωτοτυπία και ποικιλομορφία.
<p>Ονοματικές φράσεις (Ονοματοποίηση: Η διαδικασία μετατροπής ενός ρήματος ή ενός επιθετικού προσδιορισμού σε ουσιαστικό (π.χ. υπολογίζω > υπολογισμός). Η γραμματική αυτή μετατόπιση δεν αφορά μόνο την παραγωγή, αλλά έχει συνέπειες και στο νόημα, εφόσον οι ονοματοποιημένοι τύποι φέρουν τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά τόσο των ρηματικών διαδικασιών ή των ιδιοτήτων από όπου προέρχονται όσο και το αποτέλεσμα αυτών των διαδικασιών ή των ιδιοτήτων. Η ονοματοποίηση χαρακτηρίζει τα επιστημονικά κείμενα και τα «ακαδημαϊκά» είδη λόγου, όπως το δοκίμιο ή οι τεχνικές αναφορές, που επεξεργάζονται αφηρημένες και τεχνικές έννοιες).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Με τη χρήση ονοματικών φράσεων διατυπώνεται με συντομία και πυκνότητα ένα μήνυμα. • Καταδεικνύεται πως πρόκειται για επίσημη επικοινωνιακή περίσταση. • Η ονοματική διατύπωση αναφέρεται στο γενικό, το αφηρημένο και το διαχρονικό. • Το ύφος καθίσταται αυστηρό, σοβαρό, τυπικό, επίσημο και αντικειμενικό.
<p>Ρηματικές φράσεις</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Η ρηματική διατύπωση αναφέρεται σε συγκεκριμένο γεγονός. Περιγράφει, δηλαδή, τις συγκεκριμένες πράξεις που δηλώνουν τα ρήματα τα οποία χρησιμοποιούνται. • Η κυριαρχία των ρηματικών φράσεων καταδεικνύει ότι ο πομπός επιδιώκει την αμεσότητα της επικοινωνίας και ότι, ως εκ τούτου, πρόκειται για καθημερινή επικοινωνιακή περίσταση. • Το ύφος καθίσταται ζωντανό και παραστατικό.

Είναι δυνατή η μετατροπή της ονοματικής φράσης σε ρηματική και αντιστρόφως.

π.χ.

- Γνωρίζω **ότι έκανε λάθος**. → Γνωρίζω το λάθος του.
- Χρειάζεται **να καλλιεργηθεί η κριτική σκέψη των μαθητών**. → Χρειάζεται η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών.
- Φοβάμαι **μήπως αποτύχω στις εξετάσεις**. → Φοβάμαι την αποτυχία στις εξετάσεις.
- Δεν γνωρίζω **γιατί έφυγε**. → Δεν γνωρίζω τον λόγο της αναχώρησής του.
- Η παράσταση αναβλήθηκε, **επειδή έβρεξε**. → Η παράσταση αναβλήθηκε εξαιτίας της βροχής.
- Η εκδήλωση διοργανώθηκε, **για να τιμηθεί ο σπουδαίος ποιητής**. → Η εκδήλωση διοργανώθηκε προς τιμήν του σπουδαίου ποιητή.
- Πήγα στον χορό, **παρ' όλο που δεν το ήθελα**. → Πήγα στον χορό παρά τη θέλησή μου.
- **Όταν αποφοίτησε από το σχολείο**, ασχολήθηκε με την ποίηση. → Μετά την αποφοίτησή της από το σχολείο ασχολήθηκε με την ποίηση.

2. Τα σημεία στίξης

Σημείο στίξης	Λειτουργία
<p>Θαυμαστικό !</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Φανερόνει έντονο συναίσθημα: θαυμασμό, φόβο, μεγάλη χαρά, οργή, θυμό, ανησυχία, έκπληξη, ελπίδα, φρίκη π.χ. Θεός φυλάξοι! • Απαίτηση ή προσταγή π.χ. «Πάντα να πολεμάς και ν' αντιστέκεσαι»! • Έμφαση π.χ. Μιας και ξεφύγαμε από τη φύση και παραδοθήκαμε στον άνθρωπο, αλλάξαμε αφέντη, με την ελπίδα πως ο όμοιός μας θα ήταν ανθρωπινότερος. Λάθος! • Ειρωνεία π.χ. Ο εξαιρετικός αυτός επιστήμονας δεν έχει ούτε μία επιστημονική δημοσίευση! • Απορία π.χ. Υποστηρίζει πως, μόλις παραιτήθηκε, του έγιναν τρεις επαγγελματικές προτάσεις! • Αμφισβήτηση π.χ. Πιστεύεις κι εσύ τέτοια πράγματα! • Αποφασιστικότητα π.χ. «Θέλω γράμματα! Αποκρίθηκε ο μικρός αυθόρμητα, μηχανικά, χωρίς να σκεφτεί τι έλεγε με το ίδιο πάντα αφαιρεμένο και παράξενο ύφος». • Ανησυχία π.χ. Από την εκπομπή ρύπων, όμως, κινδυνεύουν και οι υπαίθριες αρχαιότητες!
<p>Θαυμαστικό (!)</p>	<p>Ειρωνεία, απορία, μείωση της αξίας μίας άποψης π.χ. Υποστηρίζει ότι έχει την ωραιότερη φωνή στη χορωδία (!)</p>
<p>Ερωτηματικό ;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Προβληματισμός π.χ. Γιατί, άραγε, επιλέχτηκε μία εικόνα ως αφόρμηση και όχι ένα κείμενο; • Έκφραση της επιθυμίας του πομπού να πληροφορηθεί κάτι που δεν γνωρίζει (εδώ δεν λειτουργεί σχολιαστικά). • Προτροπή ή παράκληση π.χ. Δεν πρέπει οι νέοι να ασχολούνται με τον εθελοντισμό; • Ειρωνεία π.χ. Τόσο ανούσια σου φαίνεται πια η ενασχόληση με τον

	<p>χορό;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Απόδοση έμφασης στις ρητορικές ερωτήσεις π.χ. Δεν είναι πλέον αντιληπτό πως «όταν σπέρνεις ανέμους, θερίζεις θύελλες»; • Πρόκληση συναισθημάτων, διέγερση του ενδιαφέροντος του δέκτη π.χ. Δεν είναι χρέος μας να αγωνιστούμε έμπρακτα για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων;
Ερωτηματικό (;)	<p>Αμφιβολία, ειρωνεία, απορία, αμφισβήτηση π.χ. Υποστηρίζει ότι είναι ο καλύτερος (;) χορευτής.</p>
Εισαγωγικά «»	<ul style="list-style-type: none"> • Αυτούσια παράθεση των λεγομένων κάποιου π.χ. Έγραψε ο Οδ. Ελύτης: «Κάνε άλμα πιο γρήγορο απ' τη φθορά». • Αποδίδεται σε μία λέξη/φράση διαφορετική σημασία από τη συνηθισμένη. Δηλαδή αναφέρουμε λέξεις ή φράσεις που δεν ανήκουν στην κοινή γλώσσα, είναι ιδιωματικές φράσεις, λέξεις της αργκό ή που αποκτούν ένα ιδιαίτερο νόημα ή απόχρωση νοήματος στον λόγο. π.χ. Νομίζω πως δεν αργούν οι «χαρές» σου (= ο γάμος σου). • Όταν παρατίθενται λέξεις-φράσεις του προφορικού λόγου. π.χ. «Άραξε», μην βιάζεσαι. • Για να επισημάνουμε και να δώσουμε έμφαση σε μία λέξη. π.χ. Δεν είναι δυνατόν μόνο «εγώ» να έχω την ευθύνη για όλα. • Για να δείξουμε πως αποστασιοποιούμαστε από κάτι. π.χ. Είναι απαράδεκτο ο δάσκαλος να χαρακτηρίζει τους μαθητές «άχρηστους». • Για να αναφέρουμε λέξεις ή φράσεις που δεν ανήκουν στην κοινή γλώσσα. π.χ. Πρόσεχε τη συμπεριφορά σου. Η «ύβρις» οδηγεί τον άνθρωπο στην πτώση. • Για να εστιάσουμε στον όρο-σημασία-περιεχόμενο μίας λέξης ή φράσης. π.χ. Με τον όρο «ιδιώτευση» εννοούμε την περιχαράκωση στα όρια του ατομικού μικρόκοσμου και την αδιαφορία για

	<p>τα κοινωνικοπολιτικά τεκταινόμενα.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Για να εντάξουμε στον λόγο μας μία ξένη λέξη. π.χ. Στην ομιλία σου πρέπει να λάβεις υπ' όψιν σου την «political correctness». • Εισάγεται νεολογισμός. π.χ. «Λουξάρω» γεύση! • Όταν πρόκειται για μεταφορική χρήση λέξης/φράσης. π.χ. Ο ρατσισμός είναι «πανάδα». • Περικλείουν τίτλους βιβλίων, άρθρων, θεατρικών έργων κ.λπ. π.χ. Ο Οδ. Ελύτης έγραψε το «Μονόγραμμα». • Επωνυμίες εταιρειών, οργανισμών κ.λπ. π.χ. Ο Ερρίκος Ντυνάν είναι ο ιδρυτής του «Ερυθρού Σταυρού». • Ειρωνεία, αμφισβήτηση, μείωση του κύρους λέξης/φράσης. π.χ. Ο Γιώργος είναι «πραγματικός» φίλος. • Χρήση λέξης/όρου με ειδική σημασία. π.χ. Δεν πρέπει να αποδίδουμε στα παιδιά μειωτικούς χαρακτηρισμούς, για να αποφύγουμε το φαινόμενο της «αυτοεκπληρούμενης προφητείας». • Εισαγωγικά, επίσης, χρησιμοποιούμε στους διαλόγους, όταν δεν γίνεται χρήση της παύλας (για να διακρίνονται τα πρόσωπα). π.χ. «Σου άρεσε η παραλία;», «Δεν μου άρεσε πολύ, γιατί δεν ήταν αμμώδης». • Όταν στους διαλόγους χρησιμοποιούνται παύλες, παραθέτουμε σε εισαγωγικά τους εσωτερικούς διαλόγους· δηλαδή, τα λόγια που σκέφτονται ή ανακαλούν τα πρόσωπα των διαλόγων. π.χ. - Σου άρεσε η παραλία που πήγαμε χθες; - Μου άρεσε πολύ! «Μακάρι, όμως, να ήμουν με άλλη παρέα».
<p>Αποσιωπητικά ...</p>	<ul style="list-style-type: none"> • [...]: παράλειψη λέξεων/φράσεων από ένα παράθεμα • Αποσιώπηση πληροφοριών που δεν επιθυμούμε να αναφέρουμε. π.χ. Δώσε εξετάσεις για την υποτροφία και βλέπουμε... • Πρόκληση προβληματισμού, απορίας. π.χ. Αυξήθηκε κατακόρυφα η ανεργία φέτος... • Παράλειψη στοιχείων ενός καταλόγου.

	<p>π.χ. Μου ζήτησε να αγοράσω τετράδια, βιβλία, μολύβια...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Υπερβολή, κωμικός τόνος, αβεβαιότητα. <p>π.χ. Δεν ξέρω αν θέλω να πάω...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συγκίνηση, ντροπή, περιφρόνηση, απειλή, ειρωνεία, υπαινιγμός. <p>π.χ. Υπάρχουν πολλά που αγνοείς...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Δισταγμός <p>π.χ. Η ατομική αντίσταση... ναι, να ηρωοποιείται, αλλά όχι να ιεροποιείται.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Για να δοθεί έμφαση σε κάτι περίεργο ή απροσδόκητο που ακολουθεί στη συνέχεια. <p>π.χ. Στο γραφείο της αδελφής μου βρήκα βιβλία, τετράδια, μολύβια και... τρία ζευγάρια κάλτσες.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αγανάκτηση, αποδοκιμασία <p>π.χ. Στην εποχή της κατανάλωσης, το μέτρο, κύρια φιλοσοφική αρχή των αρχαίων Ελλήνων, είναι πια ολωσδιόλου ξένο... τι να πει κανείς;</p>
<p>Παρένθεση ()</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Περικλείει παραδείγματα, επεξηγήσεις ή απομονώνει λέξη ή φράση που επεξηγεί, σχολιάζει ή συμπληρώνει τα λεγόμενα. • Συχνά οι παρενθέσεις περιέχουν μία παραπομπή: π.χ. Εμίσευες και μ' άφησες ένα γυαλί φαρμάκι (Δημοτικό) ή συμπεριλαμβάνουν πηγές παραθεμάτων. <p>π.χ. Ο Όμηρος περιγράφει πολύ γλαφυρά την ομορφιά του νησιού της Καλυψώς (Οδύσσεια, ε 66-85)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ό,τι περικλείεται σε παρένθεση είναι συνήθως επιπρόσθετο και μπορεί να παραλειφθεί.
<p>Άνω τελεία (·)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Χρησιμοποιείται, για να σημειώνουμε μικρότερη διακοπή από την τελεία και μεγαλύτερη από το κόμμα. Ειδικότερα, η άνω τελεία χρησιμοποιείται στο εσωτερικό μίας περιόδου στις εξής περιπτώσεις: • Για να διακρίνει στο εσωτερικό της περιόδου μία πρόταση, η οποία αποτελεί επεξήγηση-συμπλήρωση των προηγούμενων ή αντίθεση προς τα προηγούμενα (στις περιπτώσεις αυτές συνήθως λείπει ο επεξηγηματικός ή αντιθετικός σύνδεσμος). <p>π.χ. Πολλά είναι τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα: ανεργία, φτώχεια, ρατσισμός, βία και εγκληματικότητα.</p> <p>π.χ. Πολλές οι αντιφάσεις της εποχής μας: εδραίωση της</p>

	<p>δημοκρατίας, σεβασμός των ανθρώπινων δικαιωμάτων, σεβασμός στο διαφορετικό· κρίση της δημοκρατίας, καθημερινές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, ρατσισμός.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Καθιστά το ύφος κοφτό, προσωπικό και δίνει έμφαση στον λόγο.
Κόμμα (,)	<ul style="list-style-type: none"> • Μεταξύ ασύνδετων λέξεων και προτάσεων. • Πριν και μετά την κλητική προσφώνηση. • Πριν και μετά τις δευτερεύουσες προτάσεις, εκτός από τις: ειδικές (ότι, πως), ενδοιαστικές (μήπως, μη, να μη), πλάγιες ερωτηματικές (τι, πώς, πού, πότε, πόσο κ.λπ.), βουλευτικές (να). Όταν, όμως, οι παραπάνω προτάσεις είναι επεξηγήσεις, τότε σημειώνεται κόμμα. <p>π.χ. Φοβήθηκε και αυτό, μήπως αγνοήσουν τις προσπάθειές του.</p>
Διπλή τελεία (:)	<ul style="list-style-type: none"> • Τίθεται πριν από λεγόμενα που καταγράφονται αυτούσια (ενδέχεται να κλείνονται σε εισαγωγικά). • Πριν από απαρίθμηση. • Όταν ακολουθεί η ερμηνεία ή το αποτέλεσμα μίας ενέργειας. • Πριν από πρόταση που αναφέρει γνωμικό, παροιμία. <p>π.χ. Η ύπαρξη στερεοτύπων ευθύνεται για την ύπαρξη και διαίωνιση μίας σειράς προβλημάτων: δυσανεξία στο διαφορετικό, κοινωνική περιθωριοποίηση, μισαλλοδοξία.</p>
Διπλή παύλα (– –)	<ul style="list-style-type: none"> • Πρόκειται για παραδείγματα, επεξηγήσεις, διευκρινίσεις, πρόσθετες πληροφορίες, αιτιολόγηση, σχόλια του συγγραφέα κ.λπ. • Ό,τι περικλείεται σε διπλή παύλα είναι συνήθως απαραίτητη παρεμβολή στη συνέχεια του λόγου και δεν μπορεί να παραλειφθεί. <p>π.χ. Γιατί μέσα στα αγαθά και παρόλα τα αγαθά –τα υλικά εννοώ– που έχει αποκτήσει δεν είναι ευτυχής.</p>

<p>Παύλα (–)</p>	<p>Η παύλα χρησιμοποιείται:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στον διάλογο, για να δηλώσει την αλλαγή του προσώπου που μιλάει. π.χ. – Θα έρθεις μαζί μας το βράδυ; – Με μεγάλη μου χαρά! • για να δείξει απότομη αλλαγή ή ανακολουθία στον λόγο. π.χ. Μέσω της ποίησης ο δημιουργός ξαναδημιουργεί τον κόσμο ονομάζοντάς τον – δεν καταλαβαίνω γιατί επιμένεις ότι η ποίηση είναι περιττή πολυτέλεια. • για να δείξει μεγαλύτερη αντίθεση ανάμεσα στα προηγούμενα και τα επόμενα. π.χ. Λέει ότι δεν πρόκειται να του ξαναμιλήσει – εγώ δεν το πιστεύω! <p>Σημείωση: Η παύλα είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί στο τέλος μίας παραγράφου αμέσως μετά την τελεία, δηλώνοντας ότι έχει ολοκληρωθεί ένα θέμα, μία νοηματική ενότητα. Από εδώ προήλθε η φράση: «τελεία και παύλα», δηλαδή τελείωσε το ζήτημα οριστικά και αμετάκλητα.</p>
----------------------	--

3. Οι χρόνοι

Παροντικοί	Παρελθοντικοί	Μελλοντικοί
<p>Ενεστώτας Ο Ενεστώτας δηλώνει μία πράξη που γίνεται τώρα συνέχεια. Καταδεικνύει διάρκεια, επανάληψη, προσδίδει ένταση, ζωντάνια και παραστατικότητα και κάποτε διαχρονικότητα.</p> <p>Ο Ενεστώτας χρησιμοποιείται:</p> <ul style="list-style-type: none"> • σε εκφράσεις που έχουν ένα γενικό, διαχρονικό κύρος, όπως οι παροιμίες και τα γνωμικά: γνωμικός Ενεστώτας π.χ. Όποιος βιάζεται σκοντάφτει. • αντί για Μέλλοντα, προκειμένου να δηλώσει μία πράξη που για τον ομιλητή θα γίνει σίγουρα π.χ. Αύριο φεύγω. • σε αφηγήσεις που αναφέρονται σε πράξεις του παρελθόντος με σκοπό να δοθεί μεγαλύτερη ζωντάνια: ιστορικός ή δραματικός Ενεστώτας π.χ. Έφτασα επιτέλους στο νησί. Κατευθείαν πηγαίνω να βρω τους φίλους μου και μετά βουτάω στη θάλασσα. 	<p>Παρατατικός Ο Παρατατικός δηλώνει μία πράξη που γινόταν συνέχεια στο παρελθόν ή επαναλαμβάνονταν σε τακτά διαστήματα. π.χ. Εκείνη τη χρονιά δούλευα σε έναν διεθνή οργανισμό.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ο Παρατατικός χρησιμοποιείται επίσης με πρόταξη του «θα», για να δηλώσει μία ενέργεια που δεν πραγματοποιείται είτε πρόκειται για το παρελθόν είτε για το παρόν είτε για το μέλλον. π.χ. Νόμιζα πως θα έφευγε σήμερα ο Γιώργος 	<p>Εξακολουθητικός Μέλλοντας Ο Εξακολουθητικός Μέλλοντας δηλώνει κατά κανόνα μία ενέργεια που θα γίνεται στο μέλλον συνεχώς ή θα επαναλαμβάνεται σε τακτά διαστήματα. π.χ. Θα διαβάζω όλη την ημέρα αύριο.</p>

<p>Παρακείμενος Ο Παρακείμενος δηλώνει κατά κανόνα μία ενέργεια που έγινε πριν από τη χρονική στιγμή, κατά την οποία εκφωνείται ο λόγος, αλλά το αποτέλεσμα της εξακολουθεί να ισχύει και στο παρόν. π.χ. Η κυβέρνηση έχει επιβάλει νέους φόρους.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σε πολλές περιπτώσεις ο Παρακείμενος αντικαθίσταται από τον Αόριστο. Ο Παρακείμενος αντί του Αορίστου χρησιμοποιείται συνήθως, όταν ο ομιλητής θέλει να δείξει ότι η χρονική απόσταση, η οποία χωρίζει τη στιγμή της πράξης που δηλώνει το ρήμα από τη στιγμή της αναφοράς στην πράξη αυτή, είναι μεγάλη. π.χ. Η Ελένη έχει εργαστεί σε βιβλιοπωλείο. 	<p>Αόριστος Ο Αόριστος δηλώνει μία πράξη που έγινε μία φορά στο παρελθόν. π.χ. Χθες έβρεξε.</p> <p>Ο Αόριστος κάποιες φορές χρησιμοποιείται:</p> <ul style="list-style-type: none"> • σε εκφράσεις οι οποίες δηλώνουν ενέργειες που γίνονται στο παρόν, τις οποίες κατά κανόνα δηλώνει ο Ενεστώτας. Όταν χρησιμοποιείται σε γνωμικά, ονομάζεται γνωμικός Αόριστος. π.χ. Είδε ο τρελός τον μεθυσμένο και φοβήθηκε. • αντί του Μέλλοντα, προκειμένου να δηλώσει κάτι τόσο σίγουρο για τον πομπό, που ήδη θεωρείται τετελεσμένο π.χ. Πήγαινε και έφτασα (=θα φτάσω). 	<p>Στιγμιαίος Μέλλοντας Ο Στιγμιαίος Μέλλοντας δηλώνει κάτι που θα γίνει συνοπτικά. Ο Συνοπτικός Μέλλοντας χρησιμοποιείται επίσης:</p> <ul style="list-style-type: none"> • αντί για Ενεστώτα, για να δηλώσει μία επαναλαμβανόμενη ενέργεια π.χ. Ο Περικλής κάθε μεσημέρι θα επιστρέψει από το σχολείο, θα φάει, θα διαβάσει και θα δει τηλεόραση. • σπανιότερα, σε βιογραφικές αφηγήσεις, αντί για Αόριστο π.χ. Ο καλλιτέχνης γεννήθηκε και σπούδασε στην Αθήνα. Στη συνέχεια, θα ζήσει μερικά χρόνια στο Παρίσι. Θα μεγαλουργήσει όμως στο Βερολίνο.
	<p>Υπερσυντέλικος Ο Υπερσυντέλικος δηλώνει κατά κανόνα μία ενέργεια που έγινε στο παρελθόν, πριν αρχίσει κάποια άλλη που επίσης έγινε στο παρελθόν π.χ. Ο αντιπρόεδρος είχε φύγει, όταν τον ζήτησαν</p>	<p>Συντελεσμένος Μέλλοντας Ο Συντελεσμένος Μέλλοντας δηλώνει κατά κανόνα μία ενέργεια η οποία θα γίνει στο μέλλον και θα έχει τελειώσει, πριν τελειώσει μία άλλη ενέργεια. Η τελευταία ενέργεια είτε δηλώνεται</p>

	<p>στο τηλέφωνο. Ο Υπερσυντέλικος χρησιμοποιείται επίσης:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Για να δηλώσει ότι κάποια ενέργεια έγινε στο πολύ μακρινό παρελθόν, χωρίς να συσχετιστεί αυτή με κάποια άλλη ενέργεια. π.χ. Κάποτε η αδελφή του Γιώργου είχε κερδίσει στο λαχείο. <p>Στην περίπτωση αυτή ο Υπερσυντέλικος μπορεί να αντικατασταθεί και με τον Αόριστο. π.χ. Κάποτε η αδελφή του Γιώργου κέρδισε στο λαχείο.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Με πρόταξη του <i>θα</i>, για να δηλώσει ότι κάποια ενέργεια δεν ολοκληρώθηκε, αν και <i>θα</i> ήταν δυνατό να είχε ολοκληρωθεί στο παρελθόν. π.χ. Κάθε λογικός άνθρωπος εκείνη την ώρα <i>θα</i> είχε φύγει. Ο Γιώργος, όμως, δεν έφυγε. 	<p>είτε υπονοείται. π.χ. Όταν έρθει η διευθύντρια, οι μαθητές <i>θα</i> έχουν μπει στην αίθουσα.</p>
--	---	--

4. Οι εγκλίσεις και οι τροπικότητες

Με τις **εγκλίσεις** δηλώνεται πώς θέλουμε να παρουσιάσουμε κάθε φορά την ενέργεια που σημαίνει το ρήμα. Οι εγκλίσεις είναι η οριστική, η υποτακτική και η προστακτική.

Τροπικότητες ονομάζονται οι διάφορες σημασιολογικές λειτουργίες που εκφράζονται με τη χρήση των εγκλίσεων και δείχνουν την υποκειμενική στάση του ομιλητή.

π.χ. Να κερδίσει το λαχείο και τότε ποιος τον πιάνει! (υποθετική τροπικότητα).

Οι τροπικότητες εξετάζονται μαζί με τις εγκλίσεις, γιατί και οι εγκλίσεις εκφράζουν τροπικότητες.

Εγκλίσεις

Οριστική	Υποτακτική	Προστακτική
<p>Η οριστική εκφράζει κατά κανόνα μία ενέργεια ή μία κατάσταση πραγματική και βέβαιη. π.χ. Η Ελλάδα ανήκει στην Ενωμένη Ευρώπη.</p> <p>Συχνά, όμως, μπορεί να εκφράζει και άλλες σημασίες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • τη δυνατότητα να γίνει κάτι (πρόκειται για τη δυνητική οριστική που σχηματίζεται από το μόριο «θα» και την οριστική Παρατατικού ή Υπερσυντελικού). π.χ. Θα πετούσε από τη χαρά του, αν έπαιρνε το δίπλωμα. • την πιθανότητα (θα + οριστική κάθε χρόνου) π.χ. Δεν ήρθε ακόμη. Θα τον πήρε ο ύπνος. 	<p>Με την έγκλιση αυτή δηλώνεται το επιθυμητό, προσδοκώμενο, ενδεχόμενο. Η υποτακτική συνοδεύεται από τα μόρια να, ας και από τους συνδέσμους εάν, αν, σαν, όταν, πριν να, μόλις, άμα, για να, μη(ν), μήπως. Συναντάται στις προτάσεις επιθυμίας. Όμως, ανάλογα με το γλωσσικό περιβάλλον, μπορεί να λάβει κι άλλες σημασίες και να δηλώνει:</p> <ul style="list-style-type: none"> • προτροπή π.χ. Ας πάμε στη Ρόδο! • παραχώρηση π.χ. Ας έρθει κι αυτός, αφού το θέλει τόσο! • ευχή π.χ. Ο Θεός ας τον φυλάει! 	<p>Με την έγκλιση αυτή δηλώνεται η επιθυμία ως προσταγή και απαίτηση. Η προστακτική συναντάται σε κύριες προτάσεις επιθυμίας. Όμως, ανάλογα με το γλωσσικό περιβάλλον, μπορεί να λάβει κι άλλες σημασίες και να δηλώνει:</p> <ul style="list-style-type: none"> • προτροπή π.χ. Ζήτα το βιβλίο! • απαγόρευση π.χ. Μην φωνάζεις τόσο δυνατά! • παράκληση π.χ. Θεέ μου, σώσε με! • ευχή π.χ. Πήγαινε στο καλό! • έντονη ενέργεια π.χ. Λέγε λέγε, τον

<ul style="list-style-type: none"> • την απραγματοποίητη ευχή (είθε, μακάρι, ας, άμποτε + οριστική παρελθοντικού χρόνου) π.χ. Ας τον έβλεπε και ας ήταν για λίγο. • την παράκληση π.χ. Δεν προσέχεις λιγάκι τη διατροφή σου; • Η οριστική έχει κανονικά άρνηση δεν. Όταν δηλώνει ευχή, έχει άρνηση μην. 	<ul style="list-style-type: none"> • το δυνατό π.χ. Τότε να δεις (= μπορείς να δεις) τι αξίζω... • απορία π.χ. Να του τηλεφωνήσω; • προσταγή π.χ. Να μου τα πεις όλα! • απαγόρευση π.χ. (Να) Μην πιστεύεις τον καθένα! • Στις απαγορεύσεις χρησιμοποιείται συνήθως η υποτακτική χωρίς το μόριο «να». • Η υποτακτική έχει την άρνηση μη(ν). 	κατάφερους!
--	--	-------------

Τροπικότητες

α) Επιστημική τροπικότητα

Η επιστημική τροπικότητα καλύπτει ένα φάσμα σημασιών σχετικών με τη **βεβαιότητα** του ομιλητή για τα λεγόμενά του, που στο ένα του άκρο βρίσκεται η υπόθεση και στο άλλο η ρητά δηλωμένη βεβαιότητα. Ορισμένες από αυτές τις σημασίες είναι οι εξής:

i. Υπόθεση

Εκφράζεται η υπόθεση του ομιλητή για αυτό που λέει. Εκφέρεται με: να + υποτακτική, αν, εάν, άμα, έτσι και, ας + οριστική πολλών χρόνων κ.λπ.

π.χ. Να ξέρουν οι άνθρωποι τι χάνουν από τη ζωή στο χωριό, θα φύγουν από τις πόλεις.

Ας είχε αυτοκίνητο και θα έβλεπες πού θα ήταν.

ii. Δυνατότητα

Εκφράζεται από τον ομιλητή αυτό που είναι δυνατό να γίνει. Εκφέρεται ως εξής: μπορεί + υποτακτική, ίσως + υποτακτική, θα + οριστική, είναι δυνατόν να, θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει κ.λπ.

π.χ. Φέτος, λόγω του καιρού, μπορεί να έχουμε μεγάλη παραγωγή λαδιού.
Ίσως κάνει λιγότερο κρύο τον επόμενο μήνα.

iii. Πιθανότητα

Εκφράζεται από τον ομιλητή η πιθανότητα να γίνει αυτό που λέει. Από αυτήν την άποψη είναι πιο ισχυρή από τη δυνατότητα. Εκφέρεται με τα πρέπει + υποτακτική, θα + οριστική, με εκφράσεις ή επιρρήματα δηλωτικά πιθανότητας, όπως για παράδειγμα: μάλλον, ενδεχομένως, πιθανόν, πιθανώς, μπορεί να, θα μπορούσε να θεωρηθεί...

π.χ. Ο θεός σου πρέπει να έχει πολλά χρήματα για να τα ξοδεύει τόσο εύκολα.
Θα ήταν δύσκολα εκείνα τα χρόνια.

iv. Βεβαιότητα

Εκφράζεται από τον ομιλητή βεβαιότητα για αυτό που λέει. Εκφέρεται με απλή οριστική και συνοδεύεται συχνά από εκφράσεις (επιρρήματα κ.λπ.) που δηλώνουν βεβαιότητα, όπως, για παράδειγμα: ασφαλώς, βεβαίως, σίγουρα, αναμφίβολα, αναντίρρητα, είναι γεγονός ότι, δεν υπάρχει αμφιβολία πως, είναι κοινά αποδεκτό ότι, η πλειονότητα των ανθρώπων πιστεύει πως, το σίγουρο πάντως είναι...

π.χ. Ο Κολόμβος σίγουρα ανακάλυψε την Αμερική.

β) Δεοντική τροπικότητα

Η δεοντική τροπικότητα καλύπτει ένα ευρύ φάσμα σημασιών σχετικών με την προσδοκία πραγματοποίησης αυτών που λέει ο ομιλητής, που στο ένα άκρο του βρίσκεται η απλή επιθυμία και στο άλλο η υποχρέωση. Ορισμένες από αυτές τις σημασίες είναι οι εξής:

i. Επιθυμία

Εκφράζεται από τον ομιλητή η επιθυμία του υποκειμένου. Εκφέρεται συχνά με τα ρήματα: θέλω, ελπίζω, επιθυμώ + υποτακτική.

π.χ. Όλοι θέλουν να έχουν καλή υγεία.

ii. Ευχή

Εκφράζεται από τον ομιλητή η επιθυμία του υποκειμένου ως ευχή. Είναι πιο ισχυρή από την τροπικότητα της επιθυμίας. Εκφέρεται με απλή υποτακτική (και εκφράσεις που δείχνουν πως πρόκειται για ευχή και όχι προσταγή) και με τα ας, να, μακάρι, που + υποτακτική.

π.χ. Ας πλύνει καμιά φορά το αυτοκίνητο.
Να μπεις στην εκκλησία, έστω και για λίγο.

iii. Πρόθεση

Εκφράζεται από τον ομιλητή η πρόθεση του υποκειμένου να κάνει μία ενέργεια. Εκφέρεται με ρήματα που δηλώνουν πρόθεση (στοχεύω να, σκοπεύω να, προτίθεμαι να, λέω να κ.λπ.) + υποτακτική.

π.χ. Οι μαθητές της Γ΄ Λυκείου σκοπεύουν να πάνε φέτος εκδρομή στην Ιταλία.

iv. Υποχρέωση

Εκφράζεται από τον ομιλητή η ανάγκη, η υποχρέωση του υποκειμένου να κάνει μία ενέργεια. Εκφέρεται, εκτός της προστακτικής, με το απρόσωπο ρήμα «πρέπει» και με ανάλογες εκφράσεις (είναι ανάγκη, είναι υποχρεωμένος κ.λπ.) + υποτακτική.

π.χ. Φέτος ο Γιάννης πρέπει να πάρει το πτυχίο του.

5. Η ενεργητική και η παθητική σύνταξη

Ενεργητική σύνταξη	Παθητική σύνταξη
<p>α. Ύφος: Δίνεται έμφαση στο υποκείμενο που ενεργεί. Προσδίδεται ζωντάνια και παραστατικότητα.</p> <p>β. Το γραμματικό υποκείμενο (καθορίζεται με συντακτικά κριτήρια) συμπίπτει με το λογικό (προσδιορίζεται νοηματικά).</p>	<p>α. Ύφος:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Δίνεται έμφαση στο αποτέλεσμα της ενέργειας. • Αποκτά ποικιλία η πλοκή του λόγου. • Αποκρύπτεται το υποκείμενο, όταν δεν δηλώνεται το ποιητικό αίτιο. • Το ύφος είναι απρόσωπο, επίσημο, αντικειμενικό, σοβαρό, επιστημονικό, δοκιμακό, ακαδημαϊκό. <p>β. Το υποκείμενο της πρότασης είναι το συντακτικό υποκείμενο. Το λογικό δηλώνεται από το ποιητικό αίτιο.</p> <p>γ. Το ποιητικό αίτιο παραλείπεται, όταν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Εννοείται εύκολα από τα συμφραζόμενα. • Είναι άγνωστο. • Δεν θέλουμε να το δηλώσουμε.
Ενεργητική σύνταξη	Παθητική σύνταξη
<p>Υποκείμενο</p> <p>Ρήμα ενεργητικής φωνής</p> <p>Αντικείμενο</p>	<p>Ποιητικό αίτιο (από + αιτιατική)</p> <p>Ρήμα στην παθητική φωνή στον χρόνο και στην έγκλιση που βρισκόταν στην ενεργητική φωνή.</p> <p>Υποκείμενο (ονομαστική πτώση)</p>

Παρατηρήσεις

i. Αν στην ενεργητική σύνταξη υπάρχει ρήμα δίπτωτο, τότε το έμμεσο αντικείμενο διατηρείται, αν και είναι δυνατό να γίνει εμπρόθετος προσδιορισμός.

π.χ. Η Μαρία έδωσε της Αλεξίας ένα βιβλίο. → Ένα βιβλίο δόθηκε της Αλεξίας (ή στην Αλεξία) από τη Μαρία.

ii. Αν στην ενεργητική σύνταξη υπάρχουν δύο αιτιατικές, εκ των οποίων η μία είναι αντικείμενο του ρήματος και η άλλη κατηγορούμενο του αντικειμένου, τότε η αιτιατική-αντικείμενο θα μετατραπεί κανονικά σε υποκείμενο του παθητικού

ρήματος (ονομαστική) και η αιτιατική–κατηγορούμενο σε ονομαστική επίσης, καθώς πλέον θα είναι κατηγορούμενο του υποκειμένου.

π.χ. Το Ε.Κ.Π.Α. αναγόρευσε τον Πέτρο διδάκτορα. → Ο Πέτρος αναγορεύτηκε διδάκτωρ από το Ε.Κ.Π.Α.

iii. Αν ζητηθεί πρόταση/περίοδος παθητικής σύνταξης να μετατραπεί στην ενεργητική και αυτή δεν έχει ποιητικό αίτιο:

α. το εννοούμε από τα συμφραζόμενα,

β. το εννοούμε εμείς προσέχοντας να ταιριάζει στο νόημα του κειμένου: από εμάς, από κάποιον/κάποιους, από τους ανθρώπους, από τον κόσμο κ.λπ.

iv. Το ποιητικό αίτιο με τα ρηματικά επίθετα σε –τός εκφέρεται και με την πρόθεση «σε» και αιτιατική:

Όλοι τον σέβονται. → Σεβαστός σε όλους.

Όλοι τον γνωρίζουν. → Γνωστός σε όλους.

Όλοι τον αγαπούν. → Αγαπητός σε όλους.

v. Στις παθητικές μετοχές που λήγουν σε -μένος το ποιητικό αίτιο μπορεί να εκφέρεται και με την πρόθεση «με» και αιτιατική:

π.χ. Ρούχο ποτισμένο με αίμα.

vi. Τα αποθετικά ρήματα, δηλαδή αυτά που διαθέτουν μόνο παθητική φωνή αλλά ενεργητική διάθεση, δεν είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν τα ίδια ως ρήματα παθητικής διάθεσης. Από τα ρήματα αυτά όσα σχηματίζουν παθητική διάθεση, τη σχηματίζουν με περίφραση που το ένα μέρος της προέρχεται από το θέμα τους.

π.χ. Μερικές φορές οι γονείς εκμεταλλεύονται τα παιδιά τους. → Μερικές φορές τα παιδιά γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους γονείς τους.

Παραδείγματα τέτοιων ρημάτων:

Ενεργητική διάθεση	Παθητική διάθεση
εκμεταλλεύομαι κάτι	κάτι γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης
σέβομαι κάτι	κάτι είναι σεβαστό από εμένα
αντιλαμβάνομαι κάτι	κάτι γίνεται αντιληπτό
ανέχομαι κάτι	κάτι γίνεται ανεκτό
δέχομαι κάτι	κάτι γίνεται δεκτό
περιποιούμαι κάποιον	κάποιος δέχεται (τις) περιποιήσεις
υπόσχομαι να ή ότι...	δίνεται (η) υπόσχεση να ή ότι...

vii. Το ρήμα «οφείλω» κατά τη μετατροπή από την ενεργητική σύνταξη στην παθητική αντικαθίσταται από το ρήμα «πρέπει».

π.χ. Οι γονείς οφείλουν να νουθετούν τα παιδιά τους. → Τα παιδιά πρέπει να νουθετούνται από τους γονείς τους.

viii. Το υποκείμενο της ενεργητικής σύνταξης-διάθεσης μπορεί στην παθητική να αποδοθεί και με γενική προσδιοριστική.

π.χ. Ο άνθρωπος δεν θα χάσει τη μάχη. → Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί.

ix. Στην ενεργητική σύνταξη, αν μία δευτερεύουσα πρόταση εισάγεται με το που, πριν μετατρέψουμε τη σύνταξη σε παθητική, αντικαθιστούμε το «που» από την αναφορική αντωνυμία ο οποίος,-α,-ο, προκειμένου να μην αντιμετωπίσουμε προβλήματα στη σύνταξη.

π.χ. Αυτός είναι ο ρόλος του πνευματικού ανθρώπου που (=ο οποίος) παραδειγματίζει και διαφωτίζει το κοινωνικό σύνολο. → Αυτός είναι ο ρόλος του πνευματικού ανθρώπου, από τον οποίο παραδειγματίζεται και διαφωτίζεται το κοινωνικό σύνολο.

6. Αναφορικές προτάσεις

Αναφορικές προτάσεις ονομάζονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες (*που, ο οποίος, όσο, ό,τι* κ.λπ.) και αναφορικά επιρρήματα (*όπως, όπου* κ.λπ.) και είτε αναφέρονται σε κάποιον όρο της κύριας πρότασης (π.χ. *Μου έδωσε τις φωτογραφίες που ήθελε*) είτε είναι οι ίδιες όρος της κύριας πρότασης (π.χ. *Πηγαίνει όπου θέλει*).

Οι προτάσεις που αναφέρονται σε κάποιον όρο (συνήθως ουσιαστικό) της κύριας πρότασης ονομάζονται **επιθετικές** (ή **εξαρτημένες**) **αναφορικές προτάσεις**.

- Εισάγονται με τις αναφορικές αντωνυμίες *ο οποίος, η οποία, το οποίο* και *που*.
- Λειτουργούν ως επιθετικοί προσδιορισμοί.
- Διακρίνονται ως προς τη σχέση τους με τον προσδιοριζόμενο όρο σε **προσδοριστικές** (ή περιοριστικές) και σε **προσθετικές** (ή μη περιοριστικές ή πλεοναστικές). Οι περιοριστικές εξειδικεύουν περισσότερο τον όρο αναφοράς, αφού περιέχουν μία πληροφορία απαραίτητη για τον ακριβή προσδιορισμό αυτού στο οποίο αναφέρονται, ενώ οι προσθετικές δίνουν μία πρόσθετη πληροφορία στον όρο αναφοράς, η οποία δεν είναι απαραίτητη για τον ακριβή προσδιορισμό του.

π.χ. Το σχολικό βιβλίο της Γεωγραφίας που διαβάζω δεν το καταλαβαίνω. (προσδοριστική)

π.χ. Το σχολικό βιβλίο της Γεωγραφίας, που έγραψε η Αρβανίτη, δεν το καταλαβαίνω. (προσθετική)

- Οι μη περιοριστικές αναφορικές προτάσεις μπαίνουν στον γραπτό λόγο ανάμεσα σε κόμματα, ενώ οι περιοριστικές δεν μπαίνουν.
- Οι προτάσεις που είναι οι ίδιες όρος της κύριας πρότασης (και δεν αναφέρονται σε άλλο όρο της κύριας πρότασης) ονομάζονται **ελεύθερες αναφορικές προτάσεις** και διακρίνονται σε ονοματικές και επιρρηματικές ελεύθερες αναφορικές προτάσεις.

Οι αναφορικές προτάσεις γενικά διακρίνονται στις **ονοματικές** και στις **επιρρηματικές**.

i. Ονοματικές αναφορικές προτάσεις είναι όσες εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες: **όποιος, -α, -ο, όσος, -η, -ο, ό, τι**, οποιοσδήποτε, που κ.λπ. και λειτουργούν ως υποκείμενο ή αντικείμενο ή κατηγορούμενο ή προσδιορισμό.

π.χ. Όποιος βιάζεται σκοντάφτει. (υποκείμενο)

π.χ. Έχεις τη γνώμη που μου αρέσει. (προσδιορισμός)

π.χ. Όποιος δεν θέλει να ζυμώσει δέκα μέρες κοσκινίζει (υποκείμενο)

π.χ. Να του ζητήσεις όσα θέλεις.(αντικείμενο)

ii. Επιρρηματικές αναφορικές προτάσεις είναι όσες εισάγονται με αναφορικά επιρρήματα ή με άλλους αναφορικούς επιρρηματικούς προσδιορισμούς: **όπως, όπου, οπουδήποτε, όποτε, οποτεδήποτε, όσο, οσοδήποτε** και λειτουργούν ως επιρρήματα, τα οποία προσδιορίζουν έναν άλλο όρο μίας πρότασης, συνήθως επιρρηματικό.

π.χ. Πήγαινε εκεί όπου θέλεις.

π.χ. Τους άρεσε το σπίτι όπου πήγαιναν.

7. Ο ευθύς και ο πλάγιος λόγος

Τα λόγια, τα συναισθήματα, τις σκέψεις, τις επιθυμίες κάποιου προσώπου είτε τις πληροφορούμαστε **άμεσα** από το ίδιο, ακούγοντάς το δηλαδή να μας μιλάει (ευθύς λόγος), είτε **έμμεσα** με το να μας μεταφέρονται από κάποιο τρίτο πρόσωπο (πλάγιος λόγος). Αυτή η μεταφορά των λεγομένων πραγματοποιείται με δυο τρόπους:

- **αυτολεξεί**, με τις ίδιες λέξεις σε ανεξάρτητο λόγο, όπου προτάσσεται, παρεμβάλλεται ή ακολουθεί ένας τύπος του ρήματος λέω, αποκρίνομαι, ρωτώ κ.ά. Στην περίπτωση αυτή τα λόγια που μεταφέρονται αυτολεξεί περικλείονται εντός εισαγωγικών.

π.χ. Μου το δήλωσε κατηγορηματικά «έρθεις, δεν έρθεις εγώ θα πάω».

- **μεταβεβλημένα**, δηλαδή με αντικατάσταση μίας αντωνυμίας από άλλη, με μεταβεβλημένο το πρόσωπο του ρήματος, την έγκλιση ή και τον χρόνο του ή κάποιο επίρρημα σε λόγο εξαρτημένο από ρήμα λεκτικό, αισθητικό, γνωστικό ή ερωτηματικό.

π.χ. Μου είπε ότι δεν υπάρχει περίπτωση να έρθει.

Κατά τη μετατροπή του ευθέος λόγου σε πλάγιο παρατηρούνται οι εξής αλλαγές:

1. Οι ανεξάρτητες προτάσεις κρίσεως μετατρέπονται σε δευτερεύουσες ονοματικές ειδικές προτάσεις. Τα ρήματα εξάρτησης θα είναι: λέω, δηλώνω, ομολογώ, ισχυρίζομαι, υποστηρίζω, γνωρίζω, αγνοώ, αντιλαμβάνομαι, νομίζω, θεωρώ, πιστεύω, διαπιστώνω, διαβεβαιώνω κ.λπ.

π.χ. Θα έρθω. → Με διαβεβαίωσε ότι θα έρθει.

2. Οι ανεξάρτητες προτάσεις επιθυμίας που εκφέρονται με υποτακτική και προστακτική μετατρέπονται σε βουλητικές. Τα ρήματα εξάρτησης ανάλογα με τη σημασία της έγκλισης του ρήματος της κύριας πρότασης θα είναι: θέλω, επιθυμώ, ελπίζω, προστάζω, διατάζω, προτρέπω, καλώ, εύχομαι, απαγορεύω κ.λπ.

π.χ. Έλα μαζί μας. → Με προσκάλεσε να πάω μαζί τους.

3. Οι ευθείες ερωτήσεις μετατρέπονται σε πλάγιες ερωτήσεις. Τα ρήματα εξάρτησης θα είναι: ρωτώ, εξετάζω, απορώ, αναρωτιέμαι, αμφιβάλλω κ.λπ.

π.χ. Θα έρθεις; → Με ρώτησε αν θα έρθω.

4. Στις δευτερεύουσες προτάσεις η έγκλιση παραμένει η ίδια και συνήθως μεταβάλλεται μόνο το πρόσωπο του ρήματος ή και ο χρόνος, όταν υπάρχει εξάρτηση από ιστορικό χρόνο.

π.χ. Φεύγω, γιατί είμαι κουρασμένη. → Με πληροφόρησε ότι φεύγει, επειδή είναι κουρασμένη.

5. Όταν στον ευθύ λόγο υπάρχει Ενεστώτας ή Παρακείμενος, στον πλάγιο έχουμε μετατροπή σε Παρατατικό ή Υπερσυντέλικο αντιστοίχως.

π.χ. Είναι αδύνατο να σε ξεχάσω. → Του είπε ότι ήταν αδύνατο να τον ξεχάσει.

6. Όταν στον ευθύ λόγο υπάρχει ρήμα χρόνου Μέλλοντα, στον πλάγιο είτε παραμένει ο Μέλλοντας ή μετατρέπεται σε θα + Παρατατικό.

π.χ. Θα έρθω σίγουρα. → Με διαβεβαίωσε ότι θα ερχόταν σίγουρα.

7. Αλλαγές παρατηρούνται, επίσης, ως προς τα χρονικά επιρρήματα και τις χρονικές εκφράσεις:

Ευθύς λόγος	Πλάγιος λόγος
αύριο	επομένη μέρα
μεθαύριο	την μεθεπόμενη μέρα, δυο μέρες μετά
τόρα	εκείνη τη στιγμή
χθες	την προηγούμενη μέρα
αμέσως	εκείνη τη στιγμή
αυτή τη βδομάδα	τη βδομάδα που διανύουμε
προχθές	πριν από δυο μέρες

Λειτουργία του ευθέος και του πλάγιου λόγου: Ο ευθύς λόγος προσδίδει ζωντάνια, αμεσότητα, οικειότητα, παραστατικότητα, θεατρικότητα, ενώ βοηθάει τον αναγνώστη να βιώσει άμεσα τις απόψεις που διατυπώνονται. Ελκύεται το ενδιαφέρον και κεντρίζεται η προσοχή του αναγνώστη. Η εναλλαγή ευθέος και πλάγιου λόγου προσφέρει ποικιλία στο ύφος του κειμένου. Σημαντικό είναι πως με τη χρήση του ευθέος λόγου αποδίδονται αυτούσια τα λεγόμενα κάποιου, με αποτέλεσμα να αποφεύγεται διαστρέβλωση ή παρερμηνεία και να ενισχύεται η πειστικότητα.

Ο πλάγιος λόγος είναι έμμεσος, τυπικός, σοβαρός και επίσημος λόγος. Με τον πλάγιο λόγο παρεμβάλλεται η φωνή και η οπτική του γράφοντος, δηλαδή καταδεικνύεται πώς ο ίδιος αντιλαμβάνεται τα λόγια κάποιου, όπως φαίνεται από τα ρήματα της πлагίωσης. Η αμεσότητα του ευθέος λόγου υποχωρεί, καθώς έρχεται στο προσκήνιο ο λόγος του γράφοντος. Ενυπάρχει ο κίνδυνος διαστρέβλωσης και παρερμηνείας.

8. Ο τίτλος του κειμένου

Αν ζητηθεί να σχολιαστεί ο τίτλος ενός κειμένου, τον σχολιάζουμε ως προς τη μορφή και ως προς το περιεχόμενο.

Ειδικότερα:

Μορφή: εξετάζουμε αν αποτελείται από ονοματική ή ρηματική φράση και αιτιολογούμε τη λειτουργία της. Περαιτέρω, σχολιάζουμε τη σειρά των λεκτικών συνόλων (προτάσσεται ο όρος στον οποίο ο συγγραφέας θέλει να δώσει έμφαση) το είδος χρήσης της γλώσσας (κυριολεκτική-μεταφορική), το λεξιλόγιο (λόγιες-λαϊκές λέξεις) το είδος της σύνταξης (ενεργητική-παθητική), το είδος του γραμματικού προσώπου, τον χρόνο και την έγκλιση, την ύπαρξη λογοπαίγνιου, νεολογισμού, τα σημεία στίξης και το ύφος. Εννοείται πως πάντα αιτιολογούμε τις επιλογές του συγγραφέα.

Περιεχόμενο: σχολιάζουμε τον τίτλο συναρτήσει του περιεχομένου του κειμένου. Αναγκαίο είναι να γίνονται παραπομπές σε χωρία του κειμένου προς ενίσχυση των γραφομένων μας.

π.χ. Αυτομορφώσου και αυτοδιαμορφώσου!

Ο τίτλος είναι δηλωτικός του περιεχομένου του κειμένου, το οποίο αναφέρεται στην αξία της αυτομόρφωσης. Κατ' αρχάς, αποτελείται από δύο κύριες ελλειπτικές (υπάρχει μόνο ρήμα) προτάσεις. Και τα δύο ρήματα βρίσκονται σε β' ενικό πρόσωπο, καθώς ο γράφων απευθύνεται στον αποδέκτη του κειμένου, γεγονός που προσδίδει ζωντάνια, αμεσότητα, οικειότητα και προσδίδει στο κείμενο διαλογικό χαρακτήρα. Εμφανής είναι ο προτρεπτικός χαρακτήρας και ο διδακτικός τόνος που ενισχύονται από την επιλογή προστακτικής έγκλισης. Η χρήση του θαυμαστικού προσδίδει έμφαση, ενώ το λογοπαίγνιο (αυτομορφώσου-αυτοδιαμορφώσου) προσελκύει το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Λαμβάνοντας υπόψη τον τίτλο και φυσικά το περιεχόμενο του κειμένου, καθίσταται σαφές πως η αυτομόρφωση αποτελεί βασικό συντελεστή ηθικοπνευματικής ανάπτυξης.

9. Το ύφος του κειμένου

Στον χαρακτηρισμό του ύφους/τόνου ενός κειμένου πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εξής: το κειμενικό είδος, η πρόθεση του συντάκτη, ο δέκτης, το κοινό. Το ύφος ενός κειμένου μπορεί να αξιολογηθεί με βάση τη σύνταξη, το λεξιλόγιο, τα σχήματα λόγου, τα σημεία στίξης, τα ρηματικά πρόσωπα, τον μακροπερίοδο/μικροπερίοδο λόγο κ.λπ. σε:

Ύφος	Γνωρίσματα	Παραδείγματα
Οικείο και άμεσο	<ul style="list-style-type: none"> • καθημερινό λεξιλόγιο • α' και β' πρόσωπο • ρητορικές ερωτήσεις • προφορικότητα • ελλειπτικός λόγος • μικροπερίοδος λόγος • απλές προτάσεις • ευθύς λόγος • παρατακτική σύνδεση ή ασύνδετο σχήμα • προσφωνήσεις οικειότητας • επιφωνήματα • επαναλήψεις • ενεργητική σύνταξη • ρητορικές ερωτήσεις • κυριαρχία ρημάτων-όχι ονοματοποίηση • παρουσία ρημάτων που χρησιμοποιούνται 	<p>Βλέπω πολλούς ανθρώπους που γερνάνε και παραιτούνται. Μαραζώνουν. Εγώ όσο γερνάω επιταχύνω. Γκαζώνω. [...]</p> <p>Η τεχνολογία με κρατάει ζωντανό και ξύπνιο. [...] Αγαπώ τα τεχνολογικά επιτεύγματα που με προεκτείνουν ως άνθρωπο. Και το πλυντήριο και το ασανσέρ είναι τεχνολογικά επιτεύγματα, αλλά δεν με συναρπάζουν. Και δεν συναρπάζουν κανένα -έχετε δει κάποιον να πλένει το πλυντήριό του τις Κυριακές;</p> <p style="text-align: right;">Τ.Θ.Α' Λυκείου</p>

	στον προφορικό λόγο (π.χ. γράφανε, αντί έγραφαν)	
Απλό, ανεπιτήδευτο, φυσικό, λιτό	<ul style="list-style-type: none"> • κυριολεκτική χρήση της γλώσσας • απλό λεξιλόγιο • απουσία πολλών εκφραστικών μέσων, σχημάτων λόγου και επιθέτων • παρατακτική σύνδεση ή ασύνδετο σχήμα (χρήση της υποτακτικής σύνδεσης με μέτρο) • μικροπερίοδος λόγος • ακρίβεια, σαφήνεια 	<p>Οι σημερινοί έφηβοι γρήγορα μεγαλώνουν, γρήγορα διεκδικούν εξόδους και δικαιώματα, γρήγορα διαμορφώνουν μουσικά γούστα, τρόπους διασκέδασης και χρήσης του ελεύθερου χρόνου τους.</p> <p style="text-align: right;">Τ.Θ.Α΄ Λυκείου</p>
Λαϊκό	<ul style="list-style-type: none"> • καθημερινό ή και λαϊκό λεξιλόγιο (χρήση λέξεων της αργκό) • παρατακτική σύνδεση • στοιχεία προφορικότητας 	<p>Τσεκάρουμε λοιπόν αν το «Γουί Φι» του παππού είχε σήμα καμπάνα (την έχω πάθει πολλάκις, επιλέγοντας ξενοδοχεία που υπόσχονται Internet, αλλά αποκρύπτουν επιμελώς ότι η ταχύτητα σύνδεσης είναι τόσο χαμηλή ώστε δεν υπάρχει περίπτωση να μπεις) και ξεκινήσαμε για μια πρώτη βόλτα.</p> <p style="text-align: right;">Τ.Θ.Α΄ Λυκείου</p>
Εξομολογητικό	<ul style="list-style-type: none"> • α΄ πρόσωπο • παρελθοντικοί χρόνοι • έκφραση 	<p>Ένα πρωί ξεκίνησα να πάω στο σχολείο και, όσο πλησίαζα, ένιωθα τα πόδια μου να τρέμουν και την καρδιά μου να χτυπά δυνατά. Ήθελα να βάλω τα κλάματα.</p>

	<p>προσωπικών συναισθημάτων, σκέψεων και κατάθεση προσωπικών βιωμάτων</p>	<p>Δεν ήταν ότι ήμουν αδιάβαστος. Αυτό που φοβόμουν ήταν η ώρα του διαλείμματος.</p> <p>T.Θ.Α' Λυκείου</p>
<p>Τυπικό, επίσημο, απρόσωπο, ουδέτερο</p>	<ul style="list-style-type: none"> • γ' ενικό και πληθυντικό πρόσωπο • λόγιες λέξεις • κυριολεκτική λειτουργία της γλώσσας • παθητική σύνταξη • υποτακτική σύνδεση, διαδοχική υπόταξη • μακροπερίοδος λόγος • ονοματοποίηση • αποφυγή προσωπικού σχολιασμού 	<p>Το πρόγραμμα Promoting Alternative Thinking Strategies (PATHS) αποτελεί ένα πολυετές και πολυεπίπεδο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο μπορεί να υλοποιείται από εκπαιδευτικούς και άλλους ειδικούς αγωγής υγείας. Το PATHS περιλαμβάνει εξάσκηση σε κοινωνικοσυναισθηματικές δεξιότητες σε παιδιά Δημοτικού και μπορεί να εφαρμοστεί από την Α' έως και την Ε' Δημοτικού.</p> <p>T.Θ.Α' Λυκείου</p>
<p>Επιστημονικό</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ορολογία / ειδικό λεξιλόγιο • γ' ενικό και πληθυντικό πρόσωπο • μακροπερίοδος λόγος • κυριολεκτική λειτουργία της γλώσσας • υποτακτική σύνδεση • οριστική 	<p>Το 1855 ο Charles Baudelaire εξέδωσε μια πραγματεία για την τέχνη του κωμικού με τον τίτλο «Περί της ουσίας του γέλιου και γενικά περί του κωμικού στις πλαστικές τέχνες» [...]. Σαν παράδειγμα σχετικού γέλιου ο Baudelaire φέρνει την καθ' όλα κοινότοπη περίπτωση του ανθρώπου που σκοντάφτει και πέφτει στο δρόμο, σκορπώντας με την πτώση του το γέλιο στους υπόλοιπους διαβάτες και περαστικούς. Το παράδειγμά του [...] διαθέτει μία διαχρονική αξία, καθώς η</p>

	<p>έγκλιση</p> <ul style="list-style-type: none"> • περιγραφικός, ερμηνευτικός, αποδεικτικός λόγος • παθητική σύνταξη • αναλυτικός λόγος • ονοματοποίηση 	<p>αιφνίδια πτώση του άλλου – είτε από σκόνταμμα, είτε από τρικλοποδιά, είτε από το γλίστρημα σε κάποια μπανανόφλουδα– αποτελεί ένα κλασικό «τρυκ» για την πρόκληση γέλιου στις πάσης φύσεως φαρσοκωμωδίες.</p> <p style="text-align: right;">Τ.Θ.Α΄ Λυκείου</p>
<p>Υψηλό, γλαφυρό, λυρικό, στοχαστικό, υποβλητικό</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ποιητική λειτουργία του λόγου/ συνυποδηλωτική χρήση της γλώσσας • σχολιαστικά σημεία στίξης • λεπτομερής περιγραφή • χρήση συμβόλων • σχήματα λόγου • προσδιορισμοί 	<p>Το γέλιο [...] μπορεί να έρθει σαν έκρηξη, σαν ξέσπασμα, σαν κύμα, σαν χείμαρρος, σαν σάλπισμα, να είναι συνεσταλμένο, ασυγκράτητο ή διαπεραστικό. Υπάρχουν, επίσης, διαφορετικά χαμόγελα: φωτεινά, σαρκαστικά, χλευαστικά, πλατιά, πονηρά και ανόητα.</p> <p style="text-align: right;">Τ.Θ.Α΄ Λυκείου</p>
<p>Ζωντανό, παραστατικό</p>	<ul style="list-style-type: none"> • χρήση παραδειγμάτων • ευθύς λόγος, διάλογος • ρητορικές ερωτήσεις • σχήματα λόγου/ εκφραστικά μέσα • ενεργητική σύνταξη 	<p>«Έχουμε κι – πώς του λέτι; – Γουί Φι» είπε ο ηλικιωμένος ιδιοκτήτης των ενοικιαζόμενων δωματίων. «Ιπειδή όμως δεν τα ξέρου αυτά, τουν κωδικό θα τουν βρείτι γραμμένου ‘κεί δα». Ακριβώς επειδή διέθετε «Γουί Φι» τον είχαμε επιλέξει. Εξάρτηση από την τεχνολογία; Θα το έλεγα δώρο τής τεχνολογίας. Με το WiFi, την ασύρματη σύνδεση στο Διαδίκτυο, έχω την πληροφορία όταν τη θέλω, «ταξιδεύω» ακόμα και αν παραμένω ακίνητος, ψυχαγωγούμαι, επικοινωνώ.</p> <p style="text-align: right;">Τ.Θ.Α΄ Λυκείου</p>

Συμβουλευτικό, προτρεπτικό, διδασκτικό	<ul style="list-style-type: none"> • β' ενικό/β' πληθυντικό πρόσωπο • προστακτική και υποτακτική έγκλιση • δεοντολογικός τόνος • βουλητικές προτάσεις (χρήση μορίων ας, να) • ασύνδετο σχήμα 	<p>Σκεφτείτε τη μάθηση, τη μελέτη, τη διδασκαλία... εξακολουθούν να είναι πιθανές δραστηριότητες ακόμη και στα τελευταία στάδια της ύπαρξης. Μην εγκαταλείπετε τίποτε, πόσο μάλλον τις επιθυμίες σας. Όσο για το πώς θα αντιμετωπίσουμε τον πόνο; Πάρτε παυσίπονα και εμπιστευτείτε την Ιατρική.</p> <p style="text-align: right;">Τ.Θ.Α' Λυκείου</p>
Χιουμοριστικό, περιπαυκτικό, ειρωνικό	<ul style="list-style-type: none"> • οικείο, καθημερινό ύφος και λεξιλόγιο • μεταφορικός-εικονοπλαστικός λόγος • λογοπαίγνια, ευφυολογήματα, υπαινιγμοί, υπονοούμενα • σχολιαστικά σημεία στίξης 	<p>Το ποιοι ορίζουν τη μόδα είναι εύκολο να απαντηθεί, αν και πολύ γενικευμένο. Τη μόδα την ορίζουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι άνθρωποι που προβάλλονται εκεί. Δεν είναι απαραίτητο να έχουν σχετικές σπουδές, αρκεί ένα αναγνωρίσιμο άτομο να πει πως κάτι είναι «μόδα»! Φανταστείτε να βγει σε μια συνέντευξη ένας ηθοποιός και να δηλώσει πως οι φακές θα είναι το must φαγητό τον φετινό χειμώνα! Ξαφνικά οι φακές θα εμφανιστούν σε όλους τους καταλόγους των gourmet εστιατορίων!</p> <p style="text-align: right;">Τ.Θ.Α' Λυκείου</p>
Επιδοκιμαστικό	<ul style="list-style-type: none"> • θετικά σχόλια για γεγονότα ή καταστάσεις • σχολιαστικά σημεία στίξης 	<p>Παλαιότερα υπήρχαν οι αναλφάβητοι. Με τον καιρό, καθώς αυτοί ευτυχώς άρχισαν να μειώνονται πολύ, αφού ως χώρα προοδεύσαμε, οι ειδικοί άρχισαν να προσέχουν κάτι άλλο σημαντικότερο, πόσοι από όλους όσοι έχουν αποκτήσει τις στοιχειώδεις γνώσεις γραφής, ανάγνωσης και μαθηματικών στο σχολείο, τις χρησιμοποιούν κιόλας στην καθημερινότητά τους.</p> <p style="text-align: right;">Τ.Θ.Α' Λυκείου</p>

<p>Αποδοκίμαστικό δηκτικό, σκωπτικό, καυστικό, ειρωνικό, σαρκαστικό</p>	<ul style="list-style-type: none"> • αρνητικά σχόλια για γεγονότα ή καταστάσεις • υπαινιγμοί • τύποι της καθαρεύουσας ή εξεζητημένο λεξιλόγιο • μεταφορική χρήση της γλώσσας 	<p>Σύμφωνα με μελέτη του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου, το 32% των Ελλήνων υποεκπαιδευμένων, βλέποντας ένα λογαριασμό της ΔΕΗ, δεν μπορεί να καταλάβει ποια είναι η ημερομηνία πληρωμής του...</p> <p style="text-align: right;">Τ.Θ.Α΄ Λυκείου</p>
--	--	---

ΣΤ. ΠΕΙΘΩ

1. Οι τρόποι και τα μέσα πειθούς

Στην επικοινωνία με τους άλλους ανθρώπους συχνά προσπαθούμε να υποστηρίξουμε μια άποψη και τελικά, ορισμένες φορές, να πείσουμε τον δέκτη ότι οι απόψεις μας είναι οι σωστές, ώστε να τις υιοθετήσει ή και να ενεργήσει σύμφωνα με αυτές. Σκόπιμο είναι, λοιπόν, να έχουμε υπόψη μας, τόσο ως πομποί όσο και ως δέκτες, τους τρόπους με τους οποίους ασκείται η πειθώ.

Τρόποι πειθούς:

- επίκληση στη λογική
- επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη
- επίκληση στην αυθεντία
- επίκληση στο ήθος του πομπού
- επίκληση στο ήθος του δέκτη
- επίθεση στο ήθος του αντιπάλου

Μορφές πειθούς:

- στη διαφήμιση
- στον πολιτικό λόγο
- στον επιστημονικό λόγο
- στον δικανικό λόγο (εκτός ύλης)

i. Επίκληση στη λογική

Ο στόχος αυτού του τρόπου πειθούς είναι η απόδειξη μίας θέσης/άποψης.

Μέσα πειθούς: επιχειρήματα και τεκμήρια.

Η επιχειρηματολογία έχει λιγότερο ή περισσότερο τυπική δομή: ξεκινά από έναν ισχυρισμό/αποδεικτέα θέση, ακολουθούν επιχειρήματα και τεκμήρια που την υποστηρίζουν και καταλήγει σε ένα συμπέρασμα. Κάποιες φορές, δεν υπάρχει συμπέρασμα, αλλά ταυτίζεται με την αποδεικτέα θέση.

1) Επιχείρημα: είναι μία ή περισσότερες προτάσεις (προκείμενες) που χρησιμεύουν ως βάση για να αποδεχθούμε μία άλλη πρόταση (συμπέρασμα), η οποία προκύπτει λογικά από τις προκείμενες.

Επιχείρημα: 1 ή περισσότερες προκείμενες + συμπέρασμα

Παράδειγμα τυπικού και αναπτυγμένου (αναλυτικού) επιχειρήματος

1 ^η προκείμενη (ή μείζων)	Οι νομοταγείς πολίτες δεν παραβαίνουν τον νόμο.
2 ^η προκείμενη (ή ελάσσων)	Ορισμένοι άνθρωποι παραβαίνουν τον νόμο.
Συμπέρασμα	Ορισμένοι άνθρωποι δεν είναι νομοταγείς πολίτες

Το παραπάνω τυπικό επιχείρημα θα μπορούσε να αποδοθεί σε αναπτυγμένη μορφή ως εξής:

Οι πολίτες που είναι νομοταγείς αποφεύγουν τις παρανομίες και σε ό,τι κάνουν τηρούν και εφαρμόζουν τον νόμο. Αρκετοί άλλοι, όμως, παρακινημένοι από την ανάγκη, το συμφέρον ή την απληστία αναπτύσσουν συμπεριφορές που αντίκεινται στους κανόνες δικαίου και καταπατούν τις αρχές του. Οι πράξεις τους δεν ορίζονται με γνώμονα τους νόμους και το κοινό περί δικαίου αίσθημα, αλλά με ατομικά ή αυθαίρετα κριτήρια. Πρόκειται, λοιπόν, για ανθρώπους μη νομοταγείς, οι οποίοι με τις ενέργειές τους διαταράσσουν την ομαλή κοινωνική λειτουργία.

2) Τεκμήρια: δηλαδή συγκεκριμένα στοιχεία που αναφέρονται σε μια ορισμένη εμπειρία και χρησιμοποιούνται από τον πομπό, για να υποστηρίξει τη θέση του. Ως τεκμήρια χρησιμοποιούνται τα εξής:

- **Παραδείγματα**

π.χ. Πολλοί φοβούνται ότι η ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει διαστάσεις και μορφές που απειλούν τον πολιτισμό. Το προφανές παράδειγμα είναι αυτό των πυρηνικών όπλων, που μπορούν να καταστρέψουν και την ανθρωπότητα και τον πολιτισμό της.

- **Στατιστικά στοιχεία**

π.χ. Εδώ και σαράντα χρόνια, παρά τη σημαντική αύξηση του πλούτου που παράγεται στον πλανήτη, παρατηρήθηκε έκρηξη των ανισοτήτων: το 1960, το άνοιγμα της ψαλίδας ανάμεσα στο 20% των φτωχότερων και στο 20% των πλουσιότερων χωρών ήταν 1 προς 30. Σήμερα είναι 1 προς 80.

- **Αυθεντίες/απόψεις ειδικών**

π.χ. Από τα γραπτά του προσωκρατικού φιλοσόφου Εμπεδοκλή ως αυτά του σύγχρονου κοινωνιολόγου Kemper [...] προκύπτει ότι η ανθρώπινη αλληλεπίδραση, παρ' όλη την πολυπλοκότητά της, κινείται ανάμεσα σε δύο πόλους: στη «φιλότητα» που περιλαμβάνει όλες τις δυνάμεις που ενώνουν τους ανθρώπους και στο «νείκος» που αφορά τις δυνάμεις που τους χωρίζουν.

- **Επίκαιρες πληροφορίες**

π.χ. Οι πρόσφατες επιθέσεις ανήλικων μαθητών εναντίον συμμαθητών και δασκάλων τους σε σχολεία των ΗΠΑ έχουν προκαλέσει δικαιολογημένη ανησυχία στην κοινή γνώμη για την έξαρση της νεανικής βίας και εγκληματικότητας.

- **Γενικές αλήθειες**

π.χ. Όλα τα πλάσματα είναι θνητά και κανένα επιστημονικό επίτευγμα δεν μπορεί να ανατρέψει αυτήν την πραγματικότητα.

• **Δεδομένα επιστημονικής έρευνας**

π.χ. Πολυάριθμες επιστημονικές έρευνες σε ιατρικά εργαστήρια και κλινικές απέδειξαν ότι το κάπνισμα προκαλεί σωρεία πνευμονολογικών και καρδιαγγειακών παθήσεων.

• **Ιστορικά παραδείγματα**

π.χ. Η Α' και η Β' Αθηναϊκή Συμμαχία του 5^{ου} αιώνα π.Χ. καταδεικνύει το πώς ένα κράτος εκμεταλλεύεται την προσπάθεια δημιουργίας ευρύτερων κρατικών σχηματισμών, για να προωθήσει τα ηγεμονικά σχέδιά του.

• **Γεγονότα/περιστατικά της καθημερινής ζωής**

π.χ. Ο παγκοσμίου φήμης Βρετανός καθηγητής θεωρίας της λογοτεχνίας και πολιτισμικών σπουδών Τέρρυ Ήγκλετον έρχεται στην Ελλάδα

π.χ. Καθημερινά αντικρίζουμε συγκλονιστικές εικόνες αστέγων και επαιτών.

• **Προσωπικές εμπειρίες, μαρτυρίες, εποπτείες των αισθήσεων**

π.χ. Σοκάρει η μαρτυρία του ανθρώπου που επέζησε κατά τη διάρκεια τρομοκρατικής επίθεσης: «Η βόμβα είχε μεταφερθεί κατά λάθος μέσα στο λεωφορείο. Προοριζόταν για αλλού. Έσκασε ανάμεσά μας, 39 επιβάτες τραυματίστηκαν. Ένας 17χρονος μαθητής έχασε το πόδι του. Πολλοί πληγωθήκαμε».

π.χ. Αρκεί κανείς να περιδιαβεί τις φτωχογειτονίες των πόλεων των αναπτυσσόμενων χωρών, για να διαπιστώσει, με τα ίδια του τα μάτια, την εξαθλίωση που υπάρχει εκεί.

ii. Επίκληση στο συναίσθημα

Η επιτυχία της προσπάθειας επηρεασμού του δέκτη εξαρτάται και από τη συναισθηματική διάθεση του ακροατηρίου. Για αυτό, ο ομιλητής/συγγραφέας οφείλει να γνωρίζει τα συναισθήματα του κοινού (ακροατών/αναγνωστών) στο οποίο απευθύνεται, αλλά και τα κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά του, τα διανοητικά (γνώσεις, εμπειρίες, ενδιαφέροντα), τα βουλητικά (ανάγκες, προσδοκίες, επιδιώξεις) και υπαρξιακά (στάσεις, συμπεριφορές, νοοτροπίες).

Μέσα πειθούς:

1. μεταφορικός-εικονοπλαστικός λόγος
2. σχήματα λόγου: προσωποποιήσεις, παρομοιώσεις, ασύνδετο σχήμα, όταν καταδεικνύει συναισθηματική φόρτιση, υπερβολή, επανάληψη, κύκλος κ.λπ.
3. ρητορικές ερωτήσεις
4. περιγραφή και αφήγηση, για να χρωματίσει συναισθηματικά μια κατάσταση

μέσω συγκεκριμένων περιστατικών ή εμπειριών, με στόχο τη συναισθηματική υποβολή του δέκτη και την ευκολότερη αποδοχή των απόψεών του.

5. ειρωνεία (σαρκασμός, εμπαιγμός), χιούμορ (σάτιρα, διακωμώδηση, γελοιοποίηση), για να δημιουργηθεί κλίμα αμεσότητας και οικειότητας με τον δέκτη

6. σχολιαστικά σημεία στίξης: (!) (;) ... « » (όταν εμπερικλείουν μεταφορική χρήση λέξης ή καταδεικνύουν ειρωνεία)

7. συγκινησιακά-πολιτικά ή ιδεολογικά φορτισμένες λέξεις-φράσεις π.χ. μάνα-γη, μητέρα-πατρίδα

8. υποκοριστικά, μεγεθυντικά

9. προστακτική, προτρεπτική υποτακτική (π.χ. Ας αγωνιστούμε για ένα μέλλον φωτεινό!)

10. λογοπαίγνια (π.χ. ομόηχα, παρώνυμα), δισημία, συνειρμός

11. χρήση α΄ και β΄ ρηματικού προσώπου, χρήση ευθέος λόγου.

π.χ. Στο πλαίσιο των σύγχρονων αστικών κέντρων οι άνθρωποι αποξενώνονται από τον εαυτό και τον συνάνθρωπο. Πραγματικά, ποτέ οι στέγες τους δεν ήταν τόσο κοντά και οι καρδιές τους πιο μακριά... !

Ωστόσο, μερικές φορές γίνεται κατάχρηση της παραπάνω τακτικής από αδίστακτους ρήτορες, που εκμεταλλεύονται τα συναισθήματα, τις προκαταλήψεις, τα όνειρα, τις προσδοκίες του κοινού ανθρώπου, για να πετύχουν τον σκοπό τους. Παράδειγμα η κινδυνολογία ότι δήθεν επίκειται πόλεμος, πείνα, εξάρθρωση της οικονομίας, διάλυση της χώρας, καταστροφή του κόσμου κ.λπ.

iii. Επίκληση στο ήθος του πομπού

Η πειθώ επιτυγχάνεται μέσω της επίκλησης στο ήθος του πομπού, όταν ο λόγος συγκροτείται με σκοπό να καταστήσει τον ομιλητή/συγγραφέα αξιόπιστο στα μάτια του ακροατή/αναγνώστη: σώφρονα (γνώστη του θέματος, λογικό, αντικειμενικό κ.λπ.), ηθικό χαρακτήρα και καλοπροαίρετο (σκέφτεται το καλό του δέκτη).

Μέσα πειθούς:

1. Αξιόπιστος λόγος

2. Αυτοπροβολή: έπαινοι, εγκώμια

3. Λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός

4. Χρήση λέξεων δηλωτικών ηθικών αρετών

5. Αναφορά σε πεπραγμένα, ατομικές επιλογές, αποφάσεις, στάσεις, επιτυχίες που πιστοποιούν το ήθος του πομπού.

6. Χρήση α΄ ενικού ή πληθυντικού προσώπου (όταν εκπροσωπεί κάποια ομάδα).

π.χ. Ως εκπαιδευτικός με πολυετή εμπειρία μπορώ να διαβεβαιώσω ότι η οικογένεια ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για τη λεξιπενία των σύγχρονων νέων.

iv. Επίκληση στο ήθος του δέκτη

Ο πομπός επιχειρεί να παρακινήσει και να κεντρίσει τη φιλοτιμία του δέκτη, να τον κάνει να αισθανθεί την ευθύνη που έχει απέναντι σε όσα του προβάλλονται, να αποδεχτεί τις απόψεις του πομπού, ώστε να συμπεριφερθεί και να ενεργήσει κατάλληλα. Αυτός ο τρόπος πειθούς συνδέεται άμεσα και με την επίκληση στο συναίσθημα, αφού ο πομπός προσπαθεί να διεγείρει στον δέκτη θετικά συναισθήματα για τον εαυτό του και να κεντρίσει τη φιλοτιμία του.

Μέσα πειθούς:

1. Ο άμεσος ή έμμεσος (λανθάνων) αξιολογικός χαρακτηρισμός. Έπαινοι, κολακείες, εγκώμια, θετικοί αξιολογικοί χαρακτηρισμοί που εξαιρούν την προσωπικότητα, το ήθος, τη στάση του δέκτη.
2. Η χρήση α' και β' προσώπου ενικού και πληθυντικού αριθμού.

Κάποιες φορές μπορεί να πραγματοποιηθεί **επίθεση στο ήθος του δέκτη**. Να του αποδοθούν, δηλαδή, αρνητικοί χαρακτηρισμοί, προκειμένου να αισθανθεί την ευθύνη που του αναλογεί, με στόχο να προβεί στις απαιτούμενες ενέργειες.

π.χ. Είμαι σίγουρος ότι δεν θα φανείτε κατώτεροι των περιστάσεων. Είστε ανεξαιρέτως άνθρωποι που διαθέτετε αίσθημα καθήκοντος και χρέους απέναντι στην πατρίδα. Ο απαράμιλλος εθνισμός σας και το δημοκρατικό σας φρόνημα υπαγορεύουν τη στάση αυτή.

v. Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου

Ο ομιλητής/συγγραφέας πολλές φορές αντί να ανασκευάσει τα επιχειρήματα του αντιπάλου του, ολισθαίνει σε προσωπική επίθεση εναντίον του, ασκώντας κριτική στον χαρακτήρα και την προσωπική του ζωή. Ο λόγος σε αυτήν την περίπτωση χαρακτηρίζεται από προσβλητικούς χαρακτηρισμούς, απαξιωτικούς αφορισμούς, μειωτικά σχόλια, αποδοκιμασίες, περιφρόνηση. Στόχος του γράφοντος/ομιλούντος δεν είναι να καταδείξει την πιθανή ανεπάρκεια του αντιπάλου του, αλλά να τον παρουσιάσει ως ανυπόληπτο, ανήθικο και έτσι να προκαλέσει συναισθήματα αποστροφής. Σημαντικό είναι πως ο αντίπαλος μπορεί να μην είναι συγκεκριμένο πρόσωπο, αλλά κάποια ιδεολογία αντίθετα από αυτήν του συγγραφέα.

Μέσα πειθούς:

1. Ειρωνεία
2. Ύβρεις
3. Αναπόδεικτοι ισχυρισμοί, μειωτικοί χαρακτηρισμοί
4. Κατηγορητήρια /καταγγελίες
5. Αποδοκιμαστικά σχόλια
6. Χρήση του γ' ρηματικού προσώπου
7. Χρήση λέξεων δηλωτικών ηθικών ελαττωμάτων
8. Αναφορά σε πεπραγμένα, ατομικές επιλογές, αποφάσεις, στάσεις, αποτυχίες, που καταδεικνύουν το ηθικό έλλειμμα του αντιπάλου.

π.χ. Θα ήμουν έτοιμος να συμφωνήσω με το συνομιλητή μου. Τα επιχειρήματά του θα μπορούσαν να γίνουν αποδεκτά. Το πρόβλημα όμως δεν βρίσκεται στη Λογική. Η Λογική είναι ένα «εργαλείο» που μπορεί να το χρησιμοποιήσει καλά ο καθένας. Το πρόβλημα βρίσκεται στο αν θα συμφωνήσουμε με τα λόγια ενός ανθρώπου του οποίου το παρελθόν είναι γνωστό σε όλους. Ο ηθικός εκτροχιασμός που σημάδεψε τη ζωή του συνομιλητή μου δεν μου επιτρέπει να δεχτώ την άποψή του. Σε τελική ανάλυση, το ζήτημα δεν είναι τι επιχειρήματα διατυπώνονται, αλλά από ποιον διατυπώνονται.

Αρης Γιαβρής, Θεόδωρος Στουφής

Η παραπάνω τακτική φανερώνει αδυναμία ουσιαστικής και πειστικής επιχειρηματολογίας, αντίκρουσης της επιχειρηματολογίας με επιχειρήματα, με αποτέλεσμα να επιστρατεύεται η ηθικολογία, καταδεικνύει το ήθος του ομιλητή (εμπαθής, κακοήθης, αμοραλιστής) και την προσπάθεια να εξάρει έμμεσα τον εαυτό του, δηλαδή την ηθική του ακεραιότητα, την υπευθυνότητά του κ.λπ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να καταλύεται ο δημοκρατικός διάλογος, να ευνοείται η δαιμονοποίηση, να καλλιεργείται ο φανατισμός, να εκπίπτει σε λίβελο η πολιτική κριτική και να καταλύεται το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής.

vi. Επίκληση στην αυθεντία

Για να ενισχυθεί η αξιοπιστία ενός επιχειρήματος ο ομιλητής κάποιες φορές επικαλείται την αυθεντία, που συμερίζεται τη συγκεκριμένη θέση παραθέτοντας και ανάλογα αποσπάσματα. Η αυθεντία μπορεί να είναι **α. κάποιο φυσικό πρόσωπο** (επιχειρείται να τεκμηριωθεί η αξιοπιστία των απόψεων του συγγραφέα και να ενισχυθεί η επιχειρηματολογία του μέσα από τη σοφία μίας προσωπικότητας εγνωσμένου κύρους που χαίρει αποδοχής-αναγνώρισης και σεβασμού, ή μιας καταξιωμένης κοινωνικής ομάδας.) και **β. κάποιο μη φυσικό πρόσωπο** (π.χ. αποφθέγματα, ρητά, παροιμίες, μύθοι, γνωμικά, ένα βιβλίο που

θεωρείται κλασικό, ένα δοκίμιο, μελέτη, πραγματεία κ.λπ. που είχε σημαντική συμβολή σε έναν τομέα της ανθρώπινης σκέψης, ένα Μ.Μ.Ε. που θεωρείται αξιόπιστο ή έγκυρο, ένα ακαδημαϊκό ίδρυμα/πανεπιστήμιο, ένα ερευνητικό/πειραματικό κέντρο, μία επιστημονική θεωρία που έφερε επανάσταση στον τρόπο ερμηνείας των φυσικών ή κοινωνικών φαινομένων).

Ο πομπός παραθέτει τα λεγόμενα κάποιας αυθεντίας **σε ευθύ ή πλάγιο λόγο**. Δηλαδή είτε πρόκειται για αυτούσια παράθεση των λεγομένων της αυθεντίας εντός εισαγωγικών, έχοντας προηγηθεί αναφορά του ονόματός της, είτε για νοηματική απόδοση των απόψεων της αυθεντίας σε πλάγιο λόγο (απουσία εισαγωγικών), έχοντας προηγηθεί αναφορά του ονόματός της.

π.χ. Γλώσσα και σκέψη είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Ό,τι δεν μπορεί να σκεφτεί κανείς δεν μπορεί και να το εκφράσει και αντιστρόφως. «Τα όρια της γλώσσας μου είναι τα όρια του κόσμου μου», διεκήρυξε ο φιλόσοφος L.Wittgenstein.

Η λειτουργία αυτού του τρόπου πειθούς:

- α. Ενισχύει την πειστικότητα των επιχειρημάτων, στηρίζοντας τις απόψεις του γράφοντος/ομιλητή.
- β. Προσφέρει μία σφαιρική γνώση του εξεταζόμενου αντικειμένου, προσδίδοντας καθολικότητα.
- γ. Όταν πρόκειται για την άποψη κάποιου κλασικού συγγραφέα, είναι εμφανής η διαχρονικότητα της συγκεκριμένης ιδέας/άποψης.
- δ. Ο ομιλητής παρουσιάζεται ως ένας άνθρωπος ευρυμαθής και πολυμαθής
- ε. Το κείμενο διαθέτει διακειμενικότητα (ο συγγραφέας αξιοποιεί στο κείμενό του στοιχεία από άλλα συναφή κείμενα), που το καθιστά επικοινωνιακά αποτελεσματικό.
- στ. Φωτίζει ένα δυσερμήνευτο ζήτημα, μέσα από τη σοφία μιας προσωπικότητας ή ακόμη και μέσα από τη λαϊκή σοφία.
- ζ. Αποφεύγεται η παράθεση μακροσκελών αναλύσεων και θεωρητικών προσεγγίσεων και προσδίδεται στο ύφος ζωντάνια, αμεσότητα και γλαφυρότητα.
- η. Ενίοτε προσδίδεται διδακτικός χαρακτήρας.

Η τακτική αυτή ακολουθείται κυρίως στον **επιστημονικό λόγο**, όπου ο ομιλητής επιδιώκει να αποδείξει αφενός την επιστημονική του επάρκεια (κατοχή της συναφούς με το θέμα βιβλιογραφίας) και την ενημέρωσή του πάνω στις τελευταίες ανακαλύψεις/επιτεύξεις της επιστήμης του (βιβλία, δημοσιεύματα, έρευνες, πειράματα, ανακαλύψεις), αφετέρου την αξιοπιστία των πηγών του.

Μερικές φορές, όμως, γίνεται κατάχρηση της επίκλησης στην αυθεντία, για να καλύψει ο πομπός την έλλειψη επιχειρημάτων. Υπάρχει μάλιστα η περίπτωση να

επικαλείται δημοφιλή πρόσωπα, τα οποία είναι βέβαια αυθεντίες στον τομέα τους, αλλά δεν είναι ειδικοί στο θέμα που πραγματεύεται ο πομπός.

Παραδείγματα με συνδυασμό τρόπων πειθούς

1) Η πρώτη μορφή του οικουμενισμού, που φορέας της είναι η πανανθρώπινη συνείδηση, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αρνητική, όταν φτάνει σε μια αφαίρεση, δηλαδή στον διεθνιστικό αποχρωματισμό της ιδιαιτερότητας των λαών. Στην υγιή του, όμως, μορφή ο οικουμενισμός αυτός αναμφισβήτητα μας διανοίγει τον ορίζοντα προς μια πανανθρώπινη κοινότητα. Στον χώρο της φιλοσοφίας, κατοχυρώνεται στα νεότερα χρόνια από την ηθική των κατηγορικών προστακτικών του Καντ, τη θεωρία της δικαιοσύνης του Τζον Ρολς και τη διαλογική ηθική του Χάμπερμας.

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τους εξής τρόπους πειθούς:

α) Επίκληση στη λογική → Μέσα: επιχειρήματα («Η πρώτη μορφή ... κοινότητα.»)

β) Επίκληση στην αυθεντία → Μέσα: αναφορά στα ονόματα και τις θεωρίες γνωστών φιλοσόφων (Καντ – ηθική των κατηγορικών προστακτικών, Τζον Ρολς – θεωρία της δικαιοσύνης, Χάμπερμας – διαλογική ηθική).

2) Στην περίπτωση των λαών έχουμε να κάνουμε με έναν άκρατο εθνικισμό. Δεν είναι τυχαίο που η εποχή μας γνωρίζει αυτόν τον εθνικισμό σε συνεχή ξεσπάσματα μισαλλοδοξίας. Ο εθνικοσοσιαλιστικός σωβινισμός, ο ισλαμισμός, οι διωγμοί και οι συγκρούσεις ανάμεσα σε θρησκευτικές και εθνικές ομάδες, η ξενοφοβία και το κλίμα τρόμου που καλλιεργεί αποτελούν τραγικά δρώμενα στο σκηνικό του αιώνα μας.

Σε αυτό το παράδειγμα ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τους εξής τρόπους πειθούς:

α) Επίκληση στη λογική → Μέσα: τεκμήρια, τα οποία ανήκουν στο είδος των παραδειγμάτων-γεγονότων (Ο εθνικοσοσιαλιστικός σωβινισμός ... που καλλιεργεί).

β) Επίκληση στο συναίσθημα → Μέσα: συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις (άκρατο εθνικισμό, ξενοφοβία), μεταφορική χρήση της γλώσσας (ξεσπάσματα μισαλλοδοξίας, κλίμα τρόμου, τραγικά δρώμενα).

2. Τα είδη των συλλογισμών

Α. Συλλογισμοί με κριτήριο τη συλλογιστική πορεία	Β. Συλλογισμοί με κριτήριο το είδος των προτάσεων που αποτελούν τις προκείμενες	Γ. Συλλογισμοί με κριτήριο τον αριθμό των προκειμένων που τους αποτελούν
Παραγωγικοί Επαγωγικοί Αναλογικοί	Κατηγορικοί Υποθετικοί Διαζευκτικοί	Άμεσοι Έμμεσοι

α) Συλλογισμοί με κριτήριο τη συλλογιστική πορεία

Για να εντοπίσουμε τη συλλογιστική πορεία ενός συλλογισμού, **ελέγχουμε τη σχέση προκειμένων-συμπεράσματος.**

- **Παραγωγικοί συλλογισμοί:** η πορεία είναι από το γενικό, από μία κοινά αποδεκτή άποψη, η οποία θεωρείται ότι έχει αποδεδειγμένη ισχύ, σε κάτι ειδικό, σε μία συγκεκριμένη πρόταση. Αυτού του είδους οι συλλογισμοί οδηγούν συνήθως σε ασφαλή και βέβαια συμπεράσματα, αφού είναι γνωστό πως ό,τι ισχύει για τον κανόνα ισχύει και για τις εφαρμογές του.

Όλα τα ζωντανά πλάσματα είναι θνητά.
Ο άνθρωπος είναι ζωντανό πλάσμα.
Άρα, ο άνθρωπος είναι θνητός.

1^η προκείμενη – γενικό
2^η προκείμενη – ειδικό
συμπέρασμα – ειδικό

Παράδειγμα αναπτυσσόμενου παραγωγικού συλλογισμού

Ανέκαθεν η οικονομική δράση του ανθρώπου ήταν μια δράση μέσα στη φύση και πάνω στη φύση. Αν στην πρώτη φάση της ιστορικής εξέλιξης των σχέσεων του ανθρώπου με αυτήν το κυρίαρχο γνώρισμα στάθηκε η εξάρτηση του ανθρώπου από τις δυνάμεις της φύσης και του περιβάλλοντος, στη δεύτερη και πιο πρόσφατη φάση, και μάλιστα από τη βιομηχανική επανάσταση και μετά, η σχέση μεταβάλλεται και το κυρίαρχο γνώρισμα γίνεται πλέον η υποταγή της φύσης στον άνθρωπο. Έτσι, ενώ αρχικά και επί μακρόν έκτοτε η φυσική τάξη φάνηκε να επιβάλλεται στον άνθρωπο, στη συνέχεια και ιδίως τα τελευταία 200 περίπου χρόνια η ανθρώπινη τάξη (ή αταξία) επιβλήθηκε πάνω στη φύση και το περιβάλλον.

- **Επαγωγικοί συλλογισμοί:** Πρόκειται για τους συλλογισμούς, κατά τους οποίους από μία μερική και συγκεκριμένη αρχή ή ιδέα εξάγεται ένα γενικό συμπέρασμα. Στον επαγωγικό συλλογισμό οδηγούμαστε στο συμπέρασμα συνήθως πιθανολογικά, με την πεποίθηση ή την προσδοκία πως αυτό που ισχύει για κάποιο μέρος-τμήμα που μελετήσαμε θα ισχύει και για τα υπόλοιπα τμήματα του συνόλου.

Σε αυτήν την περίπτωση, η ορθότητα του συλλογισμού εξαρτάται από την πληρότητα και την επάρκεια των ειδικών στοιχείων από τα οποία εξάγεται το συμπέρασμα. Η επαγωγή είναι η βασική μέθοδος της επιστημονικής μεθοδολογίας, αφού κινείται από τα εμπειρικά δεδομένα προς τη συναγωγή μιας γενικής πρότασης που ερμηνεύει τα πράγματα, κινείται, δηλαδή, κατά κύριο λόγο από τα φαινόμενα στη διατύπωση νόμων.

Οι εργαζόμενοι στη θέση αυτή έχουν αυξημένο άγχος.	1 ^η προκείμενη – ειδικό
Οι εργαζόμενοι αυτοί εμφάνισαν προβλήματα υγείας.	2 ^η προκείμενη – ειδικό
Άρα, οι εργαζόμενοι που έχουν αυξημένο άγχος μπορεί να εμφανίσουν προβλήματα υγείας.	συμπέρασμα – γενικό

Παράδειγμα αναπτυγμένου επαγωγικού συλλογισμού

Στη χώρα μας παράλληλα με τα περιστατικά κακοποίησης ή παραμέλησης παιδιών, που κάθε χρόνο έρχονται στο φως, θα πρέπει να αναλογιστούμε και άλλα προβλήματα που τείνουν να λάβουν χρόνιο χαρακτήρα: την εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας καθώς και την αποστέρηση των δικαιωμάτων πρόσβασης στην εκπαίδευση και την περίθαλψη για τα παιδιά των μεταναστών ή άλλων κοινωνικών ομάδων. Όσο και αν η εικόνα παραμένει συγκεχυμένη λόγω της έλλειψης επαρκών στοιχείων, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί απόλυτα ικανοποιητική. Τα δικαιώματα των παιδιών παραβιάζονται με τρόπους και σε έκταση, που κάθε άλλο παρά κολακεύουν τον πολιτισμό μας.

KEE

- **Αναλογικοί συλλογισμοί:** Πρόκειται για τους συλλογισμούς κατά τους οποίους από τα επιμέρους συμπεραίνουμε πάλι για τα επιμέρους. Από μερικές, λοιπόν, προκείμενες εξάγεται ένα μερικό συμπέρασμα. Ο αναλογικός συλλογισμός είναι, κατά βάση, ασθενής ως προς τον βαθμό ορθότητας και ως εκ τούτου απαιτεί μεγάλη προσοχή στην εξαγωγή των συμπερασμάτων. Συνήθως περιλαμβάνει χαρακτηριστικές λέξεις (πιθανόν, ίσως, ενδεχομένως) και τα συμπεράσματά του θεωρούνται πάντα πιθανά.

Στο παλιό μου σχολείο υπάρχει γυμναστήριο.	1 ^η προκείμενη – ειδικό
Στο διπλανό σχολείο επίσης υπάρχει.	2 ^η προκείμενη – ειδικό
Στο σχολείο του φίλου μου, ομοίως.	3 ^η προκείμενη – ειδικό
Άρα, είναι πιθανό να υπάρχει γυμναστήριο και στο νέο μου σχολείο.	συμπέρασμα – ειδικό

Παράδειγμα αναπτυγμένου αναλογικού συλλογισμού

Η γλωσσομάθεια είναι σήμερα περισσότερο αναγκαία από ποτέ, ως δεξιότητα που αυξάνει τις πιθανότητες να βρει κάποιος εργασία. Παρόμοια αναγκαιότητα

παρουσιάζεται και για την εκμάθηση χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Άνθρωπος που δεν γνωρίζει χειρισμό ηλεκτρονικών υπολογιστών και αξιοποίηση των αντίστοιχων προγραμμάτων θα δυσκολευτεί κατά πάσα πιθανότητα στην διαδικασία διεκδίκησης μια εργασιακής θέσης.

Παρατήρηση

Αν ζητηθεί να βρεθεί η **συλλογιστική πορεία μίας παραγράφου**, έχουμε υπόψη μας τα εξής:

- Στη συλλογιστική πορεία μιας παραγράφου ελέγχουμε τη σχέση θεματικής πρότασης- συμπεράσματος. Αν δεν υπάρχει συμπέρασμα, ελέγχουμε τη σχέση της θεματικής πρότασης με τα Σ./Λ. Αν η θέση του συγγραφέα βρίσκεται στην αρχή της παραγράφου (Θ.Π.) και διατυπώνεται ως καθολικά αποδεκτή άποψη, η οποία στη συνέχεια αναλύεται, τότε η συλλογιστική πορεία είναι παραγωγική. Αν, όμως, η παράγραφος ξεκινά με παράδειγμα ή προσωπική μαρτυρία, τότε η θέση του συγγραφέα θα βρίσκεται στο τέλος της παραγράφου και θα πρόκειται για επαγωγική συλλογιστική πορεία.

π.χ. Η Ελευθερία, καθώς αισθάνεται πως βρίσκεται αδιάκοπα σε κίνδυνο, είναι γ ρ η γ ο ρ ο ύ σ α. Δεν επαναπαύεται σ' όσα απόχτησε. Δεν εθελουφλεί μπροστά στις δυνάμεις που την απειλούν. Δεν βυθίζεται στη βλάσφημη απόλαυση των αγαθών. Ανησυχεί, διαλογίζεται, προβληματίζεται. Κρατεί πάντα γυμνό και πάντα όρθιο το τρομερό της σπαθί γιατί αν το σπαθί χαμηλώσει, αν δισταγμός ή ατολμία την κυριέψουν, η Ελευθερία θα 'χει χαθεί. (Επαναληπτικές πανελλαδικές 2007)

- Αν η παράγραφος αποτελεί **επιχείρημα**, εντοπίζουμε προκείμενη και συμπέρασμα, προκειμένου να διαπιστώσουμε αν το γενικό βρίσκεται στην προκείμενη ή στο συμπέρασμα. Αν βρίσκεται στην προκείμενη, τότε πρόκειται για παραγωγική συλλογιστική πορεία, ενώ, αν βρίσκεται στο συμπέρασμα, για επαγωγική συλλογιστική πορεία.

π.χ. Θεσμοί που δοκιμάστηκαν στο παρελθόν επί αιώνες, που καθιερώθηκαν με αίμα πολύ, έχουν πια διαβρωθεί. Η οικογένεια, που ήταν η ζεστή φωλιά όπου πλάθονταν κι οπλίζονταν ο άνθρωπος, κάθε μέρα γίνεται και πιο σκιώδης. Ο τρόπος ζωής που είχε το παρελθόν κληροδοτήσει από γενιά σε γενιά –τιμιότητα, ντροπή, αξιοπρέπεια και κοινωνική συνεργασία– κινδυνεύει και αναιρείται καθημερινά από την πρακτική της εποχής μας. Το παρελθόν ως αυθεντία, ως πηγή κανόνων βίου, υποφέρει από δεινή αμφισβήτηση. (Επαναληπτικές πανελλαδικές 2004)

β) Συλλογισμοί με κριτήριο το είδος των προτάσεων που αποτελούν τις προκείμενες

• **Κατηγορικός:** όταν οι προκείμενες είναι κατηγορικές προτάσεις, υπάρχει, δηλαδή, υποκείμενο και κατηγορήμα. Το κατηγορήμα έχει τις εξής μορφές:

Ρήμα αμετάβατο

Ρήμα + Αντικείμενο

Ρήμα (συνδετικό) + Κατηγορούμενο

1 ^η προκείμενη	Οι προσδιορισμοί είναι ομοιόπρωτοι και ετερόπρωτοι.
2 ^η προκείμενη	Ο επιθετικός προσδιορισμός είναι ομοιόπρωτος προσδιορισμός.
συμπέρασμα	Ο επιθετικός προσδιορισμός δεν είναι ετερόπρωτος προσδιορισμός.

• **Υποθετικός:** όταν η μία τουλάχιστον προκείμενη είναι υποθετική πρόταση (εάν, αν, άμα).

1^η προκείμενη Αν είναι κανείς Αθηναίος, είναι Έλληνας

2^η προκείμενη Ο Γιάννης είναι Αθηναίος.

συμπέρασμα Ο Γιάννης είναι Έλληνας.

• **Διαζευκτικός:** όταν η μία έστω προκείμενη είναι διαζευκτική πρόταση (ή, είτε).

1^η προκείμενη Οι προσδιορισμοί είναι ονοματικοί ή επιρρηματικοί.

2^η προκείμενη Το επίθετο είναι ονοματικός προσδιορισμός.

συμπέρασμα Δεν είναι επιρρηματικός προσδιορισμός.

γ) Συλλογισμοί με κριτήριο τον αριθμό των προκειμένων

• **Άμεσος:** αποτελείται από μία προκείμενη

1^η προκείμενη Η θάλασσα είναι νερό.

συμπέρασμα Η θάλασσα σταματάει τη δίψα.

***Όταν κάποια από τις προκείμενες εννοείται, ο συλλογισμός ονομάζεται **βραχυλογικός**

• **Έμμεσος:** αποτελείται από δύο ή περισσότερες προκείμενες

1^η προκείμενη Τα ΜΜΕ προσφέρουν ενημέρωση.

2^η προκείμενη Η τηλεόραση ανήκει στα ΜΜΕ.

συμπέρασμα Η τηλεόραση προσφέρει ενημέρωση.

Η αξιολόγηση των μέσων πειθούς

Επίκληση στη λογική

α. Τα τεκμήρια πρέπει να είναι κατάλληλα, επαρκή, επιβεβαιωμένα και αξιόπιστα. Στόχος της παράθεσης τεκμηρίων είναι η **ενίσχυση της πειστικότητας**, της **αξιοπιστίας** και της **εγκυρότητας** των γραφομένων, η **τεκμηρίωση** των παρατιθέμενων απόψεων ενώ, όταν πρόκειται για παράθεση μαρτυριών σε ευθύ λόγο, προσδίδεται **ζωντάνια, παραστατικότητα, αμεσότητα, αυθεντικότητα** και **πειστικότητα**.

Για αυτό αναγκαίο είναι να πληρούνται οι εξής προϋποθέσεις:

- Να βασίζονται σε σαφή και ορισμένα στοιχεία και όχι σε ερμηνείες και εικασίες, υποκειμενικές σκέψεις και επινοήσεις.
- Να είναι προϊόντα επιστημονικής έρευνας.
- Η ύπαρξή τους να είναι διαπιστωμένη και επιβεβαιωμένη.
- Να αναφέρονται άμεσα στο θέμα.
- Να μην αποτελούν στερεοτυπικές κρίσεις.
- Να μην λειτουργούν υπεραπλουστευτικά.
- Να παρουσιάζονται ολοκληρωμένα και πλήρη.
- Να αναφέρεται η «πηγή» των τεκμηρίων.

π.χ. Πολλές φορές η επιστήμη συνεπικουρεί ή και εμπνέει τους καλλιτέχνες. Για παράδειγμα, η ψυχοδυναμική προσέγγιση του Φρόυντ επηρέασε καθοριστικά το κίνημα του υπερρεαλισμού.

β. Τα επιχειρήματα πρέπει να είναι **λογικώς ορθά**. Για να είναι ένα επιχείρημα **λογικά ορθό**, θα πρέπει ταυτόχρονα να είναι **έγκυρο και αληθές**.

Η **εγκυρότητα** του επιχειρήματος εξαρτάται από τη **λογική μορφή** του και συγκεκριμένα αφορά στη σχέση, σύμφωνα με καθορισμένους κανόνες μεταξύ των προκειμένων και του συμπεράσματος.

Ένα επιχείρημα είναι έγκυρο, όταν οι προκειμένες με λογική αναγκαιότητα οδηγούν σε ένα βέβαιο συμπέρασμα.

Η **αλήθεια** του επιχειρήματος εξαρτάται από το **περιεχόμενο** του και συγκεκριμένα αφορά στη (νοηματική) σχέση προκειμένων και συμπεράσματος με βάση την πραγματικότητα. Αν οι προκειμένες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, δηλαδή αν είναι γενικά αποδεκτές αλήθειες (π.χ. η γη γυρίζει γύρω από τον ήλιο) και όχι προσωπικές γνώμες (π.χ. ο συναγωνισμός στα

αθλήματα ενθαρρύνει τη βία) τότε τις θεωρούμε αληθείς κρίσεις/προτάσεις.

Ένα επιχείρημα είναι **αληθές**, όταν **οι προκείμενες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.**

Στην τυπική λογική μάς ενδιαφέρει κυρίως η εγκυρότητα, ενώ στις εφαρμογές της λογικής αποκλειστικά η ορθότητα. Ο συλλογισμός που δίνει ορθό συμπέρασμα λέγεται (και) απόδειξη.

A. Αξιολόγηση παραγωγικού επιχειρήματος

Για να ελεγχθεί η εγκυρότητα ενός παραγωγικού επιχειρήματος, πρέπει κατ' αρχάς να διαπιστωθεί αν πρόκειται για κατηγορικό, υποθετικό ή διαζευκτικό συλλογισμό. Διότι ισχύουν διαφορετικά κριτήρια εγκυρότητας για το κάθε είδος συλλογισμού.

i. Κατηγορικοί συλλογισμοί

Ένας κατηγορικός συλλογισμός είναι έγκυρος, όταν: στις δύο προκείμενες ένας όρος είναι κοινός, καθένας από τους δύο όρους τους συμπεράσματος (δηλαδή το υποκείμενο και το κατηγορημα του συμπεράσματος) υπάρχει μόνο σε μία από τις δύο προκείμενες και όταν ο κοινός όρος δεν εμφανίζεται στο συμπέρασμα.

Παράδειγμα

1 ^η προκείμενη	Τα ΜΜΕ προσφέρουν ενημέρωση.
2 ^η προκείμενη	Η τηλεόραση ανήκει στα ΜΜΕ.
συμπέρασμα	Η τηλεόραση προσφέρει ενημέρωση.

ii. Διαζευκτικοί συλλογισμοί

Ένας διαζευκτικός συλλογισμός είναι έγκυρος, όταν: στην πρώτη προκείμενη (δηλαδή στη μείζονα προκείμενη) εμφανίζονται όλα τα διαζευκτικά ενδεχόμενα (**πλήρης διάζευξη**) και στη δεύτερη προκείμενη (ελάσσονα προκείμενη) αποκλείουμε τα υπόλοιπα ενδεχόμενα εκτός από αυτό που δεχόμαστε στο συμπέρασμα.

Παράδειγμα

1 ^η προκείμενη	Το έγκλημα που δικάζεται διαπράχθηκε ή με δόλο ή από αμέλεια.
2 ^η προκείμενη	Τα τεκμήρια δείχνουν ότι ο δόλος αποκλείεται.
συμπέρασμα	Το έγκλημα που δικάζεται διαπράχθηκε από αμέλεια.

iii. Υποθετικοί συλλογισμοί

Στους υποθετικούς συλλογισμούς, στην α' προκείμενη σχηματίζεται υποθετικός λόγος, οπότε εντοπίζουμε την υπόθεση και την απόδοση.

Ένας **υποθετικός συλλογισμός** είναι έγκυρος, όταν: στη β' προκείμενη επιβεβαιώνεται η υπόθεση του υποθετικού λόγου ή στη β' προκείμενη διαψεύδεται η απόδοση του υποθετικού λόγου. Το αντίθετο καθιστά τον συλλογισμό άκυρο.

Παράδειγμα

1^η προκείμενη Αν είναι Αθηναίος, είναι Έλληνας.

2^η προκείμενη Είναι Αθηναίος.

συμπέρασμα Είναι Έλληνας.

1^η προκείμενη Αν είναι Αθηναίος, είναι Έλληνας.

2^η προκείμενη Δεν είναι Έλληνας.

συμπέρασμα Δεν είναι Αθηναίος.

Σημείωση: Σπάνια η διάψευση της υπόθεσης ή η επιβεβαίωση της απόδοσης οδηγούν σε έγκυρο συλλογισμό. Αυτό συμβαίνει, κυρίως, στους μαθηματικούς συλλογισμούς, όπου η υπόθεση είναι μοναδική για την απόδοση.

Παράδειγμα

1^η προκείμενη Μόνο αν ο ποινικός νόμος αναφέρει ρητά το αδίκημα ψ, το δικαστήριο τιμωρεί.

2^η προκείμενη Ο ποινικός νόμος δεν αναφέρει ρητά το αδίκημα ψ.

συμπέρασμα Άρα, το αδίκημα ψ δεν τιμωρείται από το δικαστήριο.

B. Αξιολόγηση επαγωγικού επιχειρήματος

Όσον αφορά στους **επαγωγικούς συλλογισμούς**, σχετικά με την **αλήθεια** ισχύει ό,τι και στους παραγωγικούς. Όσον αφορά, όμως, στην εγκυρότητα, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι μόνο η τέλεια επαγωγή οδηγεί σε ένα βέβαιο συμπέρασμα, ενώ η ατελής καταλήγει με ένα λογικό άλμα στο συμπέρασμα, το οποίο για αυτόν το λόγο έχει πιθανολογικό χαρακτήρα.

Για να αξιολογήσουμε έναν επαγωγικό συλλογισμό, αρχικά θα πρέπει να διαπιστώσουμε για ποιο είδος επαγωγής πρόκειται (**γενίκευση, αίτιο-αποτέλεσμα, αναλογία**) και στη συνέχεια βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων να διαπιστώσουμε αν πρόκειται για τέλεια ή ατελή επαγωγή και επομένως για **λογικά ορθό ή μη ορθό-εσφαλμένο συλλογισμό** αντίστοιχα.

Γενίκευση

- Η γενίκευση θα πρέπει να στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία. Δηλαδή να **αρκούν μόνο τα στοιχεία αυτά, για να προκληθεί το αποτέλεσμα**. Τότε η επαγωγή είναι **τέλεια** και ο συλλογισμός **λογικά ορθός**.

Παράδειγμα

1 ^η προκείμενη	Ο Α., ο Β., ο Γ., ο Δ. και ο Ε. είναι άριστοι μαθητές.
2 ^η προκείμενη	Ο Α., ο Β., ο Γ., ο Δ. και ο Ε. αποτελούν το τμήμα Γ3.
συμπέρασμα	Το τμήμα Γ3 είναι ένα άριστο τμήμα.

- Αν τα στοιχεία είναι ανεπαρκή, πρόκειται για επισφαλή και βεβιασμένη γενίκευση, δηλαδή για **υπεργενίκευση**. Τότε η επαγωγή είναι **ατελής** και ο συλλογισμός **μη ορθός** (η βεβιασμένη γενίκευση συσχετίζεται με προκαταλήψεις και στερεότυπα).

Παράδειγμα

1 ^η προκείμενη	Ο Γιάννης είναι πολύ ευγενικός.
2 ^η προκείμενη	Ο Γιάννης είναι Έλληνας
συμπέρασμα	Όλοι οι Έλληνες είναι ευγενικοί.

Αίτιο-αποτέλεσμα

- Ο συλλογισμός **αίτιο-αποτέλεσμα** θα πρέπει να στηρίζεται σε λογική, αιτιώδη σχέση. Δηλαδή η συγκεκριμένη αιτία να προκαλεί το συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Τότε η επαγωγή είναι **τέλεια** και ο συλλογισμός **λογικά ορθός**.

Παράδειγμα

1 ^η προκείμενη	Αύριο είναι 28 ^η Οκτωβρίου.
2 ^η προκείμενη	Κάθε 28 ^η Οκτωβρίου γιορτάζεται το «ΟΧΙ» του Μεταξά στην επεκτατική πολιτική των Ιταλών.
συμπέρασμα	Αύριο θα γιορταστεί το «ΟΧΙ» του Μεταξά στην επεκτατική πολιτική των Ιταλών.

- Αν η σχέση είναι απλώς χρονολογική (πρόληψη/σύμπτωση), τότε η επαγωγή είναι **ατελής** και ο συλλογισμός **μη ορθός**.

Παράδειγμα

1 ^η προκείμενη	Αύριο είναι Τρίτη και 13.
2 ^η προκείμενη	Κάθε Τρίτη και 13 συμβαίνει κάτι κακό.

Παράδειγμα

προκείμενη Κάθε πρωί τον συναντώ στη στάση του λεωφορείου.
 συμπίερασμα Είναι πεπρωμένο να ερωτευτούμε (σύμπτωση).

- Η αιτία θα πρέπει να είναι **αναγκαία** (δηλαδή το αποτέλεσμα να μην προκύπτει χωρίς αυτήν) και **επαρκής** (δηλαδή να αρκεί και μόνο αυτή η αιτία για να προκληθεί το αποτέλεσμα). Τότε η επαγωγή είναι **τέλεια** και ο συλλογισμός **λογικά ορθός**.

Παράδειγμα

1^η προκείμενη Ίδρωσε πολύ και δεν ενυδατώθηκε.
 2^η προκείμενη Η εφίδρωση και η απουσία ενυδάτωσης οδηγούν στην
 αφυδάτωση.
 συμπίερασμα Θα αφυδατωθεί.

- Αν η αιτία είναι μόνο αναγκαία αλλά όχι επαρκής, τότε η επαγωγή είναι **ατελής** και ο συλλογισμός **μη ορθός**.

Παράδειγμα

προκείμενη Σήμερα κάνει κρύο.
 συμπίερασμα Θα χιονίσει.

- Αν η αιτία είναι μόνο **επαρκής**, αλλά όχι αναγκαία, η επαγωγή είναι **ατελής** και ο συλλογισμός **μη ορθός**.

Παράδειγμα

προκείμενη Η Μ. αποφεύγει τα γλυκά.
 συμπίερασμα Η Μ. δεν θα παχύνει.

- Αν το αποτέλεσμα προκαλείται από πολλές αιτίες, αλλά μία μόνο αιτία προβάλλεται ως μοναδική, πρόκειται για **υπεραπλούστευση**. Τότε η επαγωγή είναι **ατελής** και ο συλλογισμός **μη ορθός**.

Παράδειγμα

προκείμενη Στα σχολεία δεν παρέχεται επαγγελματικός προσανατολισμός.
 συμπίερασμα Αυξήθηκε πολύ η ανεργία.

Αναλογία

Μία αναλογία μπορεί να είναι **κυριολεκτική ή μεταφορική**.

i. Στην κυριολεκτική αναλογία οι συγκρινόμενες έννοιες είναι **ομοειδείς**.

- Αν οι συγκρινόμενες έννοιες έχουν **επαρκείς (σε αριθμό) ομοιότητες** και είναι **σχετικές με το θέμα**, η επαγωγή είναι **τέλεια επαγωγή** και ο συλλογισμός **λογικά ορθός**.

π.χ. Στο Τσερνομπίλ το 1986 έγινε έκρηξη πυρηνικού αντιδραστήρα. Σε κάθε άλλη αντίστοιχη περίπτωση είναι πολύ πιθανό να θρηνησουμε ανθρώπινες ζωές και να προκληθεί ανυπολόγιστη καταστροφή στο φυσικό περιβάλλον.

- Αν οι συγκρινόμενες έννοιες δεν έχουν **επαρκείς (σε αριθμό) ομοιότητες** και **δεν είναι σχετικές με το θέμα**, τότε η επαγωγή είναι **ατελής** και ο συλλογισμός **μη ορθός**.

π.χ. Η βασική αιτία της Σικελικής εκστρατείας το 414 π.Χ. ήταν τα οικονομικά και στρατηγικά οφέλη που θ' αποκόμιζαν οι Αθηναίοι, ενώ η βασική αιτία του πολέμου στον Κόλπο το 1991 ήταν τα οικονομικά και στρατηγικά οφέλη που θ' αποκόμιζαν οι σύμμαχοι. Η Σικελική εκστρατεία και ο πόλεμος στον Κόλπο πραγματοποιήθηκαν για τον ίδιο σκοπό.

ii. Στη μεταφορική αναλογία οι συγκρινόμενες έννοιες δεν είναι ομοειδείς.

- Αν η μεταφορική αναλογία έχει αποδεικτική ισχύ λογικού επιχειρήματος, τότε η επαγωγή είναι **τέλεια** και ο συλλογισμός **λογικά ορθός**.

π.χ. Η γνώση μοιάζει με ένα ατίθασο θηρίο. Περιπλανιέται ελεύθερη και μας προκαλεί να την κυριεύσουμε. Όσο αγωνιζόμαστε να τη δαμάσουμε, τόσο αυτή μας αντιστέκεται. Όμως, καθώς σταδιακά την εξημερώνουμε, τόσο μας αποκαλύπτεται ο χαρακτήρας της, μέχρι που γίνεται ο πιστός μας σύντροφος. Και βέβαια, η γνώση δεν χαλιναγωγείται με δεσμά, αλλά ζητάει συνεχές ενδιαφέρον και αμείωτη προσπάθεια.

- Αν η μεταφορά δεν έχει αποδεικτική ισχύ λογικού επιχειρήματος, τότε η επαγωγή είναι **ατελής** και ο συλλογισμός **μη ορθός**.

π.χ. Η ζωή είναι σαν τα τυχερά παιχνίδια. Όπως εκεί τα πάντα εξαρτώνται από την τύχη, έτσι και στη ζωή τα πάντα ρυθμίζονται από την τύχη.

3. Οι παραλογικοί συλλογισμοί

Συχνά ορισμένα συλλογιστικά σχήματα, ενώ αντιβαίνουν στον ορθό λόγο και δεν έχουν αποδεικτική αξία, μπορούν εντούτοις να επηρεάσουν το δέκτη του μηνύματος και να τον παραπλανήσουν, επειδή εξωτερικά παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες με τους έγκυρους και αληθείς συλλογισμούς. Πρόκειται για συλλογισμούς που είτε είναι **μη έγκυροι (άκυροι)**, είτε **μη αληθείς (ψευδείς)**. Τα συλλογιστικά αυτά σχήματα, που λέγονται και **παραλογισμοί**, μπορεί να οφείλονται είτε σε λογικά σφάλματα είτε σε πρόθεση εξαπάτησης, σε λογική δηλαδή παγίδα που στήνει ο πομπός στον δέκτη. Στην τελευταία περίπτωση ο παραλογισμός ονομάζεται **σόφισμα**.

π.χ. Στη φύση, τα ισχυρότερα όντα επικρατούν των ασθενέστερων. Οι ανθρώπινες κοινωνίες αποτελούν τμήμα της φύσης. Επομένως, στις ανθρώπινες κοινωνίες πρέπει να επικρατούν οι πιο ισχυροί.

4. Η ανασκευή του επιχειρήματος/ μίας άποψης που διατυπώνεται στο κείμενο

Ανασκευή μίας άποψης χρειάζεται να γίνει, όταν η άποψη αυτή δεν είναι κοινά αποδεκτή και εμφανίζει τρωτά σημεία. Επομένως, με τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία θα αποδείξουμε για ποιο λόγο δεν ευσταθεί. Σε περίπτωση που το δοθέν κείμενο προσφέρει αντεπιχειρήματα, μπορούν να αξιοποιηθούν κάνοντας επαναδιατύπωση και εμπλουτίζοντάς τα με άλλα επιχειρήματα.

Θα γράψουμε μία παράγραφο με υποδειγματική δομή. Αρχικά, παραθέτουμε την προς ανασκευή θέση (αυτούσια ή επαναδιατυπωμένη) και αμέσως μετά διατυπώνουμε την προσωπική μας άποψη/θέση.

π.χ. Ο συγγραφέας ισχυρίζεται... ή Η άποψη του συγγραφέα είναι...

Στη συνέχεια, αναφέρουμε πως η άποψη αυτή μπορεί να καταρριφθεί και αιτιολογούμε την προσωπική μας άποψη/θέση με τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία.

π.χ. Ωστόσο, ο ισχυρισμός του συγγραφέα δεν έχει αναμφισβήτητη αποδεικτική ισχύ... ή Η άποψη αυτή είναι αβάσιμη, διότι... ή Η άποψη αυτή μπορεί να αντικρουστεί, να ανασκευαστεί ή να καταρριφθεί, διότι...

Παράδειγμα

«Στη φύση, τα ισχυρότερα όντα επικρατούν των ασθενέστερων. Οι ανθρώπινες κοινωνίες αποτελούν τμήμα της φύσης. Επομένως, στις ανθρώπινες κοινωνίες πρέπει να επικρατούν οι πιο ισχυροί».

Η παραπάνω άποψη μπορεί να αντικρουστεί, καθώς, αν και οι ανθρώπινες κοινωνίες θεωρούνται τμήμα της φύσης, γεγονός που σημαίνει πως ό,τι ισχύει για το όλο (=φύση) ισχύει και για το μέρος (=ανθρώπινες κοινωνίες), εντούτοις οι ανθρώπινες κοινωνίες δεν ρυθμίζουν τη λειτουργία τους βάσει των φυσικών νόμων, αλλά στηρίζονται στους γραπτούς και άγραφους νόμους.

5. Οι μορφές πειθούς

A. Η πειθώ στη διαφήμιση

i. Μορφές διαφημιστικών μηνυμάτων

- Μήνυμα που **αναπτύσσεται με άμεσο τρόπο** χωρίς προλόγους και επεξηγήσεις.
π.χ. Δώσε λίγο αίμα και σώσε ζωές
- **Αφηγηματικό μήνυμα** με τη χρήση της αφήγησης μίας ιστορίας.
π.χ. Κοίταξε το ρολόι της. Ευτυχώς υπήρχε χρόνος για ένα καλό πρωινό, πριν ξεκινήσει τη δουλειά της. Ακολούθησε τη συνήθεια που είχε αποκτήσει. Έβαλε στο τραπέζι αυγά βραστά, φρυγανιές και μαρμελάδα. Τώρα, όμως, είχε κάτι πιο νόστιμο και πιο ωφέλιμο: τον νέο χυμό καρότου!
- **Μήνυμα μονολόγου-διαλόγου**: συνήθως πρόκειται για μαρτυρία ενός ειδικού ή καταναλωτή για τα πλεονεκτήματα ενός προϊόντος.
π.χ. Είμαι συλλέκτης έργων τέχνης και προσπαθώ να τα προστατεύσω από φθορές και αλλοιώσεις. Με τα κλιματιστικά Klimatex εξασφαλίζω τις ιδανικές για αυτά συνθήκες!
- Μήνυμα το οποίο **εξηγεί την εικόνα** που χρησιμοποιείται.
- Μήνυμα που στηρίζεται σε **τεχνάσματα-ευρήματα** (λογοπαίγνια, μεταφορές, παρομοιώσεις, νεολογισμοί, σπάνιες και εξεζητημένες λέξεις, χιούμορ, υπερβολή, έκπληξη κ.ά.).
π.χ. Έπιπλα ΟΙΚΟΣ. Αρμονική συνύπαρξη τέχνης και τεχνικής. Το τελειότερο ΟΙΚΟΣύστημα. Ένα με σας, ένα με τον χώρο σας, ένα με τις απαιτήσεις σας.
- Μήνυμα που προσφέρει επιχειρήματα και τεκμήρια.

ii. Μέσα και τεχνικές διαφημιστικής πειθούς

- **Συνειρμός ιδεών** (αναφορά σε νοήματα ή προβολή εικόνων που προκαλούν διάφορους συνειρμούς στον δέκτη. Δηλαδή, παραστάσεις που συνδέονται στη συνείδηση και, όταν μία από αυτές ανακληθεί στη μνήμη, είναι δυνατόν να συμπαρασύρει και τις άλλες).
π.χ. Χρώματα Plast! Έργα τέχνης... στον τοίχο σας!
- Αναλυτική **περιγραφή** και επίδειξη των ιδιοτήτων του προϊόντος.
- **Λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός**
π.χ. Οι έξυπνοι αγοράζουν Ρενώ! Εσύ;
- **Επίκληση στη λογική**: χρήση επιχειρημάτων-τεκμηρίων ή σοφισμάτων υπέρ του προϊόντος.
- **Επίκληση στο συναίσθημα**: στόχος η πρόκληση συγκεκριμένων συναισθημάτων στον δέκτη, που θα τον ωθήσουν στην αγορά του προϊόντος, π.χ. ευχαρίστηση,

καταξίωση από την κατοχή του προϊόντος, ενοχές από τη μη απόκτησή του, συναίσθημα ευθύνης απέναντι σε κάτι.

- **Επίκληση στην αυθεντία:** παρουσίαση του προϊόντος από κάποιον ειδικό, επιστήμονα ή δημοφιλές πρόσωπο, ώστε το κύρος της άποψής του να επηρεάζει τον δέκτη.
- **Επίκληση στο ήθος του πομπού και του δέκτη.**

iii. Η γλώσσα της διαφήμισης

- **Σύνταξη:** μιμείται τον προφορικό λόγο.
- **Λεξιλόγιο:** σπάνιες λέξεις, εξεζητημένες, νεολογισμοί, αλλά και χρήση καθημερινών λέξεων και ξενικών τύπων, λογοπαίγνια και υποκοριστικά, κυρίως συγκινησιακή χρήση της γλώσσας.
- **Ελλειπτικός λόγος.**
- **Αξιολογικός λόγος:** αποπειράται να ταυτίσει το προϊόν με μία ιδέα, με μία αξία.
- **Χρήση συμβόλων.**
- **Συνθηματικός/συνθηματολογικός (σλόγκαν):** μήνυμα με ρυθμό, ομοιοκαταληξία, παρήχηση.
- **Διατύπωση** βεβαιωτική, δεοντολογική και θαυμαστική.
- **Γραμματικοί τύποι:** ο ρηματικός χρόνος είναι, κυρίως, ενεστώτας και μέλλοντας, η έγκλιση προστακτική (με την έννοια της σύστασης και της προτροπής) και οριστική (για να δηλώσει το πραγματικό), το πρόσωπο και ο αριθμός, κυρίως β' ενικό και α', β' πληθυντικό.
- **Σχήματα λόγου:** επανάληψη, μεταφορά, παρομοίωση, ρητορικές ερωτήσεις, υπερβολή, παρήχηση, αντίθεση.
- **Διακειμενικός:** εντάσσει τυποποιημένες εκφράσεις, όπως είναι οι παροιμίες, τα συνθήματα, στίχοι τραγουδιών, φράσεις από άλλες διαφημίσεις, γνωστές σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού.
- **Αφηγηματικός, περιγραφικός, επεξηγηματικός, συνειρμικός, μονόλογος ή διάλογος**
- **Πληθωρικός λόγος:** λεκτικός πληθωρισμός π.χ. υπεραριστούργημα

iv. Η δομή της διαφήμισης

Αν υπάρχει διάρθρωση: Επικεφαλίδα, κυρίως κείμενο – εικόνα, σύνθημα. Η διαφήμιση αποτελεί κατεξοχήν χαρακτηριστικό κειμενικό είδος πολυτροπικότητας. Πολυτροπικό είναι το κείμενο εκείνο που χρησιμοποιεί, για την αναπαράσταση και μετάδοση μηνυμάτων και νοημάτων, συνδυασμό σημειωτικών τρόπων (λόγο, εικόνες, πίνακες, σχέδια, ήχο κ.λπ.).

Β. Η πειθώ στον πολιτικό λόγο

Χαρακτηριστικά του «υγιούς» πολιτικού λόγου	Χαρακτηριστικά της προπαγάνδας (νοσηρού πολιτικού λόγου)
<p>Το κείμενο του υγιούς πολιτικού λόγου χαρακτηρίζεται από αυστηρή αλληλουχία λογικών νοημάτων, ενώ διαθέτει επαρκείς, σημαίνουσες, καίριες πληροφορίες, ελεγμένου κύρους. Πρόκειται για κείμενο ανοιχτό στον διάλογο, που επιδέχεται κρίσεις, επικρίσεις. Συγκεκριμένα:</p> <p>Α. Τρόποι πειθούς</p> <ul style="list-style-type: none"> • επίκληση στη λογική (επιχειρήματα, τεκμήρια) • επίκληση στο συναίσθημα • επίκληση στο ήθος του πομπού • επίθεση στο ήθος του αντιπάλου • επίκληση στο ήθος του δέκτη <p>Β. Γλώσσα</p> <ul style="list-style-type: none"> • λεκτικός πληθωρισμός: πλεονασμοί και συνώνυμα • ρητορικές ερωτήσεις • χρήση α' πληθυντικού προσώπου • δεοντολογικό ύφος (χρήση ρήματος «πρέπει») • παραινετικός/προτρεπτικός τόνος (προστακτική-προτρεπτική υποτακτική) • συνθηματολογία • ρητορικές επαναλήψεις • συνήθως χρήση δευτερευουσών προτάσεων (υποτακτική σύνδεση των προτάσεων, για να διατυπωθούν σύνθετα νοήματα). • βεβαιωτικός τόνος κυρίως με τη 	<p>Τα προπαγανδιστικά κείμενα αποτελούν έναν μονοσήμαντο και κατευθυνόμενο μονόλογο, καθώς πρόκειται για κείμενα που δεν διαλέγονται, δεν συγκρίνουν, δεν συσχετίζουν. Συγκεκριμένα:</p> <p>Α. Τρόποι πειθούς</p> <ul style="list-style-type: none"> • επίκληση στη λογική (σοφιστείες, υπεραπλούστευση των προβλημάτων, αυταπόδεικτος λόγος μέσω της καταφυγής στην αυθεντία, εκλογίκευση) π.χ. Κάθε λογικός άνθρωπος το ίδιο θα έπραττε, για καλό το κάνω. • επίκληση στο συναίσθημα (κινδυνολογία, λαϊκισμός, φανατισμός, προσωπολατρία-μεσσιανισμός, καλλιέργεια προσδοκιών, υποσχέσεις για μελλοντική ευτυχία του δέκτη, προβολή στερεοτυπικών αντιλήψεων (π.χ. ο ιμπεριαλιστής Αμερικανός), χρήση της μεθόδου ταύτισης με τον νικητή. π.χ. Εσύ θα είσαι με τους χαμένους; Είμαστε καταδικασμένοι να νικήσουμε! • επίκληση στην αυθεντία • επίκληση στο ήθος του πομπού (μεσσιανισμός, προβολή ιδανικού κόσμου, μανιαϊστική-διχοτομική αντίληψη) • επίθεση στο ήθος του αντιπάλου • επίκληση στο ήθος του δέκτη (λαϊκισμός, κολακεία) <p>Β. Γλώσσα</p> <ul style="list-style-type: none"> • μεγαληγορία και βεβαιότητα (χρήση οριστικής έγκλισης) • ασάφεια, ταυτολογία, ημικατάληπτος

<p>χρήση οριστικής έγκλισης.</p> <ul style="list-style-type: none"> • θαυμαστικές εκφράσεις <p>Γ. Επιδίωξη του πολιτικού</p> <ul style="list-style-type: none"> • η αμεσότητα, η οικειότητα, η συλλογικότητα, η ταύτισή του με τον λαό (κυρίως με τη χρήση του α΄ πληθυντικού προσώπου) • η έμφαση (μέσω των επαναλήψεων) • η απόσπαση της εύνοιας του ακροατηρίου • η προβολή του ως συνεχιστή του έργου σπουδαίων προσώπων • η εξασφάλιση της ψήφου των πολιτών • η προβολή του ως λαϊκού ηγέτη με όραμα • η έκφραση προσδοκιών της πλειονότητας • η πρόκληση συναισθημάτων στο ακροατήριο 	<p>λόγος</p> <ul style="list-style-type: none"> • βερμπαλισμός, «ξύλινος λόγος»: ο πολιτικός λόγος εμπεριέχει εκφράσεις στερεότυπες και τυποποιημένες, που, αν και δεν είναι κατανοητές από τον λαό, τον εντυπωσιάζουν. • μονότονη επανάληψη κάποιων λέξεων, με σκοπό την πλύση εγκεφάλου. • συνθηματολογία • συναισθηματική φόρτιση • επιθετικότητα, δογματισμός • λεκτικός συμβολισμός • χρήση εννοιών με ηθική βαρύτητα: λαός, έθνος, θρησκεία, διαστρέβλωση εννοιών ή αξιών • υπαινικτικότητα, ελλειπτικότητα • κυριαρχία ονοματικών φράσεων (ουσιαστικά και επίθετα), προκειμένου να υπογραμμισθούν αυταπόδεικτες αλήθειες κατά τρόπο δογματικό και απόλυτο. • προτάσεις σύντομες και κοφτές, συνήθως κύριες προτάσεις, ασύνδετο σχήμα. <p>Γ. Επιδίωξη του πολιτικού</p> <p>Η χειραγωγή του πλήθους και η νάρκωση της κριτικής του σκέψης, προκειμένου να εξυπηρετηθούν ιδιοτελείς στόχοι.</p>
--	--

Γ. Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο

Περιεχόμενο	<ul style="list-style-type: none"> • Περιγραφικός λόγος: αντικειμενική παρατήρηση και αναλυτική περιγραφή των φαινομένων (π.χ. ο ορισμός της εξεταζόμενης έννοιας, οι όψεις ενός αρνητικού φαινομένου), έκθεση των δεδομένων που προκαλούν τον επιστημονικό προβληματισμό, παρουσίαση των απόψεων που διατυπώνονται σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα. • Ερμηνευτικός λόγος: ερμηνευτική προσέγγιση και ανάλυση του φαινομένου, παράθεση των αιτιών που το προκαλούν. • Αποδεικτικός λόγος: παρουσιάζονται επιχειρήματα και τεκμήρια που στηρίζουν την άποψη του συγγραφέα και καταρρίπτουν άλλες θεωρίες/ερμηνείες. Τα επιχειρήματα πρέπει να είναι λογικώς ορθά. • Ύπαρξη βιβλιογραφικών παραπομπών. • Κριτική στάση απέναντι στη βιβλιογραφία.
Πρόθεση	<ul style="list-style-type: none"> • Διαφώτιση-πληροφόρηση, όταν ο λόγος είναι περιγραφικός και ερμηνευτικός. • Πειθώ, όταν ο λόγος είναι ερμηνευτικός και αποδεικτικός.
Τρόποι πειθούς	<ul style="list-style-type: none"> • Επίκληση στη λογική • Επίκληση στην αυθεντία
Δομή	Σαφής διατύπωση της επιστημονικής θέσης, συνήθως, στην αρχή. Το κείμενο έχει λογική δομή, υπάρχει ευκρινής διάκριση των μερών: πρόλογος (θέμα και θέση του γράφοντος), κύριο μέρος (απόδειξη της θέσης του γράφοντος), επίλογος (συνόψιση και συμπέρασμα του γράφοντος).
Ύφος	Αυστηρό και λιτό, επίσημο και ουδέτερο (χρήση γ' ενικού/πληθυντικού προσώπου για αντικειμενικότητα και αποστασιοποίηση).
Γλώσσα	<ul style="list-style-type: none"> • Κυριολεκτική χρήση της γλώσσας (συγκινησιακή χρήση της γλώσσας και σχήματα λόγου υπάρχουν μόνο, όταν ο συγγραφέας θέλει να εκλαϊκεύσει). Λόγος έγκυρος, απρόσωπος, αντικειμενικός. • Χρήση ειδικού λεξιλογίου (ορολογία) ενός συγκεκριμένου επιστημονικού κλάδου. Με τη χρήση των όρων ειδικού λεξιλογίου, ο συγγραφέας προσδίδει στον λόγο του ακριβολογία, επιστημότητα, αντικειμενικότητα και επιστημονική εγκυρότητα που συνεπάγεται η καλή γνώση του θέματος και των ειδικών όρων που το εκφράζουν. Επίσης, με την ορολογία εξασφαλίζεται η ενότητα στην ανάπτυξη του κειμένου, επειδή με αυτήν δηλώνεται άμεση ή έμμεση νοηματική σχέση των επιμέρους ιδεών που υπάρχουν με το θέμα του κειμένου.

Ζ. ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Η πρόθεση του συγγραφέα γίνεται αντιληπτή, αν μελετηθούν:

- Το είδος του κειμένου, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και η επικοινωνιακή περίσταση.
- Οι γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα και τα εκφραστικά μέσα που μετέλλθε.
- Οι τρόποι και τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιήθηκαν.
- Οι τρόποι με τους οποίους, κυρίως, επέλεξε να αναπτύξει τις παραγράφους του κειμένου.
- Το ύφος του κειμένου.

1. Βεβαιότητα

Ο πομπός επιδιώκει να παρουσιάσει τις απόψεις του ως κοινά αποδεκτές, απαλλαγμένες από κάθε προσωπικό και επομένως υποκειμενικό στοιχείο. Βεβαιότητα καταδεικνύουν οι παρακάτω επιλογές του γράφοντος:

- Χρήση οριστικής έγκλισης.
- Επιστημική και δεοντική τροπικότητα (π.χ. χρήση επιρρημάτων και φράσεων που φανερώνουν βεβαιότητα: ασφαλώς, βεβαίως, αναμφίβολα, αναντίρρητα, είναι γεγονός ότι, δεν υπάρχει αμφιβολία πως, είναι κοινά αποδεκτό ότι, η πλειονότητα των ανθρώπων πιστεύει πως, το σίγουρο πάντως είναι, πρέπει, είναι αναγκαίο κ.λπ.).
- Χρήση γενικευτικών λέξεων π.χ. όλοι, κάθε άνθρωπος, κανείς δεν θα διαφωνήσει πως...
- Αντικειμενική οπτική γωνία. Την αντικειμενική, ουδέτερη θεώρηση καταδεικνύει η κυριολεκτική χρήση της γλώσσας, η χρήση του γ' προσώπου και της παθητικής σύνταξης.
- Χρήση της επίκλησης στη λογική και της επίκλησης στην αυθεντία.
- Χρήση, κυρίως, των τρόπων ανάπτυξης με αιτιολόγηση, με αίτιο-αποτέλεσμα και με παραδείγματα.
- Ονοματοποίηση.
- Επανάληψη λέξεων/φράσεων.

π.χ. Το πρώτο επιχείρημα είναι ότι υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο δικαστικής πλάνης και συνεπώς η δυνατότητα επιβολής θανατικής ποινής αποτελεί έναν επικίνδυνο μηχανισμό νόμιμης εκτέλεσης αθών. Το επιχείρημα αυτό είναι πράγματι ισχυρό. Υπάρχουν, όμως, αντεπιχειρήματα, όπως, π.χ., ότι σε πολλές περιπτώσεις ο δολοφόνος ομολογεί ή ότι υπάρχουν αδιάσειστα και επιστημονικά

αδιάψευστα στοιχεία ή ακόμη ότι μπορεί να απαιτείται η παρέλευση εύλογου χρόνου μεταξύ καταδίκης και εκτέλεσης.

Θ.Π.Λιανός

2. Αβεβαιότητα, πιθανολόγηση, αμφισβήτηση

Κάποιες φορές ο πομπός παρουσιάζεται επιφυλακτικός για τις απόψεις του, μετριοπαθής, άνθρωπος διαλλακτικός που αναγνωρίζει τη σχετικότητα των λεγομένων του. Είναι σύνηθες στα επιστημονικά, κυρίως, κείμενα οι επιστήμονες να παρουσιάζονται συγκρατημένοι και διστακτικοί στη διατύπωσή τους, προκειμένου το σύγγραμμά τους να καταστεί κείμενο «ανοιχτό» στον διάλογο, στη γόνιμη και δημιουργική συνάντηση με τις απόψεις των άλλων επιστημόνων και ερευνητών.

- Χρήση εγκλίσεων που φανερώνουν πιθανότητα, δυνατότητα, αβεβαιότητα (π.χ. δυνητική οριστική).
- Χρήση επιστημικής τροπικότητας (π.χ. χρήση επιρρημάτων και φράσεων, όπως: πιθανώς, ίσως, ενδεχομένως, μάλλον, μπορεί να, εάν κάποιος θεωρήσει πως, δεν θα ήταν άστοχο να υποστηριχθεί, θα μπορούσε να θεωρηθεί, είναι δυνατόν να, θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει, μερικοί θα διατύπωναν αντιρρήσεις αναφορικά με...).
- Υποκειμενική οπτική γωνία. Η υποκειμενική, προσωπική θεώρηση και η εσωτερική βίωση δηλώνονται με τη χρήση συνυποδηλωτικής γλώσσας (χωρίς, φυσικά, να απουσιάζει η κυριολεκτική γλώσσα, κυρίως στην παράθεση επιχειρημάτων και τεκμηρίων), τη χρήση α' ενικού ρηματικού προσώπου και την αξιοποίηση της ενεργητικής σύνταξης.
- Ενδεχομένως χρήση περιγραφής, αφήγησης και συναισθηματικά φορτισμένων λέξεων.
- Χρήση ρητορικών ερωτήσεων.
- Μεταφορική χρήση της γλώσσας.

π.χ. Το μείζον ερώτημα της ανθρωπότητας και η διαχρονική αγωνία της είναι να εξηγηθεί ο σκοπός και το νόημα της ζωής και του θανάτου. Εάν προσεγγίσουμε κάποτε την αλήθεια αναφορικά με αυτά τα θεμελιακά ερωτήματα, ίσως μπορέσουμε τότε να επαναπροσδιορίσουμε τις αξίες μας και τους τρόπους επίτευξής των.

Στάθης Γκόνος

3. Ευαισθητοποίηση

Ο πομπός συχνά επιδιώκει την ευαισθητοποίηση του δέκτη για ένα συγκεκριμένο θέμα ή πρόβλημα. Επιχειρεί να επιτύχει τον στόχο του με τις παρακάτω επιλογές:

- Επιστράτευση της επίκλησης στο συναίσθημα του δέκτη, της επίκλησης στο ήθος του δέκτη, της επίκλησης στην αυθεντία και των αντίστοιχων μέσων πειθούς.
- Χρήση του τρόπου ανάπτυξης με αναλογία.
- Χρήση επιθέτων που καθιστούν γλαφυρό το ύφος, αναδεικνύουν τις έννοιες και προβάλλουν συγκεκριμένες και μόνιμες ιδιότητες.
- Χρήση απλού και οικείου λεξιλογίου.

π.χ. Η «ανοιχτή» κοινωνία της «αφθονίας» περικλείει προκλήσεις που, συχνά, μετατρέπονται σε παγίδες. Η «αφθονία» γίνεται αντικατοπτρισμός, όπως για τους καμηλοβάτες της Σαχάρας, που όσο προσπαθούν να τον αγγίξουν και να τον γευτούν τόσο ξεφεύγει απ' τα χέρια τους... Η «ανοιχτή κοινωνία» και οι «περισσότερες ευκαιρίες» μεταφράζονται, κατά κανόνα, σε κλειστές πόρτες και σε εμπαιγμούς... Η αποτίναξη των απαγορεύσεων και της καταπίεσης ισοσταθμίζεται με ρήξη των «δεσμών αίματος» (που δεν είναι δα και «δεσμά») και με ανεμοσκόρπισμα της οικογένειας όχι εξαιτίας των νεότερων μελών της... Η απελευθέρωση των ερωτικών σχέσεων τις υποβαθμίζει, πολλές φορές, σε ανούσια σαρκική επαφή, και η ελευθερία κίνησης και ψυχαγωγίας τούς κάνει έρμαια των εμπορών «τεχνητών παραδείσων».

Μάριος Πλωρίτης

4. Αφύπνιση, προτροπή, προβληματισμός

- Επίκληση στο συναίσθημα.
- Χρήση α' και β' προσώπου.
- Χρήση ευθέος λόγου.
- Χρήση προτρεπτικής υποτακτικής και προστακτικής.
- Χρήση τεκμηρίων.
- Επιστημική τροπικότητα.
- Δεοντική τροπικότητα.
- Σχολιαστικά σημεία στίξης.
- Μικροπερίοδος λόγος, παρατακτική σύνδεση.
- Ενεργητική σύνταξη.
- Ασύνδετο σχήμα.

π.χ. Ας φοράνε, λοιπόν, οι νέοι φυλαχτό την ευχή μου: ποτέ να μην δεχτούν να προέλθει ο άνθρωπος από άλλη μέθοδο, παρά μόνον από κείνην που εφαρμόζει η

έλξη, μόνον από τη μεθυστική πειθώ που ασκεί ο έρωτας, μόνον από την αβίαστη ευτυχισμένη συναίνεση των σωμάτων, τη γοργή έστω, τη χιμαιρική έστω, αλλά κάθε φορά σαν καινούργια κοσμογονική ανακάλυψη.

Κική Δημουλά

5. Εξήγηση

Ο πομπός ορισμένες φορές επιδιώκει να εξηγήσει στον αποδέκτη του κειμένου μία έννοια ή ένα πρόβλημα. Επιχειρεί να επιτύχει τον στόχο του με τις παρακάτω επιλογές:

- Χρήση κοινών ουσιαστικών (συνήθως αφηρημένων), καθώς η εξήγηση αναφέρεται σε συγκεκριμένες διαδικασίες που αφορούν ευρύτερες κατηγορίες φαινομένων, γεγονότων ή εννοιών.
- Χρήση ρημάτων δράσης και σκέψης, συνήθως σε ενεστώτα χρόνο (π.χ. φτιάχνω, κατασκευάζω, δημιουργώ, συλλογίζομαι, σκέπτομαι).
- Συνδετικές/διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις που δηλώνουν χρονικές και αιτιολογικές σχέσεις.
- Φράσεις πιθανολόγησης (π.χ. μπορεί, ενδέχεται, ίσως), καθώς συχνά η εξήγηση παίρνει τον χαρακτήρα των οδηγιών ή της επιχειρηματολογίας.
- Χρήση των τρόπων ανάπτυξης παραγράφου.
- Επιστράτευση της επίκλησης στη λογική και της επίκλησης στην αυθεντία.
- Χρήση ασύνδετου σχήματος.
- Χρήση γ' ρηματικού προσώπου.
- Χρήση οριστικής έγκλισης.
- Επιλογή παθητικής σύνταξης.
- Κυριολεκτική χρήση της γλώσσας.
- Φραστική επιμέλεια.

π.χ. Οι διαδικασίες και οι πρακτικές αυτομόρφωσης στη σημερινή εποχή δεν σημαίνουν την απουσία των άλλων, θεσμών και ατόμων, ούτε την κοινωνική απομόνωση του καθενός ατόμου, αλλά την ενεργητική στάση του, αφού το ίδιο αποφασίζει, άλλοτε αυτοβούλως και άλλοτε κάτω από την πίεση συγκεκριμένων αναγκών, να εκπαιδευθεί. Η ενεργητική στάση συνίσταται στο ότι ο άνθρωπος καλείται να διαμορφώσει μαζί με τους άλλους συμμετέχοντες (οργανισμούς, εκπαιδευτές, εκπαιδευόμενους) το περιεχόμενο, τη διαδικασία και τους τρόπους της εκπαίδευσής του.

Αλεξάνδρα Κορωναίου

6. Πειθώ

Όταν στόχος του πομπού είναι η πειθώ, προβαίνει στις παρακάτω επιλογές:

- Επιστράτευση της επίκλησης στη λογική, της επίκλησης στην αυθεντία, της επίκλησης στο ήθος του πομπού και των αντίστοιχων μέσων πειθούς.
- Χρήση των τρόπων ανάπτυξης με αιτιολόγηση, με αίτιο-αποτέλεσμα, με παραδείγματα, με σύγκριση-αντίθεση, με αναλογία.
- Σαφήνεια (κυριολεξία, αποφυγή της πολυσημίας, ακρίβεια στη χρήση του λεξιλογίου, ειδικό λεξιλόγιο κ.λπ.).
- Ονοματοποίηση.
- Παθητική σύνταξη.
- Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις που δηλώνουν σχέσεις χρόνου, αντίθεσης, αιτίου και αποτελέσματος, συμπεράσματος κ.λπ.
- Ρητορικά ερωτήματα.
- Αποφαντικές προτάσεις (προτάσεις κρίσεως).
- Επιστημική και δεοντική τροπικότητα.
- Πλούσια στίξη.

π.χ. Η εθνική παιδεία και η εθνική συνείδηση δεν συγκρούονται αντιστοίχως προς την ευρωπαϊκή παιδεία και την ευρωπαϊκή συνείδηση. Η καλλιέργεια της γλώσσας, της παράδοσης, της θρησκείας, των δεσμών που συνέχουν συγχρονικά και διαχρονικά ένα έθνος, ο υγιής εθνισμός με μια λέξη, όχι μόνο δεν συνιστά αντίφαση στο θεσμό της Ενωμένης Ευρώπης, αλλά αποτελεί προϋπόθεση υπάρξεώς του. Η υπέρβαση του εθνισμού κάθε χώρας-μέλους χάριν μιας Ενωμένης Ευρώπης δεν σημαίνει και κατάλυση του εθνισμού, ως χωριστής και αυθύπαρκτης ιστορικής συνείδησης κάθε λαού. Αλλιώς η Ενωμένη Ευρώπη θα κατέληγε να είναι «σφουγγάρι» στην ιστορία και τη συνείδηση κάθε εθνικής οντότητας.

Γεώργιος Μπαμπινιώτης

7. Καταγγελία

Όταν στόχος του πομπού είναι να καταγγείλει τα «κακώς κείμενα», προβαίνει στις παρακάτω επιλογές:

- Επιστράτευση της επίθεσης στο ήθος του αντιπάλου, της επίκλησης στο συναίσθημα, της επίκλησης στη λογική και των αντίστοιχων μέσων πειθούς.
- Πλούσια στίξη.
- Παρατακτική σύνδεση των προτάσεων, μικροπερίοδος λόγος, ασύνδετο σχήμα.
- Χρήση ευθέος λόγου.

- Επιλογή της ενεργητικής σύνταξης.
- Χρήση επιθέτων και χαρακτηρισμών.

π.χ. Η Δημοκρατία εξασφαλίζει σταθερά και πάντοτε την κοινωνική ειρήνη. Όμως για να λειτουργήσει επιπροσθέτως και ως η ατμομηχανή, που θα σύρει το τρένο προς τα εμπρός με τις ταχύτητες που απαιτεί η κρισιμότητα των καιρών, θέλει αρετή και φρόνηση του λαού. Κι αυτά –κακά τα ψέματα– δεν αφθονούν. Ασφαλώς πολλή ευθύνη έχουν οι κυβερνήσεις από τη Μεταπολίτευση ως τις μέρες μας για την εκτεταμένη διαφθορά, το βάλτωμα της καθημερινότητας στις συμπληγάδες της λεγόμενης ελληνικής δημόσιας διοίκησης, την χαμηλής ποιότητας και τόσο κουραστική στην αναμονή της παροχή ιατρικής περίθαλψης, και άλλα πολλά.

Κώστας Μπέης

8. Εκλαϊκευση

- Εκλαϊκευση όρων και νοημάτων.
- Χρήση της περιγραφής και της εξήγησης.
- Επεξηγήσεις.
- Παραδείγματα από την καθημερινή ζωή και εμπειρία.
- Πληροφοριακό υλικό.
- Χρήση ερωτήσεων.
- Αξιοποίηση λογοτεχνικών μεθόδων: μεταφορές, παρομοιώσεις, εικόνες, χρήση ευθέος λόγου.
- Γλώσσα που περιέχει και εκφράσεις της καθημερινής προφορικής ομιλίας.
- Μικροπερίοδος λόγος.

π.χ. Η προπαγάνδα είναι πολιτική, κοινωνική, εμπορική. Είναι το σκληρό σφυροκόπημα που επιδιώκει να επιβάλει ένα προϊόν, οποιασδήποτε μορφής. Αυτό το προϊόν μπορεί να είναι μία πίστη, μία κοινωνική οργάνωση, ένα πολιτικό καθεστώς ή ένα είδος της καθημερινής χρήσης. Όλοι οι τρόποι της επικοινωνίας έχουν επιστρατευθεί, για να υπηρετήσουν την προπαγάνδα. Ο άμεσος λόγος, το ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, το τυπωμένο χαρτί, περιοδικό, εφημερίδα, βιβλίο. Εμνημόνευσα και την εμπορική προπαγάνδα, δηλαδή τη διαφήμιση.

I.M.Παναγιωτόπουλος

9. Ενημέρωση/πληροφόρηση

Στα δημοσιογραφικά είδη κυρίως αλλά και στον δοκιμιακό λόγο, στόχος του πομπού/συγγραφέα είναι **να ενημερώσει/να πληροφορήσει** τους αποδέκτες σχετικά με ένα ζήτημα (κοινωνικό, πολιτικό, επιστημονικό κ.ά.) επικαιρικού

χαρακτήρα ή και γενικότερου ενδιαφέροντος. Στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιούνται συνήθως οι παρακάτω επιλογές:

- Πληροφοριακό υλικό/θέματα επικαιρότητας.
- Διάφορα είδη τεκμηρίων (π.χ. δεδομένα έρευνας-στατιστικά κ.λπ.).
- Γεγονότα και σχόλια (του συντάκτη).
- Αναφορική-κυριολεκτική λειτουργία της γλώσσας κυρίως (χωρίς να αποκλείεται σε κάποια σημεία και η συνυποδηλωτική).
- Χρήση οριστικής έγκλισης-βεβαιωτικός τόνος.
- Απρόσωπο και τυπικό ύφος, απλό και προσιτό στον δέκτη (χρήση γ' ενικού/πληθυντικού προσώπου κατά κανόνα, αλλά συχνά αξιοποιείται και το α' πληθυντικό, εκλαΐκευση εννοιών-όρων, επεξηγήσεις, συνήθως παρατακτική σύνταξη και μικροπερίοδος λόγος).
- Χρήση τρόπων ανάπτυξης παραγράφου με παραδείγματα και αιτιολόγηση ή αίτιο-αποτέλεσμα (όταν πρόκειται για ερμηνευτική δημοσιογραφία ή δοκίμιο).
- Τρόποι και μέσα πειθούς: συνήθως επίκληση στη λογική και στην αυθεντία.

π.χ. Την Τρίτη στο Μέγαρο Μουσικής, εγκαινιάζεται μία έκθεση με τίτλο «Η επανένωση των μαρμάρων του Παρθενώνα: Πολιτιστική επιταγή», η οποία ανακεφαλαιώνει την εξέλιξη της διεκδίκησης των Γλυπτών του Παρθενώνα και ξεδιπλώνει όλες τις επιμέρους πτυχές ενός ζητήματος, το οποίο έχει πάψει πλέον να είναι μόνον ελληνική υπόθεση αλλά αποτελεί διεθνή επιταγή. Το Υπουργείο Πολιτισμού και το Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη, που την οργανώνουν, απευθύνουν μέσα από αυτή την έκθεση ένα προσκλητήριο για διαρκή ενημέρωση και εγρήγορση ώστε το ζήτημα να διατηρείται ως τη δικαίωσή του στην πρώτη γραμμή. Η έκθεση είναι μία φωτογραφική επανένωση ορισμένων Γλυπτών, που αποτελούν τα πιο εύγλωττα παραδείγματα διαμελισμού του διακόσμου του μνημείου: το κεφάλι που αναζητεί το σώμα του, τα πλευρά των αλόγων που χρειάζονται τα πόδια και τις οπλές τους, η κεφαλή της θεάς Αθηνάς που αποζητεί τον κορμό της αλλά και διαμελισμένοι ιππείς, θυσιαστήρια ζώα, κομιστές σκευών και ολύμπιοι θεοί που διακόπτουν τη ροή της πομπής των Παναθηναίων.

Μαρία Θέρμου

10. Κατεύθυνση/ επηρεασμός

- Χρήση αξιολογικών επιθέτων.
- Χρήση α' και β' ρηματικού προσώπου.
- Αντιθέσεις.
- Μεταφορική χρήση της γλώσσας.
- Χρήση λέξεων που προκαλούν συναισθηματική φόρτιση στον αποδέκτη του κειμένου.

π.χ. Έτσι εμφανίστηκε ένα νέο «φάντασμα να πλανιέται πάνω από την Ευρώπη» τον 21^ο αιώνα, ο «υπερτουρισμός», δηλαδή όταν η υπερβολική και απρογραμμάτιστη διόγκωση και εξάπλωση του φαινομένου μαζικών τουριστικών ροών επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής των κατοίκων και στην ποιότητα των εμπειριών των επισκεπτών.

Αλέξης Χατζηδάκης

H. ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΕΙΔΗ
1. Περιγραφή
1. Η δομή της περιγραφής

- Ονομασία του περιγραφόμενου αντικειμένου.
- Ταξινόμησή του σε κάποιο γένος.
- Παρουσίαση της εμφάνισης, των ιδιοτήτων, των λειτουργιών του κ.λπ.

Συνεπώς, στην περιγραφή χρησιμοποιούνται συχνά οι τρόποι ανάπτυξης με **ορισμό** και με **διαίρεση**.

2. Η γλώσσα της περιγραφής

- **Ρήματα:** τα ρήματα στην περιγραφή, επειδή αυτή οργανώνεται στον άξονα του χώρου και όχι του χρόνου, βρίσκονται συνήθως στον ενεστώτα και είναι συχνότατα συνδεδεκά, όταν σκοπός είναι η ταξινόμηση και η παράθεση χαρακτηριστικών, δράσης για περιγραφή συμπεριφορών ή κρίσης για την απόδοση υποκειμενικών σχολίων.
- **Επίθετα:** αποτελούν το κυριότερο συστατικό της γλώσσας σε μια περιγραφική διαδικασία που πρέπει να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια. Τα επίθετα, λοιπόν, αποδίδουν τις ιδιότητες των περιγραφόμενων αντικειμένων.
- Χρήση ειδικού λεξιλογίου.
- **Συνδεδεκές/διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις:** επιρρηματικοί προσδιορισμοί που δηλώνουν τον χώρο/τόπο (πάνω, κάτω, μπροστά, πίσω, αριστερά, δεξιά κ.λπ.).
- Χρήση γ' προσώπου.
- Συνυποδηλωτική λειτουργία της γλώσσας.

3. Περιγραφικά κείμενα:

- Προσωπικές, καθημερινές, τεχνικές περιγραφές
- Περιγραφικές αναφορές
- Επιστημονικές αναφορές
- Ορισμοί

π.χ. Η Ρέιτσελ έχει μπλε, εκφραστικά μάτια και είναι πάντοτε χαμογελαστή. Κατέχει μια εντυπωσιακή εγκυκλοπαιδική γνώση πληροφοριών, και καταφέρνει να βρίσκει την κατάλληλη απάντηση σε κάθε πιθανή ερώτηση εντός μερικών δευτερολέπτων. Φροντίζει, μάλιστα, να απαντάει με ευγένεια ακόμη και στα πιο προσβλητικά σχόλια, κοιτάζοντας κατάματα τον συνομιλητή της με παρατηρητικότητα και κατανόηση. Ακούγεται ο ιδανικός άνθρωπος για να δουλέψει στον τομέα της εξυπηρέτησης πελατών, με μία μόνο εξαίρεση: η Ρέιτσελ δεν είναι άνθρωπος, αλλά ένα εξαιρετικά ρεαλιστικό ολόγραμμα τεχνητής

νοημοσύνης και οι δημιουργοί της υπόσχονται πως σύντομα θα είναι έτοιμη να αναλάβει τον ρόλο του προσωπικού βοηθού του μέλλοντος.

Νίκος Ευσταθίου

2. Αφήγηση

Η διαδικασία της αφήγησης επιτυγχάνεται μέσω της ακολουθίας προσώπων και γεγονότων στον χώρο και στον χρόνο.

1. Η δομή της αφήγησης

- Προσανατολισμός: πληροφορίες για τους «ήρωες», τον χώρο και τον χρόνο, η αρχική κατάσταση.
- Περιπέτεια: το πρόβλημα που εμφανίζεται, τα γεγονότα που ανατρέπουν την αρχική κατάσταση· η δράση για την επίλυσή του, τα εμπόδια και το αποτέλεσμα της δράσης.
- Αξιολόγηση: σχολιασμός (ρητός ή με παραγλωσσικά μέσα) των γεγονότων από τον αφηγητή.
- Λύση: η τελική έκβαση (συχνά ταυτίζεται με την αξιολόγηση).
- Κατάληξη: καταληκτικές φράσεις, συμπεράσματα, επιμύθιο κ.λπ. με τα οποία γίνεται αναγωγή στον παροντικό χρόνο, την αρχική κατάσταση.

2. Η γλώσσα της αφήγησης

- Ρήματα: συνήθως σε παρελθοντικούς χρόνους (κυρίως αόριστο), χωρίς να είναι σπάνιος και ο «ιστορικός ενεστώτας»: στην «περιπέτεια» χρησιμοποιούνται συνήθως ρήματα που δηλώνουν κίνηση/δράση, ενώ στον «προσανατολισμό», την «αξιολόγηση» και τη «λύση» ρήματα κρίσης/βούλησης κ.λπ.
- Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: δηλώνουν σχέσεις χρόνου, αιτίου και αποτελέσματος, σκοπού.
- Χρονικοί προσδιορισμοί.
- Ρυθμός: επαναλήψεις, παρηχήσεις κ.λπ.

3. Αφηγηματικά κείμενα

- Προσωπικές διηγήσεις
- Ιστορικές διηγήσεις-Ιστορία
- Μύθους
- Παραμύθια
- Αφηγήσεις
- Ειδήσεις
- Βιογραφίες
- Απομνημονεύματα

- Ημερολόγιο
- Λογοτεχνικά κείμενα

π.χ. Ήταν η ώρα του σούρουπου. Ένα αντρόγυνο κατέβαινε τη λεωφόρο πιασμένο μπράτσο, καθώς πορεύονταν τα ζευγάρια κάποιον άλλο καιρό. Το βάδισμά του ήταν κανονικό και λιγάκι βαρύ, ανάλογο με την ηλικία. Οι δυο μαζί πρέπει να έστριβαν τον κάβο του αιώνα.

Σε μια στιγμή ξεπροβαίνει μπροστά τους, σ' αντίθετη φορά, μια ανάλαφρη παρέα: Κοριτσόπουλα και παιδαρέλια ανάμεσα στα δεκαέξι και τα δεκαοχτώ τους. Γύριζαν από κάποιον εξοχικό περίπατο ή εκδρομή, γιατί κρατούσαν κλωνάρια, πρασινάδες. Ούτε λουλούδια αγκαλιές, ούτε μπουκέτα. Ίσα-ίσα δυο τρία κλαριά, σύμβολα στεγνά, ένα είδος μαρτυρίας λακωνικής του τόπου απ' όπου έρχονταν. Η γενιά αυτή αγαπάει τη βραχυλογία, την κοφτή και σχεδόν βλοσυρή³ υποδήλωση, κάθε μεγαλοστομία τη σιχαίνεται, ακόμα και στα λουλούδια, που είναι για τον άνθρωπο η πιο έμφυτη ερωτική σύνδεση. Οι νέοι προχωρούσαν σε ιδιότυπο σχηματισμό: Μπροστά τα κορίτσια, ξοπίσω τους τ' αγόρια... .

Οι δυο γενιές, το ζευγάρι, η διμοιρία, αντικρίστηκαν, αντιπέρασαν. Όμως, στα μάτια του πρώτου, είχε απομείνει ένα ξάφνιασμα. Στάθηκαν, γύρισαν κατά πίσω, κοίταξαν το σχηματισμό που ξεμάκραινε με το γοργό του βήμα. Ξεκίνησαν πάλι.

Άγγελος Τερζάκης

3. Εξήγηση

Ερμηνεύει, μέσω της ακολουθίας/διαδοχής, τα φαινόμενα σε σχέσεις χρονικότητας ή και αιτιότητας.

1. Η δομή της εξήγησης

- Εισαγωγικό στάδιο: κατηγοριοποίηση και περιγραφή του φαινομένου, του γεγονότος ή της έννοιας.
- Κυρίως επεξηγηματικό μέρος: βήματα που οργανώνονται σε χρονική ή αιτιολογική σειρά (πώς, γιατί).
- Τελευταίο στάδιο (προαιρετικό): προσωπικές παρατηρήσεις, κρίσεις, ερμηνείες του πομπού.

2. Η γλώσσα της εξήγησης

- Κοινά ουσιαστικά (συνήθως αφηρημένα), καθώς η εξήγηση αναφέρεται σε συγκεκριμένες διαδικασίες που αφορούν ευρύτερες κατηγορίες φαινομένων, γεγονότων ή εννοιών.
- Ρήματα (συνήθως σε ενεστώτα χρόνο) δράσης και ρήματα σκέψης.
- Συνδετικές/διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις που δηλώνουν χρονικές και αιτιολογικές σχέσεις.

³ βλοσυρή: επιθετική, εχθρική, αγριωπή.

- Φράσεις πιθανολόγησης (π.χ. μπορεί, ενδέχεται, ίσως), καθώς συχνά η εξήγηση παίρνει τον χαρακτήρα των οδηγιών ή της επιχειρηματολογίας.

3. Η εξήγηση χρησιμοποιείται σε:

- Εξηγήσεις (πώς)
- Εξηγήσεις (γιατί)
- Εξηγήσεις μέσω παραδειγμάτων
- Επιστημονικά κείμενα
- Εκπαιδευτικά εγχειρίδια

πχ. Ένα καίριο πρόβλημα της ελληνικής εκπαίδευσης είναι η απομάκρυνση – ψυχική και συναισθηματική– του μαθητή από το σχολείο. Αυτό συμβαίνει στο ελληνικό σχολείο είτε λόγω του καταπιεστικού προγράμματος είτε λόγω της συναίσθησης των μαθητών ότι τελικά δεν μαθαίνουν στο σχολείο ό,τι θα τους είναι χρήσιμο, είτε διότι αισθάνονται ότι λειτουργούν καθαρώς παθητικά, αναπαράγοντας απομνημονευτικά όγκους πληροφοριών χωρίς καμιά δική τους συμμετοχή, χωρίς βιβλιοθήκες, χωρίς κάτι που να τους τονώνει το ηθικό ή να τους προσφέρει δημιουργική απασχόληση, να τους αρέσει, να τους προσελκύει και να τους δίνει χαρά.

Γεώργιος Μπαμπινιώτης

4. Οδηγίες

Ως κοινωνική διαδικασία οι οδηγίες αποτελούν λογικές ακολουθίες, με τις οποίες καθοδηγούνται πράξεις ή συμπεριφορές· διακρίνονται σε **διαδικαστικά** (π.χ. οδηγίες χρήσης) και **μη διαδικαστικά** κείμενα (π.χ. συμβουλές για υποψήφιους/-ιες, που μπορεί να ανήκουν και στην επιχειρηματολογία).

1. Η δομή των οδηγιών

Οι διαδικαστικές οδηγίες ακολουθούν συνήθως ένα τυπικό οργανωτικό πρότυπο.

- Αρχή: αναφορά στον στόχο της δράσης (συχνά και στον τίτλο), σύντομη εισαγωγή (εξηγεί το περιεχόμενο των οδηγιών ή προτρέπει τον δέκτη να προσέξει το περιεχόμενο των οδηγιών).
- Συνέχεια: παρατίθεται λίστα με τα μέσα, συστατικά, υλικά κ.λπ.
- Τέλος: ακολουθία των βημάτων επίτευξης του στόχου.
- Μπορεί να υπάρχουν σχόλια, εικόνες, σκίτσα ή αρίθμηση.

Οι μη διαδικαστικές οδηγίες διαφοροποιούνται σημαντικά ως προς την οργάνωσή τους κι έτσι, ό,τι τις χαρακτηρίζει είναι η ιδιαίτερη χρήση της γλώσσας. Κοινό τους χαρακτηριστικό είναι και σε αυτές η αρχική αναφορά στον στόχο.

Ωστόσο, η σειρά των προτροπών δεν φαίνεται να διαδραματίζει εδώ σημαντικό ρόλο.

2. Η γλώσσα των οδηγιών

Τόσο οι διαδικαστικές όσο και οι μη διαδικαστικές οδηγίες παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά στη γλώσσα:

- Άμεσες ή έμμεσες (με τη χρήση αναφοράς ή έλλειψης) προσφωνήσεις.
- Ρήματα δράσης, για να αποδοθούν οι διαδικασίες που απαιτούνται για την επίτευξη του στόχου.
- Ρήματα σε ενεστώτα χρόνο (για να δημιουργεί η αίσθηση διαχρονικότητας) και (συχνά) σε έγκλιση προστακτική ή προτρεπτική υποτακτική.
- Α΄ πληθυντικό πρόσωπο, που δίνει έναν τόνο οικειότητας στο κείμενο και εντάσσει τον πομπό στην ίδια ομάδα ανθρώπων με τον δέκτη.
- Επιρρήματα τροπικά, που χρησιμοποιούνται, για να τροποποιηθούν σημασιολογικά τα ρήματα ή να προστεθούν πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο υλοποίησης του στόχου.
- Χρονικές διαρθρωτικές/συνδετικές λέξεις/φράσεις, που τοποθετούν τις ενέργειες στην ορθή σειρά και αιτιολογικοί προσδιορισμοί για την αποσαφήνιση των αιτιών.
- Συνδετικές/διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις που δηλώνουν προϋπόθεση, για να αποδοθεί μία προκειμένη πάνω στην οποία βασίζεται μία εντολή ή δήλωση.
- Φράσεις πιθανολόγησης (π.χ. μπορεί, ενδέχεται, ίσως) και ρητορικά ερωτήματα που περιορίζουν τον βαθμό της υποχρέωσης να ολοκληρωθεί ο στόχος (συνήθως στις μη διαδικαστικές οδηγίες).
- Υποθετικοί σύνδεσμοι.
- Κοινά ουσιαστικά (συνήθως συγκεκριμένα) που αποδίδουν τα μέσα, τα υλικά, τα συστατικά κ.λπ.
- Ρητορικές ερωτήσεις.

3. Χρησιμοποιούνται σε:

- Διαδικασίες
- Οδηγίες
- Εγχειρίδια
- Συνταγές
- Κατευθυντήριες οδηγίες

π.χ. Ο νέος δεν καταθέτει ποτέ την εντολή που του έχει δοθεί: να ανανεώσει τις μορφές της ζωής, να επιχειρήσει εκείνα που οι προκάτοχοί του δεν καταπιάστηκαν ή τα άφησαν ατελείωτα. Αν παραιτηθεί και αποσυρθεί, ο κόσμος θα γίνει φτωχότερος: από το βιβλίο του μέλλοντος θα λείψει μια σελίδα, και ποιος ξέρει;

μπορεί να ήταν η καλύτερη. Εμείς που βρισκόμαστε κοντά στην έξοδο, ξοφλήσαμε –άλλος πιο λίγο, άλλος πιο πολύ– το χρέος που μας έλαχε με τον κλήρο που τραβήξαμε. Η σειρά σας τώρα. Ευχή μας είναι να αξιωθείτε να σας εκτιμήσουν οι νεώτεροί σας για τις αστοχίες και τις παραλείψεις σας, όπως κάνετε σεις σήμερα σε μας, γιατί αυτή η επίθεση δίνει την ελπίδα ότι η ζωή δεν θα μείνει εκεί που έφτασε, αλλά θα προχωρήσει. Αν μου επιτρέπεις να σου δώσω κλείνοντας την απάντησή μου μια συμβουλή, θα σου έλεγα να προσέξεις: Πρώτα ότι ο αγώνας ο καλός, ο τίμιος και δημιουργικός, κάνει αξιοβίωτη τη ζωή. Στη θέση του καρτεσιανού «cogito ergo sum» βάλε συ το «αγωνίζομαι άρα υπάρχω». Και έπειτα ότι δεν ξεκινάς από το μηδέν. Ο κόσμος υφίσταται πολύ πριν από την ώρα που πρωτάνοιξες τα μάτια σου. Έχει πίσω του μακράν ιστορία. Πάρε τη θέση σου στη γραμμή.

Ευάγγελος Παπανούτσος

5. Επιχειρηματολογία

Στην επιχειρηματολογία, ως διαδικασία ανάπτυξης μιας θέσης, ο στόχος είναι να πειστούν οι αναγνώστες/-τριες ή οι ακροατές/-τριες και να αποδεχθούν μια άποψη. Σε κάποιες περιπτώσεις, η επιχειρηματολογία μοιάζει με εξήγηση/αιτιολόγηση, καθώς και τα δύο είδη έχουν να κάνουν με αιτιότητα. Η διαφορά είναι ότι η επιχειρηματολογία σχετίζεται κυρίως με άποψη και πειθώ, ενώ η εξήγηση στην αντικειμενική καταγραφή του «τι» και του «πώς». Τα κείμενα επιχειρηματολογίας διακρίνονται σε: δοκίμια (προβάλλεται μια άποψη και παρέχονται στοιχεία για τη στήριξή της), εκθέσεις, συζητήσεις/αντιπαραθέσεις (θεώρηση ενός θέματος από πολλές απόψεις), ερμηνείες κ.ά.

1. Η δομή της επιχειρηματολογίας

Η επιχειρηματολογία έχει λιγότερο ή περισσότερο τυπική δομή: ξεκινά από έναν ισχυρισμό/αποδεικτέα θέση (**ισχυρίζεται**), ακολουθούν επιχειρήματα και τεκμήρια που την υποστηρίζουν (**τεκμηριώνει**) και καταλήγει σε ένα συμπέρασμα (**συμπεραίνει**).

2. Η γλώσσα της επιχειρηματολογίας

- Σαφήνεια (κυριολεξία, αποφυγή της πολυσημίας, ακρίβεια στη χρήση του λεξιλογίου, ειδικοί όροι κ.λπ.).
- Ονοματοποίηση: χαρακτηρίζει κυρίως τα επιστημονικά κείμενα και τα «ακαδημαϊκά» είδη λόγου, όπως το δοκίμιο ή οι τεχνικές αναφορές.
- Παθητική σύνταξη.
- Ρήματα που δηλώνουν αιτίες, αποτελέσματα κ.λπ.
- Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις που δηλώνουν σχέσεις χρόνου, αντίθεσης, αιτίου και αποτελέσματος, συμπεράσματος κ.λπ.

- Ρητορικές ερωτήσεις.
- Σχήματα λόγου (π.χ. ρητορικά ερωτήματα, επαναλήψεις).
- Αποφαντικές (δηλωτικές) προτάσεις.
- Επιστημική και δεοντική τροπικότητα.
- Πλούσια στίξη.
- Λέξεις και φράσεις, όπως: γνώμη, άποψη, πιστεύω, νομίζω, σκέφτομαι, προσωπικά, κατά τη γνώμη μου, κατά την αντίληψή μου, έχω την αίσθηση κ.λπ.
- Τρόποι και μέσα πειθούς.

3. Κείμενα επιχειρηματολογίας

- Δοκίμια
- Άρθρα
- Επιφυλλίδες
- Επιστημονικά κείμενα
- Εκθέσεις
- Συζητήσεις/αντιπαραθέσεις, διάλογος
- Πολιτικός λόγος
- Ερμηνείες

π.χ. Γλώσσα ίσον σκέψη, γλώσσα ίσον αξία, γλώσσα ίσον επιλογές. Η ελευθερία στη γλώσσα δεν είναι μόνο ότι εκφράζουμε τη σκέψη μας: η ελευθερία μας συνίσταται και στο ότι επιλέγουμε πώς θα εκφράσουμε την σκέψη μας: η ελευθερία μας είναι πώς δημιουργούμε, πώς «χτίζουμε» τον λόγο μας –προφορικό ή γραπτό. Κι αυτό είναι πολύ σημαντικό. Δείχνει πως οι άνθρωποι δεν είμαστε μηχανάκια. Είμαστε προικισμένοι με μια δυνατότητα και ελευθερία επιλογών: Στο λεξιλόγιο, στο πώς θα αρθρώσουμε τον προφορικό μας λόγο, στη σύνταξη, στη γραμματική, στη δόμηση του κειμένου μας. Όλα αυτά είναι προϊόντα επιλογών που μας επιτρέπονται σε κάθε φυσική ανθρώπινη γλώσσα και είναι και η έκφραση της ελευθερίας μας –όχι μόνο εκφράζουμε τη σκέψη μας, αλλά μπορούμε να επιλέξουμε και πώς θα την εκφράσουμε. Για αυτό, επιμένω να λέω ότι η γλώσσα είναι αξία, δεν είναι απλώς ένα εργαλείο επικοινωνίας. Η γλώσσα μου είναι ο πολιτισμός μου, είναι η ιστορία μου, είναι η σκέψη μου, είναι ο ψυχισμός μου, είναι η νοοτροπία μου, είναι η ταυτότητά μου. Η γλώσσα, επομένως, έχει μία άλλη θέση και σχέση με τη ζωή του ανθρώπου.

Γεώργιος Μπαμπινιώτης

Θ. ΟΙ ΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

1. Δοκίμιο

Το δοκίμιο είναι ένα κείμενο που θίγει ένα θέμα ευρύτερου ενδιαφέροντος. Απευθύνεται στο ευρύ κοινό και για αυτό άλλωστε δεν χρησιμοποιεί εξειδικευμένη ορολογία. Δεν αποτελεί εξαντλητική μελέτη ενός θέματος, αλλά απόπειρα προσέγγισής του από μία ορισμένη σκοπιά. Σκοπός του είναι να δια φωτίσει, να διδάξει, να πείσει, κυρίως όμως να προβληματίσει τον αναγνώστη αλλά και κάποτε να τον τέρψει. Τα δοκίμια διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: σε δοκίμια **αποδεικτικά** ή πειθούς και σε δοκίμια **στοχαστικά** ή λογοτεχνικά.

	Αποδεικτικό δοκίμιο	Στοχαστικό δοκίμιο
Σκοπός	Η απόδειξη μίας θέσης, η διερεύνηση ενός θέματος, η πληροφόρηση, η ενημέρωση, η πειθώ, η υποστήριξη ή η ανασκευή μίας άποψης.	Ελεύθερος στοχασμός, ελεύθερη έκφραση των ιδεών, καλλιέργεια του προβληματισμού, αφύπνιση της φαντασίας και της ευαισθησίας, συναισθηματική συμμετοχή του δέκτη, τέρψη.
Πειθώ	Επίκληση στη λογική (κυρίως).	Επίκληση στο συναίσθημα (κυρίως), αξιοποίηση των λογοτεχνικών μεθόδων έκφρασης (αφήγηση, περιγραφή, διάλογος).
Γλώσσα	Αναφορική λειτουργία (κυριολεκτική), αφηρημένες έννοιες, λόγιες λέξεις, κάποιες φορές χρήση ειδικού λεξιλογίου, χρήση λέξεων-εκφράσεων που: α. φανερώνουν μian ορισμένη «στάση» του συγγραφέα ή ομιλητή απέναντι σε αυτό που λέει, είτε σχετικά με το ποσοστό αλήθειας των λεγομένων (π.χ. χρήση των επιρρημάτων: πιθανώς, ενδεχομένως, βεβαίως, σίγουρα), είτε άλλη (π.χ. δυστυχώς, ευτυχώς,	Συνυποδηλωτική (μεταφορική), κάποιες φορές χρήση λέξεων της προφορικής ομιλίας, σχήματα λόγου (μεταφορές, παρομοιώσεις, αναλογίες, εικόνες), παρέκκλιση από τη γλωσσική νόρμα, χρήση συμβόλων, λογοτεχνικότητα, καλαίσθητη διατύπωση.

	<p>περιέργως κ.λπ.).</p> <p>β. φανερώνουν την οπτική γωνία από την οποία θεωρεί τα λεγόμενα (π.χ. χρήση επιρρημάτων τύπου: <u>νομικά και κοινωνικά</u> είμαστε ελεύθεροι, ανήκουμε στην Ευρώπη <u>γεωγραφικά, οικονομικά και πολιτικά</u>).</p> <p>γ. δείχνουν την πρόθεση του συγγραφέα/δοκιμογράφου να αναδιατυπωθεί (π.χ. με άλλα λόγια, με μια λέξη, κοντολογίς, αναλυτικά, γενικά, συγκεκριμένα).</p>	
Δομή	<p>Λογική, ευκρινής διάκριση μερών (πρόλογος, κύριο μέρος, επίλογος), ύπαρξη νοηματικών ενοτήτων, συνοχή και συνεκτικότητα, οργάνωση των ιδεών βάσει παραγωγικής ή επαγωγικής συλλογιστικής πορείας.</p>	<p>Συνειρμική, ελεύθερη πραγμάτευση του θέματος, περιήγηση στον χώρο των ιδεών. Δεν είναι εύκολο να ανιχνεύσουμε τη σχέση θέση-απόδειξη. Ενδιαφέρει περισσότερο η ύφανση του λόγου και όχι η λογική που διέπει το δοκίμιο. Η συνεκτικότητα στηρίζεται στη συνειρμική σύνδεση των παραγράφων.</p>
Ύφος	<p>Επίσημο (γ' ενικό/γ' πληθυντικό πρόσωπο) με στοιχεία προσωπικού τόνου (α' ενικό πρόσωπο). Ως προς τη σύνταξη, είναι περισσότερο σύνθετη η δομή των προτάσεων, γίνεται μεγαλύτερη χρήση του υποτακτικού λόγου, σε αντίθεση με τον παρατακτικό λόγο, ενώ συνήθης είναι η επιγραμματική και αποφθεγματική διατύπωση των απόψεων.</p>	<p>Προσωπικό (συχνά χρήση α' ενικού προσώπου), οικείο και άμεσο ύφος (χρήση β' ενικού προσώπου) και κάποτε γλαφυρό (σχήματα λόγου).</p>

π.χ. Η πρώτη αλήθεια είναι ο θάνατος. Απομένει να μάθουμε ποια είναι η τελευταία. Η αίσθηση του «γυρισμού των πραγμάτων» μού είναι οικεία, ίδια

καθώς το κύμα της Ποίησης που έλεγα πριν ότι τ' αφήνω να χτυπά μακριά στην πρώτη μου νεότητα και να ξαναγυρίζω εκεί που περιμένω λιγοστεμένος κάθε φορά και περισσότερο, αλλά ορθός – καθώς το θέλησα.

Οδυσσέας Ελύτης

π.χ. Και πραγματικά δεν είναι λογικό να ρωτούμε αν η Τέχνη πρέπει να είναι αυτόνομη – η αυτονομία της Τέχνης είναι αξίωμα-, αλλά αν πρέπει ο καλλιτέχνης στην τυραννισμένη και κομματιασμένη εποχή μας, ν' αποφασίσει πως η τέχνη είναι δευτερεύουσα υπόθεση και να την εξαρτήσει από τα κριτήρια και την επιτυχία μιας πολιτικής σκοπιμότητας.

Γιώργος Σεφέρης

i. Ο διδακτικός χαρακτήρας του δοκιμίου

Ένα δοκίμιο πολλές φορές έχει σκοπό να διδάξει, χωρίς ωστόσο να ταυτίζεται με τη διδαχή. Όταν το δοκίμιο έχει διδακτικό χαρακτήρα, ο σκοπός του είναι να πληροφορήσει, να πλουτίσει τις γνώσεις του αναγνώστη, να οξύνει την κρίση του, να τον ευαισθητοποιήσει πάνω σε συγκεκριμένο θέμα.

Γνωρίσματα του «διδακτικού δοκιμίου»	Σκοπός του «διδακτικού δοκιμίου»
Ο δοκιμιογράφος καταθέτει γνώσεις και πληροφορίες.	Διαφώτιση του αναγνώστη.
Αποσαφηνίζει έννοιες.	Εκλαϊκευση του θέματος, προκειμένου να κατασταθεί προσιτό στον αναγνώστη και να επιτευχθεί η διαφώτισή του.
Προβαίνει σε παρατηρήσεις σχετικά με το θέμα.	Όξυνση της κρίσης του αποδέκτη του κειμένου.
Καταθέτει τα συμπεράσματά του.	Ευαισθητοποίηση του αναγνώστη, διαμόρφωση ολοκληρωμένου τρόπου σκέψης.
Χρήση ερωτήσεων.	Παρακίνηση σε προβληματισμό.
Το δοκίμιο χαρακτηρίζεται από γλωσσικό πλούτο.	Γλωσσική καλλιέργεια του αποδέκτη του κειμένου.

ii. Το δοκίμιο ως «γέφυρα επικοινωνίας»

Πολλές φορές το δοκίμιο αποτελεί «γέφυρα επικοινωνίας» του συγγραφέα με «απλούστερους» αναγνώστες. Πρόκειται για τις περιπτώσεις εκείνες, όπου η εκλαΐκευση από την πλευρά του συγγραφέα είναι απαραίτητη, προκειμένου το κείμενο να κατασταθεί εύληπτο και προσιτό σε αναγνώστες που δεν διαθέτουν ειδικές γνώσεις.

Χαρακτηριστικά του δοκιμίου ως «γέφυρας επικοινωνίας»	Σκοπός του εκλαϊκευμένου δοκιμίου
Εκλαΐκευση επιστημονικών όρων και νοημάτων.	Αποσαφήνιση επιστημονικών όρων, προκειμένου να εξοικειωθεί ο μέσος αναγνώστης με αυτούς.
Παραδείγματα από την καθημερινή ζωή και εμπειρία.	Κείμενο εύληπτο και κατανοητό.
Πληροφοριακό υλικό, προσωπικός προβληματισμός του δοκιμογράφου, παρουσίαση ιδεών και απόψεων άλλων προσώπων.	Διαφώτιση και πληροφόρηση του αναγνώστη.
Χρήση ερωτήσεων.	Προσέλκυση του ενδιαφέροντος του αναγνώστη.
Αξιοποίηση λογοτεχνικών μεθόδων: μεταφορές, παρομοιώσεις, εικόνες, χρήση ευθέως λόγου.	Δημιουργία κειμένου παραστατικού και πειστικού.
Γλώσσα που περιέχει και εκφράσεις της καθημερινής προφορικής ομιλίας.	Κείμενο προσιτό στον αναγνώστη.

2. Δημοσιογραφικά είδη

α. Άρθρο: φέρει τίτλο, αποτελεί δημοσίευμα στον Τύπο, έχει περιορισμένη έκταση, θίγει ένα θέμα γενικότερου ενδιαφέροντος και απευθύνεται στο ευρύ κοινό. Αφορμάται από την επικαιρότητα, περιέχει κρίσεις και άποψη του συντάκτη για κάποιο γεγονός της επικαιρότητας. Κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία της γλώσσας, το λεξιλόγιο είναι προσιτό στον αναγνώστη. Το ύφος είναι αντικειμενικό και σοβαρό (γ' ενικό/γ' πληθυντικό πρόσωπο). Σκοπός είναι η πληροφόρηση/ενημέρωση του δέκτη αλλά και η διαμόρφωση άποψης για τα γεγονότα της επικαιρότητας.

β. Επιφυλλίδα: φέρει τίτλο, αποτελεί δημοσίευμα στον Τύπο χωρίς ειδησεογραφικό περιεχόμενο. Δεν έχει επικαιρικό χαρακτήρα. Ωστόσο, ακόμη και αν αφορμάται από ένα γεγονός της επικαιρότητας, προβαίνει σε παρατηρήσεις και σκέψεις διαχρονικές. Συντάσσεται από έναν ειδικό και αναφέρεται σε ζητήματα ευρύτερου ή πιο περιορισμένου ενδιαφέροντος (κοινωνικού, πολιτικού, καλλιτεχνικού, φιλολογικού). Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο έχει αρκετές λόγιες εκφράσεις, κυρίως αναφορική χρήση της γλώσσας, ενώ ορισμένες φορές εντοπίζονται λέξεις ειδικού λεξιλογίου (ορολογία). Το ύφος είναι επίσημο, αντικειμενικό και σοβαρό (γ' ενικό/γ' πληθυντικό). Σκοπός είναι η καλλιέργεια του αναγνώστη και η ανάπτυξη του προβληματισμού του.

γ. Χρονογράφημα: φέρει τίτλο, αποτελεί δημοσίευμα στον τύπο, σχολιάζει την επικαιρότητα με ανάλαφρο τρόπο και λογοτεχνική χροιά. Υπάρχει σατιρική διάθεση. Τις περισσότερες φορές κυριαρχεί η συνυποδηλωτική χρήση της γλώσσας, η επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη. Το λεξιλόγιο είναι προσιτό στον αναγνώστη, χρησιμοποιούνται λέξεις/φράσεις της προφορικής ομιλίας. Το ύφος είναι ανάλαφρο, ειρωνικό, σατιρικό.

Παραδείγματα δημοσιογραφικών κειμένων

• Άρθρο

Τέχνη σε lockdown: Το πρώτο ψηφιακό μουσείο με έργα τέχνης για τον κορωνοϊό

Το πρώτο ψηφιακό μουσείο με έργα τέχνης εμπνευσμένα από την εποχή του κορωνοϊού είναι γεγονός! Μια πρωτοβουλία τριών Ισπανών διαφημιστών είναι το πρώτο μουσείο τέχνης που γεννήθηκε τις ημέρες της καραντίνας. Το Μουσείο έκανε την πρώτη του δημοσίευση στις 20 Μαρτίου 2020. Μέσα σε ένα μήνα έλαβε πάνω από 1000 έργα τέχνης, από καλλιτέχνες 50 διαφορετικών εθνικοτήτων. Έχουν, επίσης, ξεκινήσει το χάσταγκ #CovidArtMuseum, ώστε όποιος θέλει να μπορεί να ανεβάσει το έργο του και έτσι η συμμετοχή του να ληφθεί υπόψη. «Αυτό που ψάχνουμε είναι η ποιότητα, η πρωτοτυπία και ο αντίκτυπος ενός έργου. Πρέπει να συνδέεται με το γενικό κοινό και να προκαλεί κάποιο συναίσθημα. Πρέπει να έχει έκφραση», δήλωσαν οι δημιουργοί σε συνέντευξή τους.

Όσον αφορά στα έργα τέχνης, δέχονται τα πάντα, από illustrations⁴, οπτικοακουστικά κλιπ, πίνακες ζωγραφικής, φωτογραφίες, γλυπτά μέχρι και 3D έργα τέχνης. Το μοναδικό κοινό που έχουν τα έργα τέχνης αυτά είναι ότι δημιουργήθηκαν εν μέσω καραντίνας και εκφράζουν απόλυτα τον παλμό της εποχής.

⁴ εικονογραφήσεις

Τι συμβαίνει, λοιπόν, με την τέχνη όσο βρισκόμαστε σε καραντίνα; Σίγουρα, η τέχνη ήταν πάντα σημαντικό κομμάτι της ζωής των ανθρώπων, ιδιαίτερα στις δύσκολες στιγμές για την ανθρωπότητα. Δεν αποτελεί μόνο αντανάκλαση της εκάστοτε κοινωνικής πραγματικότητας, αλλά και έναν τρόπο να εκφράσουμε τα συναισθήματά μας, να επικοινωνήσουμε, να έρθουμε κοντά παρά την υποχρεωτική κοινωνική απομόνωση.

«Συνειδητοποιήσαμε ότι πολλοί φίλοι άρχισαν να μοιράζονται έργα τους στα σόσιαλ μίντια. Εκμεταλλευόμενοι το γεγονός ότι βρισκόμαστε σε καραντίνα, δημιουργούσαν από ποιήματα μέχρι illustrations» δήλωσε μία από τις δημιουργούς. «Μετά καταλάβαμε ότι δεν ήταν μόνο ο κύκλος μας, αλλά και πολλοί άλλοι που δημιουργούσαν έργα τέχνης, εμπνευσμένοι από την πανδημία και τις κοινωνικές της προεκτάσεις. Σκεφτήκαμε, λοιπόν, ότι πρέπει να αρχίσουμε να συλλέγουμε αυτά τα έργα τέχνης, σε ένα ενιαίο περιβάλλον, ώστε να μην χαθούν. Μια εικονική μαρτυρία της τέχνης που αναδύθηκε αυτή την κρίσιμη ιστορική στιγμή.»

Έτσι, οι δημιουργοί του CAM θέλησαν να καταγράψουν την τέχνη με έναν τρόπο που να μπορούν όλοι να την απολαύσουν. Ποιος καλύτερος τρόπος, λοιπόν, από το Instagram; Είναι ίσως το πιο εικονοκεντρικό μέσο κοινωνικής δικτύωσης, όμως για πρώτη φορά γίνεται χρήσιμο ως πλατφόρμα διαμοιρασμού τέχνης.

«Η τέχνη και ο πολιτισμός είναι τομείς που επηρεάζονται σημαντικά σε εποχές οικονομικής κρίσης. Έτσι, σκεφτήκαμε αυτόν τον τρόπο, για να δώσουμε μια πλατφόρμα στην καλλιτεχνική κοινότητα» δήλωσαν οι δημιουργοί του CAM. Μάλιστα, φαίνεται πως οι προσπάθειές τους αποδίδουν καρπούς, μιας και πολλοί καλλιτέχνες έχουν ήδη πουλήσει έργα τους, χάρη στην προβολή που πήραν από το CAM.

monopoli. gr, 24/04/2020 (Διασκευή)

• Σχόλιο

Να μην ξεχάσουμε όσα μάθαμε

Ο κορωνοϊός έχει αλλάξει για τα καλά τη ζωή μας. Κανείς δεν μπορεί να μας πει με σιγουριά πότε θα τελειώσει αυτή η κρίση, πότε θα μπορέσουμε να πούμε εκείνο το οριστικό «φτου ξελευτερία» που λέγαμε παιδιά. Για τους ηλικιωμένους και τους ευπαθείς συμπολίτες μας η στιγμή αυτή θα αργήσει πολύ. Αλλά και ο φόβος, αν όχι πανικός, που έχει κυριεύσει τη μεγάλη πλειονότητα της κοινωνίας, θα αργήσει να περάσει.

Εντωμεταξύ, έχει αρχίσει μία μεγάλη συζήτηση για το τι πραγματικά θα αλλάξει σε μόνιμη βάση, όταν σβήσει ο ιός. Το κλείδωμα στο σπίτι οδήγησε αναγκαστικά σε μία περίοδο αναστοχασμού και επαναξιολόγησης βασικών αξιών. Ακούω γύρω

μου ανθρώπους που ξαναβάζουν προτεραιότητες στη ζωή τους. Ανακάλυψαν τη ζεστασιά του οικογενειακού τραπέζιού, που είχε εκλείψει από το ελληνικό σπίτι. Άλλοι ξέχασαν τη συνήθεια του delivery και του «έξω» και τους αρέσει το σπιτικό μαγείρεμα. Πολύς κόσμος ανακάλυψε το περπάτημα και τη φύση, που μερικές φορές βρισκόταν πολύ κοντά στο σπίτι του, αλλά δεν το ήξερε.

Ο κορωνοϊός έβγαλε, βέβαια, τον καλό μας εαυτό, χωρίς ταξικές ή άλλες διακρίσεις. Ανέδειξε την Ελλάδα της αλληλεγγύης, του καλού γείτονα, της προσφοράς. Είναι πολλοί αυτοί που πιστεύουν ότι οι δυτικές κοινωνίες θα αλλάξουν. Ότι θα περιορίσουν τα φαινόμενα της υπέρμετρης φιλοδοξίας και του ασταμάτητου κυνηγιού του κέρδους. Και πως θα αλλάξουν πολλές συνήθειες.

Κάποια στιγμή, όμως, ο πανικός θα περάσει. Ο άνθρωπος έχει την τάση, χωρίς να το καταλαβαίνει, να ξεχνάει γρήγορα και να επιστρέφει στον κυνισμό και στις συνήθειες του παρελθόντος. Το έχουμε δει πολλές φορές στην Ιστορία, με καταστροφικά αποτελέσματα. Γι' αυτό, όλα όσα μάθαμε αυτές τις κρίσιμες και επώδυνες εβδομάδες δεν πρέπει να τα ξεχάσουμε.

Αλέξης Παπαγελάς (Διασκευή)

• Επιφυλλίδα

Η αποξένωση από την εικόνα της λέξης - Τα Greeklish και οι επιπτώσεις τους

Μία συχνή ερώτηση στους γλωσσολόγους είναι αν η χρήση τού ηλεκτρονικού τρόπου γραφής των κειμένων στο Διαδίκτυο και ειδικότερα η γραφή με λατινικούς χαρακτήρες, τα Greeklish, επηρεάζουν αρνητικά τη γνώση και, γενικότερα, την ποιότητα χρήσης της γλώσσας.

Η γνώση κάθε λέξης στη γλώσσα είναι μια σύνθετη γνώση πολλών γλωσσικών πληροφοριών. Από τα χρόνια που η γραφή αποτελεί κοινό κτήμα, η γνώση της λέξης έχει για τον σύγχρονο άνθρωπο ένα επιπλέον στοιχείο: τη γνώση του τρόπου γραπτής και ορθογραφικής παράστασης της λέξης. Άρα, γνωρίζω μία λέξη σημαίνει για τους περισσότερους ανθρώπους ότι έχω μια τριμερή γνώση: της σημασίας, της ακουστικής εικόνας (πώς προφέρεται/ακούγεται) και της οπτικής εικόνας (πώς γράφεται και ορθογραφείται) κάθε λέξης.

Ειδικότερα, η οπτική εικόνα της λέξης αφορά στη γραπτή παράσταση της λέξης, γραφή και ορθογραφία. Η εικόνα αυτή αποκτάται, εδραιώνεται και συντηρείται από τη συνεχή επαφή με τη γλώσσα μας σε δύο επίπεδα: στο οπτικό και στο κιναισθητικό. Σε οπτικό επίπεδο, τα διαβάσματά μας, η ανάγνωση κάθε είδους κειμένων, γραμμένων στα Ελληνικά, όταν είναι έγκαιρη (από τις πρώτες τάξεις τού σχολείου), συστηματική και συχνή και όταν υποστηρίζεται από συναφείς γλωσσικές γνώσεις (π.χ. βασικούς κανόνες ορθογραφίας), συντηρεί στο μυαλό μας τη γραπτή εικόνα της λέξης, τη γνώση για το πώς γράφεται η λέξη.

Σε κιναισθητικό επίπεδο η γνώση της εικόνας κάθε λέξης ενισχύεται σημαντικά από τη δεξιότητα που αποκτούμε από παιδιά στο να γράφουμε τη λέξη. Οι κινήσεις του χεριού για την ενεργοποίηση και τον σχεδιασμό των γραμμμάτων που απεικονίζουν τη γραπτή παράσταση κάθε λέξης και η αίσθηση που απορρέει από τη διαδικασία αυτή αποτελούν μian άλλη βασική πηγή γνώσης της εικόνας, δηλαδή τού τρόπου γραφής και ορθογραφίας της λέξης. Ας θυμηθούμε πόσο συχνά - σε περιπτώσεις αμφιβολίας ως προς την ορθογραφία μιας λέξης - ζητάμε να τη γράψουμε, για να θυμηθούμε τον ορθό τρόπο γραφής της, δηλαδή την οπτική εικόνα της.

Τι συμβαίνει στην εποχή μας; Σ' έναν «πολιτισμό του γραπτού λόγου» που είναι ο πολιτισμός μας η δεύτερη αυτή γνώση έχει περιοριστεί σε μεγάλο ή μεγαλύτερο βαθμό για όσους έχουν περάσει να γράφουν κυρίως ή αποκλειστικά στον υπολογιστή, αφού η δεξιότητα του σχεδιασμού των γραμμμάτων έχει αντικατασταθεί από χτυπήματα σε πλήκτρα. Αυτό αλλάζει ριζικά τη δεξιότητα της γραφής και είναι μια πρώτη απομάκρυνση από την εικόνα της λέξης.

Η δεύτερη αιτία απομάκρυνσης είναι η εγκατάλειψη της γραφής και της ορθογραφίας των λέξεων για μια δήθεν ευκολία που παρέχει η μιγαδική γραφή που είναι γνωστή ως Greeklish. Γράφοντας συχνά και για πολύ έτσι, σιγά-σιγά όλο και περισσότερο αποξενώνεσαι από την εικόνα της λέξης και όλο λιγότερο είσαι εύκολα εις θέση να ανακαλέσεις στη μνήμη και στο γράψιμό σου την εικόνα της ορθογραφίας των λέξεων.

Ηθικόν δίδαγμα (σε δύο εκδοχές): μην παίζουμε «εν ου παικτοίς»· εκτός αν *sinidita epilegume na rezume en u rektis*.

Γεώργιος Μπαμπινιώτης (Διασκευή)

• Χρονογράφημα

Παίδες εν καμίνω...

Τώρα με τις Πανελλαδικές, αυτολογοκρίνομαι συνέχεια. Λίγο ακόμα και θα κυκλοφορώ με μια βραστή πατάτα στο στόμα για να μην το ανοίξω το ρημάδι. Καταπίνω αμάσητες τόσες ερωτήσεις που θα πάθω διάτρηση στομάχου.

Διάβασες; Μελέτησες; Έκανες επανάληψη; Χρειάζεσαι καμιά βοήθεια; Πώς έγραψες; Πέσανε τα SOS; Τι έπεσε; Τι δεν έπεσε; Οι άλλοι πώς έγραψαν; Δηλαδή πόσο υπολογίζεις; Στο περίπου, βρε αγόρι μου; Χοντρικά δεν έχεις μια εικόνα; Πώς θα πας στο εξεταστικό κέντρο (αφού δεν θέλεις να σε πάω εγώ); Πώς θα φύγεις από το εξεταστικό κέντρο (αφού δεν θέλεις να σε πάρω εγώ); Το κινητό το φόρτισες (ή θα μου πεις μες στα μαύρα μεσάνυχτα ότι έχασες τον φορτιστή); Θα θυμηθείς να το έχεις κλειστό μέσα στην αίθουσα; Θα το ανοίξεις αμέσως; ΑΜΕΣΩΣ!!! Μόλις τελειώσεις θα με πάρεις τηλέφωνο να μην βράζω στο ζουμί μου; Δεύτερο στυλό πήρες μαζί σου; Μολύβια έχεις; Γόμα έχεις; Ο διαβήτης έχει

μύτη κατά προτίμηση γαλλική; Θα πάρεις κι ένα μπουκαλάκι νερό; Να σου στύψω μια πορτοκαλάδα; Τι ώρα θα κοιμηθείς, βρε παιδάκι μου, αύριο έχεις να ξυπνήσεις στις 5.30!

Καλά, παιδί μου, ό,τι πεις! Ό,τι πεις, σου χαλάω εγώ χατίρι; Πετάει ο γάιδαρος; Αν πετάει λέει! Αφού τον βλέπω, φτερουγίζει πάνω από το κεφάλι μου! Μόνο μη μου αγχώνεσαι! Και μη μου αγχώνομαι κι εγώ! Ας κάνουμε κι οι δυο πως όλη αυτή η παράνοια είναι κάτι νορμάλ, κάτι απαραίτητο! Γιατί κι εμείς περάσαμε τα λούκια, αλλά τότε ήταν άλλες οι εποχές. Ξεκάθαρα τα πράγματα: Έδινες Νομική; Γινόσουν δικηγόρος! Έδινες Ιατρική; Γινόσουν γιατρός! Τώρα δίνεις Οικονομικά και γίνεσαι μανικιουρίστα!

Κι έχεις και τους άλλους στην τηλεόραση να λένε «Καλή επιτυχία σε ΟΛΑ τα παιδιά». Τι λέτε, ρε κατακαημένοι; Μπορούν ποτέ να έχουν καλή επιτυχία ΟΛΑ τα παιδιά; Κάποια θα έχουν καλή. Κάποια θα έχουν μέτρια. Κάποιοι θα έχουν την κακή τους και την ψυχρή τους.

ΠΑΙΔΕΣ EN ΚΑΜΙΝΩ... Με ξενύχτια... Με καφέδες που σπάνε τα νεύρα τα σπασμένα... Που τσακίζουν την ψυχολογία την τσακισμένη... Τι να πω; Κουράγιο σε όλους μας και μαγνήσιο για το στρες! Άσχετο: μου περίσσεψε πορτοκαλάδα, θέλει κανείς;

Έλενα Ακρίτα

3. Είδη ρητορικού και αφηγηματικού λόγου

<p>Διδαχή</p>
<p>Συναντάται στην εκκλησιαστική και στην πολιτική ρητορική. Έχει τα εξής χαρακτηριστικά:</p> <p>Σωφρονιστική διάθεση, παραινετικό και διδακτικό τόνο (χρήση υποτακτικής και προστακτικής, β' ενικού/πληθυντικού προσώπου), λόγο απλό που προσιδιάζει στην καθημερινή ομιλία, συγκινησιακή χρήση της γλώσσας με μεταφορές, αλληγορίες, παραβολές, δεοντολογικό ύφος, προσφυγή στην αυθεντία.</p>
<p>Ημερολόγιο</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Χρονική ένδειξη. • Τοπικός προσδιορισμός. • Αυτοβιογραφικός λόγος. • Καταγραφή σε χρονολογική σειρά καθημερινών γεγονότων του προσωπικού ή ευρύτερου βίου, αν και επικεντρώνεται σε ζητήματα του προσωπικού βίου. Υπάρχει επικαιρικός χαρακτήρας. • Απευθύνεται στον συντάκτη του, δεν υπάρχει αποδέκτης. • Διακρίνεται από αμεσότητα και ειλικρίνεια. • Εξομολογητικό ύφος (α' ενικό πρόσωπο). • Ελεύθερη ροή των νοημάτων. • Λόγος ελλειπτικός. • Ύφος απλό, εκτός αν το ημερολόγιο προορίζεται για δημοσίευση, οπότε ο λόγος είναι πιο επιμελημένος και το ύφος πιο επίσημο.
<p>Επιστολή</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Προσδιορισμός χρόνου αποστολής. • Προσφώνηση/ αποφώνηση. • Χρήση α'/β' γραμματικού προσώπου. • Απευθύνεται σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο. • Απλότητα, φυσικότητα, σαφήνεια, ποικιλία θεμάτων. • Ύφος οικείο ή επίσημο-τυπικό, ανάλογα με τον παραλήπτη της επιστολής.

Διάλογος/Συνέντευξη

Διάλογος: Φιλοσοφικό ή λογοτεχνικό έργο που αποδίδει με παραστατικότητα και αληθοφάνεια τη συζήτηση δύο ή περισσότερων προσώπων. Ο διάλογος πολλές φορές διευκολύνει τη διαλεύκανση ζητημάτων πολύπλοκων. Οι συνομιλητές οδηγούνται βαθμιαία από την αμφιβολία στη βεβαιότητα, από την ασάφεια στη σαφήνεια.

Συνέντευξη: Συζήτηση δύο προσώπων επί συγκεκριμένου θέματος. Έχει τη μορφή ερώτησης-απόκρισης. Η χρήση της γλώσσας είναι κυρίως κυριολεκτική, γίνεται χρήση του α' και β' προσώπου, ενώ κάποιες φορές εντοπίζονται στοιχεία του καθημερινού λόγου. Σκοπός είναι η πληροφόρηση του αποδέκτη, η ενημέρωση, ο προβληματισμός, η διαμόρφωση άποψης.

Ομιλία

- Έχει προσφώνηση και αποφώνηση.
- Στον πρόλογο υπάρχει αναφορά στην αφορμή εκφώνησης της ομιλίας (που συνήθως είναι κάποιο γεγονός της επικαιρότητας) και στο θέμα της ομιλίας (κάποιες φορές αναφέρεται και η ιδιότητα του ομιλητή). Συχνά στον πρόλογο περιλαμβάνεται και η έκφραση ευχαριστιών.
- Ο επίλογος περιλαμβάνει διατύπωση συμπεράσματος, έκφραση ευχής, ελπίδας, προτροπής για το μέλλον, διατύπωση ευχαριστιών.
- Γίνεται χρήση των τρόπων και μέσων πειθούς.
- Υπάρχει εναλλαγή γραμματικών προσώπων (α', β', γ' πρόσωπο).
- Το ύφος άλλοτε είναι επίσημο, σοβαρό και αντικειμενικό, ενώ άλλοτε οικείο και προσωπικό.
- Γίνεται χρήση ρητορικών ερωτήσεων.
- Κάποιες φορές υπάρχει προτρεπτικός τόνος.
- Πραγματοποιούνται αποστροφές στο κοινό με επίκληση της γνώσης, της εμπειρίας και της ευαισθησίας του.

4. Βιογραφικά είδη

Βιογραφία	Μυθιστορηματική βιογραφία
Βιογραφικό είδος στο οποίο ο βιογράφος γράφει για τη ζωή και το έργο ενός ανθρώπου.	Τύπος βιογραφίας, στην οποία οι συγγραφείς, χωρίς να προδίδουν την αλήθεια, διαπλέκουν διακριτικά, πραγματικά και φανταστικά στοιχεία.
<p>Θέμα:</p> <p>Βιογραφούνται άνθρωποι (επιστήμονες, εξερευνητές, καλλιτέχνες, πολιτικοί, στρατιωτικοί, κ.ά.) που ανέπτυξαν συνήθως θετική δράση ή και αρνητική κάποτε μέσα στην ανθρώπινη κοινότητα.</p>	
<p>Περιεχόμενο:</p> <p>Εξιστορείται η ζωή κάποιου προσώπου, παρουσιάζεται το έργο του μαζί με τα σχόλια, τις εκτιμήσεις του βιογράφου του. Ο βιογράφος επιλέγει από όλα τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του σχετικά με τη ζωή και το έργο του βιογραφούμενου, εκείνα που θεωρεί πιο σημαντικά για τον σκοπό του.</p>	Γεγονότα πραγματικά συνυφαίνονται με φανταστικά
Αφηγητής: Δεν συμμετέχει στα γεγονότα της αφήγησης. Επομένως, η εστίαση είναι μηδενική.	Δεν συμμετέχει στα γεγονότα της αφήγησης. Επομένως, η εστίαση είναι μηδενική.
Ύφος: Σοβαρό, επίσημο, τυπικό, λογοτεχνικό.	Λογοτεχνικό
Γλώσσα: Επίσημη.	Επίσημη

<p>Χαρακτηριστικά:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συστηματική παρουσίαση της ζωής και του έργου του συγκεκριμένου προσώπου. • Διασταύρωση των πληροφοριών, γεγονός που προσδίδει στο κείμενο αυθεντικότητα και εγκυρότητα. 	<p>Μυθιστορηματική πλοκή, αφηγηματικές αρετές.</p>
<p>Σκοπός:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Η πρόθεση του συγγραφέα είναι έμμεσα διδακτική. 	<ul style="list-style-type: none"> • Εξερεύνηση μίας ανθρώπινης προσωπικότητας. • Αποκάλυψη μιας εποχής. • Παροχή γνώσεων και πληροφοριών στον αναγνώστη. • Τέρψη.
<p>Αυτοβιογραφία</p> <p>Βιογραφικό είδος στο οποίο ο βιογράφος εκθέτει/γράφει τη ζωή/τον βίο και το έργο του εαυτού του.</p>	<p>Μυθιστορηματική αυτοβιογραφία</p> <p>Πρόκειται για μυθιστόρημα, στο οποίο η μυθοπλασία συνυπάρχει με πραγματικά γεγονότα από τη ζωή του συγγραφέα.</p>
<p>Περιεχόμενο: Πραγματικά γεγονότα της ζωής του αυτοβιογραφούμενου.</p>	<p>Πραγματικά γεγονότα και εμπειρίες της ζωής του συγγραφέα διαπλέκονται με φανταστικά.</p>
<p>Συγγραφέας: Ο συγγραφέας είναι και ο αφηγητής/πρωταγωνιστής των γεγονότων, ο οποίος χρησιμοποιεί την πρωτοπρόσωπη αφήγηση.</p>	<p>Ο συγγραφέας ταυτίζεται με έναν από τους ήρωες της μυθιστορίας, ο οποίος φέρει στοιχεία της προσωπικότητας και της ζωής του συγγραφέα. Η αφήγηση είναι συνήθως τριτοπρόσωπη.</p>
<p>Ύφος: Τυπικό, επίσημο, ενώ άλλοτε λογοτεχνικό.</p>	<p>Λογοτεχνικό</p>
<p>Γλώσσα: Επίσημη</p>	<p>Επίσημη</p>

<p>Σκοπός: Η πληροφόρηση του δέκτη, η καταγραφή αναμνήσεων, η ανάδειξη διαφόρων πτυχών της ζωής, της προσωπικότητας και του έργου του αυτοβιογραφούμενου. Επίσης, η πρόθεση του συγγραφέα στη σύνθεση της αυτοβιογραφίας είναι έμμεσα διδακτική.</p>	<p>Η πληροφόρηση του δέκτη, η τέρψη, η παρουσίαση μιας συγκεκριμένης εποχής, η έμμεση και διακριτική αυτοαποκάλυψη του συγγραφέα.</p>
<p>Βιογραφικό σημείωμα: Βιογραφικό είδος στο οποίο εκτίθενται συνοπτικά σημαντικές πληροφορίες που αφορούν στη ζωή (καταγωγή, σπουδές, χαρακτήρας κ.ά.) και στο έργο (χαρακτηρισμός, ποιότητα, σύνθεση κ.ά.) ενός προσώπου.</p>	<p>Αυτοβιογραφικό σημείωμα: Βιογραφικό είδος στο οποίο ο βιογράφος εκθέτει συνοπτικά τη ζωή και το έργο του εαυτού του.</p>
<p>Περιεχόμενο:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του βιογραφούμενου. • Χαρακτηρισμός του βιογραφούμενου ως ανθρώπου και δημιουργού. • Αποτίμηση του έργου του. 	<ul style="list-style-type: none"> • Πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του. • Έμμεσα σχόλια του αυτοβιογραφούμενου.
<p>Τύπος αφηγητή/Είδος εστίασης:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ο αφηγητής δεν μετέχει στα γεγονότα (παντογνώστης). • Αφήγηση σε γ' ενικό πρόσωπο. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ο αφηγητής είναι και πρωταγωνιστής των γεγονότων. Επομένως, είναι ομοδιηγητικός/αυτοδιηγητικός. • Αφήγηση σε α' ενικό πρόσωπο.
<p>Ύφος: Τυπικό, σοβαρό, επίσημο.</p>	<p>Τυπικό, επίσημο.</p>
<p>Γλώσσα: Επίσημη.</p>	<p>Επίσημη.</p>
<p>Δομή:</p> <p>α. Ζωή</p> <ul style="list-style-type: none"> • Καταγωγή, πρώτα γράμματα. • Σπουδές. • Βιοπορισμός. • Γνωρίσματα του χαρακτήρα. <p>β. Έργο</p> <ul style="list-style-type: none"> • Γενικός χαρακτηρισμός (είδος, 	<ul style="list-style-type: none"> • Το υλικό οργανώνεται γύρω από τη ζωή και το έργο του αυτοβιογραφούμενου. • Ακολουθείται χρονολογική σειρά.

<p>θέματα, κλίμα).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Η ποιότητά του (γλώσσα, σύνθεση). • Η έκδοσή του (πριν, πρόσφατα). • Τα σταθερά σημεία ενός βιογραφικού σημειώματος είναι η ζωή του βιογραφούμενου και το έργο του, ενώ τα μεταβλητά σημεία η έκταση και η ποιότητα των πληροφοριών, που δίνονται ανάλογα με τον σκοπό του βιογράφου, την ενημέρωσή του, την οπτική του γωνία κ.λπ. 	
<p>Χαρακτηριστικά:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συγκεντρωτική παρουσίαση της ζωής και του έργου του συγκεκριμένου προσώπου. • Πληρότητα. • Αντικειμενικότητα. 	<ul style="list-style-type: none"> • Επιλεκτική παρουσίαση πληροφοριών για τη ζωή και το έργο(προβολή μερικών και αποσιώπηση κάποιων άλλων). • Υποκειμενικότητα.
<p>Σκοπός: Συνοπτική πληροφόρηση συνοπτική για τη ζωή και το έργο ενός προσώπου.</p>	
<p>Απομνημονεύματα</p>	
<p>Τα απομνημονεύματα είναι φιλολογικό είδος που αναπτύχθηκε ήδη στην αρχαιότητα. Είναι διηγήσεις για γεγονότα τα οποία αυτός που τα διηγείται τα έζησε με τρόπο άμεσο, πήρε δηλαδή μέρος σε αυτά, ή τα παρακολούθησε ως αυτόπτης μάρτυρας.</p>	
<p>Περιεχόμενο: Προσωπικές αναμνήσεις, βιώματα, πληροφορίες για κοινωνικά, πολιτικά, στρατιωτικά, καλλιτεχνικά γεγονότα που έζησε ο συγγραφέας μαζί με σχόλια και κρίσεις του συγγραφέα για αυτά. Συνηθέστερη είναι η αφήγηση πολιτικών ή πολεμικών γεγονότων.</p>	
<p>Αφηγητής: Συγγραφέας και αφηγητής ταυτίζονται. Ο αφηγητής είναι και πρωταγωνιστής ή αυτόπτης μάρτυρας. Επομένως, η αφήγηση είναι πρωτοπρόσωπη. Η αφήγηση είναι τριτοπρόσωπη, όταν πρόκειται για γεγονότα που ο συγγραφέας απλώς παρακολούθησε.</p>	
<p>Ύφος: Προσωπικό, άμεσο, με λογοτεχνική χροιά, κάποτε απολογητικό και εξομολογητικό.</p>	

Γλώσσα: Καθορίζεται από την ηλικία, τη καταγωγή, τη μόρφωση, τα ενδιαφέροντα του απομνημονευματογράφου.
Χαρακτηριστικά: Υποκειμενικότητα, αυθεντικότητα, πειστικότητα.
Σκοπός: Η καταγραφή σημαντικών γεγονότων, η προσφορά σημαντικού υλικού στους μεταγενέστερους. Σκοπός του απομνημονευματογράφου είναι να διασώσει στη συλλογική μνήμη σημαντικά γεγονότα στα οποία έλαβε μέρος, και συγχρόνως να προβάλλει την προσωπικότητα και τη συμβολή του σε αυτά.
Συστατική επιστολή
Βιογραφικό είδος στο οποίο ο συντάκτης βεβαιώνει ότι ένα πρόσωπο διαθέτει ή δεν διαθέτει τα απαραίτητα προσόντα για τον σκοπό που επιδιώκει, π.χ. για την κατάληψη μιας θέσης, για μια υποτροφία κ.λπ. Η συστατική επιστολή αναφέρει ορισμένα γεγονότα-στοιχεία από τη ζωή ενός προσώπου και περιέχει έναν χαρακτηρισμό. Ο σκοπός του συντάκτη της, επομένως, είναι πρακτικός.
Εξωτερικά χαρακτηριστικά: Προσφώνηση στην αρχή, ημερομηνία και υπογραφή στο τέλος.
Περιεχόμενο: Κρίσεις, σχόλια, αξιολόγηση για τον χαρακτήρα και τις ικανότητες του υποψήφιου.
Συντάκτης: Συντάσσεται από έναν πρώην εργοδότη ή καθηγητή του υποψήφιου.
Γλώσσα: Εναλλάσσεται η πρωτοπρόσωπη και η τριτοπρόσωπη σύνταξη.
Ύφος: Σοβαρό, τυπικό και επίσημο (γ' ενικό/γ' πληθυντικό πρόσωπο)
Δομή: <ul style="list-style-type: none"> • Προσδιορισμός της σχέσης του συντάκτη με τον υποψήφιο • Παρουσίαση των ικανοτήτων ή των αδυναμιών του υποψήφιου • Συμπέρασμα: προτροπή ή αποτροπή.

Παραδείγματα βιογραφικών κειμένων

• Βιογραφία

Η μεταπολεμική Ελλάδα υποδέχτηκε στο Λαύριο τους ρουμανοπρόσφυγες. Ο καταυλισμός είχε μόλις ετοιμαστεί. Μια σκηνή με τρία στρατιωτικά ράντζα περίμενε την τετραμελή οικογένεια του [Δανιηλόπουλου]. ... Μόλις έβαλε ο Γιάνκος Δανιηλόπουλος την οικογένειά του στο σπίτι, αρχές του '51, έφυγε για την Αθήνα να βρει δουλειά. Στο Λαύριο ανέλαβε η Ελένη, [η γυναίκα του]. Έπρεπε να φροντίζει κάθε μέρα για το νερό του σπιτιού κάνοντας ουρά στη βρύση, για το φαγητό της οικογένειας, κάνοντας ουρά στη διανομή του συσσιτίου, έπρεπε να

πηγαίνει τη Χριστίνα στο σχολείο και να παρακολουθεί το Δεσποινάκι. Δυσκολίες, παιδικές αρρώστιες και κρύο. Πολύ κρύο. Πρώτη φορά έμενε μόνη της η Ελένη κι αποφάσισε να αντιδράσει στη μιζέρια με όλες τις δυνάμεις της... Όταν γύρισε ο Γιάνκος βρήκε ένα νοικοκυριό απίστευτο. Με ψευτοπράγματα η Ελένη είχε ξαναστήσει το σπίτι.

Μαριάννα Κορομηλά, Ευτυχισμένος που έκανε το ταξίδι του Οδυσσέα.

• Μυθιστορηματική βιογραφία

Ο Τρικούπης παρακολουθεί ήρεμα αυτή την παρέλαση των μνηστήρων, χωρίς να λέει λέξη.

Πολλές φορές κοιταζόμασταν, -κι ήταν σαν να τα λέμε όλα χωρίς να λέμε τίποτε. Κοιτάζονται. Άλλοτε μιλάνε, άλλοτε γελάνε. Πάντα στη δική τους γλώσσα, πάντα με τα δικά τους αστεία. Ξαφνικά θ' ανακαλύψουν πάλι τον συνωμοτικό κώδικα που είχαν φτιάξει, ανέμελα παιδιά, στο Λονδίνο του 1953. Δεν έπαψαν ποτέ να τον μεταχειρίζονται – ο Δεληγιάννης μόνο ήταν η αφορμή ν' αραιώσουν τα μηνύματα για μερικά χρόνια. Τώρα πού έφυγε απ' τη ζωή τους το Πνεύμα του Κακού, ξαναβρίσκουν πάλι το τρυφερό μονοπάτι.

Γράφουν σημειώματα στη μυστική διάλεκτο και τα αφήνουν εκεί που τα άφηναν πάντα: κάτω απ' την προτομή του Μπάυρον. Κάθε πρωί η Σοφία ξέρει πως θα βρει εκεί ένα χαμόγελο του Τρικούπη για κείνην.

Φρέντυ Γερμανός, Γυναίκα από βελούδο

• Αυτοβιογραφία

Εκείνη την εποχή, ο πατέρας μου, ταγματάρχης τώρα, είχε κάνει κι ένα ταξίδι στην Κύπρο, την πατρίδα του πατέρα του, που έβλεπε για πρώτη φορά (...). Αλλά συνέβη τότε ο ξαφνικός θάνατος του Χαριλάου Τρικούπη στις Κάννας, και γύρισε άναυλα, καλεσμένος τηλεγραφικώς, γιατί ο Τρικούπης, δεύτερος θείος της μητέρας μου, τον εκτιμούσε και τον αγαπούσε ιδιαίτερα και τον είχε διαλεχτό του συνεργάτη, ως προσωπάρχη, επανειλημμένως, του υπουργείου των Στρατιωτικών. Στο πολύτιμο εκείνο μνημείο της βιογραφίας του Τρικούπη, που εξέδωσε αργότερα η αδελφή του Σοφία (η παράδοξη αυτή γυναίκα, που αφιερώθηκε ολότελα στην καλλιέργεια της μνήμης του πραγματικά μεγάλου αδελφού της) βρίσκεται αναδημοσιευμένη από την *Ακρόπολη* του Γαβριηλίδη, μία περιγραφή που έκανα, μεγάλος πια, των περιστατικών της εποχής εκείνης και των παιδικών μου εντυπώσεων απ' το σπαραχτικό εκείνο γεγονός.

Ναπολέον Λαπαθιώτης, Η ΖΩΗ ΜΟΥ, Απόπειρα συνοπτικής αυτοβιογραφίας

- **Μυθιστορηματική αυτοβιογραφία**

Στο κέντρο της βιβλιοθήκης, σε ένα ράφι, υπάρχει μία φωτογραφία μου που μου την είχε τραβήξει ο μπαμπάς, όταν ήμουν τριών χρονών. Είμαι στρογγυλομούρα, έχω μεγάλα καστανά μάτια και κοιτάζω κατευθείαν στο φακό. Δε δείχνω μήτε χαρούμενη μήτε λυπημένη. Το ύφος μου είναι σοβαρό και κάπως αδιάφορο. Κάποια μέρα, λοιπόν, ο μπαμπάς μου δίπλα στη δικιά μου φωτογραφία έβαλε και τη φωτογραφία ενός πολύ γέρου ανθρώπου που έμοιαζε να κοιμάται. Ανάμεσά μας μάλιστα κοτσάρισε και μια μικρή ελληνική σημαία: «Ποιος είναι αυτός;» τον ρώτησα εγώ. «Αυτός είναι ο Παλαμάς νεκρός» μου λέει. «Ο πιο μεγάλος Έλληνας ποιητής. Όταν μεγαλώσεις λιγάκι θα σου διαβάσω τα ποιήματά του».

Μαρίνα Καραγάτση, Το Ευχαριστημένο ή Οι δικοί μου άνθρωποι

- **Βιογραφικό σημείωμα**

Γρηγόριος Ξενόπουλος (1867-1951)

Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, αλλά μεγάλωσε στη Ζάκυνθο και το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του το πέρασε στην Αθήνα, όπου και πέθανε. Παρουσιάστηκε στα γράμματα σε εφηβική ηλικία κι από τότε δεν έπαψε να γράφει. Ασχολήθηκε με όλα τα είδη του πεζού λόγου. Τα περισσότερα μυθιστορήματα και θεατρικά έργα του είναι εμπνευσμένα από την παλιά αριστοκρατική κοινωνία της Ζακύνθου και τη σύγχρονή του αθηναϊκή ζωή. Ο Ξενόπουλος απέσπασε την πεζογραφία από την ειδυλλιακή ύπαιθρο και την προσανατόλισε προς τη σύγχρονη ζωή, δίνοντάς της έτσι αστικό χαρακτήρα. Από τα μυθιστορήματά του ξεχωρίζουν: Στέλλα Βιολάντη (1909), Πλούσιοι και φτωχοί (1926) κ.ά. Από τα θεατρικά: Φοιτηταί (1921), Πειρασμός (1930) κ.ά.

- **Αυτοβιογραφικό σημείωμα**

[...] «Γεννήθηκα στην Αθήνα τὸ 1931. Ἡ παιδικὴ ἡλικία πέρασε χωρὶς νὰ ἀναδείξει τὸ «παιδὶ θαῦμα». Τὸ 1949, τελειώνοντας τὸ Γυμνάσιο, ὑπέκυψα εὐκόλα στὸ «πρέπει νὰ ἐργαστεῖς», καὶ ἐργάστηκα στὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος εἴκοσι πέντε χρόνια.

Ἀνώτερες σπουδές: ἡ μακρὰ ζωὴ μου κοντὰ στὸν ποιητὴ Ἄθω Δημουλά. Χωρὶς ἐκεῖνον, εἶμαι σίγουρη ὅτι θὰ εἶχα ἀρκεστεῖ σὲ μιὰ ρεμβαστικὴ, ἀμαθῆ τεμπελιά, πρὸς τὴν ὁποῖαν, ἴσως καὶ σοφά, ἀκόμα ρέπω. Τοῦ ὀφείλω τὸ λίγο ἔστω πού τῆς ξέφυγα, τὴν ἀτελεῖ ἔστω μύησή μου στὸ τί εἶναι ἀπλῶς φωνῆεν στὴν ποίηση καὶ τί εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν ποίηση, τοῦ ὀφείλω ἀκόμα τὴν πικρότατη δυνατότητα νὰ μπορῶ σήμερα, δημόσια, νὰ τὸν μνημονεύω εἰς ἐπήκοον τῆς πολυπληθοῦς λήθης. Αὐταπαρνητικὴ, παραχωρήθηκα στὸ ρόλο τῆς μητέρας καὶ μὲ τρυφερὴ γενναιότητα ἄκουσα νὰ προσφωνοῦμαι «γιαγιά». Κυλῶ τώρα μὲ ψυχραιμία καὶ χωρὶς βλέψεις διαιωνίσεως μέσα σ' αὐτὲς τὶς νέες παρακαμπτήριες τοῦ αἵματός μου. Κυλῶ καί, ὅσο πλησιάζω στὶς ἐκβολές, ὅλο καὶ ὀνειρεύομαι ὅτι θὰ μοῦ πετάξει ἡ ποίηση ἓνα σωσίβιο ποίημα. [...]

Φύσει ὀλιγογράφος, ἐξέδωσα ὀκτὼ ποιητικὲς συλλογὲς μέσα σὲ σαράντα πέντε χρόνια. Ἡ σημασία τους εἶναι ἀκόμα συμβατικὴ. Εἶναι γραμμένη στὴ λίστα ἀναμονῆς τῶν μεγάλων ἐπερχόμενων κυμάτων τοῦ μετα-κριτῆ χρόνου.»

Κική Δημουλά

- **Απομνημονεύματα**

Την ἄλλη μέρα το μεσημέρι ανέβαινα τις σκάλες του υπουργείου της Παιδείας. Εἶχα ὕφος... σπουδαίο! Νόμιζα πως εἶμαι κάτι. Πήγαινα νὰ δώσω το «παρών» στον τμηματάρχη της Μέσης Εκπαιδεύσεως, τον κ. Φίλιππον Γεωργαντά, που μόλις εἶχε

επανέλθει στην υπηρεσία. Ήταν ο συντομότερος τρόπος να μάθει το υπουργείο πως γύρισα από το Παρίσι. Γιατί είχα αργήσει πολύ από την ημέρα που με ανακαλέσανε...

Το γραφείο του κ. τμηματάρχη ήτανε φίσκα γεμάτο. (...) Περνώ πρώτος και στέκομαι μπροστά στον κ. τμηματάρχη. Περίμενα να μου δώσει το λόγο. Αυτός τίποτα. Δε γύρισε να με δει. Μιλούσε με άλλους, που ζυγώνανε το τραπέζι από τα πλάγια. Τότες απλώνω τα χέρια μου και πιάνομαι στερεά από τις δυο άκρες του τραπεζιού. Μα ο κ. τμηματάρχης πάλι δεν γύρισε να με δει. Τότες πατάω τη φωνή:

- Κύριε τμηματάρχα! Είμαι ο τάδε. Έρχομαι από το Παρίσι.

Ο κ. τμηματάρχης μειλίχιος και πατρικός γύρισε, με είδε και είπε:

- Καλώς ορίσατε κύριε Τάδε.

- Θεώρησα καθήκον μου να παρουσιασθώ ενώπιόν σας και να σας αναφέρω ότι συνεμορφώθη με την διαταγήν της ανακλήσεώς μου.

- Καλώς επράξατε, κύριε Τάδε. Σας γνωρίζω πολύ καλά από την μέχρι τούδε υπηρεσίαν σας. Είσθε εκ των καλών λειτουργών της μέσης εκπαίδευσεως. Αλλά δημοτικίζετε λιγάκι.

Αυτό το «δημοτικίζετε λιγάκι» το είπε με επιτιμητικό και θωπευτικό μαζί ύφος.

- Πολύ μάλιστα, του απάντησα σταθερά και ντόμπρα. Άλλωστε το ήξερα κι ο ίδιος πως δημοτικίζω πολύ. Όλος ο «λαός» τινάχτηκε άμα άκουσε αυτή μου την απάντηση. Ποιος είναι, μπρε, αυτός ο θρασύς! Θα έχει, φαίνεται, μέσα δυνατά.

Ο κ. τμηματάρχης πάλι δεν έχασε την αυτοκυριαρχία του. Και με το ίδιο γαλήνιο ύφος, λιγάκι πιο αυστηρό και τεντώνοντας τη ραχοκοκαλιά του μου είπε:

- Ημπορείτε εις την ιδιωτικήν σας ζωήν να φρονήτε και να γράφετε όπως σας αρέσει. Όμως εάν εις την δημοσίαν σας υπηρεσίαν μοι καταγγελθή η παραμικροτέρα παράβασις του καθήκοντος, θα είμαι αμείλικτος.

Ο «λαός» πάλι κατέβασε το κεφάλι. Συμφωνούσε. Μα συμφωνούσα κι εγώ. Και είπα:

-Μείνατε ήσυχος, κύριε Γεωργαντά.

Τον αποχαιρέτησα κι έφυγα.

Κατεβαίνοντας τις μαρμαρένιες σκάλες, ένιωθα μια πικρίλα στο στόμα

-Τσιμέντο να γίνετε όλοι σας, μουρμούριζα. Με στείλατε να σπουδάσω νεοελληνική λογοτεχνία: μεσαιωνική, κρητική, σύγχρονη, δημοτικά τραγούδια, Διγενή Ακρίτα, Ερωτόκριτο, Σολωμό. Και τώρα μου λέτε: αν κάνεις πως ανοίγεις το στόμα σου ν' αναφέρεις αυτά τα άθλια ονόματα και πράματα, θα σου τρίψουμε τη μούρη. Τσιμέντο να γίνετε!

Κώστας Βάρναλης, Φιλολογικά Απομνημονεύματα

- **Ημερολόγιο**

Κυριακή, 22 Οκτώβρη [1944]

Όταν μπαίνει κανείς στην Ελλάδα, το αίσθημα όχι πως προχωρείς, αλλά πως ανεβαίνεις σκαλοπάτια, πως περνάς ένα κατώφλι. Άλλος κόσμος, σε άλλο επίπεδο. Σήμερα πρωί η ανατολική ουρά της Ύδρας, ο Πόρος, έπειτα το Όρος της Αίγινας ένα αγκάθι πίσω απ' τον κάβο, κι έπειτα, με τα γυαλιά, η Ακρόπολη. Ήμουν, νομίζω, ο πρώτος που την ξεχώρισα. Όλοι, ξένοι και δικοί μας, στρατιώτες και βαθμοφόροι, όλο το πλήρωμα, απ' τη μίαν άκρη του караβιού ως την άλλη, είχανε σταματήσει σε μίαν απόλυτη σιγή, όπως όταν ο αρχιμουσικός χτυπήσει το ραβδί του στο αναλόγιο, σε μίαν αίθουσα συναυλίας.

Σήμερα κλείνω ακριβώς τριάμισι χρόνια από τότε που έφυγα από τον Πειραιά στις 22 τ' Απρίλη 1941. Η πιο όμορφη, η πιο αλαφριά μέρα του κόσμου.

Γιώργος Σεφέρης, Μέρες Δ΄

5. Κριτική

Κριτική είναι η εμπειριστατωμένη μελέτη και αιτιολογημένη κρίση για την αξία μίας ανθρώπινης δημιουργίας, θεωρίας ή πράξης και ιδιαίτερα των πνευματικών και καλλιτεχνικών έργων.

1. Δομή κάθε κριτικού σημειώματος

- Πληροφοριακό μέρος: με περιγραφή και αφήγηση δίνονται οι απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με το αντικείμενο της κριτικής. Για παράδειγμα, στη λογοτεχνική κριτική παρατίθενται πληροφορίες για τον συγγραφέα και το έργο, παρουσιάζεται συνοπτικά η υπόθεση του έργου και τα κύρια πρόσωπα. Στην κριτική θεατρικού έργου παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία της παράστασης (τίτλος έργου, συγγραφέας, χώρος, χρόνος), ενώ στη συνέχεια παρέχονται κάποιες πληροφορίες για την υπόθεση του έργου και τους συντελεστές της παράστασης.
- Σχόλια, με τα οποία διατυπώνονται οι αξιολογικές κρίσεις του κριτικού, και τεκμηριωμένες απόψεις.
- Προβληματισμοί του κριτικού για το θέμα.
- Προτάσεις του κριτικού για το θέμα.

2. Γλώσσα του κριτικού σημειώματος

- Κυριολεκτική χρήση της γλώσσας.
- Ειδικό λεξιλόγιο.
- Μακροπερίοδος λόγος.
- Διαδοχική υπόταξη.
- Απόκλιση από την κανονική σειρά των όρων της πρότασης.
- Ασύνδετο σχήμα.
- Επιτηδευμένο λεξιλόγιο.

3. Ύφος του κριτικού σημειώματος

- Επίσημο, κάποιες φορές περίπλοκο και εξεζητημένο.

4. Σκοπός του κριτικού σημειώματος

- Σωστή αποτίμηση του αντικειμένου και ανάλογη ενημέρωση του δέκτη.
- Προτροπή η αποθάρρυνση του κοινού.
- Βελτίωση/όξυνση της κριτικής ικανότητας του αποδέκτη.

6. Πολυτροπικά κείμενα

1. Χαρακτηριστικά του πολυτροπικού λόγου:

- Συνδυασμός λόγου, εξωγλωσσικών (χειρονομίες, κινήσεις, έκφραση προσώπου, βλέμμα, διάθεση, νεύματα) και παραγλωσσικών στοιχείων (επιτονισμός, παύσεις, προφορά, ένταση, ύψος, ποιότητα της φωνής).
- Συνδυασμός λόγου και εικόνας.
- Συνδυασμός λόγου και ήχου.
- Συνδυασμός προφορικού και γραπτού λόγου.

2. Παραδείγματα πολυτροπικών κειμένων:

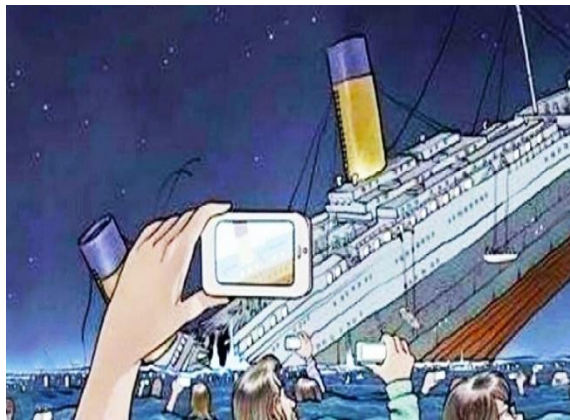
- Σκίτσα και γελοιογραφίες.
- Εικόνες και φωτογραφίες.
- Πίνακες ζωγραφικής.
- Έντυπες διαφημίσεις και αφίσες.
- Γραφήματα, διαγράμματα και πίνακες.

3. Τρόπος προσέγγισης πολυτροπικών κειμένων:

- Αναφορά στο θέμα του πολυτροπικού κειμένου, στο όνομα του δημιουργού, στο μέσο όπου δημοσιεύθηκε ή αναρτήθηκε το κείμενο. Αν πρόκειται για έναν πίνακα ζωγραφικής, μπορούμε να αναφέρουμε τις συνθήκες έμπνευσης του έργου, με την προϋπόθεση ότι παρέχεται αυτή η πληροφορία. Γενικά, αξιοποιούμε τις πληροφορίες που παρατίθενται.
- Περιγραφή όσων βλέπουμε: προσώπων, αντικειμένων, χρωμάτων, σχημάτων.
- Σχολιασμός της γλώσσας του κειμένου (αν φυσικά υπάρχουν λέξεις) και αναφορά στη λειτουργία που επιτελεί η κάθε γλωσσική επιλογή του γράφοντος.
- Ανάλυση του μηνύματος που μεταδίδει το πολυτροπικό κείμενο, αποκωδικοποίηση των συμβόλων που ενδεχομένως εμπεριέχει και αναφορά στον σκοπό του δημιουργού του κειμένου (π.χ. προβληματισμός, ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, ενεργοποίηση, στηλίτευση, σάτιρα κ.λπ.).

Παράδειγμα προσέγγισης σκίτσου

Ποιο είναι το μήνυμα που, κατά την άποψή σας, επιδιώκει να μεταδώσει ο σκιτσογράφος;

Θέμα του σκίτσου, κατά την άποψή μου, είναι η εξάρτηση των ανθρώπων από το κινητό τους τηλέφωνο. Η εικόνα παραπέμπει στο ναυάγιο του υπερωκεάνιου «Τιτανικός». Αυτό συνάγεται, αν παρατηρήσει κανείς το μέγεθος του πλοίου, το χρώμα του ουρανού που καταδεικνύει πως πρόκειται για βράδυ, για την ώρα, δηλαδή, που συνέβη η βύθισή του, τον μεγάλο αριθμό ανθρώπων που βρέθηκαν στη θάλασσα, αλλά και τις ελάχιστες σωστικές λέμβους, που οδηγούν λίγους επιβάτες στη σωτηρία. Κάποιοι από τους επιβάτες που βρέθηκαν στη θάλασσα είναι ζωντανοί και απαθανατίζουν με το κινητό τους τηλέφωνο το ναυάγιο. Κάποιοι άλλοι, αν και οι ίδιοι έχουν χαθεί από την επιφάνεια της θάλασσας, έχουν προτεταμένο το χέρι τους που κρατάει ακόμα το τηλέφωνο. Κανένας ναυαγός δεν ζητά ή προσφέρει βοήθεια σε κάποιον συνάνθρωπό του, καθώς μοναδική μέριμνα όλων φαίνεται να είναι η φωτογράφιση του ναυαγίου. Σημαντικό είναι πως δεν δείχνουν να συνειδητοποιούν τη ματαιότητα της πράξης τους, αφού σε λίγα λεπτά οι περισσότεροι από αυτούς δεν θα επιζήσουν, ενώ τα κινητά τους θα καταστραφούν, ακόμα και αν κάποιος τα καταφέρουν.

Είναι προφανής η πρόθεση του σκιτσογράφου να προβληματίσει τους αποδέκτες σχετικά με την εξάρτηση του σύγχρονου ανθρώπου από την εικόνα. Πλέον δεν ενδιαφέρουν τα γεγονότα καθ' εαυτά, αλλά η αποτύπωσή τους και μάλιστα η απόδειξη πως ο χρήστης του τηλεφώνου υπήρξε παθών ή αυτόπτης μάρτυρας αυτών. Επιβεβαιώνεται, λοιπόν, με τον πιο εναργή τρόπο πως κυριαρχεί ο «πολιτισμός της εικόνας».

I. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. Δοκίμιο πειθούς (αποδεικτικό δοκίμιο)

Φέρει τίτλο. (Για τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά βλ σελ. 109)

2. Δοκίμιο στοχαστικό

Φέρει τίτλο. (Για τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά βλ σελ. 109)

3. Επιστολή

Δομή της επιστολής

Χωροχρονικό πλαίσιο αναφοράς

Γράφεται στο πάνω δεξιό άκρο και περιλαμβάνει τον τόπο και τον χρόνο κατά τον οποίο γράφεται η επιστολή

Προσφώνηση: Γράφεται στο πάνω αριστερό άκρο

π.χ. Αξιότιμη/ε κυρία/κύριε Πρόεδρε/Αξιότιμη κυρία Διευθύντρια ή Αξιότιμε κύριε Διευθυντή ή ανάλογες (με την ιδιότητα του προσώπου στο οποίο απευθυνόμαστε) φράσεις.

Περιεχόμενο της επιστολής

Εισαγωγή

- Παρουσίαση των επιστολογράφων (π.χ., Είμαστε μαθήτριες και μαθητές που συμμετέχουμε στο πολιτιστικό πρόγραμμα... (στις Πανελλαδικές Εξετάσεις δεν επιτρέπεται η σημείωση οποιουδήποτε στοιχείου μπορεί να φανερώσει την ταυτότητα των μαθητριών/-τών).
- Αφορμή για τη σύνταξη της επιστολής και διατύπωση του αιτήματος.

Κύριο μέρος

- Αιτιολόγηση του αιτήματος με τη χρήση λογικών επιχειρημάτων, τεκμηρίων, διαπιστώσεων, εμπειριών κ.λπ.
- Διατύπωση προτάσεων

Επίλογος: Περιεκτική ανακεφαλαίωση κατά την οποία ο επιστολογράφος εκφράζει σκεπτικισμό, συγκρατημένη αισιοδοξία ή καλεί τον /την αποδέκτη της επιστολής: να συμμεριστεί, να κατανοήσει, να ευαισθητοποιηθεί, να ανταποκριθεί έμπρακτα, να αναλάβει πρωτοβουλίες, να κινητοποιήσει φορείς.

Αποφώνηση π.χ. Με εκτίμηση, Με σεβασμό και ανάλογες φράσεις

Υπογραφή π.χ. Η πολιτιστική ομάδα του σχολείου ή το ονοματεπώνυμο του συντάκτη της επιστολής ή ένας προβληματισμένος έφηβος κ.λπ. (στις

Πανελλαδικές Εξετάσεις δεν επιτρέπεται η σημείωση οποιουδήποτε στοιχείου μπορεί να φανερώσει την ταυτότητα των μαθητριών/-τών)

α) Τυπική επιστολή

π.χ. Αττική, 26 Μαΐου 2020

π.χ. Αξιότιμε κύριε Υπουργέ/Διευθυντά/κύριε Δήμαρχε,

Αφόρμηση - πρόλογος

Καλό είναι ο πρόλογος να ακολουθεί τριμερή διάταξη: αφόρμηση, ένταξη της κεντρικής έννοιας σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και αναφορά στα ζητούμενα. Στον πρόλογο πρέπει να υπάρχει σαφής αναφορά στον στόχο του επιστολογράφου.

π.χ. Αφορμή για τη σύνταξη αυτής της επιστολής αποτέλεσε... (αν η εκφώνηση δίνει αφόρμηση, τη χρησιμοποιούμε, διαφορετικά χρησιμοποιούμε κάποιο σχετικό επικαιρικό γεγονός).

π.χ. Η ανάγνωση ενός ενδιαφέροντος άρθρου σχετικά με... αποτέλεσε το έναυσμα για τη σύνταξη αυτής της επιστολής.

Επίσης, στον πρόλογο θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και οι παρακάτω περίοδοι:

Σκοπός αυτής της επιστολής είναι να θέσουμε υπόψη σας ένα πρόβλημα σοβαρό που αφορά στο σύνολο της μαθητικής κοινότητας/στη νεολαία στο σύνολό της/στην κοινωνία στο σύνολό της...

ή

Σας αποστέλλουμε αυτήν την επιστολή, προκειμένου να θιγεί/να θίξουμε το πρόβλημα. Σκοπός είναι η υποβολή συγκεκριμένων προτάσεων για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Κρίνουμε πως η εμπειρία μας/η ιδιότητά μας ως... μας επιτρέπει να διατυπώσουμε τα αιτήματά μας/να καταθέσουμε ρεαλιστικές προτάσεις που θα δρομολογήσουν το έργο σας προς την κατεύθυνση άρσης του προβλήματος.

Κύριο μέρος

Το κύριο μέρος περιλαμβάνει την επιχειρηματολογία μας. Για να είναι επικοινωνιακά αποτελεσματικό το κείμενο πρέπει να προβαίνουμε στις παρακάτω επιλογές:

- Α' ενικό και πληθυντικό. πρόσωπο
- Β' πληθυντικό πρόσωπο.
- Προστακτική και προτρεπτική υποτακτική
- Ρητορικές ερωτήσεις
- Επίκληση στο ήθος του δέκτη

π.χ. απευθυνόμαστε σε σας γιατί είστε το πιο αρμόδιο πρόσωπο, για να...,

γνωρίζουμε το ενδιαφέρον και τη μέχρι τώρα δράση σας στο θέμα..., πιστεύουμε ότι διαθέτετε απαραίτητη γνώση και εμπειρία...

- Επίκληση στο ήθος του πομπού

π.χ. ως νέοι της χώρας ανησυχούμε..., ως πολίτες αισθανόμαστε βαρύτερη την ευθύνη

- Σύνδεση πομπού και δέκτη

π.χ. θα θέλαμε να ενισχύσουμε τις προσπάθειές σας στον κοινό αγώνα..., συμμεριζόμαστε τις ανησυχίες, την αγωνία, τον προβληματισμό σας..., εμφορούμενοι από το αίτημα/όραμα για μία καλύτερη παιδεία/κοινωνία ζητούμε... .

- Εκφράζουμε με ευγένεια επιθυμίες, εισηγήσεις ή διαμαρτυρίες

π.χ. επιτρέψτε μας να εκφράσουμε..., αισθανόμαστε έντονη την ανάγκη να εκφράσουμε..., αισθανόμαστε χρέος μας να..., σκόπιμο κρίνουμε να αναφερθούμε στις ελλείψεις που παρουσιάζει... λόγω της άμεσης γνώσης που έχουμε ως... ή στην κοινωνική διάσταση του προβλήματος..., ιδιαίτερης προσοχής χρήζουν και οι οικονομικές/πολιτικές κ.λπ. προεκτάσεις του φαινομένου.

- Καλό είναι να υπάρχουν προσφωνήσεις στο κύριο μέρος και κυρίως στην αρχή του β' ζητουμένου.

Επίλογος

π.χ. Κύριε Υπουργέ, από τα παραπάνω εξάγεται το συμπέρασμα ότι... . Ως ενεργοί, υπεύθυνοι πολίτες μιας ευνομούμενης χώρας ελπίζουμε ότι η πολιτεία θα ανεύρει λύσεις βιώσιμες για την αντιμετώπιση αυτού του τόσο σοβαρού προβλήματος.

ή

Θα θέλαμε να κλείσουμε την επιστολή μας εκφράζοντας την πεποίθηση ότι τα αιτήματά μας θα εισακουστούν και η κινητοποίηση των αρμόδιων φορέων θα είναι άμεση...

ή

Πιστεύουμε ότι θα λάβετε σοβαρά υπόψη τις παρατηρήσεις μας/οι θέσεις μας θα βρουν τη δέουσα ανταπόκριση

Σας ευχαριστούμε για τον χρόνο που διαθέσατε για να διαβάσετε την επιστολή μας.

**Αποφώνηση
Υπογραφή**

Με εκτίμηση,

β) Φιλική επιστολή

Όταν η επιστολή είναι φιλική, ακολουθείται η ίδια δομή, ωστόσο αυτονόητο είναι ότι υπάρχουν αλλαγές στο ύφος (γίνεται χρήση β' ενικού και α' πληθ. προσώπου).

Αττική, 20 Δεκεμβρίου 2020

Αγαπητέ μου Νίκο/ Νίκο μου/Φίλε μου/Φίλε Νίκο,

Διάβασα χθες ένα πολύ ενδιαφέρον κείμενο σχετικά με... (αν η εκφώνηση δίνει αφορμή, την αξιοποιούμε). Γνωρίζοντας τον κοινωνικό προβληματισμό σου θέλησα να μοιραστώ μαζί σου τις σκέψεις που μου προκλήθηκαν.

Περιμένω με ανυπομονησία γράμμα σου

Φιλικά/Με αγάπη/Ο φίλος σου,

γ) Ανοιχτή επιστολή

Μία «ανοιχτή επιστολή» δημοσιεύεται στον Τύπο, με σκοπό την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, την άσκηση κριτικής σε κάποιον ή σε κάτι. Ως προς τη δομή, διατηρεί τα γνωρίσματα μιας επίσημης επιστολής, μπορεί, όμως, και να τιτλοφορείται. Στην αποφώνηση μπορεί να υπάρχει η φράση «Ευχαριστώ για τη φιλοξενία».

4. Άρθρο**Δομή άρθρου**

Φέρει **τίτλο**. Ο τίτλος, για να είναι εύστοχος, πρέπει να είναι σύντομος, περιεκτικός, να ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο του κειμένου, να είναι ευρηματικός και ίσως υπαινικτικός. Καλό είναι στον τίτλο να προτιμάται η μεταφορική χρήση της γλώσσας: μεταφορές, παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, υπερβολές κ.λπ.. Συνήθως οι τίτλοι είναι ελλειπτικοί, επιλέγεται το γ' ενικό/πληθυντικό πρόσωπο, ενώ όσον αφορά τον χρόνο ο Ενεστώτας (δηλώνει διάρκεια, παραστατικότητα) ή ο Αόριστος (δηλώνει κάτι τετελεσμένο). Απαραίτητο είναι ο τίτλος του άρθρου να ανταποκρίνεται στον σκοπό του συντάκτη του (σοβαρός, χιουμοριστικός κ.λπ.).

Είναι, συνήθως, ενυπόγραφο.

Πρόλογος

Χρειάζεται να δηλωθεί το επικαιρικό γεγονός που πυροδότησε τη συγγραφή και το θέμα του. Το επικαιρικό γεγονός συνιστά την αφορμή συγγραφής του άρθρου. Κάποιες φορές η αφορμή δίνεται στην εκφώνηση. Σε διαφορετική περίπτωση ο μαθητής λαμβάνει αφορμή από κάποιο γνωστό περιστατικό της επικαιρότητας,

στον βαθμό που βασικό χαρακτηριστικό του άρθρου είναι ο επικαιρικός χαρακτήρας.

Κύριο μέρος

Γλώσσα και ύφος: Ένα άρθρο μπορεί να δημοσιευθεί στη σχολική εφημερίδα/περιοδικό, γεγονός που σημαίνει ότι το ύφος του πρέπει να είναι οικείο, χωρίς βέβαια οι λεξιλογικές επιλογές να προσιδιάζουν στην προφορική ομιλία, να γίνεται χρήση α' ενικού και α' πληθυντικού προσώπου (εμείς οι νέοι/η νέα γενιά). Από την άλλη, αν το άρθρο πρόκειται να δημοσιευθεί, για παράδειγμα, στην εφημερίδα του Δήμου, τότε το ύφος θα πρέπει να είναι πιο αντικειμενικό (γ' ενικό/πληθυντικό πρόσωπο), χωρίς βέβαια να απουσιάζει και ο προσωπικός τόνος. Επίσης, έχουμε κατά νου ότι για την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα του κειμένου μας είναι σημαντική και η συγκινησιακή διέγερση των αναγνωστών μας, την οποία μπορούμε να προκαλέσουμε με μέσα, όπως η μεταφορική χρήση του λόγου, η υποτακτική ή η προστακτική έγκλιση, οι ρητορικές ερωτήσεις κ.λπ.

Επίλογος

Ο ρόλος του επιλόγου είναι εξίσου σημαντικός με τα υπόλοιπα τμήματα του κειμένου μας. Στην επιλογική παράγραφο ανακεφαλαιώνουμε, υπενθυμίζοντας και τονίζοντας, ενδεχομένως, τα σημεία που θεωρούμε κρίσιμα για περαιτέρω σκέψη αλλά και δράση εκ μέρους των αναγνωστών. Φροντίζουμε, επίσης, το περιεχόμενο να απορρέει φυσικά από τα προηγούμενα, να μην είναι εκτενές και γενικόλογο και να έχει πρωτοτυπία. Σημαντικό είναι η ανακεφαλαίωση να έχει περιορισμένη έκταση, για να αφιερώνεται περισσότερος «χώρος» στο συμπέρασμα, προκειμένου να μην οδηγηθούμε σε επαναλήψεις.

5. Επιφυλλίδα

Η επιφυλλίδα αποτελεί ένα δημοσιευμένο δοκίμιο (αποδεικτικό ή στοχαστικό), οπότε φέρει και τα χαρακτηριστικά του.

6. Ομιλία

Δομή ομιλίας

Προσφώνηση: Εξαρτάται άμεσα από την ιδιότητα του δέκτη και τις επιδιώξεις του πομπού και τοποθετείται στο πάνω αριστερό μέρος του κειμένου. Πρόκειται για τον εισαγωγικό χαιρετισμό που απευθύνει ένας ομιλητής στο ακροατήριό του. Η προσφώνηση επιβάλλεται να είναι κλιμακωτή, δηλαδή ο πομπός απευθύνεται στο ακροατήριό του ξεκινώντας από τους πιο υψηλά ιστάμενους και προχωρώντας προς τους απλούς δέκτες.

Πρόλογος/Εισαγωγή

Ο ομιλητής παρουσιάζει επιγραμματικά το θέμα, τη σκοπιά από την οποία θα το αντιμετωπίσει και ταυτόχρονα επιδιώκει να κερδίσει το ενδιαφέρον του ακροατηρίου.

Κύριο μέρος

Έχουμε κατά νου ότι για την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα του κειμένου μας είναι σημαντική και η συγκινησιακή διέγερση των αναγνωστών μας, την οποία μπορούμε να προκαλέσουμε με μέσα, όπως η μεταφορική χρήση του λόγου, η υποτακτική ή η προστακτική έγκλιση, οι ρητορικές ερωτήσεις κ.λπ.

Επίλογος

Σύντομη ανακεφαλαίωση, ευχή, προτροπή, επιβεβαίωση των επιχειρημάτων που χρησιμοποιήθηκαν για την υποστήριξη της θέσης.

Επιφώνηση

Τυποποιημένη φράση που τοποθετείται πάντοτε ανεξάρτητα από το κείμενο στο κάτω δεξιό μέρος της γραπτής διατύπωσής του, με την οποία ο πομπός εκφράζει τις ευχαριστίες προς τις/τους δέκτες.

α) Εισήγηση σε ημερίδα/συγκέντρωση στο πλαίσιο του σχολείου

Αξιότιμε κύριε Διευθυντά,
Αξιότιμοι κύριοι καθηγητές,
Αγαπητοί συμμαθητές,

Αφόρμηση-πρόλογος

Καλό είναι ο πρόλογος να ακολουθεί τριμερή διάταξη: αφόρμηση, ένταξη της κεντρικής έννοιας σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και αναφορά στα ζητούμενα. Στον πρόλογο πρέπει να υπάρχει αναφορά στην αφορμή εκφώνησης της ομιλίας, στην ιδιότητα του ομιλητή, στο θέμα της ομιλίας.

- Αφορμή για την εκφώνηση αυτής της ομιλίας αποτέλεσε (αν η εκφώνηση δίνει αφορμή, την αξιοποιούμε, διαφορετικά χρησιμοποιούμε κάποιο σχετικό επικαιρικό γεγονός).

- Συγκεντρωθήκαμε απόψε εδώ με αφορμή...

Για να είναι επικοινωνιακά αποτελεσματική η ομιλία πρέπει στο κύριο μέρος να περιλαμβάνονται τα παρακάτω στοιχεία:

- Τρόποι και μέσα πειθούς
- Εναλλαγή γραμματικών προσώπων (α' εν/πληθ., β' πληθ. γ' εν/πληθ.)
- Ρητορικές ερωτήσεις
- Προτρεπτικός τόνος (προτρεπτική υποτακτική)

- Αποστροφές στο κοινό με επίκληση της γνώσης, της εμπειρίας και της ευαισθησίας του.

π.χ. Ως ενεργοί πολίτες της σύγχρονης κοινωνίας όλοι έχουμε πείρα των προβλημάτων/έχουμε αναμετρηθεί με..., όλοι σας γνωρίζετε από την εμπειρία σας..., πιστεύω ότι θα συμφωνήσετε πως το πρόβλημα αποτελεί πλέον μάστιγα. Τις επιπτώσεις του τις έχουμε υποστεί όλοι λιγότερο ή περισσότερο. Ποιος από μας δεν..., Ποιος δεν γνωρίζει ότι..., Ας θυμηθούμε όλοι μας/ας προβληματιστούμε/κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει/δεν πρέπει να λησμονήσουμε/ευθύνη/χρέος όλων μας είναι..., αποτελεί χρέος όλων μας..., αποτελεί υποχρέωση κάθε δημοκρατικού πολίτη, η ανθρωπιά/η δημοκρατική μας ευαισθησία υπαγορεύει...

- Καλό είναι να υπάρχουν προσφωνήσεις στο κύριο μέρος και κυρίως στην αρχή του β' ζητουμένου.

Επίλογος

π.χ. Κυρίες και κύριοι, κλείνοντας/ολοκληρώνοντας την παρέμβασή μου θα ήθελα να σας επιστήσω την προσοχή στην ανάγκη λήψης μέτρων άμεσων και ρεαλιστικών...

ή

Κλείνοντας, θα ήθελα να τονίσω για άλλη μια φορά τη σοβαρότητα του προβλήματος ... και να εκφράσω την ευχή/ελπίδα να σταθούμε όλοι στο ύψος των περιστάσεων/η πολιτεία και οι αρμόδιοι φορείς να... Είναι χρέος όλων μας..., ας αναλάβουμε την ευθύνη...

Σας ευχαριστώ πολύ.

β) Εισήγηση σε ημερίδα στο πλαίσιο του Δήμου

Αξιότιμε κύριε Δήμαρχε,
Αξιότιμα μέλη του δημοτικού συμβουλίου,
Αγαπητοί συμπολίτες,
.....

γ) Ομιλία στη Βουλή των Εφήβων

Αξιότιμε κύριε πρόεδρε της Βουλής,
Αγαπητοί συνάδελφοι της βουλής,

Ξεκινώντας την ομιλία μου θα ήθελα να εκφράσω τη θερμή υποστήριξη τη δική μου αλλά και όλων των συνομηθίκων μου στον θεσμό της Βουλής των Εφήβων, που έδωσε φωνή στους νέους της μέσης εκπαίδευσης. Θεωρώ ιδιαίτερα σημαντική

την ευκαιρία που μας δίνεται να δημοσιοποιήσουμε τις απόψεις μας πάνω σε ζωτικά ζητήματα που αφορούν τη νεολαία και την κοινωνία. Φιλοδοξώντας να φανώ αντάξιος του ρόλου που μου ανατέθηκε επέλεξα να αφιερώσω την ομιλία μου στο πολύ σημαντικό θέμα...

7. Έκκληση (προτρεπτικός λόγος)

Η έκκληση έχει σκοπό να παρακινήσει σε δράση, να κινητοποιήσει, να ευαισθητοποιήσει. Μπορεί να έχει μορφή ομιλίας ή άρθρου, οπότε λαμβάνεται υπόψη το αντίστοιχο επικοινωνιακό πλαίσιο. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, εκτός από την επίκληση στη λογική, αναγκαίο είναι να περιλαμβάνει και επίκληση στο συναίσθημα: προτρεπτικός τόνος (χρήση προστακτικής, προτρεπτικής υποτακτικής), συγκινησιακή χρήση της γλώσσας, σχολιαστικά σημεία στίξης, όπως τα θαυμαστικά, τα αποσιωπητικά κ.λπ., εναλλαγή γραμματικών προσώπων, εκφράσεις μέσω των οποίων να επιτυγχάνεται η σύνδεση πομπού και δέκτη.

Ενδεικτικό παράδειγμα: Η προτρεπτική ομιλία που εκφώνησε διαδικτυακά στους αποφοίτους Λυκείου του 2020 ο Μπαράκ Ομπάμα.

Αγαπητοί και αγαπητές απόφοιτοι του 2020,

Η αποφοίτηση είναι ένα μεγάλο επίτευγμα υπό οποιεσδήποτε συνθήκες. Μερικοί από εσάς χρειάστηκε να ξεπεράσετε σοβαρά εμπόδια για να φτάσετε ως εδώ. Ασθένειες, ανεργία αγαπημένων σας προσώπων. Άλλοι, βιώσατε υποτίμηση στη γειτονιά που ζείτε.

Μαζί με τις συνήθειες προκλήσεις της ενηλικίωσης, κληθήκατε όλοι σας να αντιμετωπίσετε τις πρόσθετες πιέσεις των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, αναφορές για πυροβολισμούς στα σχολεία και φυσικά το φάσμα της κλιματικής αλλαγής. Και τότε, ακριβώς τη στιγμή που αναμένατε να γιορτάσετε το γεγονός ότι τα καταφέρατε, έχοντας ανυπομονησία για την τελετή αποφοίτησης –ας το παραδεχτούμε και για ένα σωρό πάρτι ακόμη– εκείνη ακριβώς τη στιγμή, ο κόσμος ανατρέπεται από μια παγκόσμια πανδημία! Και όσο κι αν είμαι σίγουρος ότι αγαπάτε τους γονείς σας, στοιχηματίζω ότι το να είσαι κολλημένος στο σπίτι μαζί τους και να παίζεις επιτραπέζια παιχνίδια ή να βλέπεις τηλεόραση, δεν είναι αυτό που αναμένεις για τους τελευταίους μήνες στο Λύκειο!

[...] Όλα αυτά συνεπάγονται ότι θα πρέπει να μεγαλώσετε πιο γρήγορα από προηγούμενες γενιές. Με πολλούς τρόπους, η πανδημία έφερε στο προσκήνιο προβλήματα που αναπτύσσονται εδώ και πολύ καιρό: από τη διεύρυνση της οικονομικής ανισότητας, τις συνεχιζόμενες φυλετικές ανισότητες έως την έλλειψη βασικής υγειονομικής περίθαλψης για κοινωνικά ασθενέστερες ομάδες. Πολλοί νέοι αφυπνίστηκαν από το γεγονός ότι οι παλιότεροι τρόποι πλέον δεν λειτουργούν. Ότι δεν έχει σημασία πόσα χρήματα βγάζεις, εάν όλοι γύρω σου

είναι πεινασμένοι και άρρωστοι! Ότι η κοινωνία μας και η δημοκρατία μας λειτουργούν μόνο όταν σκεφτόμαστε συλλογικά και όχι ατομικά!

Αποκαλύφθηκε μια ακόμη σκληρή αλήθεια, μια αλήθεια που όλοι πρέπει κάποια στιγμή να αποδεχτούμε αφήνοντας πίσω την παιδική μας ηλικία. Όλοι αυτοί οι ενήλικες που θεωρούσατε ότι ήταν υπεύθυνοι και έπρατταν με γνώμονα ένα σχέδιο, αποδεικνύεται ότι δεν έχουν όλες τις απαντήσεις. Πολλοί από αυτούς δεν θέτουν ούτε τις σωστές ερωτήσεις. Έτσι, αν ο κόσμος πρόκειται να γίνει καλύτερος, αυτό θα εξαρτηθεί από εσάς.

[...] Μιας και εγώ ανήκω στην παλιά γενιά, δεν θα σας πω τι να κάνετε με αυτή τη δύναμη που βρίσκεται στα χέρια σας. Αλλά επιτρέψτε μου να κλείσω με τρεις γρήγορες συμβουλές.

Πρώτον, μη φοβάστε! Η χώρα μας πέρασε δύσκολες στιγμές και παλαιότερα – σκλαβιά, εμφύλιος πόλεμος, λιμός, ασθένειες, και φυσικά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Κάθε φορά βγαίναμε πιο δυνατοί, συνήθως επειδή μια νέα γενιά – νέοι σαν εσάς – μάθαιναν από τα λάθη του παρελθόντος και ανακάλυπταν πώς να κάνουν τα πράγματα καλύτερα.

Δεύτερον, κάντε αυτό που νομίζετε ότι είναι σωστό και όχι «ό,τι είναι καλό, βολικό και εύκολο». Έτσι σκέφτονται τα μικρά παιδιά και δυστυχώς πολλοί λεγόμενοι «μεγάλοι», συμπεριλαμβανομένων ορισμένων με σημαντικά αξιώματα. Γι' αυτό τα πράγματα είναι τόσο μπερδεμένα. Εσείς, να βασιστείτε σε αξίες που διαρκούν, όπως η ειλικρίνεια, η σκληρή δουλειά, η υπευθυνότητα, η δικαιοσύνη, η γενναιοδωρία και ο σεβασμός για τους άλλους. Δεν θα τα κάνετε όλα σωστά κάθε φορά. Είναι λογικό να κάνετε λάθη όπως όλοι μας. Αλλά αν ακούσετε την αλήθεια που είναι μέσα σας και αν πορεύεστε με αυτή, όσο δύσκολη και άβολη και αν είναι ορισμένες φορές, οι άνθρωποι θα το προσέξουν, θα το εκτιμήσουν και θα έλκονται προς το μέρος σας. Και τότε, εσείς, θα είστε μέρος της λύσης και όχι του προβλήματος!

Τέλος, δημιουργήστε μια κοινότητα! Κανείς δεν κάνει μεγάλα πράγματα μόνος του. Αυτή τη στιγμή, όταν οι άνθρωποι φοβούνται, είναι εύκολο να γίνονται κυνικοί και να λένε «ας προσέχω τον εαυτό μου, την οικογένειά μου ή τους ανθρώπους που μοιάζουν ή σκέφτονται ή προσεύχονται σαν εμένα». Όμως, αν θέλουμε να ξεπεράσουμε αυτές τις δύσκολες στιγμές, αν θέλουμε να δημιουργήσουμε έναν κόσμο, όπου όλοι θα έχουν την ευκαιρία να βρουν δουλειά και να σπουδάσουν σε ένα Πανεπιστήμιο, αν θέλουμε να σώσουμε το περιβάλλον και να νικήσουμε μελλοντικές πανδημίες, τότε θα πρέπει να το κάνουμε όλοι μαζί. Ενωμένοι!

Να είστε, λοιπόν, παρόντες στους αγώνες του άλλου. Υπερασπιστείτε ο ένας τα δικαιώματα του άλλου. Αφήστε πίσω όλους τους παλιούς τρόπους σκέψης που

μας χωρίζουν –σεξισμό, φυλετικές προκαταλήψεις, απληστία– και βάλτε τον κόσμο μας σε διαφορετικό μονοπάτι. [...]

Αλλά η αλήθεια είναι ότι δεν χρειάζεται να σας πούμε τι να κάνετε. Επειδή, με πολλούς τρόπους έχετε, ήδη, αρχίσει να ηγείστε!

Συγχαρητήρια, και πάλι τάξη του 2020. Συνεχίστε να μας κάνετε περήφανους! Είμαστε δίπλα σας!

Σας ευχαριστώ πολύ

8. Ημερολόγιο

Χρονική ένδειξη: στα δεξιά της σελίδας

Η προσφώνηση (π.χ. Αγαπητό μου ημερολόγιο) δεν είναι υποχρεωτική.

π.χ. Τρίτη, 12 Απριλίου 2020

Εξομολογητική διάθεση, προσωπικό ύφος (χρήση α' ενικού προσώπου), ελεύθερη ροή των νοημάτων, αμεσότητα και ειλικρίνεια, καταγραφή γεγονότων του προσωπικού αλλά και του ευρύτερου βίου, συναισθηματική φόρτιση, λυρισμός, καταγραφή γεγονότων, σκέψεων και προβληματισμών σε απλό καθημερινό λόγο.

ΙΑ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗΣ**1. Πρόλογος**

• Ο πρόλογος της έκθεσης πρέπει να βρίσκεται σε αναλογία με το κύριο μέρος και φυσικά με τον επίλογο (συνήθως ο επίλογος είναι λίγο μικρότερος από τον πρόλογο ως προς την έκταση). Σε μία Έκθεση 300-400 λέξεων, ο πρόλογος μπορεί να καταλαμβάνει 6-8 σειρές.

• Ο πρόλογος πρέπει να έχει τριμερή δομή: αφόρμηση (δίνεται στην εκφώνηση), ευρύτερο πλαίσιο (προκειμένου να επιτευχθεί η ομαλή σύνδεση της αφόρμησης με τα ζητούμενα) και αναφορά στο ή στα ζητούμενα. Μάλιστα η μετάβαση στο κύριο μέρος θεωρείται ιδιαίτερα επιτυχημένη, όταν ο πρόλογος ολοκληρώνεται με το α' ζητούμενο, σε περίπτωση που υπάρχουν δύο ζητούμενα.

• Ως προς τον τρόπο διαμόρφωσης του προλόγου υπάρχουν οι εξής δυνατότητες:

1. Επαναδιατύπωση του δεδομένου με ανάλυση των όρων που δεν αποτελούν ζητούμενο. Φυσικά, ευνόητο είναι πως για τον σχολιασμό του δεδομένου δεν θα πρέπει να επαναλαμβάνονται αυτούσιες λέξεις/φράσεις της εκφώνησης, αλλά συνώνυμες λέξεις/φράσεις.

2. Αναγωγή της κεντρικής έννοιας σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Το ευρύτερο πλαίσιο, ανάλογα με το θέμα, μπορεί να είναι η ανθρώπινη φύση, η ανισομερής ανάπτυξη του υλικοτεχνικού πολιτισμού σε βάρος του ηθικοπνευματικού, η σύγχρονη αντιπνευματική εποχή, το αντιπαραδοσιακό κλίμα, το έλλειμμα ανθρωπιάς, η παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, η κρίση θεσμών και αξιών κ.λπ.

3. Όταν το θέμα αναφέρεται σε μία συγκεκριμένη κοινωνική κατηγορία ευρύτερο πλαίσιο μπορούν να αποτελέσουν τα γενικότερα χαρακτηριστικά της κατηγορίας αυτής. Αν, για παράδειγμα, το θέμα αναφέρεται στους νέους, τότε ο πρόλογος μπορεί να αρχίζει με αναφορά σε κάποιο/-α χαρακτηριστικό/-ά των νέων, όπως η επαναστατικότητα, η ανυπομονησία, η αντισυμβατικότητα κ.λπ.

4. Γνωμικός πρόλογος: ο πρόλογος μπορεί να αρχίζει με επίκληση στην αυθεντία, δηλαδή με αυτούσια παράθεση των λεγομένων κάποιου διανοούμενου εντός εισαγωγικών, τα οποία φυσικά θα σχετίζονται με το θέμα και θα το επικυρώνουν.

5. Πρόλογος-ερώτηση: ο πρόλογος μπορεί να ξεκινά με ερώτημα/ερωτήματα, τα οποία θα εισαγάγουν τον αναγνώστη στο θέμα, με την προϋπόθεση τα ερωτήματα να απαντώνται στο τέλος του προλόγου, καθώς η απάντησή τους θα αποτελεί τη θέση του γράφοντος.

6. Πρόλογος με αντίθεση: ο πρόλογος μπορεί να αρχίσει με μία διαπίστωση αντίθετη προς την κεντρική ή κάποια άλλη έννοια του θέματος.

2. Κύριο μέρος

• Το κύριο μέρος συνήθως αποτελείται από **δύο ζητούμενα**. Απαντούμε στα ζητούμενα με τη σειρά που καθορίζει η εκφώνηση. Δεδομένου του ορίου των λέξεων (300-400), καλό είναι το κάθε ζητούμενο να περιορίζεται σε μία παράγραφο. Η κάθε παράγραφος του κυρίου μέρους απαραίτητο είναι να καταλαμβάνει τουλάχιστον 12 σειρές και να μην υπερβαίνει τις 15-16. Για να θεωρηθεί πλήρως ανεπτυγμένο ένα ζητούμενο, θα πρέπει να καταλαμβάνει τρεις (διαφορετικούς) θεματικούς άξονες, οι οποίοι να συνδέονται νοηματικά μεταξύ τους.

• Η κάθε παράγραφος πρέπει να έχει θεματική πρόταση/περίοδο, η οποία δεν πρέπει να είναι γενικόλογη π.χ. Η βία προκαλείται από πολλές αιτίες. Η θεματική πρόταση/περίοδος πρέπει να αποτελείται από δύο μέρη: την κεντρική ιδέα και τις κατευθυντήριες ιδέες που θα αναλυθούν στην παράγραφο π.χ. Η αξία του διαλόγου (Κ.Ι.) είναι αισθητή τόσο στο πλαίσιο της οικογένειας (ΚΑ.Ι.), όσο και της εκπαίδευσης (ΚΑ.Ι)

• Τα επιχειρήματα ιεραρχούνται με βάση την αποδεικτική τους αξία: το ισχυρότερο επιχείρημα θα τεθεί πρώτο κ.λπ.

• **Πρέπει να αξιοποιούμε δημιουργικά τις ιδέες/πληροφορίες των μη λογοτεχνικών κειμένων αναφοράς.**

Α' ζητούμενο

• Το α' ζητούμενο θα απαιτεί αναφορά σε: α. θετικές συνέπειες (= αξία, προσφορά, σημασία), β. αρνητικές συνέπειες (=επιπτώσεις), γ. αιτίες (=παράγοντες), δ. εκδηλώσεις, φαινόμενα, όψεις, συμπτώματα, ε. προϋποθέσεις.

• Σημαντικό είναι πως αν ζητούνται θετικές ή αρνητικές συνέπειες, μπορούμε να τις εντοπίσουμε στο άτομο και στην κοινωνία.

Άτομο	Σύνολο
<ul style="list-style-type: none"> • Βιολογικός-οικονομικός-επαγγελματικός τομέας • Πνευματικός τομέας • Ηθικός τομέας • Ψυχολογικός τομέας • Κοινωνικοπολιτικός τομέας • Αισθητικός τομέας 	<ul style="list-style-type: none"> • Οικονομικός-υλικός- επαγγελματικός τομέας • Φυσικό περιβάλλον • Εθνικός τομέας (εθνική ανεξαρτησία, εθνική παράδοση-ιστορία • Πολιτικός τομέας • Κοινωνικός τομέας (θεσμοί: οικογένεια, εκπαίδευση, Μ.Μ.Ε.) • Επιστημονικός- Τεχνολογικός τομέας • Πνευματικός-Πολιτιστικός τομέας • Διεθνιστικός τομέας

- Όταν το θέμα ζητάει αιτίες ενός φαινομένου, καλό είναι να έχουμε υπόψη την εξής κατηγοριοποίηση:
- Φυσικά αίτια: αφορούν στην ανενδοίαστη καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος στην οποία προβαίνει ο σύγχρονος άνθρωπος, στην εξάντληση των φυσικών πόρων, στο τεράστιο οικολογικό πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί. Η αλλοτρίωση του ανθρώπου από τη φύση, τον οίκο του απειλεί, όπως είναι ευνόητο τη σωματική και ψυχική του υγεία.
- Πνευματικά αίτια: αφορούν στο πνευματικό επίπεδο των ατόμων που συναποτελούν την κοινωνία, στην ύπαρξη ή απουσία πνευματικών ενδιαφερόντων, στη δυνατότητα κριτικής αποτίμησης των εκπεμπόμενων μηνυμάτων, στην ύπαρξη ή μη σαφούς ιδεολογικού προσανατολισμού, στο προβάδισμα του πνεύματος έναντι της ύλης, στην αμφισβήτηση και κατάρριψη κάθε παραδεδομένης αξίας.
- Ψυχικά αίτια: αναφέρονται στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου. Περιλαμβάνονται οι συγκινησιακές εκδηλώσεις (αγάπη, μίσος, χαρά, λύπη κ.λπ.), τα πάθη, οι ορμές, τα ένστικτα, που είτε έχουν χαλιναγωγηθεί από τις ανώτερες πνευματικές λειτουργίες, είτε δρουν ανεξέλεγκτα.
- Ηθικά αίτια: πρόκειται για τις ηθικές αρχές, τις ηθικές αξίες ή απαξίες.
- Κοινωνικά αίτια: αφορούν στη δομή και στον τρόπο λειτουργίας των σύγχρονων κοινωνιών, στις συνθήκες που επικρατούν στα σύγχρονα αστικά κέντρα.
- Πολιτικά αίτια: πρόκειται για τις συνθήκες που επικρατούν στην πολιτική ζωή του τόπου.
- Οικονομικά αίτια: αφορούν στην παραγωγή των αγαθών, στη διακίνηση και κατανάλωσή τους, στη μηχανοκρατία και στις συνέπειές της, στη διεθνοποίηση του εμπορίου, στη θεοποίηση του χρήματος.
- Πολιτιστικά αίτια: σχετίζονται με τις τέχνες, τα γράμματα, τις επιστήμες, τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα, την πολιτιστική ταυτότητα, τον μιμητισμό και την ξενομανία, την εμπορευματοποίηση και τα υποπροϊόντα της μαζικής κουλτούρας.
- Εθνικά αίτια: σχετίζονται με την ιστορία του έθνους, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον του, την εθνική ταυτότητα και την ιδιαίτερη φυσιογνωμία των Ελλήνων.
- Διεθνιστικά αίτια: αφορούν στην επικοινωνία των λαών, στην επίδραση της παγκοσμιοποίησης, στη λειτουργία των διεθνών οργανισμών, την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την εκμετάλλευση των αδύναμων λαών, τον πολιτιστικό ιμπεριαλισμό.
- Στο κύριο μέρος μπορούμε να χρησιμοποιούμε ερωτήσεις (κυρίως στην ομιλία), τηρώντας όμως κάποιες προϋποθέσεις. Στην έκθεση επιτυχημένο είναι το ερώτημα, όταν η απάντησή του προωθεί την ανάλυση της έννοιας. Για αυτό, δεν

θέτουμε ερωτήματα αν αγνοούμε τη συνέχεια των επιχειρημάτων, ούτε ερωτήματα στα οποία δεν υπάρχει τουλάχιστον οριστική και μοναδική απάντηση. Επίσης, δεν απαντούμε μονολεκτικά και δεν απαντούμε ποτέ με άλλο ερώτημα.

π.χ. «Οι άνθρωποι της εποχής μας φεύγουν, διαρκώς φεύγουν... . Φεύγουν από ποιον; Η απάντηση φαίνεται αυτονόητη· από τον εαυτό τους. Φεύγουν, για να μη τον συναντήσουν και αναγκασθούν να λογαριασθούν μαζί του, πράγμα φοβερά δυσάρεστο».

Μεταβατική περίοδος/παράγραφος

Η μετάβαση από το α΄ ζητούμενο στο β΄, για να είναι ομαλή, θα πρέπει να πραγματοποιείται μέσω μεταβατικής περιόδου (ή παραγράφου)⁵.

Η μεταβατική περίοδος καλό είναι να τίθεται στην αρχή του β΄ ζητούμενου. Η μετάβαση, ωστόσο, μπορεί να πραγματοποιηθεί και με τη χρήση ερώτησης (ευθείας ή πλάγιας). Σε αυτή την περίπτωση, δύναται να τεθεί στο τέλος της τελευταίας παραγράφου του α΄ ζητουμένου.

Η μεταβατική παράγραφος περιέχει δυο μέρη: ένα ανακεφαλαιωτικό του α΄ ζητούμενου και ένα προεξαγγελτικό του β΄ ζητούμενου. Προσοχή πρέπει να δοθεί στη σύνδεση των δύο μερών. Για παράδειγμα, εάν το α΄ ζητούμενο αναφέρεται σε αιτίες και το β΄ ζητούμενο σε τρόπους αντιμετώπισης, τότε μετά το ανακεφαλαιωτικό μέρος καλό θα ήταν να αναφερθούν, με συντομία, οι επιπτώσεις του φαινομένου. Η μεταβατική παράγραφος, συνήθως, έχει περιορισμένη έκταση.

Β΄ ζητούμενο

- Το β΄ ζητούμενο μπορεί να απαιτεί αναφορά σε: α. αρνητικές συνέπειες (= επιπτώσεις), β. προϋποθέσεις για την ύπαρξη ή την περαιτέρω καλλιέργεια της συγκεκριμένης έννοιας, δηλαδή τι πρέπει να γίνει από την πλευρά του ατόμου και της κοινωνίας, γ. τρόπους υλοποίησης/επίτευξης, δ. τρόπους κινητοποίησης του ατόμου και της κοινωνίας, ε. τρόπους αντιμετώπισης

- Το β΄ ζητούμενο ενδέχεται να ζητάει να αποδειχθεί η αξία ή η απαξία μίας έννοιας, οι θετικές ή αρνητικές συνέπειές της. Καλό είναι και πάλι να έχουμε υπόψη του παρακάτω τομείς:

- Οικολογικός τομέας

- Ψυχολογικός τομέας: ευγένεια, ευαισθησία, συμπάθεια, κατανόηση, γαλήνη, ηρεμία, ασφάλεια, ορθή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου-ψυχαγωγία, εκλέπτυνση συναισθημάτων, θάρρος, αυτοπεποίθηση, αισιοδοξία, υπομονή, επιμονή, περηφάνια, σιγουριά, εσωτερική ισορροπία, πληρότητα ≠ άγχος,

⁵ Δεδομένου του περιορισμένου ορίου λέξεων στην παραγωγή λόγου, η συγκεκριμένη επιλογή δεν προτείνεται.

κορεσμός, ανία, πλήξη, ανούσια διασκέδαση, απογοήτευση, ψυχικό αδιέξοδο, μοιρολατρία, αυτοπεριφρόνηση.

- Ηθικός τομέας: αρχές, αξίες, ιδανικά, υγιή πρότυπα, συνείδηση, ευθύνη, ωριμότητα, αίσθηση καθήκοντος, εντιμότητα, ειλικρίνεια, σεβασμός, εγκράτεια, ηθικός δισταγμός, μέτρο, αξιοπρέπεια, αυτοκριτική, αυτογνωσία, ηθική ελευθερία, σοβαρότητα, συνέπεια, διαμόρφωση ολοκληρωμένης προσωπικότητας ≠ πάθη, αδυναμίες, συμπλέγματα, ελαττώματα, προκαταλήψεις, στερεότυπα, αποθηκοποίηση, εξαχρείωση, ηθική χαλάρωση, αμοραλισμός, αναλγησία, ιδιοτέλεια, εκμετάλλευση, υποκρισία, εγωισμός, μικροπρέπεια.

- Κοινωνικός τομέας: κοινωνική συνείδηση, πρόταξη του γενικού έναντι του ατομικού συμφέροντος, συνεργασία, αλληλεγγύη, άμιλλα, ομοψυχία, συναίνεση, διαλλακτικότητα, φιλία, ισοτιμία, αξιοκρατία, ισονομία, δικαιοσύνη, σεβασμός στους νόμους, κοινωνική πρόνοια, κοινωνική ευταξία, αρμονία, διασφάλιση κοινωνικής συνοχής σε περιόδους κρίσης ≠ απρόσωπες σχέσεις, αδιαφορία, μοναξιά, ανωνυμία, ανταγωνισμός, ατομικισμός, ρατσισμός, κοινωνικός αποκλεισμός, φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας.

- Πολιτικός τομέας: σύνεση στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων, συνέπεια στην υλοποίηση των υποχρεώσεων, ενεργός συμμετοχή στα κοινωνικοπολιτικά τεκταινόμενα, παρακολούθηση των εξελίξεων, συμμετοχή στην τοπική αυτοδιοίκηση, υγιής συνδικαλισμός, πολυκομματισμός, πολυφωνία, διάλογος, διάκριση των εξουσιών, άσκηση ελέγχου από τους πολίτες, εδραίωση και διεύρυνση των δημοκρατικών θεσμών ≠ απουσία πολιτικής συνείδησης και δημοκρατικού φρονήματος, αδιαφορία για τα κοινά, πολιτικός αμοραλισμός, αδιαφάνεια, πελατειακές σχέσεις, ψηφοθηρία, σκάνδαλα, νεποτισμός, λαϊκισμός, μεσσιανισμός, άσκηση προπαγάνδας, δημαγωγία, γραφειοκρατία, προσωποπαγή κόμματα, ολοκληρωτισμός.

- Οικονομικός τομέας: παροχή επαγγελματικού προσανατολισμού, ορθή επιλογή επαγγέλματος, επιμόρφωση στον χώρο της εργασίας, τεχνογνωσία, αύξηση παραγωγικότητας, ποιοτική βελτίωση των προϊόντων, ειδίκευση, καταπολέμηση της ανεργίας, επαγγελματική ανέλιξη, άνοδος του βιοτικού επιπέδου, μηχανοποίηση, μείωση του ανθρώπινου μόχθου, βελτίωση των συνθηκών εργασίας (ωράριο, αμοιβές, σχέσεις εργαζομένων-εργοδοτών), ανάπτυξη οικονομικών κλάδων, αξιοποίηση φυσικών πόρων και πρώτων υλών ≠ τυποποίηση, μηχανοποίηση, αυτοματισμός, εξειδίκευση στην ακραία μορφή του σχολαστικισμού, θεοποίηση χρήματος, υπερκατανάλωση, αντικατάσταση του ανθρώπινου παράγοντα από τη μηχανή, ανεργία, φτώχεια, παραοικονομία, δημογραφικό πρόβλημα, ενεργειακή κρίση, ρύπανση του περιβάλλοντος.

- Πολιτιστικός τομέας: προώθηση του ανθρωπιστικού ιδεώδους, διαμόρφωση αισθητικής αντίληψης, ευσυνείδητη χρήση των πορισμάτων των θετικών

επιστημών με στόχο την αλήθεια και την ποιοτική βελτίωση της ανθρώπινης ζωής, διαφύλαξη του πολιτισμού, της παράδοσης και της γλώσσας, καλλιέργεια του αθλητικού ιδεώδους, αδιάλειπτο κοινωνικό παρόν των πνευματικών ανθρώπων ≠ εμπορευματοποίηση της τέχνης, κυριαρχία των προϊόντων της μαζικής υποκουλτούρας, έλλειψη πρωτοτυπίας, καθήλωση των αισθητικών οραμάτων, απουσία έμπνευσης, αποθάρρυνση των όρων καλλιτεχνικής έκφρασης και απόλαυσης, ξενομανία, πολιτιστικός μπεριαλισμός, αντιπαραδοσιακό πνεύμα.

- Πνευματικός τομέας: ανάπτυξη κριτικής και προβληματισμού, γόνιμη αμφισβήτηση, αναλυτική και συνθετική διαδικασία σκέψης, παροχή ανθρωπιστικής παιδείας, δυνατότητα κυκλικής ενόρασης, συνεχής επιμόρφωση, δια βίου παιδεία, συνεχής και σφαιρική ενημέρωση, καλλιέργεια γνωστικών ενδιαφερόντων, περίσκεψη, αξιολόγηση, δεκτικότητα στο καινούριο, μελέτη και εμπάθυνση, πνευματική συγκρότηση ≠ πνευματική νωθρότητα, επανάπαυση σε «έτοιμες λύσεις», πνευματική μονομέρεια, μονολιθικότητα, φανατισμός, δογματισμός, τυφλή υπακοή σε αυθεντίες, προλήψεις, αναχρονιστικές αντιλήψεις, αναλφαβητισμός, απουσία πνευματικής καλλιέργειας, παραπληροφόρηση, υπερπληροφόρηση, χειραγώγηση, μαζοποίηση, αποπροσανατολισμός.

- Εθνικός τομέας: φιλοπατρία, εθνική αυτοσυνειδησία, σύνδεση παρελθόντος με παρόν και μέλλον, συνείδηση της ιστορικής συνέχειας, εθνική συνείδηση, τόνωση του εθνισμού, διαφύλαξη της εθνικής ιδιαιτερότητας, εθνική αυτογνωσία ≠ προγονολατρία, εθνικισμός, μυθοποίηση του παρελθόντος, παραχάραξη ιστορίας, απομονωτισμός, εθνικός εγωισμός.

- Διεθνιστικός τομέας: επικοινωνία μεταξύ των λαών, κοσμοπολιτισμός, διαφύλαξη της εθνικής ιδιαιτερότητας κάθε λαού, διεθνής διάλογος και συνεργασία, κλίμα συναδέλφωσης, κατοχύρωση της αρχής της αυτοδιάθεσης των λαών, προάσπιση ανθρώπινων δικαιωμάτων, διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης ≠ εκμετάλλευση αδύναμων λαών από τους ανεπτυγμένους, ρατσισμός, βία, επίλυση των διαφορών μέσω ένοπλων συγκρούσεων, ανταγωνισμός, ξενοφοβία, περιθωριοποίηση των μειονοτήτων.

- Αν το β' ζητούμενο περιλαμβάνει τρόπους αντιμετώπισης τους ιεραρχούμε ως εξής:

- Κράτος: έμπρακτος σεβασμός και τήρηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, λήψη μέτρων συγκεκριμένων (ανάλογα με το θέμα), νομοθετικές ρυθμίσεις, επιβολή κυρώσεων, εξυγίανση της πολιτικής ζωής του τόπου, ενίσχυση του κράτους πρόνοιας, δημιουργία έργων υποδομής και ανάπτυξης, μέριμνα για τη δημιουργία χώρων άθλησης και ομαδικής ψυχαγωγίας.

- Τοπική αυτοδιοίκηση: σεμινάρια λαϊκής επιμόρφωσης, διαλέξεις, ενημερωτικές εκστρατείες, δημιουργία εικαστικών χώρων και χώρων προβολής ποιοτικών κινηματογραφικών ταινιών, παρακίνηση των δημοτών για προσφορά εθελοντικής

εργασίας (π.χ. δένδροφυτεύσεις), διάθεση χώρων για την οργάνωση δημόσιων αγορών (παζάρια), δημιουργία τμημάτων διδασκαλίας ξένων γλωσσών, παραδοσιακών και σύγχρονων χορών, μουσικών οργάνων, ζωγραφικής, γλυπτικής, αγγειογραφίας, για την οργάνωση θεατρικών εργαστηρίων και τη συγκρότηση χορωδιών κ.λπ.

- Διεθνείς οργανισμοί και μη κυβερνητικές οργανώσεις: έμπρακτη αντιμετώπιση μεζόνων θεμάτων, προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας κ.λπ.

- Οικογένεια: ως βασικός φορέας αγωγής και κοινωνικοποίησης οφείλει να εμφυσήσει στον νέο αξίες, ιδανικά μέσα σε φιλελεύθερο κλίμα, να του διαμορφώσει ηθική προσωπικότητα, υγιή εθνική συνείδηση θεμελιωμένη πάνω στις αιώνιες αξίες του ανθρωπισμού, να καλλιεργήσει την κρίση, να παράσχει τα σωστά πρότυπα, να τηρήσει ρόλο παραδειγματικό, να διδάξει το σεβασμό στον συνάνθρωπο, να επικεντρώσει τις προσπάθειές της στη δημιουργία ενεργών πολιτών με δημοκρατικό φρόνημα, να αφιερώνει περισσότερο χρόνο στα νεαρά μέλη της.

- Εκπαίδευση/σχολείο: οφείλει να παρέχει ανθρωπιστική παιδεία, τεχνοκρατική, κοινωνική, δημοκρατική, αισθητική, περιβαλλοντική, διαπολιτισμική, ευρωπαϊκή, ολυμπιακή (αθλητική) παιδεία, να αναβαθμίσει τον θεσμό των μαθητικών κοινοτήτων, να εισαγάγει νέα οπτικοακουστικά μέσα (π.χ. διαδραστικοί πίνακες), νέα γνωστικά αντικείμενα, νέα βιβλία.

- Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: οφείλουν να παρέχουν αντικειμενική και πολυφωνική ενημέρωση, να τηρούν τη δημοσιογραφική δεοντολογία, να ευαισθητοποιούν και να διαφωτίζουν την κοινή γνώμη με ενημερωτικές εκστρατείες και ανθρωπιστικές διαφημίσεις, να διενεργούν τηλεμαραθώνιους, όταν απαιτείται η συγκέντρωση χρημάτων.

- Πνευματική ηγεσία (διανοούμενοι): Αναγκαίο είναι να τηρήσουν ρόλο παραδειγματικό και διαφωτιστικό, να δίνουν το «κοινωνικό παρών» με διαλέξεις, αρθρογραφία, να αξιοποιούν το βήμα της τηλεόρασης, όταν τους παρέχεται, χωρίς να επιδεικνύουν ελιτιστική συμπεριφορά.

- Εκκλησία: να κηρύξει την αγάπη και τον σεβασμό για τον συνάνθρωπο, να τηρήσει ρόλο παραδειγματικό, να διενεργεί εράνους, όταν απαιτείται η συγκέντρωση χρημάτων.

- Ατομική ευθύνη: το άτομο να διαθέτει κριτική σκέψη, να τίθεται σε μία κατάσταση διαρκούς αυτομόρφωσης και επιμόρφωσης, να είναι ενεργός πολίτης, να γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, να σέβεται τα δικαιώματα των άλλων ανθρώπων, να επιλύει τις διαφορές του με τον διάλογο, να συμμετέχει σε κοινωνικοπολιτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, συλλόγους, οργανώσεις κ.λπ.

• Νέοι: να κινητοποιηθούν μέσω της Βουλής των Εφήβων, να αξιοποιήσουν τη σχολική εφημερίδα, να πραγματοποιήσουν ενημερωτικές εκστρατείες, να συμμετέχουν σε ειρηνικές πορείες, διαδηλώσεις και συλλαλητήρια, να οργανώνουν συναυλίες, τα έσοδα από τις οποίες θα διατίθενται σε φιλανθρωπικούς σκοπούς, να αποστέλλουν επιστολές διαμαρτυρίας σε πολιτικούς και στα ΜΜΕ, να αξιοποιούν τις τεράστιες δυνατότητες που προσφέρει πλέον το διαδίκτυο (ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, ιστολόγια κ.λπ.), προκειμένου να ενημερώσουν, να ευαισθητοποιήσουν και να παρακινήσουν, να παρακινούν με το παράδειγμά τους σε εθελοντική δράση, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες στο πλαίσιο των μαθητικών κοινοτήτων, να συμμετέχουν στο δημόσιο διάλογο είτε θεσμικά μέσω των φοιτητικών συλλόγων ή των μαθητικών κοινοτήτων, είτε μεμονωμένα μέσω της συμμετοχής στη δημόσια διαβούλευση, να συμμετέχουν σε πολιτικές νεολαίες και στα κοινωνικά κινήματα.

Επίλογος

- Ως προς την έκτασή του αυτή θα πρέπει να είναι ανάλογη με την έκταση του προλόγου.
- Ο επίλογος αποτελεί συνόψιση και συμπέρασμα όλης της έκθεσης. Για αυτό, σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να επικεντρώνεται σε κάποια συγκεκριμένη πτυχή του θέματος.
- Σημαντικό είναι να περιορίσουμε την έκταση της συνόψισης, για να μην οδηγηθούμε σε επαναλήψεις, και να αφιερώσουμε χώρο στο συμπέρασμα.
- Στην αρχή του epilόγου τίθενται οι λέξεις: συμπερασματικά, συνοψίζοντας, ανακεφαλαιώνοντας, συνεπώς, επομένως, ανασκοπώντας, από τα παραπάνω προκύπτει αβίαστα στο συμπέρασμα κ.λπ.
- Ως προς τον τρόπο διαμόρφωσης του epilόγου υπάρχουν οι εξής δυνατότητες:
- Διατύπωση τρόπων αντιμετώπισης: αν το β' ζητούμενο αναφέρεται σε επιπτώσεις, ο επίλογος μπορεί να περιλαμβάνει συνοπτική αναφορά σε τρόπους αντιμετώπισης.
- Αν το β' ζητούμενο απαιτεί τρόπους αντιμετώπισης, ο επίλογος μπορεί να αναφέρεται στα θετικά που θα προκύψουν από τη λήψη των συγκεκριμένων μέτρων.
- Αν το β' ζητούμενο απαιτεί τρόπους υλοποίησης μίας θετικής έννοιας, τότε ο επίλογος μπορεί να έχει στοχαστική διάθεση και γενικόλογο χαρακτήρα ή/και να εμπεριέχει ενδεχόμενες αρνητικές συνέπειες της μη υλοποίησης.
- Ο επίλογος καλό είναι να ολοκληρώνεται με την άποψη κάποιου ειδικού επί του συγκεκριμένου θέματος.

Παραγωγή λόγου-Εκφωνήσεις

Σύμφωνα με τη νέα προσέγγιση στην αξιολόγηση των Νέων Ελληνικών, οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορεί να κληθούν στο Θέμα Δ. (Παραγωγή λόγου):

- να εντοπίσουν στα κείμενα πληροφορίες (επιχειρήματα, ιδέες, εκφράσεις), να τις λάβουν υπόψη στην ανάπτυξη του θέματος, να τις συσχετίσουν με δικές τους γνώσεις και εμπειρίες, για να διατυπώσουν τη συνολική τους τοποθέτηση απέναντι στο προς ανάπτυξη θέμα.
- να διατυπώσουν και να αιτιολογήσουν τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με μια άποψη, πρόταση, ισχυρισμό που εντοπίζεται στα κείμενα αναφοράς.
- να διατυπώσουν και να αιτιολογήσουν την προσωπική τους τοποθέτηση μεταξύ δύο (ενδεχομένως αντικρουόμενων) απόψεων ή να τοποθετηθούν ελεύθερα πάνω σε ένα ανοικτό ερώτημα τεκμηριώνοντας την τοποθέτησή τους.
- να επιλέξουν και να αναπτύξουν ένα από τα επιμέρους ζητήματα που παρουσιάζονται στο κείμενο.

Με τον όρο «αξιοποίηση πληροφοριών και βασικών εννοιών κειμένου αναφοράς», αξιολογείται η κρίση του/της μαθητή/μαθήτριας, στον βαθμό που λαμβάνει υπόψη ή αγνοεί σημαντικές πτυχές του θέματος που τίγονται στο κείμενο (ή στα κείμενα) αναφοράς.

Αυτό δεν σημαίνει την αντιγραφή ιδεών των κειμένων αναφοράς, την αυτούσια αναπαραγωγή και τον σχολιασμό τους, αλλά τη δημιουργική τους αφομοίωση και την αξιοποίηση του γνωστικού υλικού ή των απόψεων που περιλαμβάνονται σε αυτά, για την παραγωγή τεκμηριωμένης θέσης, για τη συγκρότηση της στάσης του/της μαθητή/μαθήτριας, της συμφωνίας ή διαφωνίας ως προς το ζητούμενο.

Οι μαθητές/μαθήτριες, δηλαδή, λαμβάνουν υπόψη τα κείμενα αναφοράς, με σκοπό να τοποθετηθούν κριτικά με βάση τα προσωπικά τους βιώματα, να πάρουν δηλαδή θέση απέναντι σε ένα θέμα ή ερώτημα που τίθεται ως ζητούμενο.

(Οδηγίες Διδασκαλίας για τη Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία ΓΕΛ, ΙΕΠ, 2019-2020)

1^η περίπτωση διατύπωσης: «Αξιοποιώντας δημιουργικά τις πληροφορίες των κειμένων αναφοράς...»

Γενική διατύπωση (Οδηγίες ΙΕΠ, 2019):

Αξιοποιώντας δημιουργικά τις πληροφορίες (π.χ. επιχειρήματα, ιδέες, εκφράσεις κ.ά.) από το κείμενο ή τα κείμενα αναφοράς με την ιδιότητά σας ως μαθητές/μαθήτριες να αναπτύξετε τις απόψεις σας σχετικά _____. Το κείμενό σας να έχει τη μορφή άρθρου το οποίο θα δημοσιευτεί στο περιοδικό του σχολείου σας (γύρω στις 350 λέξεις).

Ενδεικτικές εκφωνήσεις:

α. Επιχειρηματολογικό κείμενο - ανακοίνωση στον τύπο

Ρόλος: Εκπρόσωπος μη κυβερνητικής οργάνωσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα

Αποδέκτες: Ευρύ κοινό

Θέμα: Με ποιους τρόπους το σχολείο μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να ξεπεράσουν στερεοτυπικές απόψεις που έχουν να κάνουν με τα πρότυπα φύλου;

(1^ο Κριτήριο Αξιολόγησης, Οδηγίες ΙΕΠ, 2019-2020)

β. Στο πλαίσιο αφιερώματος για τα 100 χρόνια από τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αξιοποιείτε στοιχεία από τα κείμενα και γράφετε ένα άρθρο (300-400 λέξεων) στη σχολική εφημερίδα, όπου παρουσιάζετε τους παράγοντες που οδηγούν σε πολεμικές συγκρούσεις τα κράτη και τον ρόλο της ιστορικής εκπαίδευσης στη συμφιλίωση των λαών και στην ενδυνάμωση της ειρήνης ανάμεσα στα κράτη.

(2^ο Κριτήριο Αξιολόγησης, Οδηγίες ΙΕΠ, 2019-2020)

γ. Κειμενικό είδος: επιχειρηματολογία (επιλέξτε ελεύθερα τον τύπο του κειμένου σας)

Πομπός: τελειόφοιτος Λυκείου

Αποδέκτης: ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας

Θέμα: αξιοποιώντας τις πληροφορίες των Κειμένων Ι και ΙΙΙ, να καταγράψετε τα εφόδια που πρέπει να διαθέτει ένας νέος στον σύγχρονο κόσμο και να καταθέσετε προτάσεις για την παροχή τους από το ελληνικό σχολείο.

Έκταση: 300 έως 400 λέξεις.

(4^ο Κριτήριο Αξιολόγησης, Οδηγίες ΙΕΠ, 2019-2020)

δ. Θα μπορούσαν, πιστεύετε, οι τεχνολογίες των υπολογιστών και του διαδικτύου να ενισχύσουν τη σχέση μας με την ανάγνωση; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σε ένα άρθρο (350-400 λέξεων) που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου σας. Στο άρθρο σας μπορείτε να αξιοποιήσετε δημιουργικά πληροφορίες και

επιχειρήματα των Κειμένων 1 και 2.

(ΨΕΒ, 2^ο Διαγώνισμα, ΙΤΥΕ Διόφαντος, 2020)

ε. Πρόκειται να συμμετάσχετε με ομιλία 300-350 λέξεων σε συζήτηση που γίνεται στο πνευματικό κέντρο του Δήμου σας για την τεχνολογία και τις εφαρμογές της σε μια εποχή έκπτωσης της ποιότητας ζωής. Έχοντας διαβάσει τα Κείμενα 1 και 2 και με την ιδιότητά σας ως μαθητή/μαθήτριας της Γ' Λυκείου, αποφασίζετε στην ομιλία σας να εκθέσετε τις απόψεις σας σχετικά με την αναγκαιότητα και τις προϋποθέσεις χρήσης εναλλακτικών μέσων μεταφοράς στην καθημερινή ζωή.

(3^ο Κριτήριο Αξιολόγησης, Συμπληρωματικές οδηγίες ΙΕΠ, 2020- 2021)

2^η περίπτωση διατύπωσης: Συμφωνία/διαφωνία και τεκμηρίωση

Γενική διατύπωση (Οδηγίες ΙΕΠ, 2019):

Ο αρθρογράφος υποστηρίζει τη θέση ότι _____. Εσείς συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη θέση αυτή; Να υποστηρίξετε τη γνώμη σας σε ένα κείμενο 350 λέξεων, το οποίο θα έχει τη μορφή διαδικτυακής επιστολής προς αυτόν.

Ενδεικτική εκφώνηση:

Ποια η γνώμη σου σχετικά με την άποψη που διατυπώνεται από πολλούς σήμερα ότι ο άνθρωπος είναι όσο ποτέ άλλοτε ελεύθερος να αποφασίζει και να επιλέγει στη ζωή του όσα ο ίδιος επιθυμεί;

Είδος κειμένου: Επιχειρηματολογικό

Περίσταση επικοινωνίας: Αγώνας επιχειρηματολογίας

Ιδιότητα: Μαθητής/-ήτρια

(Συμπληρωματικές οδηγίες ΙΕΠ, 2019- 2020)

3^η περίπτωση διατύπωσης: (Ελεύθερη) προσωπική τοποθέτηση

Γενική διατύπωση (Οδηγίες ΙΕΠ, 2019):

Λαμβάνοντας υπόψη τη θέση του αρθρογράφου στο κείμενο αναφοράς I, καλείστε να τοποθετηθείτε στο εξής ερώτημα: Θεωρείτε ότι _____;

Κειμενικό είδος: Άρθρο

Πομπός: Μαθητής/Μαθήτρια

Μέσο: Εφημερίδα πανελλαδικής κυκλοφορίας

Αποδέκτης: Ευρύ αναγνωστικό κοινό

Όριο λέξεων: 350 λέξεις

Ενδεικτικές εκφωνήσεις:

α. Η στάση των κοινωνιών απέναντι στις όποιες τεχνολογικές εξελίξεις είναι

αντιφατική: την ίδια στιγμή που τονίζονται οι κίνδυνοι, τονίζονται και τα οφέλη που θα προκύψουν. Πώς ερμηνεύεται αυτή η αντίφαση; Να προσδιορίσετε τη δική σας στάση σχετικά με την τεχνολογική πρόοδο, σε ένα δοκίμιο 300 περίπου λέξεων.

(3^ο Κριτήριο Αξιολόγησης, Οδηγίες ΙΕΠ, 2019-2020)

β. Ο Δ. Τζιόβας εκθέτει τις απόψεις του για τον νέο ουμανισμό και ολοκληρώνει το κείμενό του χωρίς να παίρνει θέση. Να διατυπώσετε τη δική σας άποψη για τον ρόλο του νέου ουμανισμού σε ένα άρθρο – απάντηση στον συγγραφέα, το οποίο θα δημοσιευτεί στην ίδια εφημερίδα. (350-400 λέξεις)

(2^ο Κριτήριο Αξιολόγησης, Συμπληρωματικές οδηγίες ΙΕΠ, 2020-2021)

γ. Υπόθεσε ότι συμμετέχεις σε συζήτηση σε γνωστή σελίδα κοινωνικής δικτύωσης με θέμα την κοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων. Να εκθέσεις σε 300-400 λέξεις την προσωπική σου γνώμη σχετικά με το αν η ευγένεια είναι έμφυτη ή επίκτητη ιδιότητα. Για την οργάνωση του κειμένου σου μπορείς να αξιοποιήσεις στοιχεία από τα κείμενα αναφοράς.

(Συμπληρωματικές οδηγίες ΙΕΠ, 2019- 2020)

δ. Είδος: Επιχειρηματολογικό άρθρο σε τοπική εφημερίδα, στο πλαίσιο αφιερώματος του τοπικού Τύπου στην Εκπαίδευση.

Ιδιότητα: Μαθητής/Μαθήτρια Γ΄ Λυκείου, από τον οποίο/την οποία ζητείται να εκφράσει τη γνώμη του/της, γιατί έχει άμεση εμπειρία της εκπαιδευτικής διαδικασίας στη χώρα μας.

Θέμα: Λαμβάνοντας υπόψη τα δύο μη λογοτεχνικά κείμενα που διαβάσατε αλλά και τις δικές σας εκπαιδευτικές εμπειρίες, ποιες είναι οι τρεις καίριες παρεμβάσεις που προτείνετε για τη βελτίωση της κατάστασης στην εκπαιδευτική πραγματικότητα της χώρας μας; Να τεκμηριώσετε τις προτάσεις σας σε ένα κείμενο 350-400 λέξεων.

(1^ο Κριτήριο Αξιολόγησης, Συμπληρωματικές οδηγίες ΙΕΠ, 2020- 2021)

4^η περίπτωση διατύπωσης: Ανάπτυξης ενός επιμέρους θέματος

Γενική διατύπωση (Οδηγίες ΙΕΠ, 2019):

Στο κείμενο παρουσιάζονται κάποια προβλήματα που έχει το σύγχρονο σχολείο. Ποιο από τα προβλήματα αυτά θεωρείτε ως το πιο σημαντικό; Να εξηγήσετε την άποψή σας και να προτείνετε τεκμηριωμένα κάποιους ενδεικτικούς τρόπους επίλυσής του αξιοποιώντας τη δική σας μαθητική εμπειρία. Το κείμενό σας να έχει τη μορφή και το ύφος της ομιλίας σε μια εκδήλωση στο σχολείο σας (γύρω στις 350 λέξεις).

Ενδεικτική εκφώνηση:

Είδος: Επιχειρηματολογικό κείμενο - Ομιλία

Περίσταση επικοινωνίας: Συζήτηση στο σχολείο στο πλαίσιο Ημερίδας με θέμα τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Ρόλος: Εκπρόσωπος της μαθητικής κοινότητας του τμήματος

Αποδέκτες: Οι παριστάμενοι καθηγητές/τριες, γονείς, τοπικοί φορείς, μαθητές/τριες.

Θέμα: Στο κείμενο αναφέρεται ότι η οικονομική ανάπτυξη στις μέρες μας οφείλει να έχει στο επίκεντρό της τον άνθρωπο και όχι τη μονομερή βελτίωση των οικονομικών δεικτών. Να εκθέσετε τεκμηριωμένα την άποψή σας σε 300-350 λέξεις.

(Οδηγίες, ΙΕΠ, 2021-2022)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου, ΙΤΥΕ «Διόφαντος».
- Εκδόσεις για την αξιολόγηση των μαθητών, Αξιολόγηση των μαθητών της Γ΄ Λυκείου στη Νεοελληνική Γλώσσα, Έκφραση-Έκθεση, ΥΠΕΠΘ, Κ.Ε.Ε.
- Έκφραση-Έκθεση, Τεύχος Α΄, ΙΤΥΕ «Διόφαντος».
- Έκφραση-Έκθεση, Τεύχος Β΄, ΙΤΥΕ «Διόφαντος».
- Έκφραση-Έκθεση, Τεύχος Γ΄, ΙΤΥΕ «Διόφαντος».
- Έκφραση-Έκθεση, Τεύχος Γ΄, Βιβλίο καθηγητή, ΙΤΥΕ «Διόφαντος».
- «Εμείς και οι άλλοι...», Γ΄ Γενικού Λυκείου, Δίκτυο Κειμένων, Φάκελος Υλικού, Νεοελληνική Γλώσσα, ΙΤΥΕ «Διόφαντος».
- Η Γλώσσα μας, Α΄ Λυκείου, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.
- Η Γλώσσα μας, Β΄ Λυκείου, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.
- Η Γλώσσα μας, Γ΄ Λυκείου, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.
- Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Γεώργιος Μπαμπινιώτη, Κέντρο Λεξικολογίας
- Νεοελληνική Γλώσσα, Γ΄ Γενικού Λυκείου, Φάκελος Εκπαιδευτικού, Διδακτικές προτάσεις, ΙΤΥΕ «Διόφαντος».
- Οδηγίες Διδασκαλίας για τη Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία ΓΕΛ, ΙΕΠ, 2019-2020 και Συμπληρωματικές οδηγίες ΙΕΠ, 2019- 2020.
- Οδηγός για την Έκφραση-Έκθεση Γ΄ Λυκείου, Γιαβρής Α., Στούφης Θ., εκδ. Κέδρος
- Παράγραφος, Η Δομή και η Λειτουργία της, Για όλες τις τάξεις του Λυκείου, Άρης Γιαβρής, εκδ. Κέδρος.